

Ummran

düşünce•kültür•siyaset

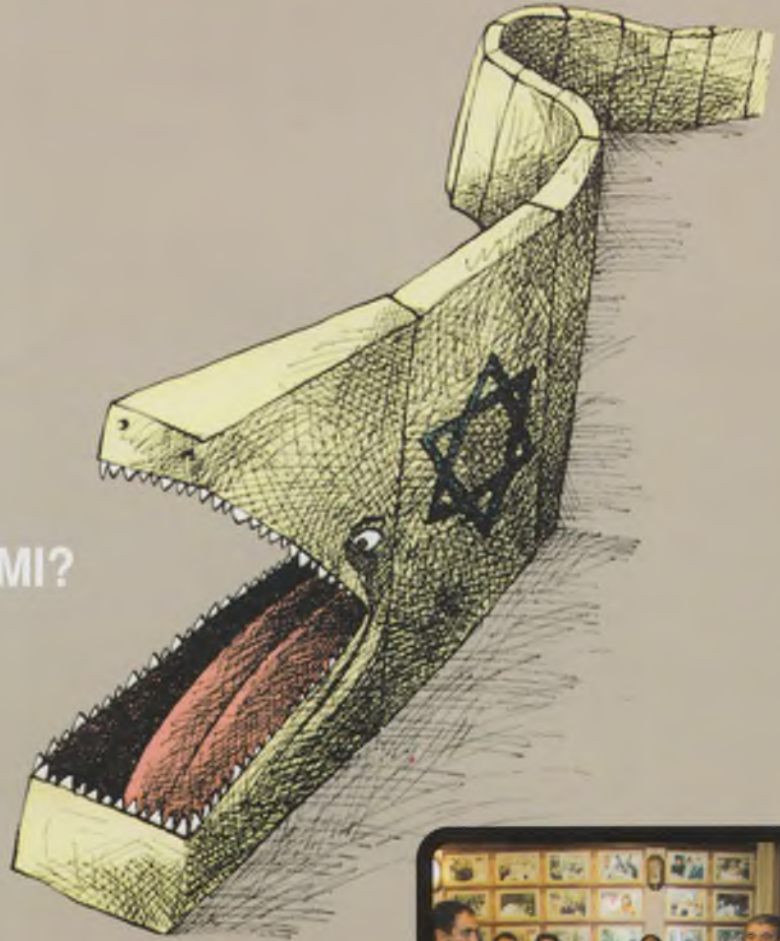
şubat 2009 • 174 • 5 tl

ATEŞKES!

Lübnan 2006... Gazze 2009...

İSLAMLAŞMAK DİNDARLAŞMAK MI?

Ahmet Cemil Ertunç
Mustafa Tekin
Hayri Kırbaşoğlu
Naci Bostancı



MÜNİR ŞEFİK ile RÖPORTAJ

Leyla İpekçi, Cevat Özkaya, Sefer Turan



Gazze Zaferi

Naklen yayını an be an hemen herkesin takip ettiği Davos'taki toplantı esnasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan moderatör'e verdiği, bir daha Davos'a katılmama içerikli tepki ve toplantıyı terk etme aktivitesi İsrail'in Gazze saldırılarının hemen akabinde olmasından dolayı dünya gündemini bir anda değiştirdi. Başbakan hem moderatör'ü yanıltmakla suçlamış hem de Siyonist İsrail'in cumhurbaşkanı Şimon Perez'e bütün dünyaya dinlettikleri yalanlardan bütün dünyanın bıktığını yüksek sesle dillendirmiş oldu. Başbakan'ın Perez'e verdiği tepkiye hemen herkes şaşırdı. Evet! Başbakan Erdoğan, Siyonistlerin, Gazze katliamları esnasında, İsrail'e karşı çıkışlarda bulunmuş ve İsrail'in tutumunu kınamıştı. Ancak, bu tepkiler cılız tepkiler olmaktan ileriye gidememişti. Öte yandan Başbakan'ın Siyonist İsrail'e verdiği tepkiden hareketle yazılıp çizilenlere bakıldığında medyada, düşünce dünyasında epey İsrail yandaşının olduğu da ortaya çıkmış oldu. Başbakan'ın tavrı Iraklı gazetecinin Bush'a "veda öpücüğü" vererek hepimizin gönlünü ferahlattığı ve siyah Başkan Obama ile umutların tazelendiği 2008'in son günlerindeki gelişmelere bir yenisini daha ekledi. İsrail'in, Hamas'a verilen destek nedeniyle ablukaya alarak terbiye ettiği(!) Gazze'de giriştiği katliam geçici bir ateşkesle durduruldu.

Geçen ay, İslam Milleti olarak tek gündemimiz vardı: **Gazze**.

Umran, Zafer Bangaş'ın "Gazze Zaferi" olarak andığı İsrail'in Hamas direnişi karşısında geri adım atmasını ele alan yazıları gündem sayfalarına taşıyor. Bir Direniş Mektebi Gazze başlıklı yazısında Abdullah Yıldız "Bundan böyle, direnişin adı **Hamas**'tır; adresi **Gazze**'dir; kimliği **İslâm**'dır, **insanlık**tır. Yani, Gazze direnişi "**Ümmetin intifadası**"na hatta "**insanlığın intifadası**"na dönüşmüştür. Evet, bu böyledir" diyor ve sorumluluklarımızın sürekli kılınmasının önemine dikkat çekiyor: "Filistin davasına hep saldırı ve katliam zamanlarında değil, **her zaman** sahip çıkmalıyız; mazlum Filistin halkı kendi topraklarına geri dönünceye ve gerçek özgürlüğüne kavuşuncaya kadar da onlara her türlü diplomatik, mali, fikri ve fiili desteğimizi vermeye devam etmeliyiz." Ahmet Mercan, Metin Alpaslan bu konudaki düşüncelerini özlü bir biçimde aktarıyor. Münir Şefik le yapılan söyleşi ise meselenin değişik boyutlarını bölgeyi yakından tanıyan bir aydın bakışıyla ortaya koymakta.

Türkiye'nin hukuk tarihinde yaşanan dönemlerinden bir kesit alınsa ve öneme göre sıralansa Ergenekon operasyonunun -davasının- üst sıralarda olacağı aşikardır. Bu anlayış doğrultusunda Ferhat Topazik, Ergenekon konulu yazılarına devam ediyor.

Dosya bölümü yazılarında geçen sayıda bir bölümünü ele aldığımız "**Dindarlaşmak İslamlaşmak mı,**" konusunu Ahmet Cemil Ertunç, Mustafa Tekin, Hayri Kırbasoğlu, Naci Bostancı çeşitli yönleriyle masaya yatırıyor.

Hatıra Defteri bölümünde bu ay ünlü tarihçi Arnold Toynbee'nin tanıdıkları ve tecrübeleri ışığında kaleme aldığı anılarının değerlendirmesi yapılmakta. Toynbee'nin Mustafa Kemal ile ilgili aktarımları Can Dündar'ın "Mustafa" filminin anlaşılmasına da katkı yapar nitelikte. Kültür Sanat bölümünde Metin Ö. Mengüşoğlu şairler üzerinden Cumhuriyet döneminde algılanan İslam'ın edebiyata nasıl yansıdığını irdeliyor. Çağdaş İran Edebiyatı başlıklı söyleşi ve soruşturma da konu ile ilgili önemli bir boşluğu dolduruyor.

Yeni Umran'da buluşmak dileğiyle...

GÜNDEM

4

Bir Direniş ve Diriliş Mektebi: Gazze
ABDULLAH YILDIZ



7

"Türkiye Yüzünü Bize Döndü"
RÖPORTAJ:
MÜNİR ŞEFİK



18

Bu Ümmet Dah Önce Hiç Bu Kadar
İhanet ve Zulüm Gördü mü?
METİN ALPASLAN



ANALİZ

44

Mevlâna Celâleddin Rûmî'yi Anlamak - II
Prof. Dr. MEHMET BAYYIĞIT
Yrd. Doç. Dr. MUSTAFA TEKİN

İÇİNDEKİLER

DOSYA

34

Dindarlaşıma Üzerine Bir Kritik
MUSTAFA TEKİN



28

"Dindarlaşıma" veya
Dünyevileşmenin Yeni Tarzı
AHMET CEMİL ERTUNÇ



39

Yükselen Dindarlık Mı? - II
AÇIKOTURUM:
Hayri Kırbaçoğlu, Naci Bostancı,
Abdurrahman Babacan, Zafer Özdemir



YAŞAYAN İSLAM

48

Hac, Ümmetleşmedir
Prof. Dr. BURHANETTİN CAN



HATIRA DEFTERİ

58

Tanıdıkları ve Tecrübeleri Işığında Arnold
J. Toynbee'nin Hatıraları
ASIM ÖZ



KÜLTÜR-SANAT

65

Fikir ve Sanat Cereyanları Yeni
Türkçe Şiirde İslam Olgusu
METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU



68

Mehmet Kanar'la İran Edebiyatı
Üzerine Konuşma
ASIM ÖZ



78

Sindirilen Edebiyat ve Nehir Aydın
Gökdoğan

ALİ DEĞİRMENÇİ

80

Onarılmış Yas Bitiği: Yaşam
Çingisinden Hicivli İroni

ASIM ÖZ

83

Çizgizar: 30. Sanat Yılında
Hasan Aycin ve Çizgi Sergisi
Hakkında Birkaç Not

NURŞEN ALDI



86

Kitap/Dergi
MUSTAFA ALDI



Umrans

Sahibi

Umrans Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni
ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Cevat Özkaya

Yayın Kurulu

Uğur Altun, İlhan Gündoğdu,
Cevat Özkaya, Abdullah Yıldız

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar
Alperen Gençosmanoğlu, Ahmet Üzmez,
E. Timur Kafkas, Abdullah Muhsin Yıldız,
Abdullah Şanver, Hüseyin Buladı

İdare Merkezi

Mega Center, C 34 Blok, Kat 2 No:340
Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (0212) 640 01 22 - 640 01 23
Fax: (0212) 640 01 25

www.umrandergisi.com
umrans@umrandergisi.com
abone@umrandergisi.com

Temsilcilikler

Adana: (0505) 249 71 87
Ankara: (0312) 435 94 48
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
Isparta: (0246) 232 34 77
Lyon: (0033) (0) 478 52 39 78

Abonelik Şartları

Yurtiçi

Yıllık (12 sayı): 50 TL
Türkiye Finans Katılım Bankası
Fındıklı Şb. TL Hesabı
99165159-1 (Umrans Yayıncılık)
Posta Çeki Hesabı
1605252 (Umrans Yayıncılık)

Yurtdışı

Yıllık (12 sayı): 80 Usd - 60 Euro

Fiyatı: 5 TL

İç Düzen-Kapak Tasarım

Furkan Selçuk Ertargin

Baskı: Şenyıldız Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. No:3 Kat:1
Topkapı - İstanbul Tel: (212) 483 47 91

Yerel Süreli.
Ayda bir yayımlanır.

BİR DİRENİŞ VE DİRİLİŞ MEKTEBİ: GAZZE

ABDULLAH YILDIZ

Geçen ay, ümmet olarak tek gündemimiz vardı: **Gazze**.

Hep Gazze'yi konuştuk, Gazze'yi düşündük. Ellerimiz Gazze için semaya kalktı; onlara yürekten dua ettik; Siyonist katillere ise lanet ve beddua yağdırdık. Gazze adına yalvardık: **"Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır! Ayaklarımızı sabit kıl! Ve kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!"** (Bakara, 250)

Hz.Musa olup çağdaş Fırvunlara beddua ettik: **"Rabbimiz! Onların mallarını-mülklerini/güçlerini sil-süpür/yerin dibine geçir ve kalplerine korku sal!"** (Yunus, 88)

Hz.Nuh olup inkarcı/zorbarların suratına haykırdık: **"Rabbim, yeryüzünde kafirlerden bir tek kişi bırakma!"** (Nuh, 26)

Gazze ile yattık, Gazze ile kalktık. Gazzeliler ağladı, biz ağladık; Gazzeliler yaralandı, biz yaralandık, dilhûn olduk. Gazzeliler şehid düştü; şehidlerimiz işaret parmağını dünyanın kör gözüne sokarcasına uzatıp **"Eşhedü en-lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammedden Rasûlüllah"** diye haykırdı; biz dirildik, ümmet dirildi, insanlık dirildi! Şehid kanının bereketi, diriliği, dirilticiliği bir kez daha ayan oldu.

"Onlar diridirler, ama siz

anlayamazsınız." (Bakara, 154)

Gazze, bir **"direnış ve diriliş mektebi"** olarak insanlığın hafızasına kazındı.

Evet, bundan böyle hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. **"Gazze'den önce"** ve **"Gazze'den sonra"** denecek. Gazze'nin yıllardır her yandan kuşatılmış, eli-kolu bağlanmış kahramanları, aç ve biilaç bir direniş destanı nasıl yazılmış, onu gösterdiler tüm dünyaya. Dünyanın en güçlü, en etkili, en tahrip edici silahlarına sahip caniler ordusuna karşı 22 gün boyunca yiğitçe direndiler. 1967'de üç devletin ordusunu darmadağın eden İsrail, o üç devletin sahip olduğu silahların binde birine sahip olmayan bir avuç mücahidle göğüs göğse savaşıma cesaretini kendinde bulamadı; sadece bebeleri, kadınları, sivilleri katledip, binaları yıkıp geri döndü. Buna Mısır'ın, Suudi Arabistan'ın, Ürdün'ün ihanetini; kapalı kapılar ardında İsrail'e **" Hamas'ın işini bitirin"** diyen kahpe yöneticileri ve içerden katillere muhbirlik yapan hain işbirlikçileri de katarsak, Hamas direnişinin ne devasa bir destan olduğunu daha iyi anlarız.

Bundan böyle, direnişin adı **Hamas'tır**; adresi **Gazze'dir**;

kimliği **İslâm'dır**, insanlıktır. Yani, Gazze direnişi **"ümmetin intifadası"**na hatta **"insanlığın intifadası"**na dönüşmüştür. Evet, bu böyledir.

Peki, bundan böyle bize; Türkiye insanına, ümmete ve tüm insanlığa düşen nedir?

Gazze'de geçici ateşkes sağlanmıştır. (Bilvesile, ateşkesin diplomatik kahramanı Prof.Dr. **Ahmed Davutoğlu**'nu yürekten kutlarız.) Bu arada İsrail seçim sürecinde. Siyonist vampirler, Gazzelinin kanı üzerinden siyasi hesaplar yapmakla meşgul. ABD'de Obama dönemi başladı; ama Siyonistlere destek geleneği değişmedi. Seçim sath-ı mailindeki Türkiye'de de gündem artık içe dönük.

İşte böyle bir ortamda; Gazze ve Filistin için ne yapmalı, nasıl bir çaba ortaya koymalıyız?

1) İsrail'in "barış" sözcüğünün kocaman bir yalan ve aldatmacadan ibaret olduğunu unutmamalıyız. Şu kesin ki, İsrail terör şebekesi, şimdiye kadar verdiği hiçbir sözde durmadı; yaptığı hiçbir anlaşmaya uymadı, alınan hiçbir BM kararını dinlemedi. İsrail, bütün stratejisini, **"Arz-ı Mev'ûd"** olduğuna inandığı Nil'den Fırat'a kadar olan toprakları işgal etmek,



Halid Meşal

orada yaşayanları sürgün etmek ve katletmek üzerine kurmuştur. Zira kendi elleriyle tahrif ettikleri Tevrat böyle emreder: **"Onların her şeylerini tamamın yok et ve onları esirgeme ve erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür."** (Samuel Kitabı, 15.Bap)

Siyonist Yahudi çetelerinin, Filistin'e yerleştirildikleri günden beri bölge halkına karşı uyguladıkları tek politika bu olmuştur. Müslüman dünya silkinip aklını başına devşirmediği, derlenip toparlanmadığı ve birlik olup etkin çareler üretmediği sürece de Siyonist katillerin işgallerini, cinayetlerini ve katliamlarını sona erdirmesi beklenemez. Rabbimi-

zin, Yahudiler konusundaki ihtarı ne kadar anlamlıdır: **"Andolsun, insanlar içinde, müminlere en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve müşrikleri bulacaksınız."** (Maide, 82)

2) Filistin davası Arapların değil aksine bütün bir ümmetin davasıdır. Tarihi ve sosyolojik gerçekler açısından bakıldığında ise, Filistin öncelikle Türkiye'nin meselesidir; yani Osmanlı torunları olarak **bizim meselemizdir**.

Filistin 1917'ye kadar Osmanlı toprağıydı. Kudüs'ü ve Filistin'i işgal eden İngilizler, Yahudileri sistemli bir şekilde bölgeye yerleştirip silahlandılar ve İsrail'i, bir hançer gibi millet-i İslam'ın bağrına sapladılar. 1902'lerde Sultan Abdül-

hamid'e müracaat edip, Filistin'e yerleşmelerine karşılık tüm Osmanlı borçlarını silmeyi teklif eden Siyonist lider Theodor Herzl huzur-u şahaneden kovulmuşken, sonrasındaki hain süreç maalesef böyle işledi.

3) **"Küfür tek millettir"** hadisini aklımızdan çıkarmamalıyız. Tarih tanıktır ki; Kudüs İngilizler tarafından işgal edildiğinde, İngilizlerle beraber, sözde Osmanlı müttefikleri olan Almanlar ve Avusturyalılar ile tüm Avrupa ve Hristiyan âlemi bayram yaptı...

İngilizlerin devlet olarak ikame ettiği İsrail, o gün-bugündür İngiltere, ABD ve diğer Batılı devletler tarafından kayıtsız-şartsız desteklendi ve desteklenecek.



Rabbimizin ebedi uyarısı şudur: **“Kâfirler birbirlerinin velileri: yandaşları/ koruyucularıdır. Eğer siz de öyle yapmazsanız (aranızda bu sıkı dayanışmayı gerçekleştirmezseniz), yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat/kargaşa çıkar.”** (Enfal, 73)

Yazık ki, Müslümanlar, inkarcı dayanışmanın benzerini gösteremediklerinden **İsrail-ABD-İngiltere Şeytan Üçlüsü**nün yeryüzünde oluşturduğu fitne ve fesat önlenememektedir. Belâ, musibet, imtihan anlarına gelen fitnenin en yamanına, en zorlusuna da ne yazık ki İslâm dünyası maruz kalmaktadır. Yaklaşık yüz yıldır, özellikle son çeyrek'te dünyada

akan kan, neredeyse sadece Müslüman kanıdır. İslam toplumları bir türlü başlarını kaos, karmaşa, savaş, ıstırap ve felaketten kurtaramamaktadır. Müslümanlar, **“kendi özlerini değiştirmedikçe Allah da onlar hakkındaki hükmünü değiştirecek değildir”** (Ra'd, 11). Müslümanlar gerçek anlamda ümmet ve kardeş olma bilincine ermedikçe ve **“adeta kurşunla kaynatılmış duvarlar gibi”** (Saff, 4) birbirine kenetlenmedikçe de bu kötü gidişin tersine çevrilmesi mümkün olamaz.

4) Müslümanlar ümmet bilincini yeniden kuşanmak ve sıkı bir dayanışma ve yardımlaşma içinde olmak zorundadır.

Ama gerçek şu ki, müminlerin dayanışma ruhu özellikle saldırı anlarında canlanıyor:

“Onlar bir saldırıya uğradıklarında, yardımlaşarak kendilerini savunurlar.” (Şûrâ, 39)

Nitekim Gazze katliamı, ümmetin ve özellikle Türkiye insanının adeta intifadası oldu. Gazzeli kardeşleri için ayağa kalkan insanımız yakın tarihte hiç görülmedik biçimde en yaygın tepkisini ortaya koydu, tam bir hayır yarışına girdi. Bugün bizler ümmet olarak Gazzeli kahramanlara minnet borçluyuz ve bütün gücümüzle onlara layık olmaya çalışmaya devam etmeliyiz.

5) Zaman, anlık tepkileri uzun soluklu mücadeleye dönüştürme zamanıdır.

Gazze ekseninde ilk kez böylesine bir araya gelip ayağa kalkan Müslüman halkların ve Türkiye insanının görevi asıl şimdi başlamaktadır.

Evet, Gazze derdimiz, duâmız, dâvâmız olmaya devam etmelidir. **“Sabırla ve namazla Allah'tan yardım dileyin”** (Bakara, 45) emrine ittibaen, bıkmadan ve usanmadan namazla, kunutla Gazzelilere duâ edip Allah'tan yardım dilemeyi, Siyonistlere ise laneti sürdürmeliyiz.

Siyonist sermaye ürünlerini boykota bir ay değil sürekli devam etmeliyiz. Filistin davasına hep saldırı ve katliam zamanlarında değil, her zaman sahip çıkmalıyız; mazlum Filistin halkı kendi topraklarına geri dönmeye ve gerçek özgürlüğüne kavuşuncaya kadar da onlara her türlü diplomatik, mali, fikri ve fiili desteğimizi vermeye devam etmeliyiz.

“Türkiye Yüzünü Bize Döndü”

**Münir Şefik’in, İstanbul’da,
bir grup aydınla bir araya geldiği özel toplantıdan**

RÖPORTAJ

Filistin hareketine katıldığı ilk gençlik döneminde marksist olan **Münir Şefik**, daha sonra el Fetih’te aktif olarak üst düzey sorumluluklar aldı. Çözüm noktasında Arafat’tan farklı düşünmesine rağmen bir dönem onunla birlikte mücadele verdi. Münir Şefik daha sonra ihtida ederek gittiği İslamî bir çizgiye evrildi. Münir Şefik’in, “Ortadoğu Sorunu: Emperyalizmin İslam Dünyasına Girişi” ve “Çağdaş İslam Düşüncesi” gibi Türkçeye çevrilen önemli eserleri de var.

Münir Şefik, aynı zamanda çok farklı siyasi görüşlerden aydınları, entelektüelleri bir araya getiren -Doğu Konferansı’nın Arap dünyasındaki tezahürü gibi- Millî İslamî Kongresi Genel Koordinatörlüğünü ve Mevazin dergisinin de editörlüğünü yapıyor.

Gazze savaşı günlerinde bir grup entelektüel ve gazeteci ile İstanbul’da bir araya gelen Münir Şefik, son gelişmeleri değerlendiği bu toplantıda önemli açıklamalarda bulundu.

Gazze’ye uluslar arası bir gücün konuşlanması neden mümkün değil?

Hamas mevcut silah gücüyle direnişe ne kadar devam edebilir?

BOP bitti mi?

Türkiye’nin Filistin ile nasıl bir ilişki kurması isteniyor?

Münir Şefik: Sizlerle görüşmekten dolayı şeref duyuyorum. Sorularınızdan ve sizin düşüncelerinizden istifade etmeden önce, sadece kısa bir özet sunacağım. Öncelikle ele almak istediğim konu Gazze’ye yapılan saldırı. Aslında bu bir buçuk yıl önce yapılması planlanan bir saldırıydı. Bu yalnızca İsrail’in değil aynı zamanda Amerika’nın da kararıydı. Hem Bush hem de Obama’nın kararıydı. Bu saldırının da son yedi yıldır Amerikan idaresinin bölgede sürdürdüğü Büyük Ortadoğu Projesi’nin bir devamı olarak algılanması gerekiyor. Özünde de Temmuz 2006’da Lübnan’a, Hizbullah’a yapılan saldırının aynı hedeflerini taşımaktadır.

Gazze’den bahsedersek, bu

saldırısı Filistin’deki işgal gücü yapıyor. İsrail ordusu direnişten dolayı Gazze’den çekilmek zorunda kaldıktan sonra uzun bir ambargo ve kuşatma söz konusu olmuştu. Hamas ve diğer Filistinli örgütlerin de imzaladığı ateşkes anlaşmasına göre kuşatmanın kalkması gerekiyordu, buna rağmen kuşatma bütün şiddetiyle devam etti. Aslında kuşatma savaş tarzlarından biridir. Bütün savaşlarda, herhangi bir şehir düşürülmek isteniyorsa önce oraya kuşatma uygulanır. İşin aslına bakılırsa hava saldırısıyla **yavaş ölüm diyebileceğimiz kuşatma** arasında bir fark yoktur. İsraililerin bu harpte amaçladıkları şey, Filistinlilere boyun eğdirmektir ve onları teslim olmaya mecbur

kılmaktır. Dolayısıyla Filistin probleminin İsrail’i tatmin edecek şekilde halledilmesi meselesinin bir devamıdır aslında. Böylece bu savaş bir şekilde başarılı olursa İran’a yönelik savaşın da mukaddimesi gibi olacaktır. Aslında Filistin meselesi yakın tarihte birtakım Arap güçlerinin Amerikalılarla İran’a veya Irak’a karşı birleşmesinin önünde bir engel oldu. Eğer Filistin meselesi halledilirse o zaman Amerika ile işbirliği yapmak birtakım Arap güçleri için daha kolay bir hale gelir. İsrail’in saldırısının, “Hamas’ın gönderdiği füzelere karşı olduğu” söylemi tamamen bir yalandan ibarettir. Ateşkes döneminde füzeler yoktu ama kuşatma yine vardı. Aslında kuşat-



madan amaçlanan şey, şu anda yapılmakta olan şeyle aynı amaca matuftu. Hamas bu ateşkesi uzatmama kararını aldığı anda aslında bu yalnızca Hamas'ın kararı değildi, bütün Filistinlilerin kararıydı.

Şu anda aslında Gazze'de bütün Filistinli örgütler arasında bir birlik durumu söz konusu. Bütün örgütler Gazze'de tek vücut olarak hareket edi-

yorlar. İsrail'in sadece Hamas'ı dikte etmesi aslında, onu bir şekilde diğerlerinden ayırt etmek ve gerçek hedeflerini gizlemek içindir. Bombardımanları takip edenler görürler ki, bu saldırılar tamamen Gazze halkına yöneliktir. Ben kesinlikle eminim ki, ölenler, yaralananlar veya evleri tahrip olanların yüzde 95'inin direnişle alakası yok. Onlar zannediyorlar ki, biz sivil

insanlara yönelik bu bombardımana, baskıya devam edersek bunlar direnişçilere karşı çıkacaklar ve teslim olacaklar. Hizbullah'la savaşta da durum böyleydi. Lübnan'da da aynı şeyi yapmışlardı. Şuan da insanların böyle büyük bir yok oluşa karşı hala direniyor olması gerçekten aslında tahayyül dışında bir şey. Bütün ailesini çocuklarını kaybeden ama direnen bir

Gazze Zaferi ve Arap Yönetimlerin Durumu

Zafer Bangaş

Çeviri

Siyonist İsrail'in bugüne kadar işlediği cinayetler malumunuz. Fakat son hava saldırıları, ölen sivil sayısı göz önüne alındığında, Filistin halkına karşı işlenen en acımasız cinayetti. Daracık bir alan içindeki 30 ayrı yerleşim bölgesine 27 Aralık günü, F-16 ve Apache helikopterleriyle aynı anda bırakılan 100 tondan fazla bomba tüm binaları un ufak etti. Binalarla birlikte yüzlerce yerleşimci moloz yığınları arasında can verdi. Saldırıları gece boyunca ve sonraki günlerde de acımasızca devam ettirildi.

Barbarlıkta sınır tanımayan İsrail, maksimum sivil kaybına yol açtığından emin olmak için, saldırılarına gün ışıyana kadar devam etti. İnsanların toplu halde bulunduğu iş yerlerini, okulları ve dükkânları da bombaladı. İsrail uçakları saldırılarını başlattığında, okul yolundan dönen çocukların neşesi, etraflarını saran bombalarla kâbusa dönüştü. Çılgık çılgıca kaçan çocuklar, üzerlerine düşen bombalar ve kan gölüne çevrilen bir şehir...

kadını düşünün, 25 kişilik bir aile toptan yok oluyor, bütün bunlar oluyor ama insanlar diremiyor, pes etmiyor. Şu ana kadar tek bir beyaz bayrak kaldırılmadı. Şu ana kadar direniş devam ediyor, devam edecek de. Mesela Refah kapısı açıldığında kapıda bekleyen 270 ila 300 Gazze'li Mısır'dan Gazze'ye girdi. Ben sanıyorum ki, aslında göğüslerine şeref nişanı takılacak ilk insanlar bu fakir zavallı insanlar.

Şuanda da hala füzelerin kullanılması ve sokak çatışmalarına yönelik hazırlıklar yapılması aslında askeri operasyonun İsrail açısından başarısızlıkla sonuçlandığının göstergesidir. Asıl güzel olan şey de hem Arap dünyasında hem İslam dünyasında, Batı'da da halkın sokaklara dökülüp bu olaya destek vermesi ve bu olayın başında da Türkiye geliyor olmasıdır. Arap dünyasında nizamların sallanmaya başlamasıdır. Aslında güzel olan şey küreselleşmenin kendilerini tamamen marjinalleştireceği, yok edeceği veya zayıflatacağı düşünülen genç nesillerin yeni bir ruhla direniş başlamasıdır. Halkın di-

renişi, Gazze'deki zaferin mimarı oldu, hava saldırılarını başarısızlığa uğrattı.

Şuanda bombalama sadece öldürmek için öldürmek durumuna dönüştü. Başka bir hedefi yok. Yani direnişçilerin kara saldırılarına karşı hazırlıklı olması, geri çekilmemeleri bu saldırıyı da başarısızlığa uğratmış oldu. Aslında İslam dünyasında olan bu gösteriler, bu dayanışma, bu direniş de aynı zamanda Filistin'deki direnişin hem kamuoyu desteğini hem de medya savaşını kazanmasını sağladı. Direnişin haklılığını gösterdi.

Bir başka unursa bu saldırının niye uzadığını açıklayan unsurdur. Bu da; Mısır, Suudi Arabistan ve Mahmut Abbas'ın tavrıdır. Bunlar sabit, net bir tavra sahip olsaydı o zaman Avrupa bu oyunları yapamazdı. Bu tabii ABD'nin ve İsrail'in izale edilmesine yol açabilirdi. Şuanda ABD ve İsrail'in algıladığı en büyük umut siyasi çözümdür. Mesela Güvenlik Konseyi'nden bir karar çıkıp bunu Mısır'ın Mahmut Abbas'ın ve Suudi Arabistan'ın onaylaması aslında İsrail'e askeri saldırıda he-

deflediği ama başaramadığı mükâfatı sağlamış olacaktır; fakat bunun başarılı olmayacağını düşünüyorum. Fakat buradaki problem tabiki Filistin halkının azabını arttıran bir durumdur. Ve bunun içinde yapılması gereken şey aslında gösterilerin direnişe desteğin İslam dünyasında devam etmesidir. Böylece İsrail'in hezimete uğradığını kabul etmesinin sağlanması lazım. Şuanda biz bir savaşa giriyoruz ve bu savaşı kazanmak zorundayız.

Teşekkür ediyorum. Sorular varsa alabilirim..

Filistin'de direnişe destek amaçlı İran'ın bir yardımı var mı gerçekten, İran'ın silah yardımı varsa o silahlar Gazze'ye nereden giriyor? İran nasıl destek veriyor Hamas'a.

M. Şefik: Silahlar Allah katından geliyor galiba (gülüyor). Onun için İsrailliler yolu kapatacaklar. Allah tarafından geldiği için. İran, kuşatma döneminde Gazze şeridini büyük para desteğiyle destekledi. Kuşatma boyunca Arap dünyasının mali bir kuşatması vardı. S. Arabistan bireysel bağışları bile

İlk raporlar, onlarca kişinin öldüğünü ve İsrail'in yalnızca Hamas Güvenlik Birimlerini hedef aldığını bildiriyordu. Amerika'nın liberal sesi olarak bilinen New York Times, tıpkı BBC gibi, İsrail saldırılarının devam ettiği bir sonraki günde bile (28 Aralık) İsrail propagandası yapar, saldırıları meşru bir zemine oturtmaya çalışmıştı. New York Times'a göre "İsrail, yalnızca Hamas'ın roket saldırılarına karşılık veriyordu ve Gazze'deki Hamas Güvenlik Birimlerine hava saldırısı düzenlemekteydi." Oysa gerçek söylenenden çok uzaktı. Saldırıların ilk gününde, insan hakları aktivistlerinden Ewa Jasiewicz'in yazdıkları şöyle: "İsrail jetlerinin Gazze'de bombaladığı yerler Zeytun ve Rimal bölgeleriydi. Hedeflerden biri, Gazze ve Filistin'in en büyük tıp merkezi Al Şifa Hastanesinin girişine çok yakın bir yerdi. Bir diğer hedef ise plastik fabrikasıydı."

Gün bitti, yaralılar hastanelere taşındı. Çoğu hava saldırılarının ilk 15 dakikasında olmak üzere, 225 kişi hayatını kaybetti, yaralı sayısı ise 600'ü buldu. Ne yazık ki, öl-

sayısı devam eden saldırılarla birlikte her geçen gün arttı. İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak, (eski şahin general) bunun daha "başlangıç" olduğunu gururla müjdeledi. Amerika'nın sağcı Televizyonu Fox News'e yaptığı açıklamada, İsrail'in kara saldırılarıyla da harekate devam edeceği sözünü verdi.

Diğer yalancı Siyonistler gibi, Ehud Barak da bu saldırıların "başlangıç" olduğu noktasında dürüst değildi. Bu bir başlangıç değildi, çünkü İsrail zaten sözde ateşkes süresince bile Filistin halkına saldırıda bulunuyordu. Kasım ve Aralık ayları boyunca, 27 Aralıktaki kadar olmasa da Gazze, İsrail bombaları altında inlemişti. Oysa Batı medyası yıllardır ezberini bozmadan İsrail propagandası yapıp durdu. Son saldırılara da bültenlerinde yer verirken, gene İsrail yanlısı bir tavır çizerek, Hamas'ın ateşkesi bozması üzerine saldırıların gerçekleştiğini yayınladı.

Ehud Olmert, son saldırıların birkaç saat öncesinde, İsrail'in barış süreci için elinden geleni yapacağını beyan et-

geri gönderdi. Ama silah meselesini bilmiyorum. Bizde bir deyim vardır; "ayıyı görüyorsak ayının ayak izlerini aramamalıyız" diye. Silah ve füzeler var ama nasıl geldiğini bilmiyorum. Her zaman bir çıkış yolu vardır.

İsrail'in toplayamayacağı silahların uluslar arası bir gücün toplayabileceği ifade edilerek orada uluslar arası bir gücün nemalandırılması düşünülüyor. Uluslar arası gücün konuşlanması Hamas ve direnişi nasıl etkiler?

M. Şefik: Silahsızlanma başlığı altında bölgeye uluslar arası bir gücün yerleştirilmesi amaçlanıyor ama nasıl Hizbullah için uygulanamıyorsa Hamas için de uygulanamayacaktır. Gazze halkı ve direniş gücü hiçbir uluslar arası gücün Gazze topraklarına konuşlanmasına izin vermez. Bu gücü İsrail tarafına koymak isterlerse bu başka bir problem olur. Uluslar arası gücün silah kaçakçılığını önleyebileceğini kim söyleyebilir? Hizbullah'a bakılırsa uluslar arası güç onların daha iyi silahlanmasını bile sağlayabilir. Ama bu prensip olarak da ka-

bul edilebilecek bir şey değil. Füzelerden önceki dönemde direnişin elde ettiği silahlardan bir kısmı zaten İsraililerden satın alınmış.

Ben, direnişin silah gücünün ne kadar dayanacağını sormak istiyorum.

M. Şefik: İki tarafın silah gücü açısından fark apachi ve fantomlar kullanıldığında belirginleşiyor ama sokak savaşına gelince bu fark kapanıyor. Bu aşamada direnişçiler araziye daha iyi tanıyorlar ve onların maneviyatı haklı davaya inançları daha güçlüdür. Fedakârlığa hazır olmak da çok önemli bir duygu. Aynı zamanda halk tarafından da desteklenecektir direnişçiler. Kadınlar ellerinde kalan son yiyeceği direnişçilere veriyorlar. Onlara yanların tehlike dolayısıyla uzaklaşmaları söylenince Gazzeli kadınlar; "bizim hayatımız sizin hayatınızdan daha değerli değil" diyorlar. Bu tablo karşısında ne kadar düzenli olursa olsun bir hafta bile galip gelemeyiz. Ordular orduları yenebilir ama ordular halkları yenebilir. Şu anda İsrail ordusu halka karşı savaşıyor.

İki devletli çözüm önerisine inanıyor musunuz? Gazze'yi Mısır'a Batı Şeria'yı Ürdün'e pazarlama oyunu mu oynanıyor diye insan düşünüyor.

M. Şefik: Ben tam bağımsızlığa inanıyorum ve İsrail'in Filistin topraklarında hiçbir haklarının olmadığına inanıyorum. Uluslar arası hukuk açısından İsrail meşru bir devlet değildir. Sömürge halkların durumuyla ilgili çıkan kanun bunu belirliyor. Bu bölgenin kararını o bölgenin asli unsurlarının vermesi gerekiyor. Bu kanun 1969'da çıktı ama geçmişe yönelik olarak da uygulanmak üzere çıktı. Filistin'i bölme kararı BM kanunlarına aykırı bir karardır. Filistin'de İsrail'e devlet kurma hakkını verecek tek unsur Filistin halkıdır.

Kendileri bu saldırının BOP çerçevesinde olduğunu söylediler. Ahmet Davutoğlu da yabancı bir gazeteye BOP'un bittiğini ilan etti. Mutlaka onun da bir dayanağı var ama kendileri neye dayanıyor? İkincisi Ürdün Kralı Abdullah bu saldırılarla alakalı bir komplodan

mişti. Ve birkaç saat içinde İsrail uçak ve helikopterleri Filistinli sivilleri bombalamaya başlamıştı bile. Saldırıların başladığı günün Cumartesi oluşu, yani Yahudilerce kutsal kabul edilen, dinlenme ve ibadet günü olan Sebt gününde gerçekleşmesi Siyonist zihniyetinin yansımasıydı. Bilindiği gibi bugünde çoğu mütedeyyin Yahudi yemek dahi pişirmez. Yahudi şeriatı Sebt gününde, hiçbir canlının incitilmesine izin vermezken, İsrail devleti Siyonist liderlerinin emriyle yüzlerce Filistinliyi katletmekte tereddüt bile etmedi. Belki de yüzlerce Filistinliyi öldürmek, ülkelerinin "Yahudi karakterini" güçlendireceği için meşru sayılabilirdi(!)

Batılı Liderler, uluslar arası hukuk tarafından savaş suçları olarak kabul edilen ?sivilleri öldürmeyi? kınamak şöyle dursun, bunu İsrail'in kendisini Hamas'ın roket saldırılarından ?koruma hakkı? olarak değerlendirerek ağız birliği yaptılar. ABD Başkanı George Bush, İngiltere Başbakanı Gordon Brown ve Fransa Başbakanı Nicolas Sarkozy de diğer Batılı liderler gibi aynı ifadeleri tekrarlayıp durdu-

lar. Çoğunluğu yaşlı ve çocuklar olan Filistinli sivillerin yaşadıkları yerlerden çıkarılmalarına, açlık ve sefalet içinde bırakılmaları bahse değmezdi.

Batı, İsrail'in işlediği suça destek olurken, Arap dünyasından bu vahşete yönelik tepki koca bir sessizlikten ibaretti. Mısır İstihbarat Teşkilatı Başkanı Ömer Süleyman, İsrail Savunma Bakanlığı Siyasi Güvenlik Bürosu Başkanı Amos Gilad'a, on gün önce İsrail'in Hamas'ın icabına bakması gerektiğini söylemiş, hatta Londra'da yayınlanan el Kudüs gazetesine göre, Şam'daki Hamas yönetiminin bile dizginlenmesi gerektiğini belirtmişti. Mısır, Hamas'ı devirip, Gazzelilerin sıkıntılarına bir son verebileceğini düşünerek, İsrail'in saldırılarına belli bir yere kadar itiraz etmeyeceklerini ifade etmişti. Mısırlıların kıskırtmasına İsrail'in ihtiyacı yoktu elbette, ama Süleyman'ın ifadeleri Arap liderlerin ?hain? yapısını gözler önüne sermeye yetti. Bu durum diğer Arap liderlerin, özellikle de iki Abdullah'ın (Suudi Arabistan ve Ürdün), kralların, emirlerin sessizliği ni de açıklamıştı.

bahsetti acaba onun mahiyetini biliyorlar mı?

M. Şefik: İşin doğrusu bitti. Bu aslında Bush yönetimi gitmeden önceki son kısıntıları. Annapolis'ten sonra Mahmut Abbas la İsrail arasındaki gizli görüşmeler çok ciddi mesafeler aldılar. Kral Abdullah mültecilerin geri dönüş hakkından vazgeçtiğini düşünüyor. Ürdün de vatandaşlık demek alternatif vatan anlamına geliyor. Kral Abdullah Filistinlilere Ürdün'ün verilerek problemin çözüleceğine dair endişesi var. Ariel Sharon'un Likud partisinin projesi de Filistin devletinin Ürdün'ün doğusunda kurulması idi. Bundan birkaç ay önce Amerikan kongresinde niçin bir Filistin devleti Ürdün de kurulmasın diye fikirler atıldı ortaya. Zaten şu anda Ürdün'de %60-70 Filistinli var. Filistinlilere vatan vereceksen Ürdün olacak bu vatan. Geri dönüş hakkı kaldırıldığında birçok yerde problem çıkacak, Suriye'de, Lübnan'da, Ürdün'de. Çünkü her yerde vatandaşlığı olmayan Filistinliler var.

Yani eğer Filistin meselesini

bu şekilde bitireceklerse bir Filistinlinin ikinci, üçüncü dereceden bir vatandaşlığı kabul etmesi mümkün değil. Bu büyük bir problem tabii. Ha ben Ürdün'de normal bir vatandaş olarak kalıp da Filistin'de de haklarımın kalmasına bir şey demeyebilirim. Ama burada vatandaşsın ama Filistin'de hiçbir hakkın yok derlerse ben öyle vatandaşlığı kabul etmem. Kral Abdullah çok kızgın durumda. Ürdün şimdi İslami direnişle yeniden ilişki kuruyor. Çünkü Hamas alternatif vatan teklifini kabul etmiyor. Mesela Ürdün'de gösteriler serbest. Mesela Kraliçe Rania'da Türkiye'ye geliyor destek vermek için.

Ben 1968-69'da Fetih örgütündeydim. İlk defa o zamanda bir laik demokratik bir devlet fikrini ortaya attık bu Filistin topraklarında orada Hristiyanların Müslümanların birlikte yaşadığı o zamanlar bunu söylediğimizde birçok batılı sırtımızı okşadı çok güzel yani iyi bir noktaya geldiniz deyip bizi tebrik ettiler. Fakat bir müddet sonra bu pratik bir çözüm değil demeye başladılar. Siz en iyisi iki devleti kabul edin dediler.

Ve el-Fetih'in yönetimini de bu yönde ikna ettiler. Bu meselede Sovyetler çok önemli rol oynadılar ve ben o zamandan beri karşı koydum, demokratik devlet fikrimi de geri çektim. Ve demokratik devlete de muvafakat etmiyorum dedim. Bunun sebebi de, her çözüm önerisi İsrail'in lehine geri adım atılması yönünde ve bunun karşılığında İsrail hiçbir şey vermiyordu. Ben Yahudilerin, Hristiyanların ve Müslümanların eşit olacağı laik bir devletten bahsettiğimde onların benimle aynı hakka sahip olduklarını kabul ettim. Ama onlar bunun karşılığında sizinle eşitiz demediler, ben bir fedakârlık yaptım ama onlar yok dediler. Filistinliler iki devlet fikrini kabul ettiklerinde geri adım attılar. Yahudiler iki devlet fikrini kabul etmediler sadece gelin konuşalım dediler. Benim aslında buradaki tavrım Siyonistlerin tavrına benziyor. Onlar da çözüm istemiyor ben de çözüm istemiyorum. Yani şimdiye kadar hiçbir kararı da kabul etmediler. Hatta tahkim kararını da kabul etmediler. O ana kadar Yahudiler ne istediklerini de söylemediler.

Arap ülkelerinin yöneticilerinden oluşan Arap Birliği toplantısı için, Arap Dışişleri Bakanlarının 28 Aralık'ta Kahire'ye davet edildikleri toplantı, **zatiîlilerinin bu krize ayıracak vakitlerinin olmayışından** ötürü 31 Aralık'a ertelendi. Dünyanın dört bir yanında on binlerce insan, İsrail'in gerçekleştirdiği bu vahşeti kinamak için, ani protestolar düzenleyebiliyorken, nasıl olup da 21 Arap Dışişleri Bakanını bir araya gelemiyordu? Gerçek şu ki, Arap Birliği de tipik Arap Milliyetçiliği gibi bitap durumda. Ne acı ki, tek bir Arap rejimi bile, İsrail'in aylardır uyguladığı vahşi kuşatma yüzünden açık çeken Filistinlilere yardım götürmedi.

Çok şükür ki sessiz kalmayan Müslüman liderler de oldu. İran İslam Devrimi Lideri Ali Hamani sadece siyonist barbarlığı değil, Bush'un bu barbarlığa verdiği utanç verici desteği de kinamış, Arap liderlerini sorumluluklarının farkına varmaları konusunda uyarıyordu. El Ezher ulemasını da, masum Gazze halkına yaşatılan bu acımasız düşmanlı-

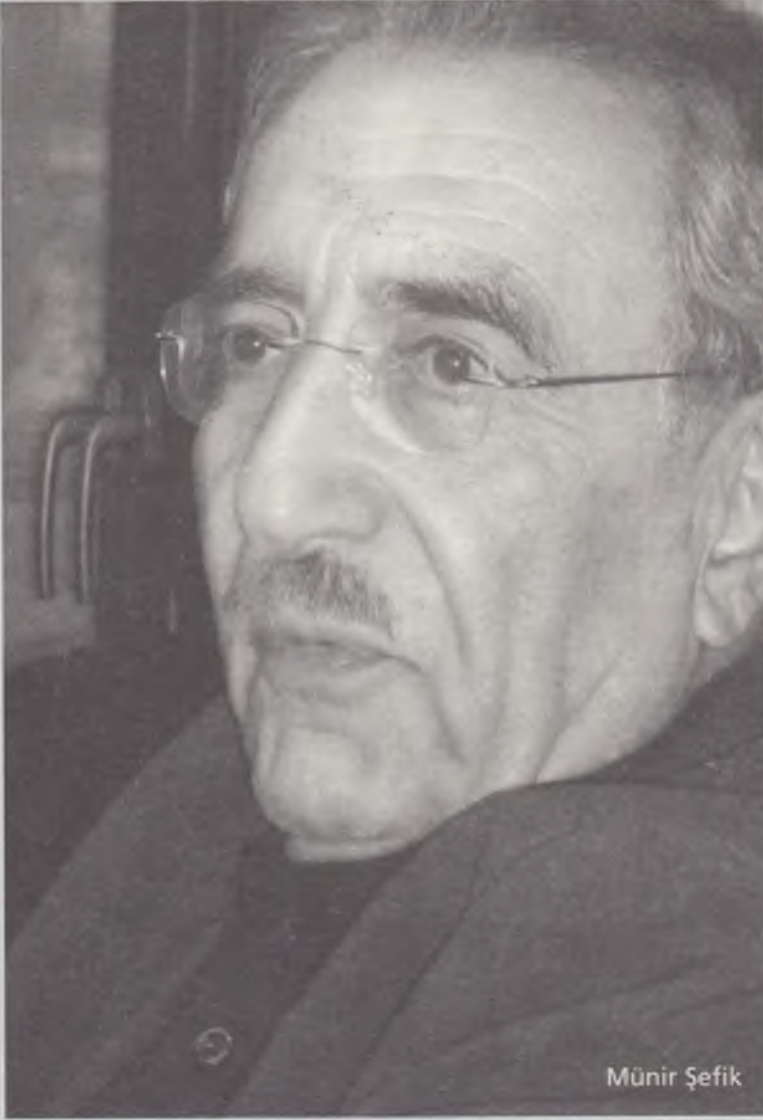
ğa karşı saflarını belli etmeye davet eden Rehber Hamani, 29 Aralık gününü Gazze kurbanları için **"yas günü"** ilan etti. Tüm Müslüman hükümetleri ve İslam Konferansı Örgütünü sorumluluklarını yerine getirmeye davet etti. Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah da Arap yöneticileri yıllardır uyudukları uykudan uyanmaya çağırırdı.

Filistin'in bu denli çirkin bir katliama şahitlik etmediğini dile getiren **Filistin Başbakanı** * İsmail Haniye, İsrail ile savaşa çağına şu sözlerle yemin etti:

"Darağaçlarına assalar, sokaklarda kanımız akıtsalar, bedenlerimizi paramparça da etseler, başlarımızı yalnız Allah'ın huzurunda eğeceğiz, Filistin'den asla vazgeçmeyeceğiz!"

* Crescent International, Ocak 2009, Zafar Bangash

** Haniye Hamas lideri olmasına karşın yazar onu özellikle Filistin Başbakanı olarak nitelendiriyor.



Yahudilerle Araplar bir araya geldiğinde Yahudiler Araplara nedir çözüm önerileriniz diye soruyorlardı. Araplar çözümleri sıraladıklarında "bu çok pratik değil, daha şunu verin, işte şudur budur"; yani bir şey çıkmıyor oradan. Şimdi benim taktığım de Siyonistler gibi, bir araya geldiğimizde siz söyleyin nedir önerileriniz diyorum. Siyonistler hiçbir uluslar arası kararı kabul etmediler. Ben de kabul etmiyorum. Benimki aşırı ise onlarınki de aşırıdır. Bir Filistin atasözü vardır "eşeği minareye çıkararak indir-

mesini de bilir". Rivayete göre adamın biri yüklenmiş eşeğini sırtına çıkarmış minareye, bırakmış inmiş aşağıya. Eşek başlamış tabi anırmaya, millet toplanmış minarenin etrafına nasıl indireceğiz diye. Gençleri çıkarmışlar yukarı eşeği indirmek için. Yanına vardıklarında eşek çiftte atmaya başlamış, bir şey yapamadan geri inmişler. Eşek orda kalmış, tabi bunun üzerine adamın biri çıkmış 'bunu kim çıkardıysa o indirebilir' demiş. Bulun o adamı indirsin. Yani İsrail devletini yapanlar sizdenize siz halledin problemi, bu

problem bizim problemimiz değil. Bu problemi Edward Said'in çözeceği bir problem değil. Bu problemi ne El-Fetih, ne Hamas, ne Türkiye çözebilir.

Uluslar arası devletler ABD'den ses yok, BM'den ses yok, Avrupa oyun oynuyor. Bir tek Türkiye ve İran ses çıkardı, denildi. Hatta ara ara Türkiye'nin orda bir barış gücü göndermesi gibi şeyler söz konusu oluyor. Bir yanda Ak Parti'nin Haniye'ye karşı olan bir diyalogu var, bir tarafta da Türkiye-Amerika iş birliği ortada. Böyle bir denklemde Türkiye'nin Filistin ile nasıl ilişki kurmasını istiyorlar? Nerde durmasını veya nereye kadar gitmesini istiyorlar?

M. Şefik: Şu anda Türkiye'nin Gazze'ye yapılan saldırı karşısında verdiği tepki çok mutedil bir tepkiydi. Suriye, Ürdün, Mısır, Suudi Arabistan ile buluşup ortak bir karar almak yapılan saldırılara karşı bir tavır geliştirmek amacı vardı Türkiye'nin. Fakat burada Tayip Erdoğan'ın yaptığı birilerine göre büyük suç: "orada bir Hamas var, orada bir Gazze halkı var, bu kuşatmanın kaldırılması lazım, bu zulmün durdurulması lazım" sözleri oldu. Diğer taraftan Arap ülkelerinin hepsinin, Amerika'nın görüşü Hamas ve Gazze şehrindekiler'in ve Mısır'ın kuşatmasını kabul etmesi bekleniyor. Diğerleri de saldırılar var, insanlar ölüyor... gibi şeyler söylüyorlar, Erdoğan'da onlara benzer şeyler söyledi. O konuda farklı bir şey söylemedi. Fakat burada yapılacak her antlaşmada Hamas'ın da rolü olmasını söylemesi, farkı buydu. Bu aslında oldukça mutedil

bir tavırdı. Fakat bu tavır İsrail ve Amerika tarafından tam bir rest ile karşılandı. Sanıyorum Suudi Arabistan ve Mısır'daki görüşmeleri de aslında başarılı olmadı.

Nerde hata yaptı? İran gibi bir tavır takınmadı aslında. İsraililer ve Amerikalılar herhangi bir itidal ve denge seviyesini bile kabul etmiyorlar. Bundan dolayı onlar şu anda Türkiye'yi kendilerinin aleyhine doğru daha sert kararlar almaya tahrik edecekler. Son konuşmaları başlangıca göre gittikçe sertleşti. Çünkü onlar tahrik ettiler. Bundan dolayı şuan Erdoğan'ın çok büyük bir kamuoyu desteği var Arap ülkelerinde. Şu anda Mısır ile Suudi Arabistan'ın itibarı yerlerde sürünüyor. Birçok Arap 'Türkiye bize döndü' dediler. Siz Arap halkının Türkiye'ye yönelik duygularını bilmiyorsunuz. Bu güne kadar Arap halklarının birçoğu Türkiye halkını kalpten seviyorlardı. Az sayıda laikler ya da Arap milliyetçileri: "Osmanlı bizi sömürdü, geri bıraktı" diyor ama Arapların büyük bir çoğunluğu Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra olan biteni gördükleri için onlar böyle düşünmüyor. Türkiye'yi gerçek manada takdir edenler bu halklardır. Osmanlı devleti bitince, Arap devletleri çok kötü biçimde parçalandı. İsrail devleti kuruldu bunun peşinden ve hastalıklı sistemler kuruldu.

Türkiye'de çok yaygın, daha çok Batı'da kullanılan bir jargon var: "Filistin hareketi milliyetçi marksist tezlere dayanıyordu ama bir dönüşüm geçirdi. Bir süreden sonra daha çok İslami hareketler devreye girdi,

Hamas'ın ortaya çıkışı bu süreçte oldu" şeklinde. Burada şöyle bir bakış var; "İsrail, Filistin direniş hareketini bölmek için, milliyetçi- sosyalist- laik- batıcı- seküler FKÖ'ye karşı Hamas'ı destekledi"; hatta "Hamas'ı kurdurdu, güçlendirdi, şimdi kendi ürettiği şey ile boğuşuyor" diye. Bu dönüşüm gerçekte nasıl oldu; işin komplo tarafını sormuyorum. Yani Arap milliyetçiliği Filistin hareketi içerisinde, hangi motivasyonlarla dönüştü. Siz hem pratiği hem teorisiyle emek sarf etmiş birisiniz, bu dönüşüme nasıl bakıyorsunuz?

M. Şefik: Burada İslami cihadın veya direnişin ortaya çıkmasını hayretle karşılamamak gerek. Tersini sormak gerekir. Böyle bir anlayış bundan önce niye olmadı, bunu sormak gerekir. Çünkü bizim ilkelerimizde aslolan İslam'dır. Bizim ilkelerimiz olan bütün devrimler aslında İslam temeli üzerine bina edilmiştir. Mısır, Cezayir, Sudan, Mağrip ülkeleri ve Filistin'de emperyalistlere karşı verilen savaşın başında hep ulema vardı. İslami anlayışın gerilediği dönem sadece 50'li yıllar oldu.

O dönemde Filistin içinde mesela El-Fetih gibi biz çözüme gidelim derken temel ilkelerden taviz verdiler. Böylece de halk desteğini de kaybettiler. Fetih, İsrail devletini tanıımıyor, deyinip direnmeye devam etmiş olsaydı, ne Hamas çıkardı ne İslami Cihad. Çünkü Fetih'in de bir anlamda İslami bir kimliği var. Ama Fetih mücadeleden vazgeçince, Amerikalılarla ve batılılarla iş tutmaya başlayınca ilkelerine sahip çıkmak ve direnişe devam etmek istiyorsan el-

bette Fetih'ten ayrılmak zorunda kalıyorsun.

Ve aynı dönemde Sovyetler zayıflamaya başladı. İran İslam devrimi amerikan emperyalizminin bölgede ki merkezlerinden birini yıktı. Böylece İslami hareket kaybetmiş olduğu rolünü yeniden buldu. Ancak 1990'ların başında milliyetçi hareketin yıkılmasını çok yanlış olduğunu söyledik. Bundan dolayı da İslami Milli Kongre'yi oluşturduk. Geniş bir cephe, platform oluşturmayı amaçlıyoruz. Bunun içerisinde İslamcılar milliyetçiler solcular laikler var. Yani direnişi destekleyen bütün unsurları kapsayan bir cephe oluşturduk. Problemin solculuk İslamcılık milliyetçilik olmadığını düşünüyorum. Mevcut sorunlarla mücadele etmek için ortak bir cephe kurmak zorunda olduğunu düşünüyorum. Gazze'ye bu son saldırı şöyle bir şey çıkardı herkes bu saldırı karşısında ortak bir cephede yer aldı. Türkiye 'de de aynı şey söz konusu. Bugün dünyada ki bütün gösterilerde İslamcılar da solcular da vardı. hem bütün dünyadaki gösterilerde. Bence İslami hareket solculara ve sola yönelik kompleksinden kurtulmalı ve milliyetçiliğe yönelik kompleksinden de kurtulmalı. Bunun karşılığında da solcular milliyetçiler İslamcılara yönelik komplekslerinden kurtulmalı. Emperyalizme karşı mücadele vermek zorundalar. Bundan dolayı bir kavga olmasına müsaade etmememiz gerekiyor. Önümüzde birleşmemizi gerektirecek çok sorun var. Yani ümmet topyekün saldırı altında. Meselelere bakışımızın bu olması gerekiyor.

İSRAİL'İN “BENİ GAZZE'DEN KURTARIN” MESAJI

ALPTEKİN DURSUNOĞLU

Hizbullah Genel Sekreteri Seyyid Hasan Nasrullah, Gazze Savaşı'nın 2006 Temmuz'unda-ki Lübnan Savaşı'nın bir kopyası olduğuna dikkat çekmişti. Her iki savaşın siyasi hedefleri, taraftarları ve direnişlerin mücadele stratejileri açılarından taşıdığı benzerlik, savaşın sonlandırılmasına yönelik gelişmeler açısından da paralellikler gösteriyor. 2006 Temmuz Savaşı'nda savaşın durdurulmasını sağlamak için Kana'daki BM kampını vurarak katliam yapan İsrail, Güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararı çıkarmasına vicdani zemin hazırlamayı hedeflemişti. 15 Ocak'ta Gazze'deki BM'ye ait UNRWA binasının vurulması, İsrail'in Gazze savaşının Hamas aleyhine bitirilmesini bekleyen uluslar arası topluma ve Arap rejimlerine “beni Gazze batağından kurtarın” ihtarı olduğu söylenebilir. Direnişi İsrail'in güvenliğini ebediyen sağlamaya zorlamayı hedefleyen 1860 sayılı BM kararının Hamas tarafından kararlı bir şekilde reddedilmesi, inisiyatifin hala direnişte olduğunu ve İsrail'i ikinci bir yenilginin beklediğini göstermektedir.

Lübnan ve Gazze savaşı arasındaki benzerlikler

1-İsrail'in her iki savaşta da öngördüğü siyasi hedefler,

2-İsrail'in “uluslar arası toplum” diye nitelenen BM, ABD, AB'nin yanı sıra Arap desteğine de sahip oluşu,

3-İsrail'in savaş stratejisi,

4-Halkın direnişe olan inancı ve direniş dışındaki seçenekleri reddetmesi,

5-Direniş'in savaş stratejisi,

Lübnan ve Gazze savaşlarının birbirinin kopyası olarak nitelenmesini haklı çıkaran başlıklar olarak gözüküyor.

İsrail'in siyasi hedefleri

A-Lübnan Savaşı

İsrail askeri Gilad Şalit'in Gazze'de Filistinli direnişçiler tarafından esir alınmasından bir hafta sonra Hizbullah'ın iki İsrail askerini esir alması, 2006 yılındaki 33 günlük savaşın başlamasının zahiri gerekçesi kılındı ise de İsrail'in Lübnan savaşı sırasında ortaya koyduğu siyasi hedefler şunlardı:

a) Hizbullah'ın askeri altyapısının çökertilmesi,

b) Hizbullah'ın İsrail sınırından, Litani Nehri'nin kuzeyine (yaklaşık 30 kilometre) çekilme-ye zorlanması,

c) Hizbullah'tan boşaltılan bu bölgeye (Güney Lübnan) Hizbullah'ın yeniden silahlanmasını önleme misyonuyla çok uluslu güç yerleştirilmesi,

d) Lübnan içerisinde ülkenin

uğradığı yıkımdan Hizbullah'ın sorumlu tutulmasının sağlanması ve Hizbullah'ın Lübnan halkı nezdinde yalnızlaştırılması.

B-Gazze Savaşı

İsrail, Hamas'ın 6 aylık ateşkesi uzatmama kararını, Gazze Savaşının başlamasının gerekçesi olarak ortaya koyuyor. Halbuki Filistinlilerin roket saldırılarının durdurulmasına karşılık sınır kapılarının açılmasını öngören ateşkes anlaşmasının İsrail'in sınır kapılarını açmaması sebebiyle bozulduğu biliniyor.

Binaenaleyh, savaşın aslında Gazze'nin abluka altında tutulmasını olağanlaştıran ve İsrail'in güvenliğini Hamas'a garanti ettiren bir ateşkesin dayatılması için başlatıldığı ortadadır. Dolayısıyla İsrail'in Gazze Savaşı'yla aşağıdaki siyasi hedefleri gerçekleştirmek istediği söylenebilir:

a) Hamas'ın ve diğer Filistinli direniş gruplarının askeri altyapısının çökertilmesi,

b) Direniş gruplarının yeniden silahlanmasını önlemek için Gazze'ye uluslar arası bir güç (veya gözlemci güç) yerleştirilmesi,

c) Gazze'deki seçilmiş Hamas hükümetinin devrilmesi ve Gazze'nin yeniden İsrail'le Annapolis sürecini devam ettiren Filistin Özerk Yönetimi'ne devredilmesi,

d)Gazze'nin uğradığı yıkımdan Hamas'ın ve direniş seçeneğinin sorumlu tutulması, Filistin halkının müzakere ve uzlaşmadan başka bir seçeneğin bulunmadığı inancını kabule zorlanması ve Hamas'ın Filistin halkı nezdinde yalnızlaştırılması.

İsrail karşısındaki Arap edilgenliği Arap desteğine dönüşürken

Uluslar arası güçlerin Ortadoğu bölgesine yönelik projesinin bir ürünü olan İsrail'in adına uluslar arası toplum denen ABD ve Avrupa ülkeleri ile bunların jeopolitik çıkarlarına hizmetle vazifeli BM Güvenlik Konseyi'nin Tel-Aviv rejimine verdiği ölçsüz destek biliniyor.

Devlet olarak ilan edildiği 1948'den 1973 yılına kadar İsrail'le savaşan ve Filistin meselesini bir Arap-İsrail meselesi olarak ortaya koyan Arap devletleriyle FKÖ; 1978'deki Camp David, 1991'deki Madrid ve 1992'deki Oslo süreçleriyle artık İsrail'i bir gerçeklik olarak kabul etti ve Filistin davası artık "Filistin devrimi" olmaktan çıkarılıp "Filistin (Ortadoğu) Barışı" olarak tanımlanmaya başladı.

İsrail'i bir gerçeklik olarak kabullenip hem kendilerinin hem de Filistin'in İsrail'le olan sorunlarını müzakereler yoluyla çözebileceklerine inanan uzlaşmacı Arap ekseni ile bu eksenin Filistin içindeki uydu olan Filistin Özerk Yönetimi, İran İslam Devrimi'nden sonra güçlenen direniş seçeneğinin İsrail'le yapılan müzakere süreçlerini zehirleyen bir sorun olarak görüyor.

Uzlaşma ve direniş eksenlerinin geniş Ortadoğu coğrafyası düzleminde "Arap-Iran" ya-

hut "Şii-Sünni" çelişkileri üzerinde yükselen gerginlikleri, Lübnan ve Filistin'de yaşanan sıcak savaşlarda somut kamplaşmalara dönüşüyor.

A-Lübnan cephesi

a) Başta Suudi Arabistan ve Mısır olmak üzere uzlaşmacı Arap ekseni, Lübnan'da 2000 yılında ülkenin güneyini İsrail işgalinden kurtaran Hizbullah'ın silahsızlandırılması için çalışan 14 Mart koalisyonunu destekleyegeldi.

b)2006 yılındaki Temmuz Savaşı'nda Hizbullah'ı maceracılıkla suçlayan uzlaşmacı Arap ekseni, bu savaşta açıkça İsrail'i destekledi ve bu destek şu anki İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez tarafından da takdir gördü.

c)Uzlaşmacı Arap ekseni, Lübnan'daki cumhurbaşkanlığı seçimi krizi, ulusal birlik hükümeti kurulması ve direnişin muhabere ağının sökülmesi gibi siyasi konularda mezhep çelişkileri üzerinden Lübnan ulusal birliğini bozmaya yönelik adımlara siyasi, psikolojik, dini destek ve medya desteği sağladı.

B) Filistin Cephesi

a) Direniş seçeneğinin herhangi bir örgüt söylemi olmaktan çıkıp Filistin halkının temel seçeneği haline geldiğini ortaya koyan Hamas'ın seçim zaferi, en az İsrail ve ABD kadar uzlaşmacı Arap cephesini de şoke etti.

b) El-Fetih'in Hamas'la ulusal birlik hükümeti kurması engellenip Hamas, İsrail'i tanımakla ekonomik kuşatma arasında tercihe zorlandı.

c) Uzlaşmacı Arap cephesi, seçilmiş Hamas hükümetine İsrail tarafından uygulanan ekonomik kuşatma politikasına Arap bankalarından Filistin'e

para transferini durdurarak destek verdi.

d) El-Fetih Hamas gerilimleri Filistin Özerk Yönetimi Ulusal Güvenlik Danışmanı Muhammed Dahlan aracılığıyla tırmandırılarak Hamas hükümetinin enerjisinin içeride tüketilmesi ve Filistin ulusal bütünlüğünün bozulmasına çalışıldı.

e) Ekonomik kuşatma ve iç baskılarla geri adım atırlamayan Hamas'ın, Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdulaziz aracılığıyla el-Fetih'i hükümetine ortak etmesi sağlandı.

f) Suudi Kralı Abdulah'ın girişimiyle yapılan Mekke sözleşmesinin ve kurulan Filistin ulusal birlik hükümetinin amacının Filistin'de ulusal bütünlüğü sağlamak değil, Gazze Ramallah bölünmesine gidecek süreci başlatmak olduğu iç çatışmalar tırmandırılarak ortaya kondu.

g) Hamas'a, Muhammed Dahlan'a teslim olmakla Gazze'de durumu kontrol altına alarak direnişi savunmak arasında iki seçenek dayatıldı.

h) Meşru savunmayı tercih eden ve teslim olmayan Hamas, Filistin'in siyasi açıdan Ramallah ve Gazze diye ikiye bölünmesinden sorumlu tutuldu.

i) Mısır, Gazze'deki Hamas hükümetini devirmek için ekonomik kuşatmayı ablukaya dönüştüren İsrail'e Rafah sınır kapısını kapatarak destek verdi.

j) Hamas hükümetine abluka altında kalmaya boyun eğerek İsrail'in güvenliği sağlamayı öngören bir ateşkes dayatıldı.

j) İsrail'in güvenliğini garanti ederek abluka altında yavaş ve sancılı bir ölüme razı olmayan Hamas, ateşkesi bozduğu gerekçesiyle Gazze'de şu an tannık olunan katliamların suçlusu ve sorumlusu ilan edildi.

Direnişin stratejik gerçekliği ve halkın direnişe inancı

Gerek Lübnan savaşında gerekse Gazze savaşında halkların direnişe verdiği destek ve gösterdiği fedakarlık, bölge halkları nezdinde direnişin bir slogan değil, gerçekçi bir stratejik seçenek olarak algılandığını ortaya koyuyor. Bölgedeki siyasi, ideolojik veya mezhebi farklılıklardan kaynaklanan gerilim ve çatışmaların İsrail'in en önemli siyasi, diplomatik hatta askeri kozu haline dönüşebildiği biliniyor.

Arap devletleri arasındaki bir diğeri aleyhine geliştirilen rekabetin, Lübnan'ın dini, etnik ve mezhebi bakımlardan ciddi çatışma potansiyelleri barındıran demografik yapısının ve Filistinli gruplar arasındaki ideolojik ihtilafların, İsrail'in siyasi, diplomatik ve askeri seçeneklerini arttırdığı söylenebilir. Hizbullah'ın, ulusal bütünlüğe ve Lübnanlılık üst kimliğine yaptığı güçlü vurguların, bu partinin İsrail karşısındaki askeri başarısının da Lübnan içindeki siyasi nüfuzunun da en temel etkenlerinden biri olduğu belirtilebilir. Amerikalı General Dayton'un el-Fetih üzerinden Muhammed Dahlan aracılığıyla Filistin içerisinde Batı Şeria ve Gazze şeklindeki coğrafi bölünmüşlüğü siyasi bölünmüşlüğe tebdil etmesi mümkün olabilmiş ise de en ağır ablukalara ve vahşi katliamlara rağmen Gazze halkının Hamas'tan uzaklaştırılması, ayrışması veya bölünmesi sağlanamadı. 33 günlük savaşta bin yüz şehit veren Lübnan halkının birliği ve direnişle dayanışması, Lübnan direnişinin, Gazze halkının 20. gün itibarıyla verdiği bin yüz şehide

rağmen iradesinde hiçbir sarsılma göstermemesi ve Hamas'ın yanında durması da Filistin direnişinin zaferinin garantisi olarak okunabilir.

Savaş stratejilerindeki benzerlik

Ortadoğu'nun en güçlü ordusu olarak nitelenen İsrail ordusunun hava kuvvetleri üstünlüğü ve konvansiyonel olan ve olmayan silah ve mühimmat kapasitesi biliniyor. Binaenaleyh, İsrail'in hiçbir hava savunma silahına sahip olmayan Lübnan ve Gazze'deki direnişe karşı *-sahip olduğu siyasi desteğe de güvenerek-* azami sivil kayıp verilmeyi öngören yoğun bir hava bombardımanı başlattığı görüldü. İsrail savaş stratejisinin ülke altyapısını çökertmeyi, azami sivil kayıp verilmeyi ve bu şekilde yaratacağı şok ve dehşet sayesinde düşmanından dayatacağı siyasi şartlara boyun eğmesini öngördüğü söylenebilir. Dehşet yaratmaya ve düşmanı teslim etmeye dayalı bu stratejinin sonuç alıcı olmasının en temel şartı, savaşın çok kısa bir sürede bitirilebilmesine imkan verecek siyasi sonuçların alınmasına bağlıdır. Bundan dolayı olsa gerek ki İsraili bazı stratejisyenler, 1967 savaşına işaretlerle İsrail'in 6 gün içinde zaferle çıkmadığı bir savaştan galip ayrılmayacağını ifade ediyorlar.

Binaenaleyh, bu yıldırım hareket doktrininin İsrail'e 1967 savaşında 6 Arap ülkesine 6 gün içinde karşı zafer kazandırdığı, 1982'de İsrail tanklarının bir hafta içinde Beyrut'a girmesini sağladığı biliniyor. Buna karşın zamana yayılan asimetrik bir yıpratma savaşının, İsrail içinde ciddi siyasi çalkantılara

sebepe olduğu ve İsrail'i başarısızlığa sürüklediği de ortadadır.

1967 savaşında düzenli ordulara karşı savaşta sahip olduğu üstün silah gücü sayesinde İsrail'e zafer kazandıran söz konusu doktrinin İsrail'e karşı asimetrik savaş veren Lübnan ve Gazze direnişlerine karşı da uygulandığını söyleyebiliriz. Binaenaleyh, gerek Lübnan gerekse Gazze direnişinin, İsrail'i kara hareketine zorlayan ve muharebeyi bir yıpratma savaşına dönüştüren bir strateji izlediği görülüyor. Hava saldırılarıyla kendilerine sivil kayıplar verdiren İsrail'e savaş bir yıldırım hareketiyle bitiremeyeceği mesajının verilmesi direnişin en önemli argümanı olarak dikkat çekicidir. Bu cümleden olmak üzere direnişin savaşı aşağıda sıralanacak araçlar üzerine inşa ettiği bir stratejiyle yönettiği söylenebilir:

Stratejik derinlik bakımından yetersiz olan İsrail'e asla

ının verilmesi için kapasite oranında düzenli füze saldırıları yapılması.

Kara hareketi içerisinde askeri unsurların direnişin bulunduğu topraklara girebileceği; ancak burada tutunamayacağı mesajının verilmesi için kararlı bir gerilla savaşının sürdürülmesi.

Lojistik, ikmal, muhabere ve istihbaratın düzenli ordu cidiyeti içinde yürütülmesi.

Psikolojik savaşta inisiyatifin elde tutulması ve iç cephenin motivasyonunun zinde tutulması için TV, radyo vb gibi iletişim araçlarının susturulmasına izin verilmemesi.

Ateşkes konusunda yapıcı olunması; ancak kırmızıçizgilerin kararlılıkla korunması.

"Beni Gazze'den kurtarın" mesajı

Hizbullah'ın bu beş madde ile özetlenen savaş stratejisini başarılı bir şekilde uyguladığı için savaşı 33 güne yaydığını ve savaştan zaferle çıktığını; Filistinli direnişçilerin de 20. günü itibariyle aynı çerçevede savaşı başarıyla yönettiğini söylemek mümkün.

ABD'nin Lübnan savaşını sürdürmesi için İsrail'e olağanüstü baskılar yaptığını ve İsrail'in bu savaştan kurtulmak için Kana'daki BM kampında katliam yapıp 1701 sayılı kararın çıkmasına zemin hazırladığını tekrar hatırlatarak 15 Ocak'ta Gazze'de BM'ye ait UNRWA binasına yapılan fosfor bombalı saldırının vermek istediği mesajı okumaya çalışalım.

İsrail, **"beni Gazze'den kurtarın"** mesajı veriyor. UNRWA merkezinin vurulmasından sonra 20 günlük sessizliğini bozan BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un, Doha'da ya da Riyad'da zirve toplamak için paçaları tutuşan İsrail'in Arap dostlarının ve insan hakları şampiyonu batılı liderlerin, İsrail'in bu mesajını aldıkları görülüyor.

20 Ocak'ta ABD başkanlığı koltuğuna oturacak olan Barack Obama'nın İsrail'in bu feriyadına kulak tıkamayacağını tahmin edebilir ve 1860 sayılı kararı tadil eden bir yeni kararın acilen çıkarılabileceğini bekleyebiliriz.

Hamas'ın kırmızıçizgilerine uygun bir ateşkesin başta Tzipi Livni ve Ehud Barak olmak üzere birçok siyasi kelle götürmesi de hiç sürpriz olmayacak.

Tek Taraflı Ateşkes Ne Anlama Geliyor

Yazının kaleme alındığı ve

saldırıların şiddetli bir şekilde sürdürüldüğü 15 Ocak'ta, 1860 sayılı ateşkes kararının tadili üzerYazının kaleme alındığı ve saldırıların şiddetli bir şekilde sürdürüldüğü 15 Ocak'ta, 1860 sayılı ateşkes kararının tadili üzerinden yeni bir ateşkes kararı beklenebileceğini söylemiş-tik. Ancak İsrail, 17 Ocak tarihi itibariyle tek taraflı ateşkes ilan etti. Binaenaleyh, İsrail'in tek taraflı ateşkes ilanının hedefleri ve savaşın sonuçlarına ilişkin son bir not düşmekte de yarar bulunuyor. İsrail kabinesinin 17 Ocak'ta aldığı ve gece saat 2'den itibaren uyguladığını açıkladığı tek taraflı ateşkes, kara birliklerinin şimdilik Gazze'den çekilmemesi sebebiyle kırılganlığını korurken, İsrail yönetimi Hamas, ateşkes ilan etmedikçe Gazze'den çekilme konusunda bir takvim açıklamayacağını belirtti. Başta Hamas olmak üzere Filistinli direniş grupları, İsrail askerlerinin Gazze'den çekilmemesi durumunda ateşkesin söz konusu olamayacağını belirtmişlerdi.

Tek taraflı ateşkes kararı, Gazze'deki direnişin askeri altyapısını çökertmeyi ve bölgeye silah girişinin tamamen durdurulmasını Tek taraflı ateşkes kararı, Gazze'deki direnişin askeri altyapısını çökertmeyi ve bölgeye silah girişinin tamamen durdurulmasının siyasi zeminlerini yaratacak bir ateşkes anlaşmasını dayatmayı öngören İsrail'in Gazze Savaşı'ndaki başarısızlığını gizleme çabası olarak değerlendirilebilir. Gözükten o ki Filistin direnişine siyasi şartlar dayatmayı başaramayan İsrail'in tek taraflı ateşkes kararı alarak, hem Gazze'ye yönelik saldırılarını hem de uyguladığı ablukayı ucu açık bir fiili durum

haline getirmeyi hedefliyor. İsrail'in yaratmak istediği ucu açık fiili durumun 20 Ocak'ta göreve başlayan ABD Başkanı Barack Obama'nın konuya ilişkin tutumu ve 10 Şubat'taki İsrail seçimlerinin oluşturacağı şartlar çerçevesinde şekillenmesi bekleniyor.

Soykırım niteliği kazanan katliamlara ve uygulanan ağır ablukaya rağmen Filistin direnişinin İsrail'in dayattığı, Batılı ülkelerle Arap rejimlerinin de açık bir şekilde desteklediği teslim anlaşılmamasına boyun eğmemesi, başta Gazze'deki meşru Hamas yönetimi olmak üzere tüm direniş grupları açısından bir zafer olarak değerlendiriliyor.

Temmuz Savaşı'nda askeri bir zafer kazanan Hizbullah'ın, bu zaferini Lübnan içerisinde siyasi kazanıma dönüştürdüğü Doha Anlaşması'na kadar olan süreçte attığı adımların Filistin direnişine de örnek olması, Filistin direnişinin siyasi kazanımları açısından da önemli gözüküyor.

Bu çerçevede; Filistin'deki Hamas, İslami Cihat ve diğer direniş gruplarının, Lübnan'daki Hizbullah, Ulusal Özgürlük Hareketi vBu çerçevede; Filistin'deki Hamas, İslami Cihat ve diğer direniş gruplarının, Lübnan'daki Hizbullah, Ulusal Özgürlük Hareketi ve Emel'in 8 Mart Muhalefet Cephesi gibi siyasi bir koalisyon teşkil etmesi ve direnişin siyasi girişimlerinin bu koalisyon tarafından ortak bir görüş halinde söz konusu edilmesi son derece önemli gözüküyor.

BU ÜMMET DAHA ÖNCE HIÇ BU KADAR İHANET ve ZULÜM GÖRDÜ MÜ?

METİN ALPASLAN

Gazze'yi bombalayan uçaklar Mısır'dan kalkmış.

*Refah kapısındaki Mısırlı görevliler İsrail ile savaşırsız dediği için hapse atılmış.
Mısır, Refah sınır kapısını kapatarak Gazze için gönderilen yardım malzemelerinin
ulaştırılmasına izin vermemiş.*

Suudi Müftüsü, "Gösteri yapmayın para verin yeter demiş."

Aynı müftü, İsrail karşısında zafer kazanan Hizbullah'ı "Allah düşmanı" ilan etmişti.

Irak'ı bombalayan uçaklar da İncirlik'ten kalkmıştı.

Gazze'yi bombalayan uçaklar da Konya'da tatbikat yapmıştı.

Suriye'yi bombalayan İsrail savaş uçakları Türkiye hava sahasını kullanmıştı.

Guantanamo'ya Müslüman esir götürülen CIA uçakları Türkiye havaalanlarını kullanmıştı.

Deveye sormuşlar neden boynun eğri diye, o da nerem doğru ki demiş

1 Mart Tezkeresi'nin mecliste ret edilmesiyle böbürleneler bir de şunu hatırlasalar: ABD askerleri Iskenderun limanında konuşlanmadılar mı? Mardin, ABD askerlerinin lojistik merkezi seçilmedi mi? Orada arazi ve binalar kiralayarak düzenlemeler yapmadılar mı? Iskenderun limanına indirilen ABD askeri, silahı, araç ve gereçleri konvoylar halinde Habur'dan Irak'a sevk edilmediler mi?

100 yıllık bir ihanetler zinciri ile karşı karşıyadır bu ümmet. 20. Yüzyılın başlarında önce İttihatçılar eliyle koskoca bir imparatorluğu on yıl içerisinde parça parça ederek tarih sahnesinden sildiler. 20'li ve 30'lu yıllar bu milleti var eden değerle-

rin berhava edilmesi ve onun yerine kendi kültür ve medeniyetine tamamen yabancı değerlerin topluma bir deli gömleği gibi giydirilmesi ile geçti.

40'lı yıllarda İsrail gibi terörist bir devlet İslam âleminin bağrına bir hançer gibi sokuldu. Bu yapma devleti ilk tanıyan ülkelerden biri Türkiye oldu. 50'li yıllar **Cezayir'in** bağımsızlık mücadelesi ile geçti. İşgalci Fransızlar Cezayir'de bir buçuk milyon insanı katletti. Bu mücadele sırasında Birleşmiş Milletler'de yapılan bütün oylamalarda Türkiye Fransa'nın yanında yer aldı. 400 sene bu bölgeleri adalet ile yönetmiş bir imparatorluğun bakiyesi olan Türkiye'nin bu tavırları Ümmetin vicdanını hep kanattı, hafızalarda kara bir leke olarak kaldı.

60'lı ve 70'li yıllar Kıbrıs'ta

Türklerin katledilmesi yanında Arapların İsrail karşısında altı günde hezimete uğraması ile geçti. Arap toprakları işgal edildi, Kudüs elden gitti. BM'deki Kıbrıs oylamalarında bu defa Araplar Rumların safında yer alarak Türkiye aleyhinde oy kullandılar. 80'li 90'lı yıllara baktığımızda Türkiye dâhil bütün İslam coğrafyasında ihtilaller, işgaller ve savaşlar devam etti. **Çeçenistan, Bosna Hersek, Keşmir, Filipinler, Irak, Afganistan ve Filistin'de** hep Müslümanların kanı akıtıldı, zenginlikleri talan edildi, evleri başlarına yıkıldı, namusları kirletildi, izzet ve şerefleriyle oynandı.

Kukla Yönetimler, İşbirlikçi Saltanatlar...

Son ekonomik krizde Suudi Arabistan'ın Yahudi bankalarında iki trilyon doları battı.

Olan yine Müslüman'ın parasına oldu. Petrol zengini şeyhler İsrail'i suçlar gibi gözükseler de, rejimlerinin devamı için trilyonlarca doları Amerikan bankalarından çekmeye esaret edemediler.

Yürüyüş, eylem ve toplantı sevmez kukla yöneticiler 1987 de ABD ve İsrail'i protesto etmek isteyen 1500 İranlı hacıyı "haram beldede" hunharca katletmişlerdi. İsrail'e karşı "cihad" ilan edeceğine "para verin yeter" diyor şeyh efendi. O zenginlikler üzerinde ebediyen oturacağını zannediyor. Burunlarının dibinde Müslümanlar katledilirken saraylarda Karun gibi yaşayarak keyif çatıyorlar.

Türkiye'de ise, imar ve siyaset rantını ihale zengini yandaşlarına peşkeş çekenler, dayandıkları kitlenin hiçbir meselesini halletmezken, sadece galeyana gelen halkın gazını almak için yağıp gürlemeye devam ediyorlar.

5 Nisan 2002 tarihli gazetelere bakın, o günlerde yine İsrail'in Filistin'de yaptığı katliamlar karşısında henüz partisi iktidar olmamış olan Tayyip Bey, şöyle konuşuyordu; **"Bu terör karşısında Türkiye'nin İsrail'le imzaladığı M-60 tanklarının modernizasyonuna ilişkin anlaşmayı askıya alması gerekir."**

İsrail terörü daha da artmaya devam edince, 11 Nisan'da; **"Eğer mevcut hükümet Türkiye'nin gücünün farkında değilse yazıklar olsun. 700 yıllık Türkiye, tanklarını modernize etmek için 50 yıllık İsrail'e muhtaç oluyorsa, bu kara kara düşünülmesi gereken bir unsurdur."** diyordu.

Aradan yedi sene geçti, şimdi Erdoğan başbakan ve İsrail



yine acımasızca saldırıyor. Ve saldırıdan birkaç gün önce, Türkiye'nin İsrail'le 167 milyon dolarlık silah alım anlaşması yaptığı İsrail basınında yazılmış. Ardından İsrail Havacılık ve Uzay Sanayi yaptığı açıklamayla, Türkiye'nin İsrail şirketlerine havacılık istihbaratı sistemleri için 141 milyon dolar ödeyeceğini bildirmiş. İsrail'in iflas noktasına gelmiş şirketleri Türkiye'den aldıkları ihaleler sayesinde batmaktan kurtarılıyorlar.

Türk medyası, Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek'e soruyor; **"Gazze'deki vahşet karşısında İsrail'le imzalanan silah anlaşmasını iptal etmeyi düşünüyor musunuz?"** Çiçek, verdiği cevapta yaraya tuz biber ekercesine diyor ki; **"Ülkeler arasındaki işbirliği nedeniyle askeri bağların koparılması söz konusu olamaz. İsrail ile askeri işbirliği, Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmektedir."** İnsanın içini acıtan bu cevaba tepki gösterenlere de Sayın Başbakan **"Biz bakkal dükkânı değil, devlet yönetiyoruz"** diye bir cevap veriyor.

Diğer taraftan, Arap ülkelerinin büyük bir kısmı Müslümanlara ihanet içinde olan, Siyonizm'e uşak diktatörler tarafından yönetilmektedir. Eğer Müslümanlar, ABD ve İsrail'den bu kadar korkan, halkı uyanmasın diye yürümesine konuşmasına yasaklar getiren işbirlikçi diktatörlere karşı durmadıkça, bunların saltanatlarını başına yıkmadıkça, bunun için mücadele etmedikçe Allah niçin merhamet etsin bu ümmete.

İsrail Hamas'a karşı değil bize karşı savaşıyor

Gazze'ye saldırı, İslam ümmetine saldırıdır. Çünkü dünya müstebkirleri biliyorlar ki Filistin, kurtuluşun kıvılcımıdır. Orada kazanılan her mevzi ümmetin yeniden uyanışına vesile olacaktır. Çünkü o insanlar, sadece kendileri için değil, ümmetin onuru ve değerlerinin korunması için savaşıyorlar. Onlar altmış senedir sayısız katliam, sürgün ve ablukaya rağmen hala direniyorlar. Lanetliler zannediyorlardı ki Gazze üç günde teslim olacak. Ama Gaz-



ze direndi, Hamas direndi ve İsrail bir kere daha, yaptığı her türlü yıkıma ve vahşete rağmen geri çekildi. İşte bu yüzden Siyonistler çıldırıyorlar, işte bu yüzden vahşi hayvanlar gibi saldıırıyorlar.

Afganistan üzerinden, Irak üzerinden, Gazze üzerinden Müslümanlara yönelik bu vahşet ve zulümler Müslümanların iradesini çözmeye yönelik bir projedir. Ebu Gureyp'teki işkence fotoğraflarını bunun için dünyaya servis ettiler. İslam âleminin onuru ile oynadılar. Tıpkı Bosna'da olduğu gibi Irak'ta da kadınların iffeti kirlendi. Milyonlarca Müslüman katledildi, milyonlarca çocuk yetim bırakıldı, milyonlarca kadın dul bırakıldı, malları zenginlikleri talan edildi, evleri başlarına yıkıldı. Daha kaybedecek neyimiz kaldı? Kanımız bu kadar mı ucuz? Onurumuz bu kadar düşük mü?

Kim ne için bekliyor? Daha önce bunun kadar şiddet ve zulüm gördü mü bu ümmet? Gün,

Allah'ın adını yüceltme günüdür. Gün dünyevi menfaatlerimizden fedakârlık yapmak günüdür. Bugün değilse ne zaman çalışacağız? Eğer Allah'a yakın olmak istiyorsak ve "O"nun bize ne kadar yakın olduğunu, bizden ne kadar razı olduğunu bilmek istiyorsak şu ayette, Rabbimiz; " **Hiç şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, sanki duvarları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.** "bu yurmaktadır. (Saff, 4)

Ya ümmetin durumu

Gazze aç, Gazze susuz, Gazze karanlık, Gazze'de çocuklar ölüyor. **İnsanlığın bittiği yer Gazze.** Bütün bunlar yapılırken biz ne yaptık? Mekke müşrikleri Resulullah ve ashabını Ebu Talib deresinde abluka altına alıp ekonomik, siyasi ve askeri ambargoya tabi tuttular. Onları davalarından vazgeçirmek ve dirençlerini kırmak için 3 yıl boyunca her türlü ambargoyu uy-

guladılar. Müslümanlar bu baskılar karşısında gösterdikleri sabır ve direnç ile tarihte eşsiz bir zafere imza atarak muhteşem bir medeniyet kurdular.

Eğer Müslümanlar bugün bu halde ise bunun suçunu kendimizde aramalıyız. Biz değerlerimize sahip çıksaydık, tağutlara kul olmasaydık ne Irak'ta, ne Filistin'de, ne Lübnan'da ne de Afganistan'da bunlar olmazdı. Ne de Türkiye'de 28 Şubat olurdu. Bunun tek sorumlusu dinini yaşamayan, dinini ciddiye almayan ve egemenlerden koktuğu kadar Allahtan korkmayan, Hz. Peygamberin mücadelesini örnek almayan Müslümanlardır.

Yüce Allah; "Size ne oluyor da, Allah yolunda ve "Ey Rabbimiz! Bizleri halkı zalim olan şu memleketten çıkar, katından bize bir dost ver, bize katından bir yardımcı ver" diye yalvarıp duran zayıf ve zavallı erkekler, kadınlar ve çocukların uğrunda savaşa çıkmıyorsunuz? " buyuruyor. (Nisa/ 75)

Müslümanların hataları ve günahları küfre güç vermektedir. Bütün İslam ülkeleri hep bir ağızdan Siyonist İsrail'e bağırarak olsalar, katilin kulakları sağır olurdu. Cemaleddin Efgani **"Ey Müslümanlar! Siz insan değil de sinek olsaydınız vızıldınız İngilizlerin kulaklarını sağlar eder"** diyordu. İmam Humeyni ise **"Bu kadar Müslüman her biri bir kova su dökse İsrail onun içinde boğulur"** diyordu.

Yeryüzünde ilahlaşan küresel hegemonyanın İslam ümmetine karşı başlattığı küresel savaş ile ümmetin yaşadığı beldeleleri cehenneme çevirdiği bir ortamda, eğer bizler üzerimize düşen sorumlulukları yerine getirme noktasında gaflete düşüyor, dünya sevgisi, ölüm korkusu, ikbal arzusu ile dünyevileşip dava ruhunu yitiriyorsak, İslam düşmanlarının saldırı ve kompoları, Kur'an'ın hükümlerini kaldırmaları karşısında sessiz ve tepkisiz kalıyorsak, aldığımız her nefesin hesabının sorulacağı o günde, herhalde **Allah Resulü** bu ümmetten şikâyetçi olacaktır.

Çünkü Allah Resulü; **"Kim feryat eden bir Müslüman'ı duyup da ona karşılık vermez bizden değildir"** buyuruyor.

Protestoların ve para yardımlarının ötesinde yapabileceğimiz çok şey vardır

Rabbim kullarına kaldırmayacakları, güçlerinin yetmediği sorumlulukları yüklemeyeceğini buyurmuştur. Yapabileceğimiz çok şey vardır. Bir Müslüman olarak zulme ve haksızlıklara karşı durma ve direnme mecburiyetindeyiz. Gasp edilen haklarımızı geri almak, zalim ve zorbaların karşısında tek bir



yumruk olarak sesimizi yükseltmek İslami kimliğimizin gereğidir.

Gazze'deki mazlumları kurtarmak İslâm ümmeti üzerine farzdır. Yüce Allah; **"Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, onlara yardım etmek üzerine borçtur."** buyuruyor. (Enfâl, 72)

İslam dünyasına musallat rejimlerin korkak yöneticileri saltanat uğruna izzetsizliğe razı olmuş ve adeta Gazze'yi Siyonistlere kurban etmişlerdir. Bunlar İslam'a ihanet ediyorlar, Müslümanların petrol ve diğer zenginliklerini gasp ediyor ve masum insanların katledilmesine göz yumuyorlar. İsrail ile diplomatik ilişkilerini devam ettiren veya Gazze'de yaşanan soykırıma sessiz kalan, Mısır, S.Arabistan, Türkiye, Suriye ve Ürdün gibi ülkelerdeki milyonlarca Müslüman sokağa dökülüp, İsrail'i protesto yanında hükümetlerine baskı yapmalıdır. İsrail ile yapılan tüm anlaşmalar iptal edilmelidir. İsrail'deki büyükelçiler derhal geri çekilmeli, bu ülkelerdeki İsrail

büyükelçileri de terör devletine geri gönderilmelidir.

Küfür tek millet olup kudurmuş gibi İslam topraklarına saldırırken, Arap Birliği ve İslam Konferansı Örgütü ne yaptı acaba? **"Dinler arası diyalog"**, **"medeniyetler arası ittifak"** ve **"stratejik ortaklık"** hikâyeleri ile ümmeti uyutanlar, şimdi ne düşünüyorlar acaba? Bizzat Olmert Arap liderlerin Hamas'tan kurtulmak istediklerini kendisine söylediklerini açıkladı.

İsrail ile gizli veya açık ilişkiler içerisinde bulunan ülkelerin Müslüman halkları bu kukla rejimleri ortadan kaldırmadıkları sürece İslam dünyası daha çok musibetle karşılaşacaktır.

Elbet bir gün İsrail o savunmasız kadınların, çocukların gözyaşlarında boğulacaktır. Ancak, emperyalizmin İslam dünyasındaki sulta ve saltanatına son vermek, döktüğü masum Müslüman kanlarının hesabını sormak, İslam beldelerine akbabalar gibi çöreklenen müstekbirleri söküp atabilmek Müslümanların direnişi ile mümkün olacaktır.

DÜNYANIN YENİ EKSEN ARAYIŞI

AHMET MERCAN

Medeniyetin güçlülük göstergeleri fiziki görünümünün ötesinde saklıdır. Bir medeniyeti güçlü yapan etken, tahammül oranının yüksekliğidir. Bir başka ifade ile; güçlü olduğu halde mağdur olsa dahi, hukukun dışına çıkmayan medeniyetin sağlığı yerinde demektir. Kendinden şüpheye düşmemiş olduğunu gösteren bu durum, varlığını sürdürmeye devam edeceğinin de bir işaretidir.

Gücü, dışta ve içte hukukun emrine veren yapıların ömrü daima uzun olmuştur. Bu çıkarımdan yola çıkarak Batı medeniyetinin ağabey gücü ABD'nin son yıllarda yaptıklarına bakarak, sağlık durumunu anlamaya çalışalım.

Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı ile birlikte hukuku hiçe sayan ABD, önce Afganistan'ı bombaladı. Ardından hiçbir neden bulamadığı halde Irak'ı işgal etti. Kendine düşman devletler, düşman olma ihtimali olan devletler skalası tuttuğunu açıkladı. Bütün bu tavırları onbinlerce masum insanın ölümü, sürgünü ve acılarıyla neticelendi. Büyük bir askeri gücü olan ABD'nin yaptıklarının hu-

kuki olduğunu kimse söylemez, söylemedi de. Aksine, hukuksuz güç kullanmanın adı terörizm ise, bu durum bir devlet terörünün bariz örnekliğini ortaya koymuş oldu. ABD bu dönem yapıp ettiklerini formüle eden "önleyici müdahale" konseptine oturttu. O güne kadar gün yüzünde olmayan böyle bir anlayışın üzerinde durmamız gerekir. Niyeti okumanın, ceza için görünür bir sebebe ihtiyaç duymamanın, kısaca "ben yaparsam olur" anlayışının dışı vurumu olan bu ifade aslında Yeni Dünya Düzeni'ni faaliyet mantalitesini gösteriyordu. Anlayış kuvveden fiile dökülünce hayata zulüm hakim oldu.

ABD hukuk içinde kalmayı kendine yediremeyen, gücü kınından keyfine göre çıkaran bir güç olduğunu anlayış ve eylemleriyle ortaya koymada sıkıntı duymadı, engelle karşılaşmadı. Öte yandan AB'nin ve eski soğuk savaş cenahının da ABD'nin tutumu karşısındaki tavrı farklı olmadı. Yandan destekleyerek, sessiz kalarak, fısıltı ile karşı çıkarak, "benim göz yumma payım ne olacak" çizgisinin dışına çıkılmadı. Bu tarih

(11 Eylül 2001) kırılma ve inişe geçme tarihidir. ABD eğer öfkeli gücünü kullanmak yerine, sabırla hukuka sarılmış olsaydı, bugün varil petrol sayısında düşüş olsa da, insanlığın vicdanında mahkûm yerde olmayacaktı. Katliamların, çocuk ölümlerinin, işgallerin faili olmayacaktı.

İkinci önemli tarih olarak İsrail'in 27 Aralık 2008 tarihinde Gazze'ye havadan, karadan ve denizden yaptığı yirmi iki günlük katliamı ele alabiliriz. Dünyanın yüksek aksiyon sahneleri olan bir filmi izler gibi izlediği kıyımın varlığının dehşeti kadar, bu taammüden cinayet operasyonuna karşı alınan tavır ve verilen beyanatlar akılları sarstı. ABD ve AB bunun İsrail'in "savunma hakkı" olduğunu söylediler. BM kurum olarak sessiz kaldı. Açıklamaya değer önemde bir olay kabul etmedi olan biteni. Mısır, Suudi Arabistan ve Körfez'in uydu ülkeleri bu katliama gizli ve açık destek verdiler. İsrail'in bu ilk katliamı değildi. Ancak hiç bu kadar özgür, böylesi bir desteğe sahip olmamıştı. Mısır Refah kapısını kapalı tutarak gelen ilaç ve gıda yardımlarını durdurarak ak-

la-izana sığmaz, kitapla izahı olmaz bir destekle İsrail'e cesaret sundu. Dünyanın her yerinde vicdanlı insanların sesi ve güney Amerikalı liderlerin İsrail elçilerini sınır dışı eden yiğit tavırları akıllara kodlandı.

Bu saldırıda oluşturulan konsepte baktığımızda "savunma hakkı" olarak tarihe kayıtlı olduğunu görürüz. Bu durumun ABD'nin "önleyici müdahale" konsepti ile tek yumurta ikizleri kadar benzerlik oluşturduğunuz görüyoruz.

Nasıl bir savunma hakkı! Ülkelerini işgal eden, nüfusunun yüzde seksenini mülteci ederek ülkeden çıkaran, aynı topraklara ikinci dereceden Yahudi, mülteci yerleştiren ve elinde dünyanın en modern insafsız silahlarının savunma hakkı! Kime karşı; ordusuz, sapan taşları ve güdültü "füze"leriyle tek silahları canları kalan insanlara karşı!

Menfaatleri, gönüllü birliktelikleriyle iç içe geçmiş İsrail-ABD ilişkilerinin tek devlet olarak görülmesinin ve değerlendirilmesinin artık bir sakıncası yok.

Gece gündüz gökten yağın kimyasal silahların, füzelerin sapan taşına karşı "savunma hakkı"ndan bahsetmek iki milyarlık İslam dünyası ile açıkça dalga geçmektir. Ortada ne insandan ne de haklarından bahsetmek mümkündür. İsrail'in Yahudi dışındakileri insan kabul etmediğini kendi kitaplarından öğreniyoruz. Neokonların da onların maşası olduğu aşikâr. Ya diğerlerine ne oluyor? Nasıl böylesi bir sessizliği becerebiliyorlar? İşte burada, Batı medeniyetinin kutsalını yediğine bir kez daha şahit olmalıyız.

İslam ülkelerinin çoğunun başındaki yöneticilerin görevi, halkın iradesini bloke etmek ve

Batı'dan alınan destekle koltuklarına sahip çıkmak. Tehlike kaçıya dayandığında, hamisi olan ülkeye sığınmak. Şerif Hüseyin gibi son kullanma tarihi geldiğinde "Atla gemiye" derler.

Batı medeniyeti, içindeki vicdan sahibi küçük bir azınlık dışında, bu ikinci hukuksuz kalkışma seyirci kalarak, önem ve ışıltısını hızla kaybetme sürecine girmiştir. Filistin'de gülücüğü donan her bebek Müslümanların aklına aydınlık sorular yağdırdı: "Nereye bakıyorsunuz? Kime inanıyor, kimden yardım bekliyorsunuz?"

İslam dünyasında halk, bütün renkleriyle, çalkalanıp sınırlara vurdu. Ortamı hazırlanmış olsa, yüz binlerce gencin savaşa gönüllü olarak gideceği görüldü. Diğer yandan, masumları naklen öldüren hedef seçmeyen silahların kullanımı, halkın bilincini uyandırdı. Şimdi Arap rejimlerinin başındaki kuklaların bu dirence ne kadar dayanacağı merak konusudur.

Sonuç

İki tarih tek konsept üzerinden irdelediğimiz Batı medeniyeti hukuk yerine gücün tecellisini tercih ederek, yıkılma sürecinin reflekslerinden örnekler koydu önümüze. Tabii bu sürecin neticesi, insan ömrü kadar bir sürede ortaya çıkmayabilir. Medeniyetlerin hastalanması, bitkisel dönemi insan ömründen daha uzundur.

Batı medeniyetinin inişe geçmesiyle, dünyanın yükselen gücü kim olacak? Küresel kriz dönemin göstergelerine bakıldığında Çin, Hindistan, Japonya merkezli bir anlayışın cazibe merkezi olarak yükselişe geçeceği tahmin/temenni ediliyor. Fiziki görünürlüğün ötesiyle

önemli olduğuna işaret ettiğimiz medeniyet değerinin, adalet ve hukukla kendini var etmesi merkeze alındığında, bu temenniden ümitvar olamayız.

Beşeri kavrayışı merkezde tutacak ilkenin noksanlığı, adalet anlayışını, hukuki kavrayışı olaylar karşısında korumakta direnç gösterememekte ve değişime tabii olmaktadır.

Küresel dünyanın zaafı da "iki tarih tek konsept" üzerinden verdiğimiz örnekte bunu açığa çıkarmıştır.

İslam dünyasına bakıldığında, diri söyleme rağmen, sancılı bir süreç maliyeti yüksek bir bedel söz konusudur.

Filistin, bütün bir Müslüman dünyanın imtihanını merkeze alarak sancı, direnç; kaçış ve yetmezliği gösteriyor. İslam dünyası elini bağlayan kukla liderler, diktatörlerle bir iç oluş süreci yaşamaya aday görülüyor. Filistin bu sürecin maliyetini çekerken, zamanı kısaltma görevini üzerine alıyor. Batının maskesiz yüzünü ortaya koyup göstermede, maliyeti can olan bir bedel ödüyor. Masum insan ölümlerini hazzının katığı yapan Batı medeniyetinin insan tasavvurunu Filistin'in ölüme öpücük konduran bebekleri, en çarpıcı örnekle bir kez daha ortaya koydu.

Onlar canileri teşhir etti.

Onlar uyuşan beynimize, paslanan kalbimize melek gibi gidişleriyle, uyarılar gönderdiler.

Onlar iradesi olan, siyasi ve askeri gücü olan bir birlikteliğin, dünyaya tekrar adalet ve merhamet servisi yapacak anlayışın titreşimini gönderdiler.

Uyarıyı aldık mı? Kabul ettik mi?

ERGENEKON SONRASI MÜREFFEH GÜNLER Mİ?

FERHAT TOPAZİK

Türkiye'nin hukuk tarihinde yaşanan dönemlerinden bir kesit alınsa ve öneme göre sıralansa Ergenekon operasyonunun -davasının- üst sıralarda olacağı aşikardır. Aynı şekilde siyasi tarih açısından da ne kadar öneme haiz olduğu herkesin malumdur.

Ergenekon operasyonunun bu kadar önemli olması ve Türkiye'de birçok 'olmaz' ı 'olur' yapması hasebiyle ilgili insanların operasyon, gözaltı dalgaları, iddianame, siyasi iktidar ile muhalefet partilerinin tavrı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bakış açısı, medya değerlendirmeleri ve küresel düzlemde operasyona etkileşimlerin izdüşümleri hakkında akıllarda birçok cevaplanması gereken soru oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Ergenekon operasyonu birçok açıdan yazılıp çizilmiş ve durum tespiti yönünden kronolojik süreç birçok defalar özetlenmiştir. Süreç ile ilgili gerekli dokümanlara dergimizin önceki sayılarından -www.umrandergisi.com adresinden- ulaşılabilir.

Zamanlama Açısından Ergenekon Operasyonu

Türkiye'de derin devlet, gla-

dio, kontrgerilla, Susurluk ve en son olarak da Ergenekon; ne isimle adlandıırırsak adlandıralım yaşadığımız günler dışında böyle örgütlerin, yapılanmaların varlığı herkesin bildiği fakat kulaktan kulağa konuşma düzeyini geçmeyen konular olmuştur. Operasyon yapılana kadar bir çoğumuzun haberdar olduğu fakat hukuki düzlemde pek de fazla üzerine gidilmeyen veya başka bir iddia ile gilmek istense dahi üzeri örtülen-Susurluk'ta yaşananlar gibi-yapılanmalar acaba ne olmuştur da şu yaşadığımız zaman diliminde hallaç pamuğu gibi dağılmış, birçok belgeye, bilgiye ve kişilere ulaşılmış ve operasyona son sürat devam edilebilmiştir?

Bu soruya eklenmesi gereken diğer bir soru da şudur: Şemdinli iddianamesini hazırladığı için meslekten men edilen savcı Ferhat Sarıkaya'nın arkasında durmayan iktidar, muhalefet, medya veya daha genişletirsek çok sert tepkiler veren Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları neden aynı linç girişimini başta savcı Zekeriya Öz olmak üzere Ergenekon savcılığına göstermemiştir?

Operasyonun yapılış zamanlaması, yazmış bulunduğu sorulara cevap vermek isteği, bizi Türkiye sınırları dışına çıkmaya zorlamaktadır. Küresel bağlamda en önemli yön verici olarak ABD, Türkiye'de yapılan operasyonlarda ne kadar dahildir sorusu cevaplarımıza bir yön teşkil etmelidir. Dünyada Gladio'nun kurulmasında etkin olan ABD, acaba Türkiye'ye iyi niyetlerle şeffaf bir ülke olması için bu operasyon dalgalarına ön ayak olmuş olabilir mi (!) ?

Gladio'yu kurduran, darbe-lerde etkin roller oynayan, ülkede gerilim atmosferinin birçok olayda oluşturulmasında pay sahibi olan küresel güç ABD, yeni siyasi çıkar planında Türkiye'ye hangi rolü biçmiştir ki, operasyon hız kazanmış ve kendi kullandığı adamları lağvetmiştir?

Bunu anlamak için Amerika'nın 11 Eylül sonrası dünyaya yön verme politikası olan, medeniyetler çatışması zemininde ki sert yönelimlerini bırakıp yerine ılımlı siyasi politikalara geçme isteğini ve bunun için de yeni kuşatıcı (!) aktörü (bkz. Obama'nın yemin töreni ko-



Emekli Tuğgeneral Levent Ersöz

nuşması) Obama'yı hatrımıza getirmemiz gerekmektedir.

Amerika, küresel düzlemde yeni başkanı ile politikalarına, yaşadığı çöküşlerle birlikte farklı bir yön verme isteğindedir. Ya da farklı bir deyişle yumuşama eğilimindedir. Bunun için kendi açısından müttefik olarak kaybetme lüksü olmayan Türkiye'de, yeni politikasına bağlı olarak izdüşümlerin oluşması kaçınılmazdır. Türkiye'de birçok defalar kullandığı veya dirsek temasında bulunduğu derin ilişkilerdeki sert ya da amiyane tabirle vur, öldür, yok et tarzı muhalif öldürmeler (faili meçhuller), siyasi iktidarı alaşağı etmek için darbe senaryoları, farklı grupları korku ile

birbirine düşürmeler, ABD'nin yeni yumuşak ve ılımlı politikası ile uyuşmamaktadır. Bunun ötesinde, Türkiye'de yeni oluşumlar ve aktörler oluşturulması zorunluluğu vardır. Bu oluşumlar içinde, öncekiler feda edilmeli kamuoyu nezdinde siyaseten temizlik (!) görüntüsü verilerek, Türkiye üzerinden kimse artık oyun oynayamaz, mesajları etkili olmalıdır. Yani operasyonun zamanlaması açısından küresel bağlamdaki değişimler göz önüne alınmalıdır.

AKP Ergenekon Operasyonunun Neresinde?

"Acaba Türkiye'deki iktidarın operasyon ile ilgisi ne orandadır" sorusu ise, makro düzey-

de bakış açısı geliştirenler için cevaplanması zor olmayan sorular arasındadır.

AKP, bir yerlerden desteklenerek yürüyen operasyonda ancak set çekmeyen konumunda bulunmasının yanında yönlendirmeler ile davayı sahiplenerek operasyonda etkin rol alıyormuş havasından siyasi açıdan yararlanmaktadır. Ancak operasyon ve dava aşamasında AKP'nin hiçbir dahli bulunmamaktadır. Bunun en açık örneği yazımızın başında sormuş bulduğumuz sorulardan Şemdinli iddianamesini hazırlayan Ferhat Sarıkaya'nın meslekten men edilirken hiçbir düzlemde savunulmamış olması olarak da görülebilir. AKP ile

“Gladio’yu kurduran, darbelerde etkin roller oynayan, ülkede gerilim atmosferinin birçok olayda oluşturulmasında pay sahibi olan küresel güç ABD, yeni siyasi çıkar planında Türkiye’ye hangi rolü biçmiştir ki, operasyon hız kazanmış ve kendi kullandığı adamları lağvetmiştir?”

ilgili son olarak, operasyonun bir intikam veya rövanş olduğu tanımlaması ise söylediklerimizden sonra üzerinde durulması gerekmeyecek önemsiz varsayımlardır.

TSK Açısından Operasyon Değerlendirmesi

Türk Silahlı Kuvvetleri operasyon ile imaj açısından en fazla zarara uğrayan kurumların başında gelmektedir. TSK içinde artık kimsenin -paşa dahi olsa- dokunulmaz olmadığı, herkesin yaptıklarının hesabı ile bir gün karşı karşıya kalacağı bunalımı hakimken, olaylar açısından TSK nereden ne tepkiyi vereceğini çok iyi hesaplamamakta ancak iktidarı, en azından görüntüyü kurtarmak maksadı ile gözaltı dalgalarında polislerin tutumları açısından sıkıştırmakta ve bununla da istediğine ulaşmaktadır. Çünkü gözaltına alınanlar davranış bakımından - herkese olması gereken budur- polisler tarafından nazikçe sorgulanmaktadır.

CHP Tavrı

Cumhuriyet Halk Partisi lideri Deniz Baykal Ergenekon’da hala kendi deyimiyle ‘avukat’ konumunda bulunmakta, bazen komik bazen ise

dikkat edilmesi gereken açılımlarda bulunmaktadır. Esasında CHP’nin Ergenekon’da tutmuş olduğu saf Susurluk söylemi ile çelişse de çok da yadırganacak bir durum değildir. Çünkü CHP tabanı Baykal’dan Ergenekon’un avukatlığını yapmasını zımni olarak istemektedir. Baykal da zor zanaat (!) siyasetçilikte, olması gerektiği gibi savunduğu şeye gerekçe üretmek zorundadır. Kazılarda çıkarılan bombalara komik gerekçeler dışında Baykal görevini layıkıyla (!) yapmaktadır.

Medya Açısından Sulandırılmış Ergenekon

Medya, Ergenekon davasına büyük ilgi göstermekte ve sürekli okuyucu ve izleyicilerini bilgilendirmesinin yanında artık Ergenekon davasının sürecini izlemekten sıkılan seyircilerine de biraz Tuncay Güney magazini, gizemli örgüt haberleri -Encümen-i Daniş gibi- yaparak haberlerini izlenilir kılmaya çalışmaktadır. Ergenekon davasında genel olarak, iki farklı tavır alan medya grubunun bulunduğu aşıkardır. Ancak ortada sonuçlanmamış bir dava olduğundan karşı çıkanların ve destekleyenlerin olması çok normaldir. Bu açıdan operasyon için medyada zihin açıcı yorum-

ların yapılması gerekli olan bir husustur. Burada belirtmemiz gereken bir konu da AKP’nin dava hakkında yorum yapılmaması gerekliliği üzerine çıkışıdır. İktidar partisinin yaptığı ve basına müdahale olarak da değerlendirilebilecek bir söylem yerine; medyanın davayı etkileme durumu ortaya çıkarsa, yayınların hukuk zemininde düzenlenmesini gündeme getirmesi objektif bir tutum ve güven tesis eden bir yaklaşımdır olacaktır.

Yargı ve YARSAV Açıklamaları

Ergenekon davası ile yargının veya yargının ayaklarından biri olan savcıların yaptıkları Türkiye’de bir ‘pisliliğin’ temizlenmesi açısından güzel olmakla birlikte, bu sürecin sonuna gelip gelemeyecekleri veya bir yerde tıkanacakları korkusu, davayı takip edenler açısından varlığını sürdürmektedir. Çünkü ortaya çıkarılan örgüt, hücre





Muzaffer Tekin

Tuncay Özkan

tipi bir yapılanma şeklinde işlemekte, savcılar, birilerinin ulaşmasını istemediği üst hücrelere veya farklı kişilere ulaşamama sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadırlar. Örgüt içinde birçok kişi hücre tipi yapılanmadan dolayı birbirini dahi tanımamakta veya suçu bir diğeri- nin üzerine rahatça -tanış bir gönül birliği olmadığı için- atabilmektedir.

Yargı camiasında üzerinde durulması gereken bir diğer mevzu da YARSAV başkanının yaptığı açıklamalardır. Bu açıklamalar kesinlikle içeriğine bakılmadan söylenebilir ki kabul edilebilir değildir. Yargıtay savcısı olan bir başkanın yaptığı açıklamalar ne yönde olursa olsun, yargıya zarar vermekten başka bir işe yaramaz. Gelecek günler de operasyonun arkasında olan destekleyiciler 'YARSAV'ın da aktivitesini sona erdirecekler' görüşü bizim tarafımızdan mantıklı görülmektedir.

Ergenekon Davası Sonunda Bizi Müreffeh Günler mi Bekliyor?

Yazının başından beri Erge-

nekon operasyonu ve harici konulara dair sorulara bir manada cevap yakıştırmalarında bulunduk. Ancak unutulmaması gereken, Ergenekon operasyonu bu ülkede üstünde durulması gereken bir dönemeç olmakla birlikte, Ergenekon'un

“ Amerika'nın Bush'u kötü addederrek, "Obama'lı Amerika iyi" demesi gibi, sadece Ergenekon örgütü çökertilmiş Türkiye'de, beklendiği gibi temiz eller operasyonlarını tamamlamış bir ülke olmayacaktır.”

”

sonunda mutlu ve müreffeh bir ülke ile karşılaşamayacağız.

Yapılan en büyük yanlışlardan biri de, toptancı düşünme tarzlarıdır. İstenilen ilerleme bir tek sebebi olan eylem ve

olaya bağlı olmamakla birlikte ülkemiz için müreffeh günlerin gelmesi de böylesi bir kategori deki başarı ile sınırlanamaz.

Amerika'nın Bush'u kötü addederrek, "Obama'lı Amerika iyi" demesi gibi, sadece Ergenekon örgütü çökertilmiş Türkiye'de, beklendiği gibi temiz eller operasyonlarını tamamlamış bir ülke olmayacaktır.

Türkiye'de iktidar değil muktedir olanlar bulunmadıkça, gündelik hesaplar uğruna yarına dair ülke menfaatlerinden vazgeçildikçe bu süreç devam edecektir. Söylemiş olduğumuz üzere birileri yeni Ergenekonları yumuşatarak kendi politikalarına oyun etmeye, yeni hücreler oluşturmaya devam edecektir.

Ergenekon bir tek tabuyu yıkmıştır ki o da hiç de es geçilebilecek bir husus değildir. Kendilerine hukuk üstü dokunulmazlar statüsü verenlere, olması gerektiği gibi hukuk bu süreçte dokunabilmiştir.

Bunlarla birlikte gelecek günlerimize dair pratik öneriler vermek gerekirse, unutulmamalıdır ki küresel güç olan ABD eski stratejisini çöpe atarak bir kere daha yenilgiye uğramıştır. Ancak şimdi işkenceci ABD tipi, şefkatli kuşatıcı ABD tipine evrilecektir. Kesinlikle yapılanlar unutulmamalı, uyanık olunmalıdır. Diplomaside ağızına bal çalınan ülke konumunda bulunulmamalı, ülke içinde dış destekli müdahaleler ortaya çıkarılmalıdır. Bizim asıl meselemiz küçük olaylardan büyük düzleme, doğruları taşımaktır. Ucuz kahramanlıklara rağbet edilmemelidir. Aslında önce ülkemize sonra da dünyaya vereceğimiz örneklik bellidir.

“DİNDARLAŞMA” VEYA DÜNYEVİLEŞMENİN YENİ TARZI

AHMET CEMİL ERTUNÇ

“Allah katında makbul olan din sadece İslam’dır” (Âl-i İmran, 3:19)

“Dindarlaşıma”, özellikle Batı dünyasında yaklaşık son elli yıldır gündemi oluşturan bir sürecin ismi olarak anlam kazanmaktadır. Hakkında pek çok araştırmanın yapıldığı, konferans ve panellerin düzenlendiği, kitap ve makalelerin yazıldığı bir konudur. Dün olduğu kadar bugün de konuya ilişkin olarak zihinlere takılan, merakların yöneldiği, cevabını verme çabalarının yoğunlaştığı en önemli soru “niçin” sorusudur; bir başka söyleyişle ne olmuştur da insanlar “geriye dönüş yaparak” dindarlaşıma meyletmişler ve meyletmeye de devam ediyorlar? Bu, her ne kadar son derece karmaşık ve yorucu çabaları gerektiren bir soru gibi görünüyorsa da esasen cevabı bünyesinde bulunduran bir sorudur. Bu açıdan eğer doğru noktada durularak değerlendirilirse cevabı son derece kolayca verilebilecek bir sorudur. Doğru yerde durarak, üstelik “dindarlaşıma” eğiliminin henüz gündeme gelmediği bir zamanda, yaşanan sürecin nelere gebe olduğunu fark edenlerden birisi ünlü filozof Nietzsche’dir. O’nun herkesin bir şekilde haberdar olduğu “Tanrı öldü” sözü, ne yazık ki

asıl söylemek istediğinin tam tersi istikamette anlamlandırılarak “artık özgürüz, tanrı gibi bizi kısıtlayan bir anlayış ve düşüncelerin etkisinden kurtulduk” gibi Auguste Comte vari anlayışla kavranmaya çalışılmışsa da, Nietzsche’nin önemli bir uyarı olarak dile getirdiği şey yaygın olarak bilinenden çok başkadır. Bunu ise “tanrı öldü” ifadesini, bağlamından koparmadan okuyunca anlamak gayet kolaydır. Nietzsche’nin söylediği şudur: ‘Biz onu öldürdük... Sen ve ben! Biz, biz hepimiz onun katilleriyiz! İy de bunu nasıl yaptık? Denizleri içip nasıl bitirdik? Karayı denize bağlayan zincirleri nasıl çözdük? Şimdi ne oldu? Nereye gidiyoruz? Bütün güneşlerden uzağa mı? Durmadan düşmüyor muyuz? Öne, arkaya, sağa, sola, her yere düşmüyor muyuz? Sonsuz bir hiçlik içinde aylak aylak dolaşmıyor muyuz? Yüzümüzde boşluğun nefesini hissetmiyor muyuz? Hava şimdi daha soğuk değil mi? Geceler gittikçe daha fazla karanlıklaşmıyor mu? Öğleden önce fenerleri yakmak gerekmiyor mu? Etrafta, Tanrı’yı gömen mezar kazıcılarının çığlığından başka bir ses duyuyor muyuz?

Tanrı öldü! Tanrı öldü! O’nu öldüren biziz! Bunu yaptık da ne oldu? Bütün katillerin katili olan biz, şimdi nasıl avunacağız? Dünyanın bugüne kadar sahip olduğu en kutsal ve en güçlü şey kanlı bıçağımızın altında can verdi. Bizi bu kandan kim temizleyecek? Hangi su, bu kanı temizleyebilir? Bu suçun cezasını nasıl ödeyeceğiz? Hangi kutsal oyunu icat etmek zorunda kalacağız? Hiçbir zaman böylesine büyük bir eylem olmamıştır ve her ne olursa olsun, bizden sonra doğabilecek olanlar bu büyük eylem yüzünden şimdiye kadar hiçbir tarihin olmadığı kadar büyük olan bir tarihe ait olacaklardır!” “Tanrısızlık sürecinin” nelere gebe olduğunu sıkıntılar ciddi boyuta ulaşmadan fark edenlerden bir diğeri de Dostoyevski’dir. O da Nietzsche gibi bir uyarı da bulunmuş ve “tanrısızlık sürecinin” nelere yol açacağını ifade etmiştir, ancak o gün bunu anlayan pek kimse olmamıştır. Dostoyevski’nin sürece ilişkin ifadesi şöyledir: “Eğer tanrı yoksa artık her şey mubah”. “Her şeyin mubah olduğu bir dünya” güçlülerin dünyasıdır, ilkesizlerin dünyasıdır, kötülerin dünyasıdır... Dolay-

siyla "her şeyin mubah olduğu dünya da" ilkeli olmak, ahlaklı olmak, kurallı olmak, hak sahibi olmak, adil olmak... bir şey ifade etmez veya bunları olmayan çalışanlar hep kaybedenler olur.

Bugün gittikçe yoğunlaşarak yaşanan "dindarlaşma" süreci, kendi üzerinde egemen herhangi bir ilahi güç tanımayan; bunun "doğal" sonucu olarak hayatını keyfince şekillendiren, bunları yaparken de Grek paganizminden esinlenerek kendisini tanrılaştıran; kendisini her şeyden müstağni gören "modern insanın" çaresizliğinin gelip dayandığı bir noktadır. "Her şeyin mubah olduğu bir dünyanın" yol açtığı arayışların zorunlu bir sonucudur. Dindarlaşma, modern insan düşüncesinde ve hayatında "tanrısını öldürünce" düştüğü çaresizlik çukurundan, bilinmezlikler girdabından, uzun bir zaman katili olmakla övündüğü tanrısının adına yeni seremoniler üreterek; tanrısını hayatının vitrinine bir arkeolojik ürün gibi yerleştirerek "kurtuluş" avuntusu geliştirmesinin ismidir. Yaklaşık iki yüzyıldır yaşanan ve unutulmaz izler bırakan

“Bugün yaşanan "dindarlaşma" süreci, kendi üzerinde egemen herhangi bir ilahi güç tanımayan Grek paganizminden esinlenerek kendisini tanrılaştıran; kendisini her şeyden müstağni gören "modern insanın" çaresizliğinin gelip dayandığı bir noktadır.”

acı tecrübelerin sonucudur. Ama ne ilginçtir ki temelde fitri/doğal olan bu arayış, "tanrıyı öldürüp tahtına oturma" yanlışından daha başka yanlıslara uzanmaktan kurtulamamıştır. Grek paganizminden esinlenerek kendilerini tanrı ilan edenler, bu yeni süreçte de başka pagan kültürlerden etkilenecek daha başka yanlıslara sürükleniyorlar. Başta büyücülük olmak üzere her türlü fetişizmi ve ilkel anlayışları diriltmeyi ve bunlara sınıksız sarılmayı içine düştükleri çaresizlik çukurundan, güvensizlik girdabından kurtuluşun yolu sanıyorlar. Dindarlaşma denilince anladıkları bundan ibaret. Bu nedendir ki TV ekranları büyücülüğü ekşine alan filmlerle doldu. Şaman görünümlü kimseler tütsü-

lerle doldurdukları odaların da/stüdyolarda bir şeyler sabukluyorlar ve bu tür programlar izlenme rekorları kırıyor. Dünün büyücülerini bugünün medyumları olarak siyasetçilerin, sanatçıların, iş adamlarının kapılarını aşındırdıkları el-etek öptükleri danışmanlara dönüştü. Kendisine hayat boyu birlikte olacağı bir eş arayanlar, eş adayıyla uyumlu bir birliktelik gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini anlamak için burçlara itibar eder oldular, insanlar kendilerini burçlarıyla tanımlar oldu...

Modern insan "tanrısını öldürüp onun tahtına oturunca" cenneti yeryüzünde inşa edebileceğini sandı. Ama ne var ki bunun mümkün olmadığını, daha doğrusu kendisinin her şeye muktedir olmadığını anlaması biraz geç oldu. Cenneti inşa edemedi ama yeryüzünü cehenneme dönüştürmekte zorlanmadı; yarım yüzyıla iki büyük dünya savaşını sığdırdı; kan, ölüm, işkence, sömürü, vahşet, gözyaşı, haksızlık insanlığın kendi elleriyle inşa etmeye çalıştığı insanlık kaderinin değişmeyen unsurları haline geldi. Her ne kadar bazıları "göğre başkaldırı savaşındalisanında" yenildiğini kabul etmeyip müstağnice cehenneme dönüştür-



düğü yeryüzünde sahte bir gururla çaka satmaya devam ediyorlarsa da, çoğunluk için durum hiçte böyle değil. Bunlar, varlığın ve varoluşun amacını "pozitivizm dininin" temel ilkesi olan ve bizzat Comte tarafından dile getirilen "hayatta en gerçek rehberin sadece ve sadece bilim olduğu" anlayışının yanlışlığını gördüler ve görüyorlar. Bunlar "hayatta karşılaşılabilecek tüm problemleri çözecek yegâne rehberin bilim olduğu" anlayışının, "yegane rehberin sahibi olması nedeniyle" insanı dolaylı bir şekilde tanrı ilan etmek anlamına geldiğini, ama bu dolaylı kabulün "yeryüzü cehenneminin" doğrudan faili olduğunun farkına varmakta zorlanmadılar. Böyle olunca da "inançlar çöplüğünden" kendilerine bir şey devşirmeye başladılar. İnanç ve iman adına ellerine gelen her şeyi sahiplendiler ve sahipleniyorlar.

Türkiye, yaşanmış ve yaşamakta olan bu trajedinin dışında değil. Çünkü iki yüz yılı aşkın süredir bir devlet politikasına da dönüşmüş ve bu uğurda her şeyin mubah görüldüğü değişim sürecinin bir nesnesi durumunda. Dolayısıyla Türkiye'deki dindarlaşma eğilim ve anlayışlarını "modern zamanların" gelip dayandığı karakteristik özelliklerin dışında anlamlandırmak pek mümkün değil. Dünyanın herhangi bir noktasındaki insanlar inançsızlık çukurundan bir şeylere inanaarak/iman ederek kurtulmaya çalıştıkları gibi, Türkiye'deki modernleşme sürecinin nesnesi bireyler de bir şeylere inanmadan ve iman etmeden hayatı ve varlığı anlamlandırmanın mümkün olmadığını her geçen



gün biraz daha şiddetli bir şekilde anlıyorlar. Bu nedenle de "dindarlaşarak" varlıklarına ve hayatlarına bir anlam ve değer kazandırmaya çalışıyorlar. "Nereden geldim?" sorusunun değilse bile "nereye gidiyorum?" sorusunun cevabını kendilerince verip, ona göre olmaya çalışıyorlar. Çünkü her şey inkâr edilse bile ölümü inkâr etmenin mümkün olmadığını biliyor, görüyor ve yaşıyorlar.

Bireysel ve toplumsal hayatın tamamıyla seküler anlayışa göre şekillendiği, varoluşun hedonist bir amaca göre sürdürülmeye çalışıldığı günümüz dünyasının gelip dayandığı nokta inanca sarılmak olmuştur; hem de doğru-yanlış, tutarlı-tutar-sız, makul-saçma demeden. "Dindarlaşma", modernleştiği (çağdaşlaştığı), ilahi olan her şeyi hayatından atıp sekülerleştiği (dünyevileştiği), pozitivist bilim anlayışını hakikatin tek biçimi kabul edip düşünce ve bilgisini pozitivizmin tek boyutlu kalıplarına dâhil ettiği kadarıyla Türkiye'de yaşayanların da katıldığı bir süreçtir. Ve kabul etmek gerekir ki bu süreç Tür-

kiye şartlarında son derece tuhaf ve ilginç bir niteliğe sahiptir.

Bu süreç: Kurumsal anlamda herhangi bir dine tahammülü olmayanların ve özellikle de İslam denilince tüyleri diken diken olanların mensubu olmaktan kendilerini uzak tutamadıkları bir süreçtir.

Ölümü mutlak anlamda son kabul edenlerin ölen yakınının arkasından mevlit okutmaktan kendisini alıkoyamadığı, lokma tatlısı dağıtmadığı zaman bir şeylerin eksik gittiğine inandığı ve yakınının kabrine "yolunu aydınlat" diye mumlar diktiği bir anlayışın çelişki ve çatışmalarına göre şekillenen bir süreçtir.

İnsanın üzerinde egemen herhangi bir irade olmadığına inananların gazeteden yıldız falı okuyarak güne başlamaktan kendilerini alamadıkları, burçların "karakteristik özelliklerine" iman ettikleri ve hayatlarını buna göre anlamlandırmaya çalıştıkları bir süreçtir.

Dinleri ilkel düşüncelerin sığınağı, İslam'ı gericiğin tipik örneği olarak kabul edenlerin mavi boncuklardan medet umduğu; evini, eşyasını, arabasını, çocuğunun omzunu mavi boncuklarla, nazar eşyalarıyla donattığı bir süreçtir.

İslam'la kavga edenlerin, İslam'la kavga etmeyi kendilerine ilke edinenlerin, boyunlarında muska taşıdıkları bir süreçtir.

Bu süreç, İslam'a rağmen veya İslam'a karşıt bir "dindarlaşma" sürecidir.

Mevcut dinlerin yanında yeni bir din inşa etme sürecidir.

"Kabe Arab'ın olsun" diyenlerin, "Gökle" irtibatını kesen-

lerin, çıplaklığı normal giyinmeyi ilkellik kabul edenlerin ve tüm bunları bin yıllık projeye dönüştürenlerin inşa ettiği bir zihniyetin ve hayatın varıp dayandığı bir süreçtir.

Bu süreç her bakımdan tuhafliklarla ve saçmalıklarla bezemiş bir süreçtir.

Eğer "dindarlaşma" ile ilgili yaşananları anlamak ve anlamlandırmak için Kur'an ölçü alınacaksa, Hz Peygamber ölçü alınacaksa, İslam ölçü alınacaksa söylenecek çok daha başka şeyler var.

Bu aşamada öncelikle şunu bir ilke olarak belirlemek gerekiyor: Dünya ve ahiret esenliğini inşa etmenin yol ve yordamını bildirmek ve göstermek; bireysel ve toplumsal hayatı huzur ve saadete donatmak; düşünce ve inançları hakikatle kuşatmak; hak ve adaleti hâkim kılmak için vahyolunan Kur'an'ın ve onun yaşayan en mükemmel örneği ve elçisi kutlu peygamberin hiçbir zaman "dindarlaşmak" gibi bir ideali olmadı.

Kur'an ve elçisi, "inanmayanlara" "inanmanın" önemini

“ “Dindarlaşma”, modernleştiği (çağdaşlaştığı), ilahi olan her şeyi hayatından atıp sekülerleştiği (dünyevileştiği), pozitivist bilim anlayışını hakikatin tek biçimi kabul edip düşünce ve bilgisini pozitivistizmin tek boyutlu kalıplarına dâhil ettiği kadarıyla Türkiye’de yaşayanların da katıldığı bir süreçtir. Ve kabul etmek gerekir ki bu süreç Türkiye şartlarında son derece tuhaf ve ilginç bir niteliğe sahiptir.”

anlatmak, insanları madde dışı bir şeylere iman ettirmek, hayatın içerisine ruhani boyutu bulunan bazı seremoniler serpiştirmek gibi bir amaca ve çabaya sahip olmadı.

Kur'an'ın ve kutlu elçisinin, insanları "öte dünyaya" ertelenmiş bir saadet avuntusuna sahip kılmak gibi bir amacı ve çabası yoktu.

Kur'an'ın ve kutlu elçisinin, "insanları Allah'a inandırmak" gibi bir amacı ve çabası yoktu.

Zaten gereği de yoktu.

Çünkü Kur'an'ın ve kutlu elçisinin o günkü düşmanları Allah'a iman ediyorlardı. Herhan-

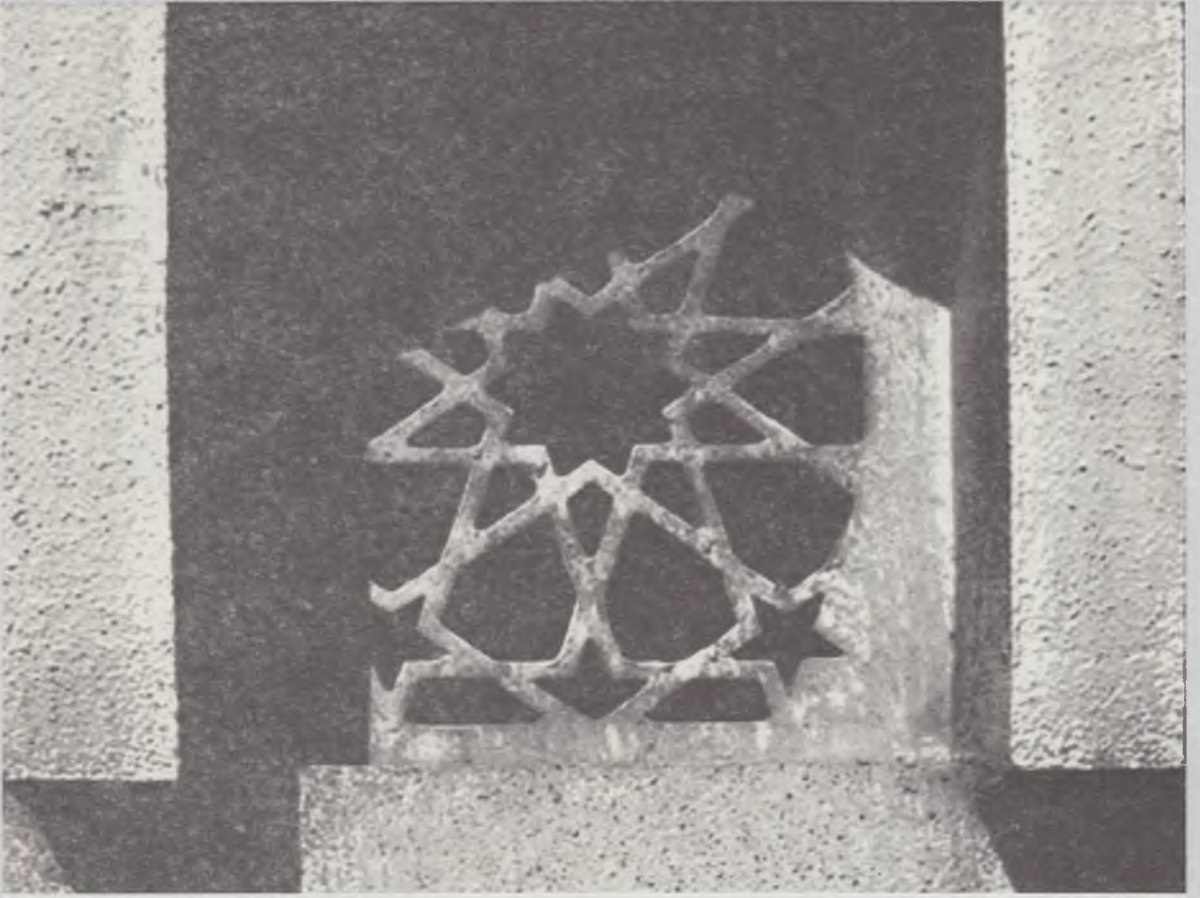
gi bir kuşku taşımaksızın gökleri ve yeri yaratanın, güneşi ve ayı kontrol edenin (Lokman, 31:25; Ankebût, 29:61; Zümer, 39:38; Zuhruf, 43:9), yağmuru yağdıranın ve bitkileri yetiştirenin (Ankebût, 29:63), dünya ve içindekilerin yegane sahibinin (Mü'minun, 23:84,85), gökleri, yeri ve insanı yaratanın (Zuhruf, 43:9, 87; Mü'minun, 23:86,87), bütün mahlûkları yönetip kontrol edenin (Mü'minun, 23:88,89), en zor durumlarda kendisine sığınılacak yegane makamın (Enfal, 8:32; Nahl, 16:53,54; İsra, 17:67; Ankebût, 29:65; Rum, 30:33; Zümer, 39:8) Allah olduğunu biliyor ve buna da iman ediyorlardı. Dolayısıyla "madde ötesine", "ruhani şeylere" inanç ve imanları vardı. Hatta bu amaçla ibadet dahi yapıyorlardı (En'am, 6:136). "Kadere" de iman etmişlerdi (En'am, 6:148; A'raf, 7:28; Nahl, 16:35; Saffat, 37:167-169).

Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amacı ve çabası, insanları "Allah'ın var olduğuna iman ettirmek" değil, Allah'a göre yaşamalarını sağlamaktı.

Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amacı ve çabası, hayattan uzak-



Sultanahmet'ten iftar görüntüsü



laştırılmış ve "Allahsızca" yaşanan hayatı "Allahlı" hale getirmekti.

Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amacı ve çabası, düşünce ve yaşıntıda Allah'ı dikkate alan, Allah'ın bildirdiği hakikati referans alarak düşünce hayatını inşa eden bir anlayış ve çabayı egemen kılmaktır.

Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amacı ve çabası, düşünce ve inancı yanlışlığın her türlüünden temizlemek, hayatı şu andan başlayarak esenlikle donatmak ve bunu "öte dünya" ile sonsuza dönüştürmektir.

Ama bugün Türkiye'de, özellikle de "dindar" kesimler arasında yaygın olarak yaşanan "dindarlaşma" Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amaç ve çabalarının çok ötesinde bir anlam ve

biçim kazanıyor; birçok bakımdan Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amaç ve çabalarının çok dışında bir yerde duruyor.

İlginçtir ki bu kesim "dindarlaştıkça" Kur'an'ın ve kutlu elçisinin amaç ve çabalarından iyice uzaklaşıyor.

Çünkü:

Dinin sembollerini araç olmaktan çıkarıp amaca dönüştürüyorlar ve amaca dönüştürdükleri sembollerin bazılarını sahip olmayı "ebedi saadeti" elde edebilmek için yeterli buluyorlar.

Hayatı "olması gereken" muhtevasıyla yaşama çabasına sahip olacaklarına, hayatı keyiflerince yaşıyor ve bu kendilerince anlamlandırdıkları hayata serpiştirdikleri birkaç "İslami" sembol ve seremoniyi Müslü-

manlıkları için yeterli buluyorlar.

Hayatı, diğer bazıları gibi "Allahsızca" yaşıyor ama hayatın içine taşıdıkları geleneksel/kültürel İslami bazı tutum ve tavırlarla hayatlarını "Allahlı" hale getirdiklerini zannediyorlar.

Ve bu durumlarla ilgili hayatın içinde her an karşımıza çıkan, elimizi uzattığımız zaman değecek kadar yakınımızda duran yığınla örnek var. Aşağıdakileri bunun sadece birkaçıdır:

Tesettürün bir parçası olan başörtüsü, Müslüman hanımın imanının, ahlak ve kişiliğinin olmazsa olmaz toplumsal bir sembolüdür. Fakat başörtüsünü sembol olmaktan çıkarıp amaca dönüştüren zihniyet, Türkiye'deki "dindarlaşma" sü-

recinin çarpıklığıyla ilgili önemli bir örneği teşkil etmektedir. Zira başörtüsü amaca dönüştürülünce, onunla sembolize edilmesi gereken iman, kişilik ve ahlak önemsenmemeye ve sadece başörtülü olmak yeterli bulunmaya başlandı. Böylelikle cadde ve sokakları, TV ekranlarını başörtülü "çıplaklar" doldurmaya başladı.

Maddi zenginlik Allah'a şükretmenin bir aracı olmaksızın çıkarılıp bir amaca dönüştürülünce, sınır tanımaz zenginliğin baştan çıkarıcı cazibesi bazı "dindar Müslüman" için, Müslüman olmanın bireysel ve toplumsal sorumluluklarını silip süpürdü. Aç yatan komşuların iniltilerini "tembelliklerinin" kaçınılmaz sonucu olarak değerlendirmek, söz konusu "dindarlaşan" zihniyetin yaygın bir değerlendirme tarzı haline geldi.

Hz. Peygamber (s.) en doğru inancın ve en güzel ahlakın en mükemmel kaynağı ve örneğidir. O'nu referans alanlar dünyalarını da, ahiretlerini de esenlik kırlarlar. Ancak bugünün "dindar Müslümanları" O'na yaklaşımlarıyla tuhaf bir konumda duruyorlar.

O'nu anlamak yerine anmayı tercih ediyorlar. Hayatı yatak odası, tuvalet ve mutfak üçlüsü arasına sıkışmış seküler dünyanın bireylerinden farksız olarak "sevgililer günü", "doğum günü", "evlilik yıldönümü" gibi ruhsuz "anniversary"lerine bir yenisini eklediler. "Alemlere rahmetin" rahmetinden yararlanmayı bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde reddedip, O'nu "güllerin efendisi", "sevgililerin sevgilisi", "gül sultan" gibi söylemden öte bir anlamı ol-

“

"Türkiye'deki "dindarlaşma", İslam'ı kültürel bir unsur olarak benimsemekten ve yaşamaktan kaçınıp Kur'an'ın bildirdiği, Hz. Peygamberin açıkladığı ve uyguladığına göre inanç, düşünce ve hayat tarzını titiz şekilde inşa etme çabası içerisinde bulunan küçük bir kesimi istisna ederek söylemek gerekirse, birçok olumsuzluğu bünyesinde barındıran bir değişim sürecidir."

”

mayan iltifatların muhatabı kıldılar.

Türkiye'deki "dindarlaşma", İslam'ı kültürel bir unsur olarak benimsemekten ve yaşamaktan kaçınıp Kur'an'ın bildirdiği, Hz. Peygamberin açıkladığı ve uyguladığına göre inanç, düşünce ve hayat tarzını titiz şekilde inşa etme çabası içerisinde bulunan küçük bir kesimi istisna ederek söylemek gerekirse, birçok olumsuzluğu bünyesinde barındıran bir değişim sürecidir.

Türkiye'de yaygın olarak yaşanan "dindarlaşma", biçim ve muhtevasıyla gösterişi, markayı ön plana alan bir anlayışa göre şekillenmektedir.

Türkiye'deki "dindarlaşma", sadece "madde ötesine" inanamayı cehennemden kurtuluş için yeterli bulan, herhangi bir kişiye yapılan küçük bir yardımla da ebedi hayatın cennet kılınacağına inanan bir anlayışa göre şekillenmektedir.

Türkiye'deki "dindarlaşma", "sırlarla" örüntülenmiş bir varlık ve hayat tasavvuruna sahip olmak ve hiçbir şeyde irade sahibi olmamak "imanına" göre şekillenmektedir.

Türkiye'deki "dindarlaşma",

İslam'la savaşı gaye edinmiş bir projeye göre devam etmektedir.

Türkiye'de süre giden "dindarlaşma", popüler kültürün belirli bir kesimde açığa çıkan bu topraklara özgü yeni bir versiyonundan öte bir anlama sahip değildir.

Türkiye'deki "dindarlaşmanın" karakteristik özelliğini tüketimi ön plana alan bir anlayışın istek ve tutkularına göre şekillenmesi oluşturmaktadır.

Caddede, sokakta, TV ekranlarında, alışveriş merkezlerinde her an görülen mensuplarıyla Türkiye'deki "dindarlaşma", takva, edep, hayâ, israf, ihlâs gibi İslam'ın bireysel ve toplumsal hayattaki izdüşümlerini dikkate almayan; tüm bunlara karşılık gösteriş, eğlence, tüketim, lüks gibi kendini müstağni gören bir zihniyetin izdüşümlerini dikkate alan bir anlayışa göre şekillenmektedir.

Türkiye'deki "dindarlaşma", dosdoğru bir gidişattan sapmanın gereklerine göre şekillenmektedir.

DİNDARLAŞMA ÜZERİNE BİR KRİTİK

MUSTAFA TEKİN

Dindarlık fenomeni, son yıllarda çok farklı bağlamlarda hakkında konuşulan ve tartışılan bir konu olma hüviyetine bürünmüştür. Konunun tartışılma bağlamları, siyasetten toplumsal alana kadar geniş bir sarkaç içerisinde cereyan etmektedir. Nitekim AK Parti'nin iktidar olma sürecinde başörtüsü fenomeninin ve dindarlığın arttığı iddiaları ortaya atıldı. Buna karşılık farklı anketlerde dindarlığa ilişkin sorular insana yöneltildi ve tartışmalar yapıldı. Öte yandan gündelik hayatın birçok alanlarında meydana gelen değişimler yine dindarlık çerçevesinde gündeme gelmiştir. Sözgelimi; cami sayısındaki artış, başörtülü kadınların çoğalması, Cuma namazlarında cemaatin metroya ve caddelelere taşması vb. bu anlamda zikredilmektedir.

Tabii "dindarlık" kavramı da farklı içerikler taşıması ya da kullananların yükledikleri anlamlar açısından ele alınması gerekmektedir. Nitekim medyada sıklıkla kullanılan "dindarlar" şeklindeki ifade, iki bakımdan sorunludur. Birincisi, bu kavramla hangi sosyal kategori ya da grubun kastedildiği net değildir ve üstelik kulla-

nımlarda kastedilenler farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda "dindarlık" kavramının içeriğinin tartışılması ve farklı kullanımlarda operasyonel tanımların yapılması bir zorunluluktur. İkincisi ise, "dindar" kavramı sanki ulaşılması gereken ideal bir seviyeyi tanımlıyor gibi kullanılmaktadır. Halbuki dindarlık kendi içerisinde çeşitlilik taşıyan bir kavramdır.

Dindarlığın farklı kesimlerce nasıl algılandığı önemli olduğu gibi, esasta dindarlığın kalitesi ve içerimleri de üzerinde durulması gereken bir husustur. Bilhassa "muhafazakar" şeklinde etiketlenen partilere oy vermek, muhafazakar ve dine önem veren gazeteler almak, başörtülülerin sayısının artmış olması acaba birebir dindarlığın da o oranda artmış olduğunu mu göstermektedir? Biz bu yazıda iki temel soru(n) üzerinde durmak istiyoruz. Birincisi, dindarlığın farklı algılanış biçimleri, ikincisi ise, dindarlığın içeriği ve kalitesi ya da dindarlığın içeriğinde bir boşalma söz konusu mudur?

Tarihsel Serüven

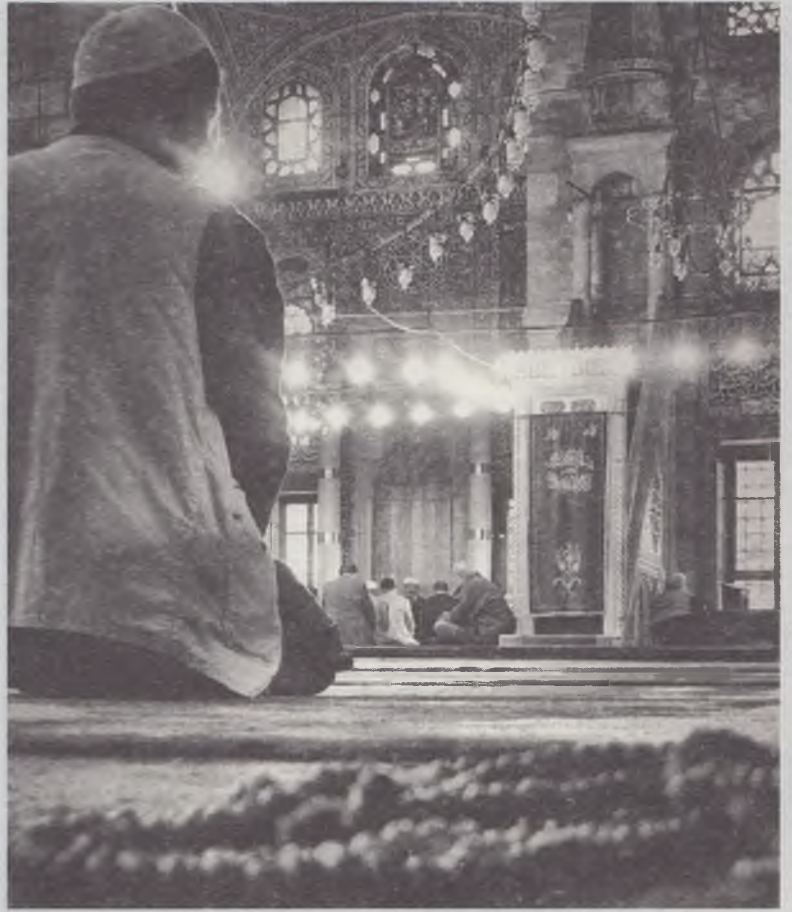
Din fenomeni son birkaç yüzyıldır modernlik bağlamın-

da ciddi bir tartışma konusu olagelmıştır. Aydınlanma'nın temel öngörülleri çerçevesinde Aydınlanma insanı, sahip olduğu enstrümanlarıyla kendi dünyasını kendisi inşa edecekti. Buna göre erken modernleşme teorileri, dinin karşısında seküler insan ve bilimin keşfettiği alanların genişlemesi oranında, dinin de önemi ve etkinliğini kaybedeceğini ileri sürmüşlerdi. Modernleşmenin beklenen sonucu ya da hedefi, dinin dünyayı terk etmesiydi. Sekülerleşme farklı tartışmalara rağmen, temelde dinin etkinliğinin zayıflamasıyla birebir ilintilidir. Nitekim Peter L. Berger'e göre geleneksel kilise ile bağlantılı çevreler sekülerizme Hristiyanlıktan arınma, dinsizlik gibi tanımlarla saldırmakta, ilerlemeci çevreler ise modern insanın özgülleşmesi için dini bağlarından kurtulması olarak tanımlamaktadır. Sekülerleşme ile Berger, dini kurumlar ve sembollerin egemenliğinden toplumsal ve kültürel unsurların uzaklaştırıldığı bir süreci kastetmektedir. (Berger, 1967; 106-107) Fakat dünyadaki birçok gelişme bu teoriyi ya da beklentiye yanılmıştır. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra dünyanın çok

farklı coğrafyalarında bir çok sosyal hareketlerin dini arkaplandan beslenmeleri önemli bir realite olarak ortaya çıktı. Nitekim bu fenomeni Gilles Kepel özenle işlediği kitabında *"Tanrı'nın İntikamı"* (Kepel, 1991) şeklinde ifade etmekteydi.

Türkiye'de dindarlaşma ile bağlantılı olarak altı çizilebilecek iki husus bulunmaktadır. Bunlardan birisi, 1950'lerden itibaren başlayan şehirleşme süreci, diğeri ise kısmen bununla da bağlantılı olan muhafazkarlaşma ve dindarlaşma eğiliminin artmasıdır. Öncelikle belirtilmelidir ki, Türkiye'de muhafazkar ya da dindar denilen çevreler, kendilerini 1970'lerin sonuna kadar bir şekilde "sağ" içerisinde ifade etmişlerdir. Sağ, yakın zamanlara gelinceye kadar milliyetçi, dindar, muhafazakar gibi kategorileri kapsayacak genişlikte tanımlanmaktaydı. Ancak 1970'lerden başlayarak sağın içerisindeki ayrışmalar hızlandı. 1980'lerden itibaren dindarlaşma ve şehirleşme, farklı formlar ve içerikler kazanmaya başlamıştır. Aslına bakılırsa, 12 Eylül darbesinden sonra devlet eliyle belirli bir çerçeve içine alınmaya çalışılan muhafazakarlaş(tır)ma eğilimleri, bir bakıma solu dengeleme gibi bir amaca matuftu. Fakat Türkiye'de dindarlaşma ya da muhafazakarlaşmada esas değişim, sivilleşme üzerinden olmuştur. 1990'larda ise bu eğilim artmış ve hatta 2000'li yıllara gelindiğinde, üzerinde daha yoğun konuşulur bir fenomen haline gelmiştir.

Öte yandan şehirleşme, hem dindarlaşma ya da muhafazkarlaşma oranının artmasında hem de bunun farklı bir içerik



kazanmasında çok önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim köyünde ya da kasabasında ritüel ağırlıklı bir dindarlıkla hayatına devam eden insanlar, şehirlere gelince dindarlık anlayışları da kentleşti. (Bkz. Yıldırım, 1993; 57-59) Aynı zamanda şehirleşme bir takım kimlik problemlerini de görünür kıldığından, dindarlık kimlikle de bağlantılı yeni form ve içerikler kazanmaya başlamıştır. Şehirleşme ve dindarlaşma meselesinin somut olarak tanıtıldığı iki alanın önemle altı çizilmelidir. Birisi, "dine daha yakın" şeklinde isimlendirilen siyasal partilerin büyük şehirlerdeki seçim başarısı, bir diğeri ise başörtüsüdür. 1989'da İstanbul'da "ezilmişlik" söylemiyle yerel iktidarı

devralan solun çeşitli yolsuzluklar (İSKİ gibi) ve halka değmedeki başarısızlıkları 1994'te Refah Partisi'ne iktidarı getirdi. O tarihten bu yana "dindar" denilen kesimlerin ağırlığı hem yerel hem de genel yönetimde devam etmektedir. Bugün geldiğimiz noktada, AK Parti'nin yönetimi devam ettiriyor oluşu, muhafazkarlık ve dindarlaşma eğilimleri üzerine bir dizi araştırmanın yapılmasını sonuçlandırmıştır.

Başörtüsü ise gerçekten Türkiye'de kendine özgü bir fenomendir. Sıklıkla tartışma konusu olan ve gündemdeki yerini "yasaklar" üzerinden alan başörtüsü, esas olarak 1986 yılında Yüksek Öğretimde yaşanan sorunlarla gündeme gelmiştir. Bundan sonraki süreçte hafifle-

yen yasaklar, 1990'ların sonunda oldukça ciddi ve yoğun tartışmalarla yerini almıştır. Fakat bugün dindarlıkla bağlantılı olarak tartışılan boyut, başörtülülerin sayısının artması olmuştur. Bazı araştırmalara dayandırılarak ileri sürülen bu iddia, karşıt tezlerle de kimi zaman yalanlanmaktadır. Fakat kim ne derse desin son tahlilde, başörtüsü dindarlığın bir göstergesi olmak bağlamında öne çıkan bir fenomen olma hüviyeti kazanmıştır.

Bunların dışında dindarlaşma ile yakından ilintili düşünülebilecek namaz kılmak, oruç tutmak gibi dini pratikler, hacca gitme taleplerinin artması, dindar denilen gazete ve televizyon kanallarının sayısının çoğalması gibi pek çok örnek dile getirilebilir. Tabii buraya kadar tüm saydıklarımız zahiren dindarlığın göstergesi sayılabilecek alanlardır. Fakat esas sorun, dindarlıkların kalite ve içeriklerinin ciddi olarak sorgulanmasıdır ki, biz burada kısaca sekülerleşme ile bağlantılı olarak bu kaliteye dair bir şeyler söylemek istiyoruz.

Sekülerlik zaman zaman farklı anlamlara gelecek biçimde yorumlanmakla birlikte, dinin sosyal yapıdaki otorite ve geçerliliğini yitirdikleri ve sosyal önemlerini kaybettikleri bir sürece işaret etmektedir. (Armağan, 1990; 367) Bunun toplumsal alanda çok farklı yansımalarını bulmak mümkündür. Dünyevileşmenin artması, (ki sekülerleşme dilimize dünyevileşme olarak çevrilmiştir) bunlardan birisidir. Ancak daha da ötede dini anlayış ve dindarlığın içeriğindeki zayıflama ya da boşalma şeklinde tanımlaya-

bileceğimiz fenomen, bu konudaki en önemli sorunlardan birisidir. İşte tam da bu nokta, bizim dindarlığın içeriğine dair sorunlarımızın ana merkezini teşkil etmektedir.

Tanımsal Çerçeve

Yazının başında da belirtildiği gibi dindarlık, farklı tanımlara konu olabilmektedir. Bir tanıma göre dindar, bir dine uyan kişi demektir. Herkes kendi dinine uymaya çalışmaktadır. (Bayındır, 2006; 27) Bu tanım, dindarlığı bir dine mensubiyetle tanımlamaktadır. Benzer bir tanım da, "kişinin herhangi bir dinsel yapıya bağlılığını ifade etmesi; dinin sübjektif ifadesidir" (Gündüz, 1998; 96) şeklindedir. Bu tanım, ikinci kısımda geçen "sübjektif ifade", dindarlığın bireysel boyutuna dikkat çekmektedir. Bir başka tarifte dindarlık, kısaca dinin bireyin hayatındaki yansımaları (Uysal, 2006; 94) olarak görülmektedir. Bu tanımlar dindarlığın önemli parametrelerine dikkat çekmekle birlikte, bizim altını çizdiğimiz husus; dinin yaşanma seviyesidir. Bu nokta, dindarlıkta uygulama düzeylerine göre farklı kategoriler olabileceğini ve bunlar arasında bir hiyerarşinin olduğunu varsaymaktadır; çok dindar, dindar, az dindar gibi. Ancak bunların değerlendirilmesinde sübjektiflik riski bulunmaktadır. Zira herkes kendisini iyi derecede dindar görebilmektedir. Bunun önemli sebeplerinden birisi, sahip olunan din anlayışlarıdır. Yine de ibadet, ritüel, ahlaki davranış gibi objektif bazı kriterler açısından insanların dindarlıklarının değerlendirilmesi mümkündür ve

nihayetinde bir çok araştırmalarda bunlar yapılmaktadır. Bu bakımdan dindarlığın öne çıkan özelliği onun dinin yaşama düzeyini göstermesidir. (Bkz. Tekin, 2006; 49-63)

Dindarlık Algılayışları ve Farklılaşmalar

İnsanlar, birçok konuda olduğu gibi dini anlayış, algılayış bakımından da farklı kategoriler içinde konumlandırılabilirler. Türkiye söz konusu olduğunda, insanların dini bilgi seviyelerinde belirleyici olan bazı etkenlerden bahsedilebilir. İlköğretim ve liselerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, yaz kursları, Kur'an kursları, imam hatip liseleri ve ilahiyat fakülteleri bu kaynaklardandır. Halk arasında yapılan sohbetler ve cami vazları da bunlar arasında sayılabilir. Fakat büyük oranda halkın dini bilgi düzeyinin yetersiz olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bazılarına göre namaz, oruç, hac gibi dini ibadetleri yerine getirmek, ideal bir dindarlık açısından yeterli görülebilmektedir. Bunlara göre dindarlık, daha çok bireysel olarak yerine getirilen bu ibadetleri kapsamaktadır ve dinin kimlikisel, dünya görüşü sağlayıcı boyutları çoğunlukla dışarıda kalmaktadır. Bu sebeple de "mevcut"u veri sayan bir anlayışla toplumdaki cari ahlaki düzey ve algılayış, ibadet dışındaki sosyal hayatlarını belirlemektedir. Bunun dışında dindarlığı Cuma, bayram namazları ve oruçla sınırlı bir başka kategori de bulunmaktadır.

Diğer yandan ritüel ağırlıklı dindarlık anlayışı da sayıca oldukça yekun teşkil etmektedir.

Ritüeller, ibadetlerden farklı olarak dinin daha çok sembolik, merasimsel ve âyinsel boyutunu ifade ederler. Meselâ, türbe ziyaretleri, aşure dağıtmak bunlar arasında sayılabilir. Ülkemizde hatırı sayılır insanın dindarlık anlayışının sınırlarını bu ritüeller çizmektedir. Hiç şüphesiz dini bütün boyutlarıyla algılayan dindarlıklar da bulunmaktadır. Fakat Türkiye söz konusu olduğunda en fazla tartışılan husus; herkesin kendi dindarlığını merkeze alarak diğerlerini değerlendirmesidir. Buna göre bazı insanlar diğerlerini "aşırı" bulabilmekte, ötekileri de "ilgisiz" ve "ciddiyetsiz" şeklinde suçlayabilmektedir. Öte yandan dindarlık tartışmaları ve değerlendirmeleri aslında çoğu zaman dengeli dindarlığın altını çizen bir içeriği ifşa etmektedir. Nitekim "namaz kılıyor ama işi düzgün değil" ya da "ahlaklı ama ibadeti yok" türünden ifadeler, dindarlığın farklı boyutları arasındaki dengenin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

Ayrıca "namaz kılmadığıma bakma; benim kalbim temiz", "kıyamet hacı hocalardan kopacak", "sen öyle diyorsun ama bunu herkes öyle yapıyor" türünden bazı söylemler de, dini anlama, dindarlık algılayışları açısından önemle tahlil edilmesi gerekli sorunlu bir zihin yapısını yansıtmaktadırlar. Hasılı içinde yaşadığımız toplumda çok çeşitli dindarlık biçimleri bulunmaktadır. Bunların içeriklerinin objektif kriterlere göre yoklanması ve sahih bir dindarlığın ortaya konulması ciddi bir görev olarak ortada durmaktadır. Biz burada kısaca bu hususa değinmek istiyoruz.

Genel olarak İslam dini üç boyutta ele alınmaktadır. Bunlar; itikat, ibadet ve ahlaktır. Gündelik hayattaki bir takım işleri içine alan muamelât ise burada "ibadet"ler içerisine sokulabilir. Bu üç boyutun, kişinin hayatında çok dengeli götürülmesi önem taşımaktadır. İnanc, ibadeti arttırmakta, ibadetlerin sağlıklı bir şekilde icrası ise inancı kuvvetlendirmektedir. İnsani ilişkiler ve gündelik hayattaki sınırlara dikkat de müslüman ahlakını güzelleştirmektedir. Görünüşte ibadetlerin çok olması, kötü ahlaki davranışları telafi etmeye yetmemektedir. Bu açıdan müslüman hayata bütüncül olarak bakmak ve bütün boyutlarını "iyi" ve "sahih" sınırlar içinde tutmak zorundadır.

Din, toplumlardaki sorunlar, ihtiyaçlar ve değişimlere göre farklı boyutlarının öne çıktığı/çıkarıldığı çok önemli bir fenomendir. Meselâ; "Mekke döneminde din kavramı, tarihin akışına ve tabiatın gidişine yön veren, zamana ve âleme hükmeden, dini ortaya koyan, hesap gününü elinde tutan Allah'ın otoritesi şeklinde özetlenebilecek bir muhteva kazanırken; Medine döneminde bu muhteva genişletilerek kişinin Allah'a bağlı bir hayat sürdürmesi, müslüman toplumuna karşı görevini yerine getirmesi, Allah'ın mutlak tasarruf ve hakimiyete sahip olması" (Kurul, t.y.; 2-3) anlamı öne çıkmıştır. Bugün de dinin ibadet ve inançla ilgili boyutundan ziyade ahlaki ve davranışsal boyutuyla ilgili sorunların önplanda olduğunu söylemek rahatlıkla mümkündür. Her ne kadar inanç ve ibadetle ilgili problemlerimiz

varsa da, iş ahlaki ve gündelik hayatta meydana gelen zaafiyetler insani ilişkileri de bozmakta ve adaleti zedelemektedir. Ancak her halükarda dengeli bir dini anlayış ve yaşam, dindarlığın da sahih ve sağlıklı olmasını sonuçlayacaktır.

Dine Yönelim ve Sekülerlik Arasında Dindarlaşma

Bugün geline nokta, gerek zahiren gerekse içerik olarak 20-30 yıl öncesine göre dindarlıktaki önemli bir değişimi imlemektedir. Her şeyden önce şehirlerdeki dindarlığın artışını özellikle kaydetmeliyiz. 1950'li yıllarda Türkiye nüfusunun büyük kısmı kırsal bölgelerde yaşıyordu. Son yapılan nüfus sayımına göre, Türkiye'de insanların % 70 gibi büyük bir oranı şehirlerde yaşamaktadır. Bu süreç daha önce ritüel ve ibadet ağırlıklı kırsal kökenli dindarlık anlayışının genişlemesine sebep olmuş; değersel ve kimlik-sel boyutların da dindarlık içerisinde çok önemli yeri işgal etmesini beraberinde getirmiştir. Nitekim köyde yaşanan homojen hayat, zaten kimlik ve değerlerle ilgili bir tartışmayı ateşlemez. Ancak köyden kente gelen insanlar, buradaki heterojen ortamlar içerisinde kimlik ve değerler üzerinde yeniden düşünmeye başlarlar. Erken dönem Türk filmlerinin temel sorununun da bu olması dikkat çekicidir. Öte yandan şehirdeki insanların davranış ve bakışları da yeni gelenleri bu yönde tekrar düşünmeye itmektedir.

Yanı sıra büyük şehirlerde dindarlıkla ilgili görünürlükler artmıştır. Hiç şüphesiz bunların en önemlilerinden biri, yukarıda

bahsedildiği üzere başörtüsünün yaygınlaşmasıdır. Şehre ilk gelindiğinde yaşamak, tülbent gibi örtüler varken ve daha çok çene altından bağlanırken, ilerleyen süreçte kadınlar iğnelerle örtmeye başladılar. Bu, şehirli ve modern bir tarzıdır. Ayrıca şalvar-dan pantolon ve eteğe doğru dönüşüm de şehirliliğin bir başka göstergesiydi. Başörtüsünün bu denli yaygınlaşmasının tabii ki dindarlığın artışıyla yakından bir ilintisi bulunmaktadır. Fakat bir müddet sonra bir varoluş alanı ve kimlik anlamının çok ötesine giden kaymalar yaşanmaya başladı. Öyle ki başörtüsü, açık göbek, kısa etek, ağır mayaj vb. ile birlikte görünür olma-ya başlamıştır.

Başörtüsünün dindarlığın göstergelerinden birisi olduğunda kuşku yoktur. Ancak başörtüsü dindarlığın yegane göstergesi de değildir. Başörtüsü bir dünya görüşünün de yansımasıdır aynı zamanda ve kendi içerisinde bir bütüncülük ve tutarlılık taşır. Ancak konserlerde oynayan, göbeği açık kızlardaki başörtüsü, gerçekten dindarlaşmayı mı yoksa dindarlıkta bir içerik boşalmasını mı ifade etmektedir? Hiç şüphesiz ikincisini. Bu bakımdan başörtülülerin sayısının artışına bakılarak bunun dindarlıkta artış olduğu hükmüne varmak oldukça zordur.

Şüphesiz başörtüsü dindarlık bağlamında konuşulacak fenomenlerden sadece birisidir. Bunun dışında müslümanların dönüşen tüketim alışkanlıklarını ele aldığımızda, ortaya çıkan sonuç çok farklı olmayacaktır. İslam, insanların temel ihtiyaçlarını gösteriştikten uzak ve israfa kaçmadan giderilmesini öngör-

mektedir. Toplumun ekonomik anlamda farklı sınıflara ayrılması doğal bir olgudur. Ancak ihtiyaç dışında yardımlaşma en önemli sosyal unsurdur. Fakat geldiğimiz noktada, tüketime alabildiğine dindar denilen kesimde de artması, marka takıntısının başlaması, israf ve gösteriş, aslında dindar kimliğin içeriğinde bir zayıflama anlamına gelmektedir. Bugün bir anlamda "İslam'ın geleneksel olarak yaşandığı cemaat anlayışının içeriği dönüştürülerek, yeni iktisadi taleplere adaptasyonu söz konusudur artık. Refah artışının hedef haline getirilmesi, ahlaki tutumların zorunlu olarak anlam kaymasına veya farklı önceliklere vurgu yapmasına sebebiyet vermektedir." (Arslan, 2000; 195) Anlaşılmaktadır ki, temel sorun; değer ve anlam kaymalarıyla ilintilidir. Öncelikle değerlerin dinle bağlantılarının kopması, Nakib Attas'ın deyişiyle, bütün değerler manzumesini gelip geçici ve izafi bir hale dönüştürmektedir. (Attas, 1985; 45)

Aslında burada konu ile ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat dindarlıkla ilgili yaşanan gelişmeleri çok iyi değerlendirmek gerekmektedir. Benim burada kanaatim, dindarlıkla ilgili bir içerik ve form değişikliğinin olduğudur. Dini semboller, ritüeller vb. artışı, dindarlık hanesine yazmak aceleci bir davranış olarak görünmektedir. Dindarlığın içeriğinde bir zayıflama olduğunu söylemek belki daha çok mümkündür. Bir kere "dindar" denilen televizyon kanalları ve gazetelerin artışı dindarlıkta bir artış olarak okunmakla birlikte, dindar denilen kesimin talep ve an-

layışlarında seküler dönüşümlere de zemin hazırlamıştır. Yine dindar denilen kesimin iktidarı da aynı şekilde, müslümanların dünyevi olanlar lehindeki yeni taleplerini de hızlandırmış ve kontrol altına almıştır.

Bir de yeri gelmişken akademisyen ve sosyologların "muhafazakarlık"taki artışları da dindarlığın hanesine yazmalarına değinmeliyiz. Bu, onların çoğu zaman dini muhafazarlıkla eşitlemeleri ya da dinin muhafazakar bir içeriğe sahip olduğu varsayımından beslenmektedir. Dolayısıyla bunlar arasındaki ayrımların da net olarak ortaya konması gerekecektir.

Kaynakça:

- Armağan, Mustafa (1990); "Sekülerlik", Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, c. 3, İst., Risale Yay.
- Arslan, Abdurrahman (2000); Modern Dünyada Müslümanlar, İst., İletişim Yay.
- Attas S. Nakib (1985); İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi, Çev. M. Erol Kılıç, 2. baskı, İst., İnsan Yay.
- Bayındır, Abdülaziz (2006); "Kur'an'da Dindarlık", Dindarlık Olgusu, Bursa, Kurav Yay.
- Berger, Peter L. (1967); The Social Reality of Religion, London, Faber and Faber.
- Gündüz, Şinasi (1998); Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara, Vadi Yay.
- Kepel, Gilles (1991); Tanrı'nın İntikamı, Çev. Selma Kırmızı, İst., İletişim Yay.
- Kurul (t.y.); İlmihal, c. 1, İst., T.D.V. Yay.
- Tekin, Mustafa (2006); "Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik Bir Yaklaşım", Dindarlık Olgusu, Bursa, Kurav Yay.
- Uysal, Enver (2006); "Dindarlığın Ahlâki Temeli", Dindarlık Olgusu, Bursa, Kurav Yay.
- Yıldırım, Ergün (1993); "İslâmi Kimliğin Değişimi ve Kentleşmesi", Bilgi ve Hikmet, İstanbul.

YÜKSELEN DİNDARLIK MI? - II

Geçen Sayının Devamı

AÇIKOTURUM:

**Hayri Kırbaçoğlu, Naci Bostancı,
Abdurrahman Babacan, Zafer Özdemir**

Abdurrahman Babacan:

Ama hocam bu, siyaset ve yönetici odaklı bir değerlendirmeden ziyade, sokaktaki insanı da ilgilendiren komple bir problem değil mi? Yani salt siyaset yapımcılar ve yasa koyucular üzerinden giderek değil; bunun toplumsal bir sıkıntımız olduğu üzerinden gitmemiz gerekiyor bence. Namaz kılan adam, çok dindar olan adam, eşi başörtülü olan adamın mesela trafikte acelesi olduğu için belki, başkalarının geçiş hakkını görmezden gelirken o dindarlığından eser yok; çünkü derin değil dindarlığı; içselleştirilmiş bir dindarlık değil.

Hayri Kırbaçoğlu: Kesinlikle.

Ben diyorum ki İslam'lığı tartışacağımız nokta tam da siyaset, ekonomi, yönetim; bu üçünde olmalı; yoksa namaz kılıp kılmaması değil sadece; mesela düne kadar gusül abdesti almadan dış kaplatmak caiz değildir diyen ve dışleri söktürenler, bugün nereden nereye geldiler; savrulmayı görün veyahutta efendim faiz konusunda veriyansın edenler bugün kurumlarının finans kurumu olmasıyla yetinmedi banka adını almak için dört nala en ön safta koşu-



yorlar; burada ciddi bir savrulma var, bunun adının İslam olarak konulması büyük bir hile ve tehlikedir. Daha derinden konuşalım o zaman, temel problem kapitalizm ve tüketim çılgınlığı meselesidir. Müslümanlar buna karşı bir başka model geliştirmek durumunda; bunu geliştiremedikleri için şu anda kapitalist tavırları, tüketim tavırlarını müslümanlık diye bize yutturuyorlar. Normalde ben bir malı ürettiğim zaman bu malı satabilmeliyim. Bunun için de küreselleşme adı altında, çeşitli isimler altında İslam'ı içinden dönüştürerek küresel egemenlerin bu tüketim modeline

uygun hale getirilmek isteniyor. Şimdi müslümanların da amacı hayatın her alanında bireysel toplumsal vs. İslami değerleri hayata geçirmek değil. Zaten bizim müslümanlığımızın çok eskiden gelen ve tarihin tortularını barındıran, güncellenmemiş, muhasebesi yapılmamış bir müslümanlık olduğunu artık sağır sultan bile duydu. Dolayısıyla bugün bu insanlardan, dediğiniz tarzda bir hassasiyet beklemek mümkün değil; çünkü tekrar söylüyorum bizim müslümanlığımız şeklin, gösterişin ön planda olduğu ibadet-i mersume dediğimiz; yani birtakım yatıp kalkma ibadetinin ön

“Temel problem kapitalizm ve tüketim çılgınlığı meselesidir. Müslümanlar buna karşı bir başka model geliştirmek durumunda; bunu geliştiremedikleri için şu anda kapitalist tavırları, tüketim tavırlarını Müslümanlık diye bize yutturuyorlar. Bunun için de çeşitli isimler altında İslam'ı bu tüketim modeline uygun hale getirilmek isteniyor.”

”

plana çıktığı, ama ahlakın olmadığı bir müslümanlıktır. Bakın örnek vereyim Ömer Nasuhi Bilmen'in İlmihal'ini açın, namaz için 250 sayfa ayrılmıştır; ahlakın kaç sayfa olduğunu siz açıp bakın. Hâlbuki İslam'ın temel ahlakıdır. Şeriat dediğin hukuk da ahlakın normlaştırmış halidir. Metafizik ve ahlakıdır. Böyle bir müslümanlık Türkiye'de söz konusu değildir. Ne cemaatlerde, ne ilahiyatlarda, ne imam hatiplerde olmadığı için sıkıntı buradan geliyor; ama bu sadece Amerika'nın yahut sistemin, rejimin meselesi değil; burada sıkıntı Cemaleddin Afgani'den bu yana gelen ve Müslümanlığımızı Kur'an-Sünnet merkezine oturtmamız gerektiğini söyleyen İslam mütefekkirlerinin sözlerine kulak verilmemesidir. Dolayısıyla önemli olan bir zihniyet değişimidir. Hz. Peygamber (s.) kaba saba adamları nasıl başka bir şeye dönüştürdüysen bugün de 21. yüzyılda bunu incelemek ve bunun nasıl sağlandığına derinlemesine bakmak gerekiyor; o da ancak ve ancak ahlakı içselleştiren ve bunu yaşantısında taşıyan bir model ile gerçekleşebilir. Oysa bu zihniyet dönüşümünü sağlayaca-

cak bir proje değil bugünkü müslümanlık; sadece belli şeylerin tekrarı. Yani İslami ideallerden yola çıkmadan önce kriterlerini bilirsek. Mesela adalet diyoruz. Adaleti gerçekleştirebiliyorsak; yani bu yapılabiliyorsa o zaman görün bakın çevremizden başlayıp dünyanın çehresi nasıl değişiyor.

Naci Bostancı: Şimdi şüphe-siz böyle birtakım sembollerin, anlamların dini olarak ne ima ettiği, Anadolu'da yükselen sınıfların ne ölçüde bir tür öncü İslam'la bağlantılı oldukları, yapıp ettiklerini ne ölçüde İslami referanslarla tayin ettikleri hususu kesinlikle hocamın ifade ettiği tarzda eleştirilere açık bir alandır. Ve buna ilave edilecek birçok husus da vardır. Ama bütün bunlar acaba bizi, bu olup bitenleri bir tür öncü kesimi İslam'la hiç ilgisi olmayan gelişmeler olarak görmemize mi neden olmalı; yoksa İslam'la bağlantılı bir şekilde ama kendi içinde naif birçok unsuru da taşıyan bir modernleşmenin; işte bu telaffuz ettiğimiz kapitalizmle bağların ve küresel dünyayla yüz yüze gelmenin beraberinde getirdiği kazançlar ve

kayıplar çerçevesinde önce müzakere edilmesi gereken bir ve ayrıntılı bir şekilde durulması gereken bir durumla mı karşı karşıyayız? Esasen buradaki hem yükselen yeni sınıfların, hem politikacıların kesinlikle dile getirilecek birçok eleştiriye rağmen bu yükselen yeni sınıfların korkularına ilişkin çeşitli gözlemlerim oluyor, Anadolu'yu gezerken. İşte döviz ticaretiyle uğraşan adam, finans alanında uğraşan, kaçakçılık yapıyor. Küresel ilişkiler içerisinde şimdi diyelim ki bugün piyasada rayıç olan referanslarla bizim İslami olarak en azından belli bir düzeyde tasavvur ettiğimiz ilkeler arasında bir mesafe varsa, kişi bu mesafeyi piyasa gerçekliliğini okuyarak onun üzerinden gidiyor. Öbür türlü, İslami hassasiyetlerin hakim olması halinde piyasadan kaybolacağını, mücadele etme gücünün yok olacağını düşünüyor; çünkü “bu kuralları ben koymadım ben sadece kurallara tabiyim” diyor. Şimdi bu insanın böyle davranması nedeniyle müzakere edebiliriz, yapıp ettiklerini tartışabiliriz, eleştirebiliriz, neler yapması gerektiğine dair muhakemede bulunabiliriz. Esasen kişinin kendi vicdanında da bu anlamda bir muhasebenin varolduğu kesindir. Çünkü benim görebildiğim kadarıyla Türkiye'de birtakım tarikatların özellikle güçlenmesinin arkasında, mistik birtakım pratiklerin güçlenmesinin arkasında bu dünya ile ruhani dünyanın, bu dünyanın gerçekliği ile İslami kozlara dayalı dünyanın arasındaki gerilim çok önemli miktarda buna destek veriyor.

Benzetmek gerekirse gün-

düz Ulus'ta, Kızılay'da esnaflık yapan, gerçek hayata yönelik yaptığı muhasebe sayesinde İslam'ın saf ilkeleriyle çelişik bir hayat sürdürdüğüne dair sürekli bir günah duygusuyla davranan esnaf ve tüccar taifesi bu tür mistik tecrübelerin marifetiyle geceleri adeta bir arınma halini yakalamaya çalışıyor; böyle bir gerilimin de o tarikatlara destek verdiğini ben en azından kendi gözlemlerim çerçevesinde söyleyebilirim. O mistik ayinler, o birtakım kolektif icra edilen kendinden geçme halleri hiç şüphesiz ikiye bölünmüş, o moderniteye ilişkin söylenen çok temel bir söylem vardır ya "Jekyll and Hyde Sendromu" diye. Gündüz iyilik sever doktor gece farklı adam. Bu manada bir hayatımızı ikiye bölme hali şüphesiz Türkiye'de müslümanların durumu müzakere edilirken üzerinde durulması, tartışılması gereken ve insanların cesaretle yüzleşmeyle çağırılması gereken bir alandır hem elitler için hem politikacılar için hem de ekonomik öncüler için; ama böyle bir çelişkinin varlığı ve bu alana ilişkin eleştirilerin varlığına bir alt sınır çekip böyle yaşadıkları için, gece ve gündüz hayatlarında farklar bulunduğu için burada olup bitenlerin bu yeni sınıfların İslam'ın dışında bir gelişme olduğu hatta bir tür küresel kapitalizmin bir oyunu olarak ortaya çıktığını söylemek bence biraz abartılı bir değerlendirme olur. Kanaatim o dur ki insanların okur yazarlığının arttığı, kaynaklara ulaşmakta sıkıntı çekmedikleri, bu işleri tartıştıkları, sürekli akılları ve bilgileri ile kendileri ve çevreleri üzerinde muhakeme ettikleri gibi bir



gerçeklik de var. Çünkü modernleşmenin temel hususu budur; dolayısıyla bizatihi modernliğin kendisi sahip olduğu nitelikleri itibarıyla eleştirilerin dile gelmesini, insanların bunlarla yüzleşmesini temin etmeye yönelik hususları içinde barındırır. Böyle bakıldığında Türkiye'de de, İslam coğrafyasında da yükselen bütün İslami hareketlerin bu surette bir değişme yaşayacaklarını düşünüyorum. Kısa vadede değil ama uzun vadede kendi kaynakları ile bunları akledeceklerini düşünüyorum.

Kırbaçoğlu: Temennimiz o yönde ancak daha önemlisi benim problemim biraz ahlaki. Müslümanlar ahlaklı olmak veya olmamak konusunda karar vermeliler. Bir de Türkiye'nin en önemli problemi, yani bunlar genel çözümler gibi ama Türkiye bilgi sahibi olmadan, fikir sahibi olanlar ülkesi. Yani bir Cumhuriyet Başsavcısı bir parti kapatmak için dosya hazırlıyor; şeriatla, laiklikle ilgili yazdıkları dökülüyor. Ya bu

memlekette biz Şeriat dosyası diye dergi çıkartmışız, 4 baskı yapmışız on bin satmışız. Şunu bir oku en azından yani. Türkiye'de artık yayınevleri beş yüz basıyor kitapları, 70 milyon kişilik ülkede beş yüz kişi okuyor bir kitabı düşünebiliyor musunuz? Şimdi bu bilgiye sırt çevirme, bilime, bilimsel bilgiye sırt çevirme tavrı solcusunda, laikinde, liberalinde, islamcısında olduğu sürece Türkiye'de hiçbir mesele çözülemez. Temel şey bir dürüstlük; benim aleyhime de olsa doğruyu, hakkı kabul edebilecek bir olgunluk; biz toplum olarak medenileşemedik henüz, medeni değiliz. Bakın bunları söylerken her şeyi yıkmak gibi bir derdim yok, ben mücadeleden vazgeçmemek açısından ümitvarım; ama muhalefetten de hiçbir zaman vazgeçmem çünkü muhalefetin çok müspet bir değer olduğuna ve bizatihi Kuran'ın da Hz. Peygamber'in de yeryüzüne muhalefet yaparak misyonlarına başladıklarına inanıyorum. Bu Kuran'ın ve sünnetin yeryüzünde ki her türlü şer gelişmeye karşı

bu tavır alma refleksini biz müslümanlar olarak sürdürmeliyiz. Çünkü Hz. Peygamber vefat etti, onun misyonunu kıyamete kadar sürdürecektir olan Kuran ve ümmet-i Muhammed'dir. Ümmet-i Muhammed bütün insanlığa, Seyyid Kutup'un dediği gibi, her şeyin iyisini, doğrusunu, güzelini öğretmekle mükelleftir. Bu bir iltifat değildir, bu bir görevdir, bir sorumluluktur. Bu göreve kendini hazırlaması lazım, bu görevi yerine getirmede için tam aksine İslam adına övünülecek bir durum olmadığı için ortada ben müslümanların şu anda ciddi bir İslami hareketten, ciddi bir İslami oluşumdan söz etmelerinin çok fazla iyimserliği gerektirdiği kanaatindeyim. Bu ısrarla bu idealin peşinde koşmamız gerektiği gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Bostancı: Ben de toparlayacak olursam, Türkiye modernleşmenin, şehirleşmenin, sosyal değişimin sıkıntılarını yaşıyor. Dünya ile yüz yüze gelmenin sıkıntılarını, problemlerini ve imkânlarını yaşıyor. Bir bakıma Türkiye'deki çok çeşitli çevreler modernleşme, şehirleşme süreçlerinde dönüp kendilerine bakıyorlar, bugün Aleviliği, Kürtlüğü tartışıyoruz çok yoğun bir biçimde. Esasen şimdi onlar da sünni İslam ile bir bakıma benzer bir kaderi paylaşıyorlar. Geleneksel bir dünyanın dışında modern bir toplumda Alevi olmak ne demek, Kürt olmak ne demek, Türk olmak ne demek, sünni müslüman olmak ne demek; bunlara ilişkin sürekli yeniden muhakemeye gildiğinde kendi varoluşuna, kendi ideal profiline, kendi hi-

kâyesine bakıyor insan: esasen Aleviler'in de, Kürtler'in de yaptığı bu, İslam'ın da yaptığı bu. İletişim imkânları değişiyor. Dünyada hak ve hakikatlerin olduğunu görüyorsunuz; farklı kuramların, kuralların olduğunu görüyorsunuz, farklı kültürlerin olduğunu görüyorsunuz ve bütün bunlar çerçevesinde yeniden kendinizi görüyorsunuz. Kendinizi yeniden bir bakıma kurma ihtiyacı hissediyorsunuz. Bir taraftan kapalı bir toplumdan açık bir topluma gittiğimiz için sadece siyasi olarak değil kendi alt yapısındaki çeşitli örgütlerin, kurumların da kapalı olduğu yapılarının kırıldığı, açıklığa doğru yürüdüğü bir güzergâhta devam ediyorsunuz. Dışa açılıyor denildi 80'lerden sonra; tabi bu açılma Türkiye'nin ülke olarak dışarıya açılması değil Türkiye'nin içinde yer alan o sosyal realitesinin kapılarının açılması manasında görülmeli. Ben bütün bunların modernitenin getirdiği çok önemli bir husus olarak, insanların hem kişisel olarak kendi konumları üzerine düşünmeleri hem de ait oldukları entitelerin varlığı ve anlamı üzerine düşünmeleri diyebileceğim hem idealleştirmenin hem de eleştirel bakışın yedeklendiği bir muhakemenin Türkiye'de egemen olmaya başladığını düşünüyorum. Bütün bunlar sonuçta Türkiye'nin kendi tarihi, dini, manevi kökleriyle de bağlantılı ilişkilerinin ortaya çıkmasına neden oluyor. Bu bağlantı birçok yönden eleştirilebilir; çünkü kasabada, köyde İslam'ı yaşamak son derece kolaydır. Tıpkı Aleviliğin hani geleneksel dünyada dedenin anlattığı anekdotlar ve ilahiler eşliğinde yaşanması-

nın ne kadar kolay olduğu gibi; benzetmek için söylüyorum bunu. Buna karşılık bir metropol alanda, farklı insanların bulunduğu ortak zeminlerde onlarla ilişkilerimizi nasıl düzenleyeceğiz, onlara karşı nasıl davranacağımız, onlarla beraber bir takım toplumsal kurumları nasıl paylaşacağımız konuları hâlen bence müslümanların önünde önemli problemler olarak görülüyor. Bu problemleri çözmek için bir taraftan asli kaynaklara bakacaklardır, bir taraftan da akıl yürüteceklerdir. Hiç şüphesiz burada asli kaynaklar her ne kadar değişmez bir öz taşımakla birlikte biz biliyoruz ki paradigma ve episteme kavramları ile ifade edilen kuramların zamanın ruhu içerisinde, şartlar içerisinde yeniden ve yeniden okunması gerekiyor ve müslümanlar bir bakıma bunu yapmaya çalışıyorlar. Kapitalizmle, liberalizmle hatta marksizmle yakın tarih içerisinde müslümanların ne tür karşılaşmalar yaşadıkları ve buradan, bir bakıma bunları okuyup nasıl mukabele ettiklerine dair çok çeşitli örnekler olduğunu da biliyoruz. Bugün de baskın ve hegemonik güç olan liberalizm ve kapitalizmle olan ilişkilerinde müslümanların kimi zaman makul kabul edilebilir ama kimi zaman eleştiriye açık eylem, pratik ve muhakemeleri olduğunu görüyoruz. Bütün bunlar tartışılmalı ve müzakere edilmeli. Bu müzakerenin zeminleri oluşturulmalı; ama ben diğer taraftan da bizzati modernitenin kendisinin bu tartışma ve müzakerelere daha açık toplumsal yapıları teşvik ettiğini, esasen o toplum içindeki çeşitli kurumların bu

tür muhakemelere açık bir nite-lik kazandığını düşünüyorum. Geleneksel dünyada olduğu gi-bi, kimi insanların tam bir tesli-miyet ile iktidar ilişkilerine itaat ettiği bir dünya tasavvur etmi-yorum. Öte yandan bizim dün-ya ile olan ilişkimiz Amerika dâ-hil olmak üzere mutlak surette söylendiği, dile getirildiği gibi sadece komplocu bir mantığa indirgenemeyecek kadar renk-lilikler ve çeşitlilikler taşır. Tek bir Amerika yok, tek bir Avrupa yok bunu biliyoruz. Farklı Ame-rikalar var. Böyle baktığımızda birbiriyle daha fazla ilişki ve ile-tişim kuran bir dünyanın içeri-sinde yaşıyoruz. Bu durumda dünya ile ilişki ve iletişim kurar-ken birtakım çevreleri, güç bi-limlerini, çok sayıda insanın ait olduğu inançları ve onların temsilcilerini değerlendirirken elbette eleştirilerle birlikte eğer bu dünyadaki çeşitli prob-lemlere karşı ortak bir tavır alı-nabilecekse, buna ilişkin bir im-kân ortaya çıkabilecekse bura-da da birtakım işbirlikleri kurul-ması gerektiğini düşünüyorum.

Yani Türkiye modernleşme-nin sıkıntılarını çekiyor. Türki-ye'deki, birçok problemleri, çe-lişkileri, muhasebeleri içinde ta-şımakla birlikte, temel güzergâhı itibariyle muhafazakârlaş-ma, İslamileşme olarak adlan-dırdığım bu gelişme şüphesiz bir tarafıyla kaynaklarla bağ-lantısını daha eleştirel bir akılla tesis ederek ve diğer taraf-tan üzerinde yer aldığı pratik şartların imkânları, verileri çer-çevesinde kendi güzergâhını oluşturacaktır diye düşünüy-o-rum. Buradan bu güzergâhta yaşananlara yönelik özcü eleşt-i-rilerin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Böyle bir vicda-

nın mutlaka teşekkül etmesi gerektiğini düşünüyorum; çün-kü esasen bizim geleneğimizde bu tür bir eleştirel akla çok önemli atıf olmakla birlikte sünni İslam'ın bu manada tarih-sel müktesebatı çok fazla par-lak değildir. Bunu da bir kenara not etmekte fayda olduğunu düşünüyorum. Fakat bu soy-cu ve özcü eleştiri toplumun ken-dine ayar çekmesi bakımından önemli olmakla birlikte şöyle bir paradoksu ve tehlikeyi de içinde taşıyor. Böylesine özcü eleştiri bir iktidar imkânı karşı-sında kesinlikle despot ve dik-tatör bir karakterde ortaya çı-kabilir. Tarihte bunun örnekleri vardır. En çarpıcı örneği benim bildiğim Calvin'nin Cenev-re'de kurmuş olduğu din devle-tidir; üstelik burjuvazinin neşvu nema bulduğu bir zeminde şe-hir meclisinin olduğu bir yerde Protestanlığın belirlediği ve Ka-tolikliğin disiplininin dışına çı-kıldığı bir zamanda Calvin ora-da bir din devleti kurmuştur. Calvin kimdir? Calvin inanıl-maz ölçüde hayatını ibadet ve ilim yapmaya ayırmış ve tanık-lara göre günde sadece bir tas-çorba içen, ancak 3-4 saat uyku uyuyan, onun dışındaki bütün hayatını çalışmaya ve ibade-te hasretmiş mükemmel bir adamdır. Fakat Calvin bir ikti-dar imkânı bulduğunda real durumdaki insanlar, gerçek in-sanlar Calvin gibi yaşamadıkları için onları müthiş disipline bir örgüt marifetiyle zaptu rapt al-tına almış, sadece benim bir tas-çorba içmem yetmez hepiniz bir tas çorba içeceksiniz tavrı göstermeye başlamıştır. Dolay-sıyla bu özcü ve soy eleştirinin bir taraftan bir vicdan olarak insanların bakıp aklederek ken-

di hal ve hayatlarına ilişkin dersler çıkarabileceği, bir ahla-ki yer olabileceği gibi bir ikti-dar durumunda despot bir ikti-dar kılığına bürünebileceğini unutmamak gerektiğini söylü-yorum. Tarihsel tanıklıklar da esasen bunu doğruluyor; so-nuçta şöyle bir şey var: bizden doğruyu dile getiren çeşitli in-sanlardan çok daha önce zaten yüce Allah çeşitli kereler insan-lara neyin doğru olduğunu söy-lemiştir. Bizim nihayet en iyisin-den yapabileceğimiz ilahi kela-mı tekrar etmektir ama ilahi kelamla karşılaşan, bunları okumak ve bunlara ilişkin haya-tını sürdürmek bakımından ak-len herhangi bir problemi ol-mayan insanların cennete ve cehenneme bu kadar yakın bir hayat sürmeleri sadece cenne-te değil cehenneme de ya-kın bir hayat sürmeleri, birta-kım günahlar işlemeleri, birta-kım çelişkiler yaşamaları, haya-tın biraz da realitesinin böyle olduğunu gösteriyor. Tarih gös-teriyor ki insanlar cehenneme de cennete de yakın; dolayısıy-la insanoğlunu düşünüyorum ve onları mükemmel varlıklar olarak düşüneceğimiz ve bu in-sanlardan müteşekkil bir top-lumsal düzenin kurulabileceği bir gelecek kurgusunu öngöre-miyorum; her zaman aralarda bir yerde gerçek hayatın teşek-kül edeceğini düşünüyorum. Ancak temel itibariyle, daha düzgün ve doğruya olan yöne-limin gerçekleştirilmesi için ha-yatta var olduğu müddetçe in-sanın en büyük sorumluluğu ol-duğunu da özellikle belirtmeli-yim elbette.

MEVLÂNA CELÂLEDDİN RÛMÎ'Yİ ANLAMAK¹ -II

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT²

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TEKİN³

Mevlâna üzerinden çağdaşlaştırılmış din inşasının argümanlarından birisi de hümanizmdir. Mevlâna'nın hümanist olduğu yargısının ötesinde, onun insanı tanrı seviyesine çıkardığı iddiaları vardır. Şu ifadeler bunu güzel anlatmaktadır: "Hepimiz peygamber olmayacağımıza göre, niye peygamberler gibi insan olmayalım. Peygamberlere de, biz insanlara da uyku ve gıda gerek demesiyle Mevlâna, Tanrı'yı insan katına, insanları da Tanrı katına çıkarır. En sonunda tanrı insanlaşır, insan ise tanrılaşır."⁴ Yine benzer anlamları içeren şu yorumlar da önemlidir: "İnsanlar tanrı niteliklerinin bütününe sahiptir ama onların her biri bu iyeliğin bilincinde olmadığı için bütün insanlar aslında layık oldukları yüceliklere eşit olarak erişemezler. Ama her çağda, her zaman bu insanlardan bazıları tanrı gerçeklerini tam anlamıyla kendinde taşıdığından bilincindedir ve onu sahiplenir."⁵

Bu ifadelerle dikkat ettiğimiz zaman, bir yanıyla Mevlâna-hümanizm, diğer yanıyla Mevlâna düşüncesinin genel çerçevesi ile ilgili sorunların kendisini gösterdiğini söyleyebiliriz. Allah ile

problemli bir kavram olarak hümanizm, insanı Allah karşısına yerleştirmekte ve Allah yerine ikame etmeye çalışmaktadır. Bilhassa Rönesans'tan sonra altı çizilen bir kavram olan hümanizm, seküler içeriklere sahiptir. Halbuki Mevlâna'nın söylemi "Allah aşkı" üzerine odaklanmaktadır. Bu aşk, Allah'ta yok olmayı gerektirecek düzeydedir ve İslam'ın genel mentalitesinde bulunan varlık hiyerarşisini korumaktadır. Bu sebeple Mevlâna'nın düşüncesini sağlıklı kavramaya yarayacak anahtar kavramları bilmek önem taşımaktadır.

Bir kere Mevlâna'nın söylemlerinin "Allah aşkı" ve "vahdet-i vücud" bağlamında anlam kazandığını bilmek gerekir. Ona göre, "bütün sanatların her türlü işin gücün aslı, temeli aşktır."⁶ Bu aşk tek bir varlığa yönelir; "Onun varlığına karşın yok olmak gerektir, onun huzurunda varlık nedir? Manasız bir şeyden ibarettir. Bu, zahiri vücudun Allah'ın varlığıyla var olduğunu bilmemesi körlüğüne delildir."⁷ Daha ileride, "biz yokuz, varlıklarımız, fani surette gösteren vücud-ı mutlak olan sensin."⁸ Bir kişi-

nin Allah'ın yanında "ben"lik iddiası ona göre şirktir. "Sen surete taptıkça ikidir. Suretten kurtulana göre ise birdir. Surete bakarsan gözün ikidir. Sen onun nuruna bak ki o birdir."⁹ Dolayısıyla Mevlâna'nın Allah-insan arasındaki ilişkiyi "hümanist" bir çerçeve içinde ve aralarında hiçbir mahiyet farkı ve varlık hiyerarşisi gözetmeden kurduğunu iddia etmek pek tutarlı görünmemektedir.

Daha da öte de bazı değerlendirmelerde Mevlâna, "dinler üstü konumu" ile ortaya çıkmaktadır. Buna göre Mevlâna, tüm din ve inançlardan farklı bir din kurucusu pozisyonunda görünür. Aslında Mevlâna ile ilgili literatüre baktığımız zaman, bu ve benzeri birçok okumaların bulunduğunu görürüz. Bu okumalar gerçekte Mevlâna'nın düşüncelerini yansıtmaktan çok, farklı dünya görüşlerinin kendilerini Mevlâna üzerinden yeniden inşa etme çabalarına tekabül etmektedir.

Mevlâna üzerinden İslam'ın çağdaşlaştırılması düşüncesinin bir diğer kurgusu da, "sert" ve "katı" şekilci İslam ile İslam'ın hükümlerini yumuşatan tasavvuf ve Mevlâna arasındaki te-

zat üzerinde odaklanmaktadır.¹⁰ Bu bakış açısından Mevlâna'nın fıkıh bilgileri gibi şekilci olmadığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Mevlâna ile ilgili şu değerlendirmeler buna iyi bir örnektir: "Öyle anlaşılıyor ki, bilgilerin "geçerlidir ya da geçerli değildir; uygundur ya da uygun değildir" gibisinden yargıda bulunmalarını bağnazlık sayıyor. İnsanın Tanrı'ya yönelirken, önünde hiçbir bağ bulunmamalıdır. İnsan her engelden uzak olmalı, salt gönlünü vermeli."¹¹ Mevlâna'nın dinde reform yaparak bu katı ve şekilci dini yumuşattığı ifade edilir. Bu reformun üç estetik esası ise aşk, müzik ve rakstır.¹² Aslında daha da detaylandırılabileceğimiz bu yorumlar, Mevlâna'ya zorlama yüklemeler yaptığını için sorunludur.

Sorunlardan ilki, fıkıhın bir yandan insanların önünde bir engel olarak görülmesi, diğer yandan da tasavvuf ile fıkıh arasında tezat kurulmasıdır. Mevlâna ile ilgili bazı yorumlarda, onun zahiri (fıkıh, hadis vb.) ilimleri öğrenerek medrese hocalığı yaparken, batınî ilimlerde yetişmesi ve Şems ile karşılaşması akabinde bunu bırakarak "aşk insanı" haline dönüşümü önemli bir evrim olarak gösterilir. Bu evrim, Mevlâna'nın fıkıhı dolayısıyla şekilciliği aşarak "öz"e gidişi gibi bir içerikle verilir. Fakihler ya da fıkıh kuralları şekle takılıp kalan, bir alt düzey olarak gösterilir. Yukarıdaki ifadelerle göre din, Allah ile kurulan salt bir gönül ilişkisine indirgenmekte, dini ritüel ve ilkeler bu "yol"da engeller olarak görülmektedir. İşte tam da bu noktada tasavvuf ve özelde Mevlâna, fıkıhın şekilci ve kuralcı din anlayışını yumuşatan bir kurgu ile ele alınmaktadır. Hal-

“ Mevlâna, “dinler üstü konumu” ile tüm din ve inançlardan farklı bir din kurucusu pozisyonunda görünür. Mevlâna ile ilgili literatüre baktığımız zaman, bu ve benzeri birçok okumaların bulunduğunu görürüz. Bu okumalar gerçekte Mevlâna'nın düşüncelerini yansıtmaktan çok, farklı dünya görüşlerinin kendilerini Mevlâna üzerinden yeniden inşa etme çabalarına tekabül etmektedir. ”

buki fıkıh ve tasavvuf, İslam kültür ve medeniyeti içerisinde iki önemli boyuttur. Yine ikinci sorun olan Mevlâna'nın reformcu boyutunun öne çıkarılması da, benzer eğilimlere sahiptir. Çünkü kurallı bir din anlayışının reforme edilmesi gibi bir imayı içeriğinde taşımaktadır. Bu, neredeyse Mevlâna'nın diğer ibadetleri önemsemeyerek müzik ve raks merkezli ritüel geliştirdiği gibi bir arkaplana sahiptir ki, modern yönelimlerle örtüşmektedir.

Bunların yanı sıra anakronik bir yükleme de, Mevlâna döneminden çok sonra ortaya çıkan çağdaş kavramların Mevlâna üzerinden onaylanması olarak dikkat çekmektedir.¹³ Nitekim Mevlâna'nın insan hakları ve demokrasi kavramlarının temelini attığı iddia edilmektedir.¹⁴

İkinci kategori ise, Mevlâna'ya kökten olumsuz yaklaşımlardır. Bunlardan bir kısmı, tasavvufun dilinin sorunlu olduğu üzerinde odaklanmaktadır. Şat-hiyeler, tasavvufun kullandığı sembolik dilin İslam'ın temel mentalitesiyle uyumlu ya da uyumsuz geniş bir tayf içinde yorumlanabilirliği, bu itirazın ya da karşı duruşun temelinde bulunmaktadır. Diğer bir kısım

itirazlar ise, özelde bu dilin kullanıldığı Mevlâna'nın eserleridir. Burada bu iddiaların detaylarına girmeyeceğiz. Ancak geçmişten bu yana yapıldığı üzere, Mevlâna'yı kutsamak ya da yerin dibine geçirmek gibi kısır tartışmalar yerine, Onun eserlerinin ve şahsiyetinin ilmi incelemesi üzerine durulmalı, değerlendirmeye yönelik bir yaklaşımla eserleri ele alınmalıdır. Biz bilmekteyiz ki, Mevlâna ile ilgili ciddi olumsuz iddialar ve değerlendirmeler vardır. Bu, onun küfrüne hükmedenlerden başlayarak yaşadığı dönemdeki siyasal ilişkilere kadar geniş bir tayf içerisinde kendisini göstermektedir. Bu bakımdan, Mevlâna ile ilgili olarak tarihi vesikalar eşliğinde ilmi bir üslup içerisinde araştırmalar yapılması uygun olacaktır.

Üçüncü kategoride ise, Mevlâna'ya popülist yaklaşımlar yer almaktadır. Geleneksel halk dindarlığının da beslediği bu yaklaşım, Mevlâna'yı efsane bir kahraman olarak ele alma eğilimindedir. Türkiye'de bu çerçevede değerlendirebileceğimiz önemli sayıda yayın vardır. Daha çok olağanüstü olayların bir öznesi olarak gösterilen Mevlâna, türbe ve evliya kültü üzerine odak-

lanan dindarlığın bir prototipi olarak ortaya çıkar. Bu anlatılarda, tarihi gerçekliği kuşkulu efsaneler üzerine kurulu bir Mevlâna portresi baskın olarak kendisini gösterir. Bu anlayışta Mevlâna, söylemlerine yüklenen dini otorite ile dikkat çeker. Sosyal bağlamdan koparılmış, mitolojik anlatılarla süslenmiş ve detaylandırılmış Mevlâna portresi, onun mitolojik boyutunu daha da pekiştirmektedir.

Kabaca tasvir etmeye çalıştığımız bu sorunlu yaklaşımlardan uzaklaşarak, sağlıklı bir anlama faaliyetini nasıl gerçekleştireceğiz? Ya da bir başka deyişle, sağlıklı yaklaşımın temel kriterleri neler olabilir? Bir kere, genelde bütün şahsiyetler özelde Mevlâna okumalarında "anlamaya çalışmak" temel bir prensip olmalıdır. Bütüncül bir şekilde Mevlâna'nın düşünce dünyasının içinde durduğu yer, onun ne anlatmak istediği doğru bir şekilde anlaşılmalıdır. Salt önyargılar ve tarih içinde kutuplaşmalar inşa ederek yapılan değerlendirmeler, yukarıda sıraladığımız üç kategoriden birine girerler ki, sorunludurlar. Önyargılar, daha çok Mevlâna ile ilgili ikinci elden bilgilenmeyi; kutuplaşmalar ise, taraftarlık ya da karşıtlık biçiminde tezahür eden bir durumu anlatmaktadır.

Türkiye'de ilmi çalışmaların eksikliklerinden birisi de, bir kişiyi, düşünceyi artıları eksileri, katkı ve zafiyetleri ile değerlendirememektir. Bu bağlamda Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin düşüncelerini artı ve eksileriyle değerlendirmek; ayrıca günümüz dünyasındaki sosyal, siyasal vb. alanlar için katkı ve zafiyetlerini tartışmak gerekmektedir. Özelde Mevlâna'nın genelde bir çok şahsiyetlerin dü-

şüncelerinin günümüz sorunlarına bir menfez açma imkanı çerçevesinde değerlendirilemesi, tıkanmışlığımızın temel sebeplerinden birisidir.

Ancak maalesef bugün gözlemlemekteyiz ki, Mevlâna konusunda iki aşırı uçta gezinilmektedir. Bir tarafta abartılı hikâyelerle abartılan mitolojik bir Mevlâna anlatısı varken, diğer taraftan yerin dibine geçirilen bir tavır söz konusu olabilmektedir. Biz bir ilim adamı olarak, kim olursa olsun bir insanı "olduğu gibi" değerlendirmek, ona karşı insaflı davranmak zorundayız. Bunun, ahlâkiliğin bir gereği olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca "cennet" ya da "cehen-nem" vizesi bize ait olmadığına göre, bize düşen tüm birikimleri değerlendirmenin gerekliliğidir. Aristo, Eflatun, Saint Anselmus, Hegel, Baudrillard'a kadar Batılı düşünce ve bilim adamlarından nasıl yararlanıyor, katkılarını ve zaafiyetlerini tartışıyorsa, aynı şekilde Imam-ı Azam, Gazali, İbn Rüşd, Afgani, Mevlâna'nın da katkı ve yanlışlarını görebilmeliyiz. Bu bağlamda düşünce ufkumuzu oldukça geniş tutmanın zorunlu olduğuna inanıyoruz.¹⁵

Tüm bunlardan sonra öncelikle belirtilmelidir ki, genelde tarih içindeki birçok şahsiyetler, özelde ise Mevlâna Celâleddin Rûmî, temel işlerlikleri açısından İslam kültürü, geleneği ve tarihi perspektifinde değerlendirildikten sonra, ancak gerçek anlamını bulacak ve yapılan yorumlar yerli yerine oturacaktır.

Bilindiği gibi İslam, doğduktan çok kısa bir süre sonra çok farklı coğrafyalara yayıldı ve orada farklı kültürlerle temas etti. İslam'ın diğer kültürlerle olan bu yüzleşmesinin ardın-

dan, çok zengin bir kültürel birikim oluştu. Zaman ilerledikçe bu birikimler yeni eklemelerle daha da açılım kazandı. İşte bu kültür, gelenek ve modlarla yetişen büyük tarihi şahsiyetler, düşünce dünyasına yeni açılımlar getirmiş olsalar ve hatta kimi etkilenmelere maruz kalsalar da, netice itibarıyla onlar hep bu kültürel dairenin içindedirler. Dolayısıyla onlar, ancak bu kültürel zemin ve modlar bağlamında değerlendirildiğinde gerçek anlamını bulurlar.

Bu çerçevede Mevlâna Celâleddin Rûmî söz konusu olduğunda, onun son kertede İslami kültür ve miras içinde değerlendirilebileceği gerçeğinin altını çizmeliyiz. Şüphesiz Mevlâna'nın eserlerine baktığımız zaman, felsefeden tasavvufa, kelimadan tefsire kadar çok farklı boyutlar görebileceğimiz gibi, farklı kültürlerden izler de bulabiliriz. Bu kanaatimizce eserlere zenginlik sağlayan bir öge olarak görülmelidir. Ancak tüm bunlarla birlikte Mevlâna'nın eserlerinin İslam kültürü içindeki kodlarla çözümlenebileceği bir gerçektir. Bu bakımdan günümüzde Mevlâna'yı yukarıda kısmen değindiğimiz yanlış bir takım değerlendirmelerin kurbanı yapmamak gerekir. Aksi halde büyük bir kültürel zenginlik, birikim, açılım vb. birçok açıdan heba olacaktır. Bugün maalesef Mevlâna üzerinden tartışılan konuların büyük kısmı ideolojik bir mahiyet taşımakta olup, Mevlâna'nın sahip olduğu ağırlığı zedelemektedir. Dolayısıyla sağlıklı değerlendirmeler için gereksiz bir anakronizmden kurtulmak gerekmektedir.

Anlatılan noktalarla bağlantılı bir husus da, Mevlâna'nın dünya ölçeğinde sunumunun

dikkat çekici biçimde İslam kültürü dışına referans yapılmasıdır. Bir başka deyişle, biz, Mevlâna'yı ait olduğu kültürel çerçevede tanımlayıp kodlar çerçevesinde yorumlamadığımızda, Mevlâna bir şekilde ait olduğu kültürel geleneğin dışında tanımlanmaktadır. Böylece Mevlâna'nın dünya ölçeğinde seküler düşüncelere referans yapılması mümkün olmaktadır.

Mevlâna'yı anlamının bu şekilde İslam kültürü ve medeniyeti boyutuna değindikten sonra, diğer boyutlarla ilgili birkaç noktanın altını çizebiliriz. Bildiğimiz gibi, Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin "Rubâîler"ini de bağışsız kitap kabul edersek, altı adet eseri vardır. Bunların içinde "Mecâlis-i Seb'a" dışında diğerleri nazım tarzında yazılmışlardır. Diğer yandan Mevlâna'nın eserleri yukarıda belirtildiği gibi, felsefî ve tasavvufî öğeleri yoğun bir biçimde işleyen çalışmalardır. Bunun anlamı; Mevlâna'nın eserlerini okuyup anlayabilmenin felsefî, tasavvufî ve bunları içeren dini arkaplanı gerektirdiğidir. Bilhassa tasavvufun kendine has dili, burada çok önem taşımaktadır. Çünkü bu dili bilmedikçe, birçok sembolik anlatım gelişigüzel yorumlara maruz kalacaktır.

Diğer yandan bilhassa Mesnevî'yi anlamak için Mevlâna'nın yaşadığı dönemi ve tarihi olayları da bilmek gerekmektedir. Zira Mevlâna'nın yaşadığı dönem, genelde dünyanın Moğol saldırılarıyla sarsıldığı bir zaman aralığıdır. Özelde ise Konya ve çevresinin Moğol istilâsına maruz kaldığı; dolayısıyla yaşanan bir çok olayın bu arkaplandan beslendiği ve neticede bir şekilde Mevlâna'nın eserlerinde yansımalarını bulduğu tahmin edilebilir. Zira hiç-

bir kıymetli şahsiyetin eserleri zamanının problem ve tartışmalarıyla tarihi olaylarından uzak değildir. "Sosyal bağlam"ın dikkate alınmadığı bir Mevlâna anlatısı ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan Mevlâna portresinin, açıkça söylemek gerekir ki, tarihin herhangi bir döneminde yaşamış olması pek mümkün görünmemektedir. Çünkü böyle bir portrenin bir hayata ve topluma ayaklarını basması söz konusu olamaz. Bu anlatı, bugünden bakarak bir Mevlâna kurgusu gibi durmakta ve devamlı "olağanüstü" yüklemeler taşımaktadır. Bu perspektif, Mevlâna'nın eserleri üzerinde "değerlendirme" yapmak yerine, "hikmet arama" gibi bir yaklaşıma sahiptir. Bu anlamda Mevlâna'nın düşüncelerinin yaşadığı devrin toplumu ve toplumsal olayları ile temas kurulmadan yeterince anlaşılamayacağı gerçeği, Mevlâna'nın toplum anlayışının ortaya konulmasına daha da ihtiyaç hissettirmektedir. Nitekim Mevlâna ile ilgili bazı düşüncelerin soyutluğu, onu bir çok ideolojilerin referansı haline getirebilmektedir. Dolayısıyla Mevlâna'nın düşüncelerinin tarihsel, toplumsal vs. bağlantıları içinde yeniden değerlendirilmesi, Mevlâna ile ilgili mevcut çalışmalara yeni bir açılım getirebilecektir.¹⁶ Dolayısıyla bugün, Mevlâna'nın sözlerini bu arkaplan dikkate alınmadan - çoğu kere yapıldığı gibi- anlamak pek mümkün görünmemektedir.

Şunu özellikle belirtmek isteriz ki, Mevlâna'nın söylemleri gerçekten üniversal düzeyde felsefî içeriklere sahip bir niteliktedir. Ancak bu evrenselliğin müzik, raks gibi belirli yaşam tarzına yığınak yapan "ye-

rel"liklerle sınırlandırılması mahiyet kaybına sebep olacaktır. Bugün Mevlâna üzerinden konuşulan bazı değerler varsa, bunların arkaplanında İslam kültürünün olduğu da unutulmamalıdır.

Dipnotlar

- 1 Bu makale daha önce "Mevlâna Ocağı" adlı kitapta "Mevlâna Celâleddin Muhammed'i An(la)mak" ismiyle sehven bazı eksikliklerle yayımlanmıştır. Burada bu eksiklikler giderilerek tam haliyle yayımlanmaktadır.
- 2 Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi A.B.D. Başkanı.
- 3 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi A.B.D. Başkanı.
- 4 İlhami Emin, "Mevlâna'nın 'Mesnevi'sinde Kimi Bengi Fikirler", *II. Milletlerarası Mevlâna Kongresi*, Konya, S.Ü. Yay., 1991, s. 60
- 5 Nezihe Araz, "Mevlâna'da Herşey İnsan İçin", 5. Milli Mevlâna Kongresi, s. 41
- 6 Mevlâna Celâleddin Rûmî, *Divan-ı Kebir*, Çev. Abdülbaki Gölpinarlı, c. 3, 1st., Remzi Kitabevi, 1957, s. 402
- 7 Mevlâna Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, Çev. Veled İzbudak, 2. baskı, c. 1, 1st., M.E.B. Yay., 1991, s. 42
- 8 Mevlâna Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, c. 1, s. 48
- 9 Mevlâna Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, c. 1, s. 54
- 10 Abdülkadir Karahan, "Mutasavvıf Şair Olarak Mevlâna", 6. Milli Mevlâna Kongresi, Konya, S.Ü. Yay., 1993, s. 17
- 11 Vecihi Timuroğlu, "Peygamber Değil, Ama Kitabı Var", Hoşgörü Yılında Mevlâna, Ankara, Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı Yay., 1995, s. 102
- 12 Bkz. Nezihe Araz, Mevlâna'nın Ahileri Bugün Yaşasaydı", 4. Milli Mevlâna Kongresi, Konya, S.Ü. Yay., 1991, s. 32
- 13 Bkz. Mustafa Tekin, "Mevlâna'ya Yaklaşımların Sosyolojik Arkaplanı: Mevlâna Okumalarının Okuması", Uluslar arası Düşünce ve Sanatta Mevlâna Sempozyumu, Çanakkale, 2006, s. 371
- 14 Halil Cin, "Mevlâna ve Hoşgörü", Hoşgörü Yılında Mevlâna, ss. 12-18
- 15 Mustafa Tekin, Mevlâna Pergelinde Toplum, Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., 2005, s. 130
- 16 Mustafa Tekin, Mevlâna Pergelinde Toplum, s. 15

İBRAHİMİ DAVET- II

HAC, ÜMMETLEŞMEDİR

Prof. Dr. Burhanettin CAN

"Rabbimiz!

Bizi sana teslim olmuşlardan eyle. Neslimizden de Sana teslim olmuş bir ümmet lütfeyle."

Benin Bizde Erimesi

Hacca niyet edip yola çıkan bir insanın, yol boyu yaptığı dualarda ben ve biz kelimeleri iç içe geçmiş vaziyettedir. Duasına başlarken "ben" diyen bir hacı adayı, birden "biz" demektedir; böylelikle benden biz olmakta, bizden ben olmaktadır:

Ben

"Allah'ım! Kendimi, dinimi, ailemi, yakınlarımı, dünyada ve ahrette biz lütfettiğin nimetlerin hepsini sana emanet ediyorum. Ey keremi bol Rabbim! Bizi her türlü kötülükten koru!" "Beni kovulmuş şeytanın şerrinden koru!"

"Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdikleyerek, sana verdiğim sözü tutarak ve peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım..."

Biz

"Ey Rabbimiz! Bizi esenlikle yaşat!"

"Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver, Ahirette de iyilik ver! Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy!" "Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize mer-

hamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrarız."

"Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi bağışla ve bize merhamet et... Rabbimiz! Yalnızca sana tevekkül ettik, yalnızca sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak sanadır.

Rabbimiz! Nurumuzu tamamla! Bizi bağışla.

Allah'ım! Haccımızı kabul eyle! Günahlarımızı bağışla! Çabamızı karşılıksız bırakma!

"Ey Rabbimiz! Eğer unuttur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!"

Ben

"Rabbim! Bana, tertemiz bir nesil lütfet! Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri, namaz kılanlardan eyle! Rabbimiz! Duamızı kabul eyle! Rabbim bana hayırlı nesiller lütfet."

Allah'ım! Şüpheden, şirkten, münafıklıktan, haktan ayrılmaktan ve kötü ahlaktan sana sığınırım."

Allah'ım! Senden kamil iman, doğru ve kesin bilgi, bol helal ve temiz rızık, sana karşı derin saygılı bir kalp, Seni anan bir dil, katıksız bir tevbe ve faydalı ilim niyaz ediyorum."

Biz

"Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma. Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizde ki aşırılıklarımızı bağışla ve ayaklarımızı sağlamlaştı. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et! Rabbimiz! Bizi inkârcıların baskı ve şiddetine maruz bırakma! Rabbimiz, bizi bağışla."

Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesiller ver. Bizi takva sahiplerine önder kıl!"

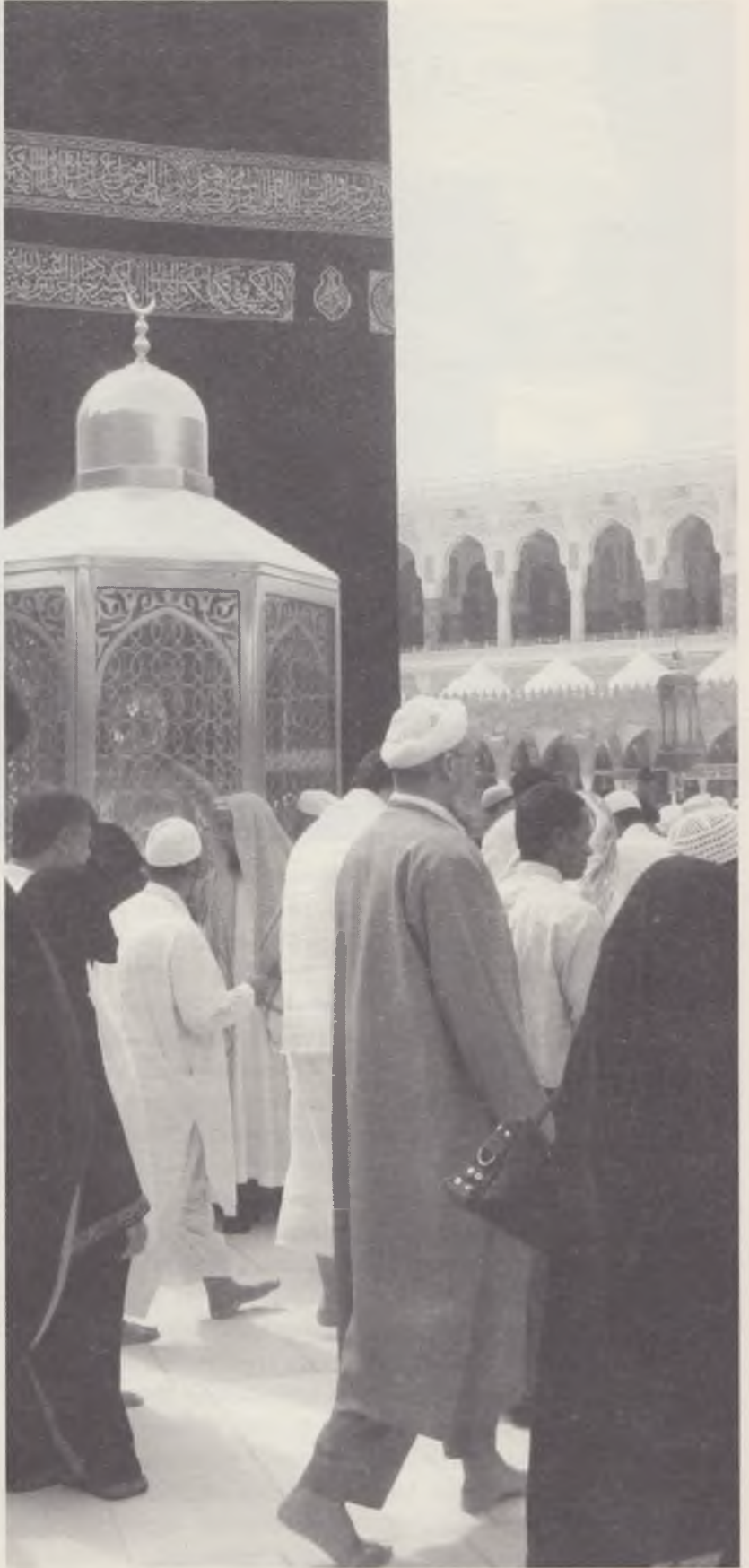
"Ey rabbimiz! Bize rahmetinden ver ve işimizde bize bir çıkış yolu göster."

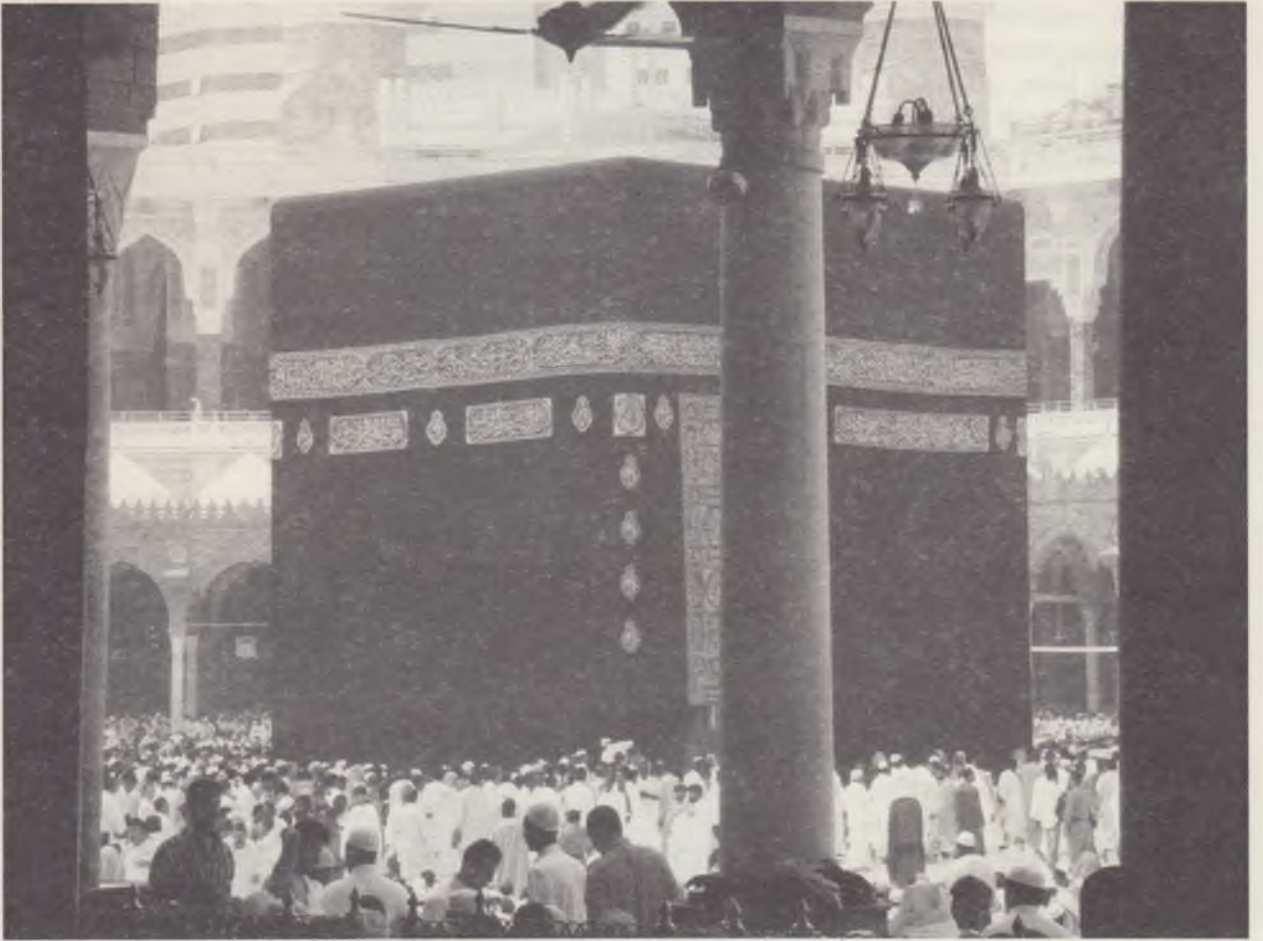
Yol boyu duanın bu şekilde yapılması ve tekrarlanması bireyi, tefekküre sevk etmektedir. Tefekkür, ruhsal yükselişi ve daha fazla sabırlı ve fedakâr olmayı beraberinde getirmektedir. Kendi benliğini eriterek kardeşini öne çıkarmakta, nimeti ona vererek, külfeti kendine alarak bir ehli sınıfına dâhil olma gayreti içerisinde bulunmaktadır. Bu kardeşlik şuuru, ümmet olma ve ümmetleşme bilincini tetiklemekte, insan ferdilikten kurtularak bütünün içinde erimektedir. İman edenlerin muttakilleşmesi ile ka-

labalıkların ümmetleşmesi aynı anda gerçekleşmektedir. Dilleri, renkleri, örf, adet, gelenek, görenekleri, ekonomik durumları, ülkeleri, devletleri ve sistemleri farklı insanların, Tavaf'ta, Say'da, Arafat'da, Müzdelife Vakfesinde ve Şeytan taşlamada kitle olmaktan sıyrılıp ümmet olması, kaos görüntüsünden kurtulup düzene kavuşması hac ibadetinin derinliğini ve ayrı bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Hacı, sadece kendi ülkesindeki şeytanlarla savaşmak için değil; küresel çaptaki şeytanlarla savaşmak için de Allah'a söz vermektedir. Dünyanın neresinde zulme uğrayan bir mümin varsa, o ümmetin bir ferdidir ve onun kardeşidir ve ondan sorumludur. Hacda oluşan bu hal, sadece oradaki zaman sürecinde kazanılan bir psikolojik ruh halı olmakla kalmamalı, duygusallık boyutunu aşip daha derin kökleri olan bir şuur haline dönüştürülmelidir. İslam coğrafyasının gerçek anlamda kurtuluşu ve dünyaya rehberlik ve önderlik yapması ancak o zaman mümkündür. Öyleyse ümmet nedir ve ümmetten ne anlamalıyız. "Muhammet ümmeti" derken ne kast edilmektedir?

Ümmet Nedir?

"Ümmet", 'ümm' kelimesinden türemiştir "Ümm", 'bir şeyin meydana gelmesine, terbiyesine, ıslahına veya başlangıcına temel olan köküne verilen isimdir'. Kur'an'da kelime anlamı olarak, 'hem anne, hem de asıl, temel, ana, uygun karşılık anlamlarında' geçmektedir (43/1-4, 42/7). Türevleri ile birlikte toplam 119 yerde geçer "Ümmet" kelimesinin sözlük anlamı ise, cemaat, yol, din, nesil veya topluluk demektir. Çoğunluğu temsil eder. Bununla





beraber çoğulu, 'ümme' olup çoğulun çoğuludur ¹.

Ümmet kelimesi matematikteki küme kavramına benzer. Kümeler teorisinde aralarında ortak bir özellik olan elemanlar topluluğuna **küme** denmektedir. Burada önemli olan küme içerisindeki elemanların tümünün ortak bir özelliğinin var olmasıdır. Canlılık özelliğini esas alırsak canlı olan tüm varlıkları **canlılar kümesi** olarak isimlendirebiliriz. **Ümmet kavramı da canlılık özelliği ortak payda alınarak tüm varlıklar içerisinde canlı varlıkların gruplandırılması/sınıflandırılması olarak tanımlanabilir.** Tüm canlıları bir ümmet olarak niteleyebiliriz.

Tüm elemanların ortak bir özelliği baz alınarak oluşturulan bir kümenin (Evrensel Küme)

elemanları, kendi aralarında daha başka özellikler göz önüne alınarak yeniden gruplandırılabilir. Bu şekilde meydana gelen kümelere, ana kümenin (Evrensel Kümenin) **alt kümeleri** denir.

Canlılar ümmeti kendi içerisinde daha farklı özellikler ortak payda alınarak alt ümmet

gruplarına ayrılabilir. Kur'an-ı Kerim'de ümmet kelimesi tekil olarak 51 ve çoğul olarak 13 olmak üzere toplam 64 yerde geçer. Bu 64 ayet incelendiğinde Ümmet kümesinin alt kümelerini ortaya koymak mümkündür. Buna göre Canlılar denen ümmetin alt ümmet gruplarını aşağıdaki gibi tasnif edebiliriz:

- Yerde yürüeyenler - gökte uçabilenler topluluğu: 6/38, Müslim, Selâm 148.

- İnsan topluluğu: 2/213, 10/19, 21/92, 6/38.

- Hayvanlar topluluğu: 6/ 38; 7/ 38-39.

- Bir dine bağlananlar topluluğu: 2/ 143; 22/34, 67.

- İman edenler topluluğu: 2/128; 3/104, 110, 5/ 66, 67; 7/ 159-160; 11/ 48.

- Tebliğ edenler topluluğu: 3/104 9/122 7/181 7/159 3/114

- Tek başına bir topluluk: 16/120.

Ümmet kelimesinin geçtiği ayetler incelendiğinde kavramı belirleyen **üç özellik** dikkat çekmektedir. Bunlar, **yer, zaman, din'dir (değer sistemi).** Buna göre belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bir inanç sistemine dayalı olarak yaşayan insan topluluğuna ümmet denilmektedir.

Arap dil bilgini İbn Manzur, *Lisān-ul Arab* adlı eserinde ümmet kelimesini dil yönünden incelerken yaptığı değerlendirme ümmet kelimesinin genel çerçevesini belirlemektedir:

“Ümmet insan nesli demektir. Her nebinin ümmeti, kafir veya mümin ayrımı olmaksızın, **tebliğ için gönderildiği tüm insanlardır. Muhammed ümmeti denince de Hz. Peygamber’e inanan ve inmayan bütün insanlar kastedilir...**”²

İbn Manzur’un bu görüşü; “Ümmetim içinden Yahudi veya Hristiyan her kim beni dinler, duyar da bana inanmazsa cennete giremez” hadisi ile uyumludur. Bu durumda inansın veya inanmasın peygamberin tebliğinin muhatabı olan herkes, peygamberin ümmeti olmaktadır. Buradaki tasnifte rol oynayan ortak özellik, tebliğe muhatap olma olup; kabul veya reddetme değildir. Onun için her peygamberin tebliğine muhatap olanlar o peygamberin ümmeti olarak isimlendirilmiştir. Bu, ümmetin en genel çerçevesidir. Buna Ümmetin evrensel kümesi de diyebiliriz. Medine’de kurulan ilk İslam Devletinin Anayasasında Ümmet kavramı bu genel çerçevede kullanılmıştır:

“Madde 1- Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından **Kureyşli ve Yesripli Müminler ve Müslümanlar ve bunlara tabi olanlarla yine onlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihat edenler için** (olmak üzere tanzim edilmiştir).

Madde 2- İşte bunlar, **diğer insanlardan ayrı bir ümmet teşkil ederler.**”³

Birinci madde, Ümmeti oluşturan topluluğun kendilerini başkalarından ayıran ana ortak özelliklerini belirlemek; ikinci mad-

de ise bunları diğer insanlardan ayrı bir ümmet olarak tanımlamaktadır. Ümmeti oluşturan gruplar ise Müminler (Kureyşli ve Yesripli), Müslümanlar (Kureyşli ve Yesripli), bunlara tabi olanlar, bunlara sonradan iltihak edecek olanlar, onlarla birlikte cihat edenler olarak belirtiliyor. İlk iki grubun inançları belirtilmiş olmasına karşı; diğerlerinde inançlar belirtilmemiş, **tabi olmak ve cihada çıkmak** vasıfları yeterli addedilmiştir. Ayrıca Anayasanın 25. maddesinde ise Yahudilerle

eden insanlar (Müminler, Müslümanlar ve Yahudiler), kabul etmeyenlere göre ayrı bir ümmet olarak nitelendirilirken Hz. Peygamberin otoritesinin kabulü ile güvenlik ön plana çekilmiştir. Medine Vesikasındaki bu ümmet tanımlaması, belki de “**Anayasal Vatandaşlık**” kavramına ilişkin ilk uygulamadır.

Medine Vesikası’nda “Anayasal Vatandaşlık” şeklinde ki bir ümmet tanımlaması, Müslümanların ayrı bir ümmet olma vasfını hiçbir zaman ortadan kaldırma-

“

“Medine Vesikası’nda “Anayasal Vatandaşlık” şeklinde ki bir ümmet tanımlaması, Müslümanların ayrı bir ümmet olma vasfını hiçbir zaman ortadan kaldırmamıştır. Madde1’de bu çok açık olarak görülmektedir. Hangi coğrafya ya ve hangi etnik kökene sahip olursa olsun din, Müslüman ümmetin en temel vasfıdır ve onları diğer insan topluluğundan ayırır.”

”

Müminlerin bir ümmet teşkil ettiği ifade edilmektedir: “Madde 25-a) Benî Avf Yahudileri Müminlerle birlikte **bir ümmet teşkil ederler.**

Yahudilerin dinleri kendilerine, Müminlerin dinleri kendilerinedir. Buna gerek mevlaları ve gerekse bizzat kendileri dâhildirler.”

İki ayrı dine mensup oldukları için ayrı birer ümmet olan Müminlerle Yahudiler, Hz. Muhammedi otorite kabul eden bir anayasa etrafında yeni bir ümmet teşkil etmişlerdir. Madde 25’de Yahudilerin dinlerinin kendilerine; Müminlerin dinlerinin kendilerine ait olduğunun belirtilmesi devlete temel olan ümmeti, dine göre tanımlamadıkları anlamına gelmektedir. Bu anayasayı kabul

muştır. Madde1’de bu çok açık olarak görülmektedir. Hangi coğrafya ya ve hangi etnik kökene sahip olursa olsun din, Müslüman ümmetin en temel vasfıdır ve onları diğer insan topluluğundan ayırır. Bundan dolayıdır ki Hz. İbrahim’e, ilk davet bölgesinde, hiç kimse tabi olmamasına rağmen o tek başına bir ümmet olarak Kuranda tanımlanır:

“Gerçek şu ki, İbrahim (**tek başına**) **bir ümmetti**; Allah’a gönülden yönelip itaat eden bir **muvaḥḥiddi** ve o müşriklerden değildi.”(16/120)

Keza İslâm’dan önce yaşamış ve imanla ölmüş Kuss bin Saîde’nin de ‘tek başına bir ümmet olarak diriltileceği’ Hz. Peygamber tarafından ifade edilmiştir.⁴

Hz. İbrahim için bir taraftan

tekili ifade eden müvahhid kelimesi; diğer taraftan çoğulu ifade eden ümmet kelimesi kullanılmış olması, ümmet kelimesindeki din boyutunun önemini göstermektedir. Kur'an'da Allah'a/ı isyan/inkar edenlerin de bir ümmet olarak tanımlanması, dinin ümmet kavramı üzerinde ki ağırlığını gösterir:

“Eğer insanlar (Allah’a karşı isyanda birleşip) tek bir ümmet olacak olmasaydı, Rahmana (Allah’a karşı) küfredenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerinde çıkıp-yükselecekleri merdivenler yapardık.” (43/33-35).

Tek Olan Ümmettin Bölünmesi

Hacı Arafat’ı Hz. Adem’le eşinin yeryüzüne indirildiği yer olarak kabul eder. İnsan nesli yeryüzüne buradan yayılır. Başlangıçta

Hz. Adem’in çocukları tek bir aile, tek bir ümmetti (2/213; keza: 10/19, 21/92, 23/52). Bu tek olan, bütün olan ümmet niçin bölünmüştür?

Allah yeryüzüne gönderdiği insanları, şeytan ve taraftarları karşısında başıboş ve yarımsız bırakmamış, onlara doğru yolu gösterecek peygamberler göndermiştir:

“Andolsun, biz her ümmete: **®Allah’a kulluk edin ve tağuttan kaçınır/** (diye tebliğ etmesi için) bir peygamber gönderdik. **Böylelikle, onlardan kimine Allah hidayet verdi, onlardan kiminin üzerine de sapıklık hak oldu...**” (26/36; keza: 10/47, 23/44 35/24-25, 13/30 16/63)

İlgili ayetlerde; her ümmete, yol gösterici, aydınlatıcı birer peygamber gönderildiğini, onun

ümmetini uyarıp kokuttuğunu (35/24), onlara helal ve haramı bildirdiğini, aralarında adalet ile hükmettiğini (10/47) görmekteyiz. Bu peygamberler tarih boyu birbirini destekleyecek bir şekilde görevlerini ifa etmişlerdir (23/44, 16/63). Bunun yanı sıra ümmetlerin gerçeği görebilmele-ri, müstağnileşmemeleri için acız olduklarının kendilerine hatırlatması amacıyla zorluklarla, sıkıntılarla ve bollukla imtihan edilip uyarılmışlardır (6/42-44).

Ümmetlere gelen peygamberler beraberlerinde onlar için değerler sistemi getirmişlerdir. Bu değerler, Ümmetin tüm yaşam, davranış ve düşünce biçimini yeniden şekillendiren değerlerdir (22/67-69). Ancak peygamberlerin getirdiği yeni değerler sistemine karşı ümmetin cevabı aynı olma-



miş farklı tavırlar takınmışlardır. Bir kısmı yeni gelen değer sistemini benimsemiştir. Bir kısmı ise yalanlamış (35/25), peygamberleri susturmak istemiş (40/5) ve Hakkı ortadan kaldıracak için batıla dayanarak mücadele etmişlerdir (40/5). Kendilerine yapılan tebliğ nefretlerini artırmış, büyüklük taslayıp her türlü hile ve desiseye başvurmuşlardır (35/43).

Allah'tan gelen değerlere karşı takındıkları tavra bağlı olarak ümmet bölünmüştür: "Fakat insanlar bu inanç birliğini yıkarak çeşitli gruplara ayrıldılar. Her grup kendi inanç sistemi ile övündü." (23/53; keza: 21/93)

İnsanların bir kısmı **hidayet yolunu**, bir kısmı da **dalalet yolunu tercih** ederek anlaşmazlığa düşüp yollarını ayırmışlardır:

"Eğer Rabbin dileseydi, **insanları elbette tek bir ümmet kıları. Oysa onlar, anlaşmazlığı sürdürmektedirler**" (11/118, 16/36, 93)

Kur'an-ı Kerim, tebliğe muhatap olanların tebliğ karşısında aldıkları tavra, kabul veya redde göre, ümmetleri isimlendirmektedir. Bu isimlendirmenin bazı özellikler esas alınarak genelden özele doğru yapıldığını görmekteyiz:

- Yalanlayanlar: 16/36, 23/44, 35/25, 29/28
- Kâfir olanlar: 43/24
- Atalarının izinde körü körüne yürüyenler: 43/23
- Rahmanı tanımayanlar: 13/30
- Ateşe girmeyi hak edenler: 7/38
- Mutedil olan vasat ümmet: 2/143, 5/66, 3/114
- Tebliğci ümmet: 7/181, 3/114, 3/110, 7/59, 3/104, 7/163, 164
- Namaz kılan ümmet: 3/113-114

“

"Hz. Muhammed (s.), bağı duygusunu tahrik edecek mal, mülk, makam ve ırk ile övünmeyi ümmet için tehlikeli görerek cahiliye davranışı olarak nitelemiştir: "Ümmetimde dört şey vardır ki, câhiliyye işlerindendir; bunları terk etmeyeceklerdir: Haseble (mal, mevki, zenginlik gibi dünyevî özelliklerle) iftihar, nesebi (ırkçılığı) sebebiyle insanlara ta'n (küçük görüp hakaret), yıldızlardan yağmur beklemek, (ölenin ardından) mâtem!"

”

Niçin Bölünmüşlerdir?

Ümmet kavramının geçtiği ayetler dikkatli bir şekilde incelendiğinde, tek bir ümmet olan ilk nesilden günümüze gelinceye kadar ümmetler arasında sürekli bir anlaşmazlığın var olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ayetlerde, anlaşmazlığın temel nedeni olarak beş ana parametrenin varlığına dikkat çekilmektedir:

- Şeytan,
- Mele-Mütrefler,
- Hevanın ilahlaştırılması,
- Bağy,
- Kalplerin katılması.

Bunların içinde Şeytan bir dış faktör olup, Hz. Adem'e secde olayından dolayı insan oğluna savaş açmış en büyük tehlikedir. İnsana sürekli vesvese verir ve yaptığı kötü işleri ona süslü göstererek saptırmaya çalışır ve böylelikle hidayet üzere olan bir ümmeti bölmek ister:

"Andolsun Allah'a, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) gönderdik, fakat şeytan onlara yapıp ettiklerini süslü göstermiştir; bugün de onların velisi odur." (16/63 keza 6/43).

Mele-Mütrefler (refahtan şımarıp azan yönetici-patronlar),

bunlar da fert açısından bir dış faktördürler. Refahtan şımarıp azdıkları için müstağnilemişlerdir. Her şeyi kendileri için meşru, başkaları için gayri meşru gördüklerinden adaleti çarpıtıp zulme sapmışlardır. Adil bir düzenin baş düşmanlarıdır. Bu nedenle de ümmetlerin bölünmesinde şeytandan sonra ikinci derecede rol alırlar:

"İşte böyle; senden önce de (herhangi) bir memlekete bir peygamber göndermiş olmaya-lım, mutlaka onun 'refah içinde şımarıp azan önde gelenleri' (şöyle) demişlerdir: Gerçek şu ki, biz, atalarımızı bir ümmet (din) üzerinde bulduk ve doğrusu biz, onların izlerine (eserlerine) uymuşlarız. (O peygamberlerden her biri de şöyle) Demiştir: "Ben size, atalarınızı üstünde bulduğunuz şeyden daha doğru olanı getirmiş olsam da mı? Onlar da demişlerdir ki: "Doğrusu biz, kendisiyle gönderildiğiniz şeye (karşı) kâfir olanlarız." (43/23-24)

Diğer üç faktör, iç faktörler olup aynı zamanda dış faktörlerin etki alanlarını teşkil ederler. İnsanın kendi heva hevesini ilahlaştırarak Allah'tan gelen temel de-

ğerlerin yerine nefsinin öngördüğü değerleri yerleştirmedeki ısrarı, beraberinde bölünmeyi getirir:

"Sana da (Ey Muhammed,) önündeki kitap(lar)ı doğrulayıcı ve ona 'bir şahid-gözetleyici' olarak Kitab'ı (Kur'an'ı) indirdik. Öyleyse aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet ve sana gelen haktan sapıp onların heva (istek ve tutku)larına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol-yöntem kıldık. Eğer Allah dilesydi, sizi bir tek ümmet kılardı; ancak (bu,) size verdikleriyle sizi denemesi içindir." (5/48)

İnsana tercih etme hak ve hürriyeti verilmiştir. Kendi serbest iradesi ile yapacağı tercih insan için bir imtihandır, bir dene-medir. Dolayısıyla insan, kendisine tanınan bu hürriyetten dolayı da hesap verme sorumluluğunu yüklenmiştir. Nitekim yukarıda ki ayette bu durum çok açık bir şekilde seslendirilerek hidayet yollarının dimdik durması istenmektedir.

Tarihi süreçte insanlığın en büyük düşmanlarından birisi de insanın içinde varolan bağı'dır (azgınlık içeren haset, kıskançlık). Ümmetin bölünmesinde etkin rol oynar. Hz. Âdem'in oğulları Habil ile Kabil'in kavgasında bağı vardır. Akraba ilişkilerinden toplumun değişik kesimleri arasındaki ilişkilere kadar her alanda bağı etkindir:

"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcı-korkutular olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı-olan 'azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden anlaşmazlı-

ğa düşenler, o, (Kitap) verilenlerden başkası değildir." (2/213)

Hz. Muhammed (s.), bağı duygusunu tahrik edecek mal, mülk, makam ve ırk ile övünmeyi ümmet için tehlikeli görerek cahiliye davranışı olarak nitelemiştir: "Ümmetimde dört şey vardır ki, câhiliyye işlerindendir; bunları terk etmeyeceklerdir: Haseble (mal, mevki, zenginlik gibi dünyevi özelliklerle) iftihar, nesebi (ırkçılığı) sebebiyle insanlara ta'n (küçük görüp hakaret), yıldızlardan yağmur bekleme, (ölenin ardından) mâtem!"⁵

Gerek birey gerekse toplum, kötülüklerle iç içe olmaya başladıklarında tepki vermeyip neme lazımcılık yaptıklarında, bir müddet sonra kötülükleri meşru görmeye başlarlar. Böyle bir değişim onların kalplerinde siyah bir nokta olarak başlar, kalplerini kirletir, katılaştırır, paslatır, Duyarsızlıklarının devamında kalpleri mühürlenir. O nedenle kalplerin katılaşması, kalbi olumlu yönde etkileyecek uyarıcı sinyallerin alınmasını engeller. Duygu düşünce ve davranışları itibarı ile kendine yabancılaşmış bir insan unsuru ortaya çıkar (6/43).

Bu beş faktörün etkisi ile ümmetler ayrılığa düşüp parçalanırlar. Hac baştan sona bu beş faktörün insan üzerinde ki etkisini kırmayı hedefler. Amaç muttaki dediğimiz bir insan unsurunun inşasıdır.

Müslüman Ümmet = Muhammed Ümmeti = Mütedil Ümmet

Yukarıdaki incelemelerden Ümmet kelimesinin daha genel bir anlamı olduğunu gördük. Ancak başlangıçta kavramın bu şekilde kullanılması zamanla özelleşerek pratikte İslam dinini benimsemiş olanlara has olmak üzere kullanılmaya başlanmıştır. Bugün pratikte ümmet denince sadece Müslüman halklardan oluşan bir camia, topluluk anlaşılmaktadır. Müslümanların birliği, Müslüman Ümmet, Muhammed Ümmeti akla gelmektedir.

Müslüman ümmet, ümmet, Kur'anı Kerim'de "vasat" bir ümmet olarak tanımlanmaktadır:

"Böylece biz sizi, insanlara şahid (ve örnek) olmanız için vasat bir ümmet kıldık; peygamber de üzerinizde bir şahid olsun." (2/143)

Ayette bu ümmetin en belir-

“

"Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve: «Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu ülkeden çıkar, bize katından bir veli (koruyucu sahib) gönder, bize katından bir yardım-eden yolla» diyen erkekler, kadınlar ve çocuklardan zayıf bırakılmışlar adına savaşıyor-sunuz? İman edenler, Allah yolunda savaşırlar, küfredenler de tağutun yolunda savaşırlar; öyleyse şeytanın dostlarıyla savaşın. Hiç şüphesiz, şeytanın hileli-düzeni pek zayıftır." (4/75-76)

”

leyici vasfinin, vasat kavramı ile belirtilmiştir. Rağıb el İsfehani *Müfredat*'ında vasat kelimesinin anlamlarını aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"Vasat: Bir nesnenin, miktarları birbirine müsâvi; eşit olan iki uca sahip bölümü; (ortası).

Tek bir cisim gibi, '*muttasıl; bitişik nicelikle*' ilgili kullanılır: '*Onun ortası serttir*'.

2- İki cismin arasını ayıran bir nesne gibi, '*munfasıl; ayrık nicelikle*' ilgili kullanılır: "*Topluluğun ortasında şöyle bir şey bulunmaktadır*".

3- '*Zemmedilen; yerilen iki uca sahip şeylerle*', ilgili kullanılır: '*cimrilikle, isrâf arasındaki cömertlik. 'İfrât ve tefrîten korunmayı*' ifade eden '*kasd*' sözcüğü manasında kullanılır: '*eşitlik*' ve '*adalet*' sözcükleri gibi, övgü ifade etmek için kullanılır.

4- '*Bir ucu övgüye layık olan, bir ucu da zemmedilen; yerilen şeylerle*' ilgili kullanılır; hayır ve şer gibi.

5- Kinâyeli olarak, '*rezîl; aşağılık, adi ya da bayağı olan*' ifade edilir: '*bir kimsenin hayr haddinin dışına çıktığına*' dikkatleri çekmek için." ⁶

Türkçe sözlüklerde ise, "vasat kelimesi; 1- Orta, 2- Ara, 3- İç, Göbek, 4- İçinde bulunulan durum veya çevre, muhit." anlamlarında kullanılmaktadır. ⁷

Vasat kelimesinin anlam alanlarına baktığımızda bu ümmetin en temel vasfı, dengeli olması, ifrat ve tefritten uzak olması, yerilen uç değer ve davranışlara sahip olmamasıdır. İtidal sahibi olup orta yolu takip eder. Bu özelliklerinden dolayı da insanlara şahit olabilecek kadar doğru, dürüst, inanılır ve güvenilirdir. Şahit olduğu için de hayalci ve duyugusal değildir. Gerçekçidir ve

adildir. Ancak böyle mutedil, hayırlı ve şahit bir ümmet, bugün karşı karşıya kalınan tehlikenin boyutunu gerçek anlamda idrak edip çözüm üretebilir. '*Araplar bize ihanet etti*', '*Türkler bize zulmetti*', '*Kürtler işbirlikçi*' diyerek tarihte yapılmış veya yapıldığı iddia edilen hatalara takılıp kalmaz. Bu mutedil, hayırlı ümmet; "*Onlar, bir ümmetti, gelip geçti; onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz, onların yaptıklarından sorumlu tutulmayacaksınız.*" (2/141; keza, 2/134) anlayışı ve şuuru ile olaylara, sorunlara bakar ve çözüm arar.

Bu mutedil, şahit ümmet, bu sorumluluk anlayışı ile zulme, zihinsel ve toplumsal kirlenmeye karşı haklının yanında yer alarak hakkın, hukukun mücadelesini verir: "*Siz, insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz; maruf (iyi ve İslâm'a uygun) olanı emreder, münker olandan sakındırır ve Allah'a iman edersiniz.*" (3/110)

Bu mutedil, şahit ümmet, güç ve kuvveti hakkın ve adaletin önüne geçirmez, mazlumun ve haklının yanında yer alır. Söyledikleri ile yaptıkları arasında tutarlılık vardır: "*Bir ümmet diğer bir ümmetten (sayıca ve malca) daha gelişkindir diye, yeminlerinizi kendi aranızda bir bozuculuk unsuru yaparak, ipini kuvvetle eğirdikten sonra bozup-çözen (kadın) gibi olmayın.*" (16/92)

Bu mutedil ümmet, her türlü yalanlamaya, her türlü baskıya, her türlü iftira, karalama ve alaya karşı görevlerini her şart ve ortamda ifa etmeye çalışır. "*Bana dokunmayan yılan bin yaşasın diyenlerden, neme lazımcılardan değildir. Bukalemun gibi sürekli gömlek değiştirmez. Kendilerine zulüm edenler de dâhil ol-*

mak üzere tüm insanlığın kurtuluşunu kendi kurtuluşu olarak görür. Onların bilgisizliklerinden dolayı saptıklarını düşünür ve onun için en küçük ihtimali değerlendirir. '*Bir ihtimal belki sakınırlar*' düşüncesi, onların zihinlerinin bir köşesinde daima bulunur. Dolayısıyla her ihtimali, insanlığın kurtuluşu için kullanır: "*Bir de onlara deniz kıyısındaki şehri (n uğradığı sonucu) sor. Hani onlar cumartesi (yasağını çiğneyerek) haddi aşmışlardı. 'Cumartesi günü iş yapma yasağına uyduklarında', balıkları onlara açıktan akın akın geliyor, 'cumartesi günü iş yapma yasağına uymadıklarında' ise, gelmiyorlardı. İşte biz, fıskı sapmaları dolayısıyla onları böyle imtihan ediyorduk.*

Onlardan bir ümmet: "*Allah'ın kendilerini yıkıma uğratmak veya şiddetli bir azaba uğratmak istediği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?*" dediğinde "*Rabbimize karşı bir özür için ve bir ihtimal sakınabilirler, diye / dediler.*" (7/163-164)

Bu mutedil, şahit ümmet, kötülöklere karşı tavır almamanın bedelinin helak olacağını ve Allah'ın azabının değişik şekillerde gelebileceğini bilir:

"Kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında ise, biz de kötülükten sakındıranları kurtardık. Zulme sapanları yaptıkları fısk dolayısıyla pek zorlu bir azab ile yakalayiverdik. Onlar, kendisinden sakındırıldıkları 'şeyi yapmada ısrar edip başkaldırınca' onlara: "*Aşağılık maymunlar olunuz*" dedik.

O Vakit Rabbin işte şu ahdi ilan edip bildirdi ki: Kıyamet gününe kadar onlara en kötü muameleyi yapacak olan kimseleri başlarına gönderecektir. Onları

yeryüzünde ayrı ayrı ümmetler olarak paramparça dağıttık. Kimileri salih (davranışlarda) bulunuyor, kimileri de bunların dışındaki aşağılıklardır. Umulur ki dönerler diye, onları iyiliklerle ve kötülüklerle imtihan ettik.” (7/165-168)

Müslüman Ümmetin Uyandırılıp Ayağa Kaldırılması

Peki, Allah'ın Kuran'da övdüğü, insanlara şahit olarak gösterdiği Müslüman camia bugün için böyle bir ümmet şuuru içinde bulunmakta mıdır? Buna bütün boyutları ile evet dememiz mümkün değildir. Eğer bütünüyle bu şuuru içinde olmuş olsaydı İsrail günlerce Gazze'yi bombalayıp yerle bir ederken Müslüman coğrafyadaki yönetimler, bu katliamı duyarsızlık içinde, büyük bir vurdumduymazlıkla seyredebilirler miydi? Mısır kapılarını Filistinlilere kapatıp ve de İsrail uçaklarına hava sahasını açabilirmiydi? Konya'da İsrail uçakları eğitim uçuşları yapabiliormiydi? Güç, kuvvet ve iktidarı başka yerlerde arayanlar, koltuklarında rahat oturabilirler miydi?

“Onlar, mü'minleri bırakıp kâfirleri dostlar (veliler) edinirler. 'Kuvvet ve onuru (izzeti)' onların yanında mı arıyorlar? Şüphesiz, 'bütün kuvvet ve onur,' Allah'ındır.” (4/139)

Bu mutedil, şahit ümmetin uyandırılıp ayağa kaldırılması bugün için en acil görevdir. Bu görev, herkese aittir. Bir zümrenin, bir şahsin, bir grubun veya bir cemaatin görevi değildir. Bundan hepimiz sorumluyuz. Ancak hacıların hac boyu Allaha verdikleri sözler, bu sorumluluğu kapsayan, öne çeken, zalime ve zulme karşı tavır almayı gerektiren sözlerdir. Bu gerçek unutulmamalı-

dır. İbrahim'î davete uyarak hacı olanlar için bu öncelikli bir görevdir. Bu, öte dünyada hesabı sorulacak olan bir sorumluluktur: “Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve: ®Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu ülkeden çıkar, bize katından bir veli (koruyucu sahib) gönder, bize katından bir yarım-eden yolla/ diyen erkekler, kadınlar ve çocuklardan zayıf bırakılmışlar adına savaşmıyorsunuz-

“Tüm hacıların Arafat'ta aynı anda bulunma mecburiyetleri, sadece Müslüman ümmet bilincinin kuvvetlendirilmesi ile ilgili olmayıp; tek bir ümmet olan insanlığın yeniden tevhide değerler etrafında bütünleştirilme arzusu ile de ilgilidir.”

nuz? İman edenler, Allah yolunda savaşır, küfredenler de tağutun yolunda savaşır; öyleyse şeytanın dostlarıyla savaşın. Hiç şüphesiz, şeytanın hileli-düzeni pek zayıftır.” (4/75-76)

Ümmeti uyandırmak ve ümmeti diri tutmayı sağlamak iç içe olan görevlerdir. Ümmeti ayağa kaldırmak isteyenler, dik durmak, kalp hastalıklarına yakalanmamak, varlık nedenini unutup dünyaya dalmamak ve dünyevileşmemek zorundadırlar (7/169).

Başkalarının hatalarını görmekten kendi hatalarını göreme-

yen, başkalarının haksızlıklarını görüp de kendi haksızlıklarını göremeyen, başkalarının zulmünü görüp de kendi yaptığı zulmü göremeyen toplumların, zaman içerisinde nasıl çürüyüp yok olduğunu tarih bize bildirmektedir. Bunun için Ümmeti uyandırıp ayağa kaldıracak olanlar yol boyu Allah'ı ve kendilerini unutmamalıdır:

“Siz, insanlara iyiliği emrediyorken, kendinizi mi unutuyorsunuz? Oysa siz kitabı okumaktasınız. Yine de akıllanmayacak mısınız?” (2/44)

Bu, hatasını görmeme hastalığıdır. Bu hastalıktan ümmeti koruyacak mekanizma, kendi içinde tebliğde bulunacak ihtisaslaşmış özel bir ümmetin görevli kılınmasıdır:

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği (marufu) emreden ve kötülükten (münkerden) sakındıran bir ümmet bulunsun. Kurtuluşa erenler işte bunlardır.” (3/104)

Bu özel ümmet, toplumun değişik kesimlerinden teşekkül ettirilip en zor zamanlarda sürekli görev yapmalıdır:

“Mü'minlerin tümünün öne fırlayıp savaşa çıkmaları gerekmez. Öyleyse onlardan her bir topluluktan bir grup, çıktığında (bir grup da), dinde derin bir kavrayış edinmek (tefekkuhta bulunmak) ve kavimleri kendilerine geri döndüğünde onları uyarıp-korkutmak için (geride kalabilir). Umulur ki onlar da kaçınıp-sakınırlar.” (9/122)

Başta İslam dünyası olmak üzere insanlığa karşı, ABD-İsrail merkezli açılmış bir savaşın ortasındayız. Her türlü yalanın, dolanın fitne fesadın kaynatıldığı, iftiranın atıldığı ve tüm haset duygularının tahrik edilip devreye sokulduğu bir ortamın içinde ol-



"Rabbimiz! Bizi inkârcıların elinde fitneye düşürme!

"Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuşlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olmuş bir ümmet lütfeyle." Allah'ım! Birbirimize karşı kalplerimizi ısındır ve aramızı düzelt. Bizi güzlü ve açık bütün kötülüklerden koru."

duğumuz hiçbir zaman unutulmamalıdır. İman edenler birbirine kırdırılmak istenmektedir. Ümmetin en zayıf noktası burasıdır: "Ben senin ümmetine 'Onları umumî bir kıtlıkla helâk etmeyeceğim, kendileri dışında, çoğunu helâk edecek bir düşman da musallat etmeyeceğim, hatta yeryüzünün her tarafında bulunanlar, onlar aleyhinde toplansalar da. Ama, kendi aralarında birbirlerini helâk edecekler.'"⁸

Ümmetin birbirini helak etmemesinin yolu, Allah'ın ipi olan Kuran'a sınıksız yapışmaktır: "Allah'ın ipine hepiniz sınıksız yapışın. Dağılıp ayrılmayın. Ve Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz düşmanlar idiniz. O, kalplerinizin arasını uzlaştırıp-ısındırdı ve siz O'nun nimetiyle kardeşler olarak sabahladınız. Yine siz, tam ateş çuku-

runun kıyısında, oradan sizi kurtardı." (3/103)

Birlik ve beraberlik içinde olabilmek için ihtilafları bir tarafa bırakmak çekişmemek, bugün en çok dikkat edilmesi gereken bir husustur : **"Ey iman edenler, bir toplulukla karşı karşıya geldiğiniz zaman, dayanıklılık gösterin ve Allah'ı çokça zikredin. Umulur ki kurtuluş (felah) bulursunuz.**

Allah'a ve Resulüne itaat edin ve **çekişip birbirinize düşmeyin, çözümlü yığınlaşırsınız, gücünüz gider. Sabredin. Şüphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir."** (8/45-46)

Sonuç: Hacılar Verdiğiniz Sözleri Unutmayın

Tüm hacıların Arafat'ta aynı anda bulunma mecburiyetleri, sadece Müslüman ümmet bilincinin kuvvetlendirilmesi ile ilgili olmayıp; tek bir ümmet olan insan-

lığın yeniden tevhidi değerler etrafında bütünleştirilme arzusu ile de ilgilidir. Atalarının düştüğü hataya düşmeme cehdi ve gayreti söz konusudur. Topluca yürüyüşe geçilmesi ve Şeytanın taşlanması, atalarının düştüğü hataya düşmeyecekleri, tüm Müslümanları ve tüm insanları birleştirip tek ümmet yapacakları anlamında bir hedefleri olduğu veya olması gerektiği anlamındadır.

İşte bu anlayış içerisinde olan 1,5 milyarlık mutedil, şahit, hayırlı ve tebliğci bir ümmet, insanlığı tahrip edecek bir işgal girişimine karşı dimdik ayakta durabilir ve tarihi değiştirebilir. Allah'ın ipine sınıksız sarılmış, yalnızca Allah'tan korkarak, yalnızca Allah'a teslim olmuş böyle bir ümmetin önünde hangi güç durabilir?

"Rabbimiz! Bizi inkârcıların elinde fitneye düşürme!

"Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuşlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olmuş bir ümmet lütfeyle." Allah'ım! Birbirimize karşı kalplerimizi ısındır ve aramızı düzelt. Bizi güzlü ve açık bütün kötülüklerden koru."

¹ Ünal, A., Kur'an'da Temel Kavramlar, Beyan Yayınları, İstanbul, 1990 s. 583-588.

² Öztürk Y.N., Kur'an'ın Temel Kavramları, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 1991 s. 647-649.

³ Hamidullah M., İslam Peygamberi, İrfan Yayınları, İstanbul, 1972, s. 149-153.

⁴ Kütüb-i Sitte Muht. Tercümesi. 3/367.

⁵ Müslim, Cenâiz 9, hadis no: 934.

⁶ Rağib el İsfahani, Müfredat, Pınar Yayınları, İstanbul, 2007.

⁷ Doğan M., D., Büyük Türkçe Sözlük, Pınar Yayınları, İstanbul, 2005.

⁸ Müslim, Fiten 19; hadis no: 2889; Tirmizî, Fiten 14, hadis no: 2177; Ebû Dâvud, Fiten 1, hadis no: 4252.

TANIDIKLARI VE TECRÜBELERİ IŞIĞINDA ARNOLD J. TOYNBEE'NİN HATIRALARI

ASIM ÖZ

Yirminci yüzyılın en meşhur dünya tarihçilerinden ve önemli İngiliz filozoflarından olan Arnold J. Toynbee, özellikle Bergson'dan etkilenmiş ve doğu felsefelerinin de tesiriyle döngüsel bir tarih dizgesi ortaya koymuştur. Türkçe okuyup yazarlar onu daha ziyade yazdığı tarih kitapları ile tanıyor. Yazarı olduğu *Dünya Tarihi* isimli on ciltlik klasik çalışmada "medeniyet" kavramı ekseninde bir tarih okuması geliştirmeye çalışan Toynbee, bu yönüyle birçok tarihçiyi etkilemiş güçlü bir isim. Huntington'un medeniyetler çatışması teorisi, 1922'de ilk olarak Toynbee tarafından ortaya atılmıştır yorumunu yapan tarihçiler bile vardır. Medeniyetler-dinler arasındaki temel ilişkiyi ve medeniyetler arasındaki uzlaşmaz çatışma fikrini çok ilginçtir, ilk kez Türk Bağımsızlık Savaşı'nı gözlemleyerek formüllendirir Toynbee. 1921'de İngiliz hükümeti tarafından Türk-Yunan savaşı hakkında bir rapor yazmak üzere Anadolu'ya, Garp cephesine gönderilen Toynbee oradaki gözlemlerini tarihî bir çerçevede, medeniyetlerin çarpışması şeklinde yorumladı. Bu fikrini 1922'de yayınladığı *The Western Question in Greece and*

Turkey, A Study in the Contact of Civilisations kitabında özetledi. O Türk-Yunan Savaşı'nı iki medeniyetin çarpışması şeklinde yorumlar. Ortodoks Yunanlı emperyalistler saldırgandır, ona karşı Türkler millî ayaklanma ile Batı'nın *self-determination* fikrini savunmaktadırlar. Toynbee'ye göre, İngiltere, Yunanları desteklemekle kendi temel felsefesine ihanet etmiştir. Sonraki çalışmalarında Doğu-Batı mücadelesini kadim tarihe götürür, "Türk-Yunan Harbi'nde Greko-Romen medeniyeti ile İslâm medeniyeti çarpışmaktadır" der. Toynbee'ye göre, İnönü Savaşlarında, iki din iki medeniyet karşı karşıya gelmiştir. O, buradan tarihte, dine dayanan medeniyetlerin millî devletlerden daha sürekli çatışmaların kaynağı olduğu gözlemi yapar. Toynbee'ye göre; Batı'nın İslâm'a karşı Ortodoks Hristiyanlığını desteklemesi hatadır. Batı ile İslâm'ın uzlaşması imkanını ortadan kaldırmaktadır. Huntington'dan çok daha önceleri "*A Study of History*" adlı çalışmasında kendi uygarlık sınıflamasını ortaya koyan Toynbee sınıflamalarında 21 uygarlıktan söz ederken, Huntington 7-8 uygarlığı içerisinde alan bir mede-

niyet sınıflandırmadan söz etmektedir

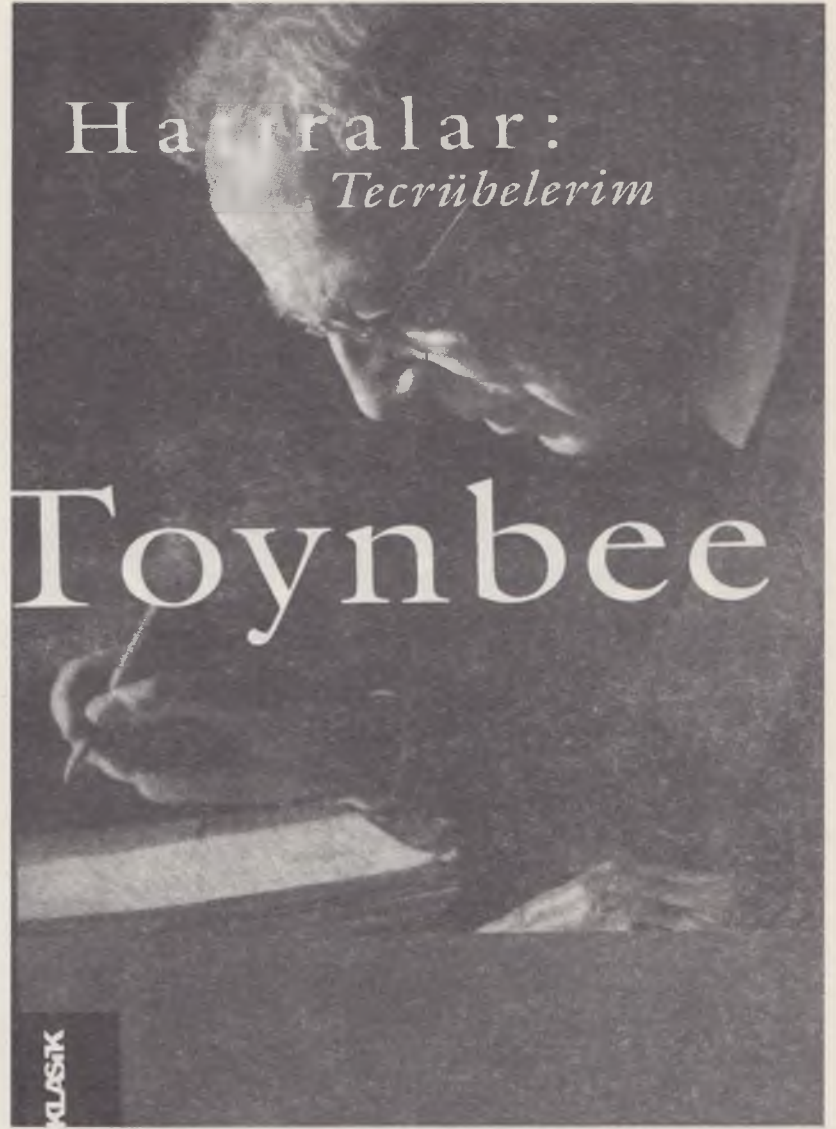
Kuşkusuz Ortadoğu söz konusu olduğunda yirminci yüzyılın en iyi belleklerinden birine sahip olmakla övünmeye hakkı olan biri varsa, onun Toynbee olma olasılığı diğer pek çok isimden daha yüksektir. Çünkü onun bir diğer özelliği, onun birinci ve ikinci dünya savaşı yıllarında İngiltere Dış İşleri Bakanlığı Istihbarat Dairesi'nde görev yapmış bir siyaset danışmanı oluşu. Toynbee, bu dönemde İngiltere'nin Türkiye başta olmak üzere İslam dünyası ile ilişkilerinin nasıl düzenlenmesi gerektiği hususunda İngiliz hükümetine danışmanlık yapmıştır. Bundan dolayı onun anılarına odaklanmak, aynı zamanda dünya tarihinin yeniden biçimlendirildiği bir zaman dilimine yönelmek anlamına da gelmesi bakımından çok az tarihçinin anıları böylesi ayrıntılarla yoğrulmuştur. 1889-1975 yılları arasında ömür süren Arnold J. Toynbee'nin bir ömür boyunca edindiği tecrübeleri okurları ile paylaştığı, sıcak mı sıcak hatıraları iki kitap halinde yayımlandı: *Tanıdıklarım* ve *Hatıralar: Tecrübelerim*.

Tanıdıklarım kitabı klasik bir hatıra kitabı değil. Toynbee bu

kitabında bir yandan entelektüel bir siyaset danışmanı olarak tanınmış olduğu önemli hadiselerle ilişkili birinci elden bilgiler veriyor, öte yandan hem kendi biyografisine hem de yirminci yüzyıl siyasi tarihine dair karanlık kalmış pek çok hususa açıklık getiriyor. Toynbee'nin hatıraları onun entelektüel kimliği ile siyasi kimliği arasındaki iç içeliğin ve zaman zaman gündeme gelen gerilimlerin nasıl kendisini açığa çıkardığını göstermesi bakımından ilgi çekici. Bu kitabın Türk okuru açısından ilgi çekici olan bir diğer boyutu ise, kitapta Türkiye'ye ve Türkiye'den kimi isimlere geniş bir yer ayrılıyor olması. *Hatıralar:Tecrübelerim* ise bir entelektüelin özlemlerine, umutlarına, acılarına, dine, dünyaya, Tanrı'ya ve hayata dair iç diyaloglarına yer veren daha felsefi, bunun yanında ilkinde nazaran daha öznel bir kitap olarak dikkati çekmektedir. Bununla birlikte bu kitapla bir yandan Arnold Toynbee'yi yakından hem de çok yakından tanımak, diğer yandan da yaşadığı dönemin toplumsal, siyasi, kültürel ve felsefi arkaplanı hakkında doğrudan bilgi sahibi olabilmek mümkün.

Hatırat Yazımında Pietas Duygusu

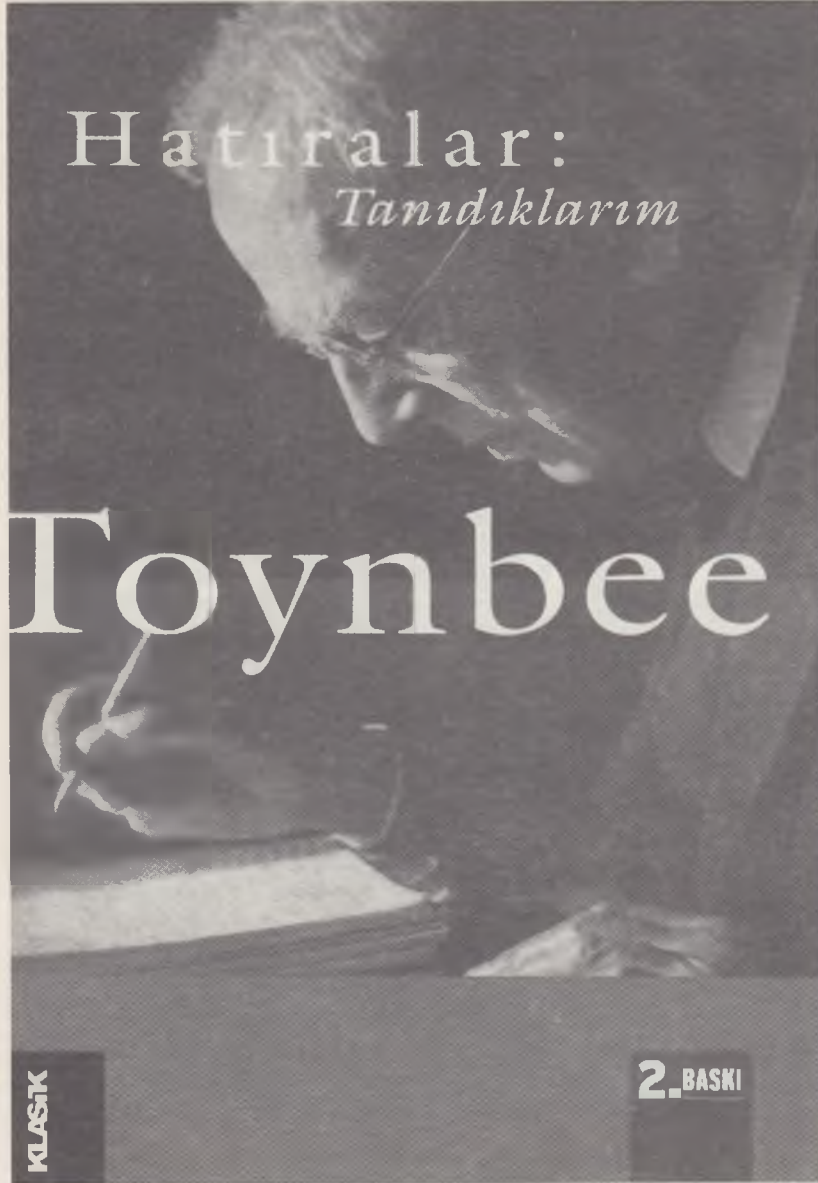
Hangi alanda olursa olsun dehaların çoğu gibi onun da çocukluğunda, "harika çocuk" diye tabir edilen çocuklardan olduğunu ailesi ve yakın çevresi ile ilgili aktarımlarından anlamak olanaklı. Yazılı sözcükler, kişiler konusunda da hafızası çok güçlü. Muhteşem hatırlama yeteneğini bir hayat gailisi haline getirmiş olmalı; belleğini varolan en iyi bilimsel ve sanatsal bilgilerle doldurmak için çok gayret sarf etmiş oluşu nedeniyle allameliğinin efsanevi olduğunu söylemek abartılı ol-



TOYNBEE, *Hatıralar: Tecdübelerim*

masa gerek. Bilgi alanlarının siyaset, teoloji, tarih, felsefe ve Doğu dillerini kapsayan çok yönlülüğü hemen dikkati çekiyor. Ama bir bellek ne kadar muazzam olsa da, içinde ne kadar muhteşem şeyler olsa da, insan belleğini, bir doğa tarihi müzesi, içleri, yoğun çalışmalarla geçirilmiş uzun bir ömür içinde toplanmış değerli şeylerle dolu teşhir kasaları koleksiyonu gibi uluorta açmaz. Ama böyle bir belleği yâd ederken onun anlattıkları kadar anlatmadıkları da olduğundan, yok olup gitmesi karşısında merak duygusuna kapılmamak elde de-

ğil. Belleği, içinde değerli şeyleri saklayan bir mahfaza olarak düşünürsek, bu değerli şeyler kişinin ölümünden sonraya kalması ve başkalarına aktarılabilen şeylerdir. O neredeyse ezberle bilinen anıların anlatılamayanları, o muazzam bilgiler, hareketli ve verimli geçen bir tarihçilik hayatında elde edilip özenle koleksiyon halinde düzenlenmiş bütün diğer şeyler yok olup gitmiştir. Belleğin ölümlülüğünde zımnen varolan geçiciliğe karşı kendimizi yapay bellekler geliştirerek sağlama almışızdır. En eski bellek yardımcısı yazıdır; antik

TOYNBEE, *Hatıralar: Tanıdıklarım*

dönemlerde kil veya balmumu tabletler, ortaçağda parşömen ve tirşe, daha sonraları da kâğıt üzerine yazılmış olan yazıdır. "Bu kitapta kısa sayılabilecek birer portresine yer verdiğim tanıdıklarımı diğer tanıdıklarımından özellikle seçip ayırdım. Hangi hatıralarımı yazıya geçirip yayınlamak istediğime karar verirken, bu hatıralarda yer alan kimselerin okuyucuda genel olarak bir ilgi uyandırıp uyandırmayacağına dikkat ettim. Kimin ne kadar ilgi uyandıracığı elbette yerine göre değişecektir;

ama ben yalnızca benim için ilginç ve değerli olacak hatıralarımı bu kitabın dışında bırakmak için özel bir gayret gösterdim. Diğer yandan, en az bu kitapta yer alan hatıralar kadar ilgi çekeceğine inandığım kimi hatıraları da özellikle dışarıda bıraktığımı belirtmem gerekir" diyerek hatıralarını yazma biçimine ışık tutan Toynbee başka hatıratlarda gördüğümüz yazı yüzeylerine, fotoğraflar, resimler, şemalar, portreler yerleştirmemiş. 1839'da, hızla gelişip incelikli hale gelen

ve görüntülerin doğrudan kaydına imkân veren fotoğraf dediğimiz bir yapay belleğin ortaya çıktığını biliyoruz. Son derece güçlü bir görsel hatırlama yeteneğine sahip olan Toynbee'nin *fotoğrafik belleğe* sahip olduğunu söyleyebiliriz

Toynbee'nin anıları ise yapay belleklerden sadece yazıya yaslanmış; fotoğraf, resim, harita vb. yardımcı yapay belleklere başvurmamış. Bu yapay bellekler doğal belleğe yardım etmekle, işlerini hafifletmekle, bazen de onun yerine geçmekle kalmaz, aynı zamanda hatırlama ve unutma konusundaki görüşlerimizi de şekillendirir. Örneğin tanıdıklarını anlattığı kısımlarda sadece kişilerin adlarını vermekle yetinmeseydi, anlattığı kişilere ilişkin hayali de olsa somut bir yüzle karşı karşıya kalabilirdik. Püriten ve otoriter Harry Amca, adını aldığı Arnold amca, her yıl İtalyan ressamı hakkında slaytlı bir semineri seçmeli ders olarak veren Montague John Rendall, Süryanice çalışmak dışında ortak noktaları olmayan ama bunun yanında huy-ları birbirlerinden çok farklı olmasına rağmen çok mutlu bir evlilik yapan Margoliouthlar, New Üniversitesi'nde ilkçağ Tarihi anlatan, geniş tarih ufku olmakla beraber, psikolojik ve entelektüel yapısındaki sıra dışı ve ayırt edici özelliği olan kıvrak zekası ile Toynbee'yi adeta büyüleyen Sir Alfred Zimmern, Polonya milliyetçiliğinden Siyonizm'e geçiş yapan Sir Lewis Namier ve diğerleri iyi birer bellek yardımcılarıyla yani resimleriyle yer alsalardı anılar daha iyi kavranırdı.

Hatırlama ve unutmayla ilgili gündelik deyişlerin *metaforik* bir kalıpları vardır. Bu durum en çok da felsefe ve psikolojideki bellek teorileri için geçerlidir. Platon'un balmumu tabletlerinden günü-

müzün bilgisayarlarına kadar, bellekle ilgili dilde metaforan geçilmez. Belleğin işleyişiyle ilgili görüşlerimiz, bilginin korunması ve yeniden üretilmesi için geliştirdiğimiz usullerle beslenir. Bellek tarihine göz gezdirmek, bir metaforlar ardiyesinde dolaşmaya benziyor biraz. Sokrates, Theatetus'la belleklerin güvenilirliği konusunu tartışırken, belleği *çok yumuşak ve cıvık bir balmumu tablete* benzetmiş, Freud ise, yüzeyde hatıra izi olmasa da bu yüzeyin altında silinmeyecek şekilde depolanmış derin hatıra katmanları olduğuna işaret etmek için *yazboz tahtası* metaforunu kullanmıştır. Aquinolu Tommaso'nun yardımcısı Reginald, ustasının belleğini *kutsal bir kitap* gibi görüyordu, hekim-sanatçı Carus ise belleği *büyük bir labirente* benzetmiştir. (Draaisma; 2007) Bunlar vurgu farklılıkları değildir sadece; metaforlarla anlatılan bellek tarihi bize sürekli farklı bellek türleri gösterir. Metaforlar, onları kullananların faaliyetlerini ve düşüncelerini ifade eder. Metaforlar ipucu veren fosiller gibidirler, okurun içinde bulundukları metnin niteliğini tahmin etmesine yardımcı olurlar. Toynbee'nin anılarında metafor hizmeti gören kavram ise *pietas*'tır. Bu metaforu ve içeriğini anılarının girişinde açıklar yazar: "Bazı konuları neden bu kitap dışında bıraktığıma gelince, bunun sebebi bazı kişileri anlatırken pietas duygusuna kapılmadan edemeyeceğimi hissetmemdir. Pek çok anlamı içinde barındıran Latince pietas kelimesinin bizde tam bir karşılığı yok; ama bu kelimenin ifade ettiği duyguya hiçbirimiz yabancı değiliz. Bu pek çok insanın yaşadığı bir şeydir; çok sevdiğimiz ya da kendilerine büyük hayranlık beslediğimiz öyle kimseler vardır ki, eğer hayat-

talarsa onları incitmekten, eğer hayata veda etmişlerse hatıralarına zarar vermekten korkarız. Bu yüzden, yalnız bu kimselerin hatırı için değil, kendi iyiliğimiz için de onlarla ilgili hatıralarımızı yazıya geçirmekten, yayınlamaktan çekiniriz. Bu tuhaf suçluluk duygusunu bastırdığımız, bu kendi kendimize dayattığımız kanunu çiğnediğimiz zaman da vicdan azabı hissedeceğimizi biliriz. Kitabıma neyi alıp neyi almayacağıma karar verirken işte bu duyguya göre hareket ettim. Biri ya da ikisi dışında, bu kitapta kendisinden bahsedilen kimselerin hiçbirisi şu an hayatta değildir. Onlar hayatta olsalar bile yazdıklarım onları incitmezdi, buna özellikle dikkat ettim; bunun yanında, onları seven, sayan, hatıralarına büyük hürmet gösteren dostlarını ve kendi dostlarını incitebilecek şeyleri anlatmaktan da kaçındım. Bu kitapta kendilerinden bahsettiğim, artık hayatta olmayan bu kişilerle ilişkilerimin yakınlık derecesi farklı farklıydı; öyle ki kimileriyle yalnız tanışmışlığım vardı, kimileriyse çok yakın arkadaşım. Hepsinin ortak noktası ise, onlar hakkında anlattığım her şeyin doğru, aynı zamanda da okuyucuda genel bir ilgi uyandıracak nitelikte olmasıdır. Okuyucuda ilgi uyandırıcı olmaları açısından diğerlerinden hiç de aşağı kalmayacak başka karakterlerle de teşriki mesaim oldu; ancak bu kimselerden bahsederken onların bazı temel özelliklerini ve önemli bulduğum kimi hususları atlasam ortaya çıkan resmin eksik kalacağını, hatta belki anlatılanların okuyucuyu yanlış yönlendireceğini düşündüm. Bu yüzden de bu tanıdıklarımı, içinde diğer tanıdıklarımın kısa sayılabilecek portrelerinin yer aldığı bu kitaba almaktan özellikle kaçındım. "(Toynbee; V-VI) Aşırıya var-

dırıldığında pek çok gerçeğin gün yüzüne çıkmasına engel olabilecek bir duygu olduğunu da belirtmemiz gerekiyor pietas duygusunun.

Belleğin, üzerine mühür yüzünün basıldığı bir mühür mumu parçasına benzediğine işaret eden "impression" gibi deyimlerimiz var. Bazı olaylar, sanki bellek üzerine bir şeyler kazılabilen bir yüzeymişçesine, hafızamıza "kazınır." Saklamak istediğimiz şeyleri hafızamıza "yazarız", unuttuğumuz şeylerse hafızamızdan "silinmiştir". Toynbee'nin *Hatıralar: Tecdübelirim* kitabı ilk kitabın devamıdır. İlk kitapta, başka insanları bahis konusu eden ve kendini sadece tanıdıklarını okuyucularına sunarken gösteren Toynbee *Hatıralar: Tecdübelirim*'in birinci ve üçüncü kısımlarında anlatıcı olduğu kadar bizzat kendisini de bahis konusu eder. İkinci kısımda da, diğer kitabında yaptığı gibi, gözlem ve değerlendirmelerde bulunuyor; fakat belli şahıslar hakkında değil.

Otobiyografik Bellekten Bazı Satırbaşları

Psikologlar, belleğimizin kişisel deneyimlerimizi depoladığımız bölümünü 1980'li yıllardan beri "otobiyografik bellek" adıyla anıyorlar. Burası hayatımızın vakaynamesidir; birileri bize hatırladığımız en eski anılarımızı, çocukken yaşadığımız evin neye benzediğini veya en son okuduğumuz kitabı sorduğunda başvurduğumuz uzun dönemli bir kayıttır. Otobiyografik bellek aynı anda hem hatırlar hem de unuttur. Hayatınızla ilgili notları, unutmayı tercih edeceğiniz şeyleri titizlikle kaydeden ve kendinizi en iyi hissettiğiniz saatlerde harıl harıl çalışıyormuş gibi görünüp de hiçbir şey yapmayan, laf

dinlemez bir şirket sekreteri tutuyor gibidir. (Draaisma; 2008) Otobiyografik belleğin kişinin hatırlamaya ilişkin tutumuyla ilgili yanları olduğu gibi Otobiyografik belleğin kişinin hatırlamaya ilişkin tutumuyla ilgili yanları olduğu gibi kendine özgü birtakım gizemli yasalara uyduğu da bir gerçektir. Ne kadar iyi anımsanırsa anımsansın otobiyografik belleğimizde neden üç veya dört yaşlarımızdan önceki dönemlere ait hiçbir şey yoktur? Neden acı verici olaylar mürekkepli kalemle vazılmışcasına silinmez şekilde kaydedilir hatta kazınır? Gurur kırıcı olaylar neden aradan yıllar geçse de sabıka kayıtlarındakine benzer bir kesinlikle hatırlanır?

Psikologların "otobiyografik bellek" gibi bir şeyi daha düne kadar tanımlamamış olmaları tuhaf gelebilir. Bunun nedeni "bellek" sözcüğünün halk dilinde, hem kişisel deneyimlerinizi depolama yeteneği hem de bunları daha sonra hatırlama yeteneği anlamında kullanılmasıdır. Belleğinizde "kişisel deneyimler"iniz olmayacak da hangi deneyimler olacak? Bu soru bir yanlış anlamının ürünüdür. Ders kitabı olarak yazılmış her psikoloji kitabında çok sayıda bellek türü arasında ayırım yapılır. Bazı bellek biçimleri (kısa ve uzun süreli bellek gibi) anı depolama süreleriyle ilgilidir; bazıları ilişkide oldukları duyulara (işitsel veya ikonik bellek gibi), bazıları ise depolanan bilgiye (semantik, motor veya görsel bellek gibi) işaret eder. Bütün bu bellek türlerinin kendilerine özgü yasaları ve özellikleri vardır; bir sözcüğün anlamını araba kullanırkenki ayak hareketlerinizi hatırladığınızdan, Pitagoras'ın teoremini okula ilk başladığınız günü hatırladığınızdan farklı biçimde hatırlarsınız.

Üzerinde biraz daha düşününce, farklı bellek biçimleri arasında kişisel deneyim anılarının depolanmasını ifade eden yeni bir teknik terimin ancak 1980'lerin başlarında ortaya atılmış olması çok da insana tuhaf gelmiyor insana.

Otobiyografik bellek bizim en yakın dostumuzdur. Bizimle birlikte büyür. Biz beş yaşındaykenki davranışıyla on beş yaşındaykenki veya altmış yaşındaykenki davranışları farklıdır, gerçi değişimler o kadar tedricidir ki, bu farkı anlamayız bile. Otobiyografik belleğin ortaya attığı soruların bir zaman eksenine oturtulması gerekir. İlk anılarımız ile yaşlılığın unutkanlığı arasında, anının oluşumu ile anıların yıkımı arasında, henüz hatırlama kabiliyetine sahip olunmadığı zamanlar ile hatırlama kabiliyetinin yitirildiği zamanlar arasında hepimizin aklında sorular oluşması kaçınılmazdır; nedeni basit, çünkü hepimizin bir belleği vardır.

Aile gelenekleri, yatılı okul deneyimleri, din, Ortadoğu, devrin emperyal güçleri, üniversite yaşamı, agnostik tutumu, refah devleti uygulamaları, Siyonizm gibi birçok konu yer alır bellek haritasında Toynbee'nin. Püriten ve otoriter Harry amcasını anlatmakla başlayan Toynbee onun çocuklara karşı oldukça sert davrandığını, bunun ise çocukluğunda kendisine yapılanlardan kaynaklandığını ifade eder. (2005a;7) Ergenlerin ise otoritesi altında bulundukları kişilere karşı korku hissi ile dalgacı bir tavır arasında gidip geldiklerini kendi okul deneyiminden hareketle örnekler. Harry amcası aynı zamanda onun rol modeli de olmuştur. Özellikle geçmişe ilişkin anlattıkları bir yandan Toynbee'yi ona bağlamış diğer yandan geçmişle bağ kurarak onun tarihçi olması üzerinde derin etkiler bırakmış-

tır. Belki bu yüzden tanıdıklarını anlatırken ilk sıraya onu yerleştirme gereği duymuştur. Adının hikayesi de bir başka amcaya, onun doğumundan altı yıl önce hayatını kaybeden Arnold amca ile yakından ilgilidir. Tabii bu amcanın adını kullanırken sıkıntılar da yaşar. Endüstri Devrimi ifadesini İngilizcede ilk kullanan kişi olan Arnold amcanın adını almış olmanın dezavantajlarından sözeder: "Ünlü bir kişinin adını almış olmanın dezavantajları vardır. İnsanın ismi tamamen kendisine ait olmaz. Yine de köpekler ve atlar gibi insanlar, ayırıcı özellikler taşıyan isimler almaya ihtiyaç duymazlar. Bu gerçeği ilk kitabım basıldığı zaman anladım. Matbaacı kitabın kapağına "Arnold Toynbee" ismini koymuştu. Ben her şeyi kontrol etmiştim fakat herhangi bir hata işlemiş olduğum farkında değildim. "Arnold Toynbee" sonuçta benim adımdı. Neyse, kitabın basımından sonraki ilk günlerde hayatta olan her "Toynbee soyadlı amcam ve yengem, biri hariç(9'u hala yaşıyordu), bana mektup gönderdi."Niye kitabının kapağında kendini "Arnold Toynbee" olarak tanıttın? O senin adın değil, amcanındır." diye

Bu bana mantıksız geldi. Çünkü bebekliğimde onların isteği üzerine bana bu isim konmuştu. Bu adı küstahça ben kendime koymamıştım. Buna rağmen aile huzurumuz adına Amerikan tarzını kullanarak "Arnold J.Toynbee" şeklinde imza atmaya başladım. "J" harfi dedemin ismi olan Joseph'in ilk harfiydi. Hem onun hem de Arnold amcamın ismini taşımaktan dolayı memnunum. Amcalarımın ve yengemlerin "Arnold" isminden dolayı benim için icad ettikleri tabu çok kuvvetliydi"(Toynbee;2005a;40-41) Çocukları yatılı okula gönder-

menin orta ve üst sınıfa ait bir adet olduğunu belirten Toynbee yatılı okulda ders döneminin başlamasının kendisi için bir idam mahkumunun infaz günü gibi olduğunu, zamanın o dehşetli ana doğru akıp giderken ıstırabının son haddine ulaştığını ve bunun altı yıl boyunca devam ettiğini belirtse de bu okulda oldukça iyi bir eğitim aldığını da inkar etmez.(2005b;12)Klasik temelli bir eğitim almış olması onun sonraki yıllarda geliştireceği uygarlık temelli tarih anlayışının da tohumlarını ekmiştir. Çocukluğundan itibaren endişeli bir kişiliğe sahip olan Toynbee'nin çalışkanlığının altında onun ömür boyu yalnız bırakmayan iki temel güç vardır: Endişe ve vicdan. Bu iki gücü işlevsel kılan ise görme ve anlama arzusudur.(2005b:108)

Bütün büyük savaşları görmüş olmanın Toynbee'nim pek çok arkadaşı daha hayatlarının baharında ölmüştür. Toynbee'nin ise ölmeyişi savaşa katılmamasından kaynaklanır. Çünkü 1914'te aktif askerlik hizmetine uygun bulunan pek çok ülkenin eğitimlileri askere alınmıştır. İngiltere ve Osmanlı bunun iki tipik örneğidir. Onun hayatta kalması esasen bir harita hatasına dayanır. 1912'de Yunanistan'da yolunu kaybeder. Çok susuz kaldığı bir anda mikroplu su içer ve dizanteri olur. Bundan dolayı 1914-18 savaşında muharip sınıfa alınmaz(Toynbee 2005b:45-46)

Sami dillerine karşı tutkusu olan Profesör Margoliouth'un yılda bir kere Kur'an'ı baştan sona okuduğunu anlattığı satırlar ise gerçekten önemli. Profesör Margoliouth Toynbee'ye Kuran'ı her zaman elinin altında bulundurmadıkça İslam dininin ruhunu tam olarak kavramayacağını ifade edermiş.

Toynbee'nin anılarında en

“

Aile gelenekleri, yatılı okul deneyimleri, din, Ortadoğu, devrin emperyal güçleri, üniversite yaşamı, agnostik tutumu, refah devleti uygulamaları, Siyonizm gibi birçok konu yer alır bellek haritasında Toynbee'nin. Püriten ve otoriter Harry amcasını anlatmakla başlayan Toynbee onun çocuklara karşı oldukça sert davrandığını, bunun ise çocukluğunda kendisine yapılanlardan kaynaklandığını ifade eder. Ergenlerin ise otoritesi altında bulundukları kişilere karşı korku hissi ile dalgacı bir tavır arasında gidip geldiklerini kendi okul deneyiminden hareketle örnekler.

”

çok dikkat çeken ve tartışılan Ermeni sorununa dair aktarımlardır. Ermeni sorununun bir insanlık sorunu olarak ve "etnik temizlik" kavramı etrafında gündeme getirilmesi de dönemin uluslararası ilişkiler dengelerinden bağımsız ele alınamayacağına ilişkin olarak birinci elden tanıklık eden Arnold J. Toynbee'nin anıları bize önemli ipuçları vermektedir. Toynbee,Blue Book'un (Mavi Kitap'ın) hangi şartlarda ve ne amaçla hazırlandığını ele alıyor. İngiliz hükümetinin kitabın hazırlanması için Lord Bryce'ı görevlendirdiğinde Toynbee de ona asistanlık yapmaktadır. Toynbee'nin anlattığına göre, Ruslar dünya Yahudilerinin ana yurdu durumundaki Polonya-Litvanya'dan çekilirken Yahudilere karşı yaptıklarını bir "karşı-propaganda" aracına dönüştüren (ve savaş halinde oldukları) Almanların oluşturduğu kamuoyu desteğini başka bir "karşı-propaganda" ile dengelemek istiyordu. Zira Yahudiler Amerika'da stratejik

bir güç elde etmiş ve İngiliz, Fransız ve Ruslardan oluşan merkez güçlere karşı savaşan Almanya, Avusturya ve Osmanlı Devleti avantajlı konuma geçmişlerdi. Yahudilere karşı yaptıkları uygulamalar nedeniyle Rusların, dolaşısıyla da merkez güçlerin durumunun dengelenmesi gerekiyordu. Benzer bir propaganda malzemesi için zamansız bir isyana kışkırtılan Ermenilerin içine düştüğü durumu bulunmaz bir fırsat olarak gören İngiliz hükümeti bu konuyu dünya kamuoyuna taşımaya karar verdi. Bu propagandanın temel metni sayılan Blue Book'un yazarlarından olan Arnold J. Toynbee, kendisini görevlendiren Lord Bryce için "bu siyasal ilişkileri fark etmiş olsaydı sınırlı teklifi reddederdi" (2005a:180) diye yazmaktadır. Hatta kitabın daha ileriki bölümlerinde Ermeni tehcirinin Amerika'nın II. Dünya savaşı sırasında Japon asıllı vatandaşlarını savaştan uzak bölgelere göndermesiyle aynı anlama geldiğini söyle-

mektedir.(2005a;283) Benim burada asıl üzerinde durmak istediğim nokta Toynbee'nin Siyonizm'le ilgili aktarımlarıdır. Sir Lrwis Naimier üzerinden Yahudi kökenli insanların nasıl Siyonist ideolojiyi benimsediklerini bu benimseyiş üzerinde etkili olan sosyal ve siyasi koşulları, Siyonizm eleştirisi karşısında Siyonistlerin oldukça alingan tavırlarını esaslı bir biçimde aktarmaktadır. Toynbee 1929 yılında Filistin olaylarını ele alan bir yazı yazmış ve incelemesi için Lewis'e göndermiştir.Ancak onun Siyonizm'i Toynbee ile kavga etmesine neden olmuştur. Üstelik Lewis hayatının hiçbir aşamasında din olarak Yahudiliği benimsememiş ama politik ve pratik olarak Siyonizm'i benimsemiştir.(Tıynbee;2005a:83-89)Bu benimseyiş Siyonizm'le Yahudiliğin gerilimli ilişkisini de ortaya koymaktadır. Toynbee Filistin'i ele geçiren gücün Yahudilere daha fazla ayrıcalık tanıyıp Filistinlilere haksızlık edeceğinden kuşkulandır. Onun kuşkularının hiç de yersiz olmadığını aradan geçen seksen yıl kanıtladı.

Toynbee Avrupalıların Türk- lük algısına ilişkin birinci kaynaklardan yaşam deneyimlerinden aktardığı anekdotlarla bezer anılarını. Tanıdığı Türk dostlarından söz eder. Bunlar içinde Adanan ve Halide Edip Adıvar önemli bir yer tutar. Halide Edip'in ilk kocası Salih Zeki Bey'i ikinci evlilik yapmasından dolayı gerici olarak niteleyen Toynbee Halide Edip'in ikinci evliliğinin fırtınalı bir yaşamdan sonra demirlenen sakin bir liman olduğunu belirtir. 193 yılının baharında Atatürk'e misafir olan Toynbee'nin Atatürk'le ilgili anlattıkları ise Can Dündar'ın Mustafa filmi üzerinden yürütülen tartışmaların evleğini genişletecek öğeler içermesi

bakımından bir hayli önemli : "Atatürk ile olan görüşmemde, (. .) sadece bir görüş belirtme fırsatı bulmuştum.Yani Atatürk'le konuşurken, özel veya toplumsal olan her alanda kişisel ilişkilerin en başta geldiğine dair bir fikrimi ona anlatmaya çalıştım. Atatürk birisiyle aynı fikri paylaşmadığında görsel olarak karşındakini korkuturdu. Ağzını açmadan önce kaşlarını öyle çatardı ki yüzünde keskin bir kızgınlık ifadesi takınmış olurdu. Bana hatalı olduğumu anlatırken de aynı yüz ifadesini göstermişti. Ona göre kişisel ilişkilerin fazla önemi yoktu. Kıymetli bir sonuç vermiyorlardı. Kişisel olmayan toplumsal ilişkiler daha önemliydi."(Toynbee 2005a:291) Devamında Atatürk'ün kuvvetli ama aynı zamanda Leibniz'in açıklamalarına uyan *monadik* bir beyne sahip olduğunu anlatır.

1930'larda Londra'da tanıştığı Pandit Nehru'nun daveti üzerine 1960 yılında Hindistan'da düzenlenen Mevlana Ebu'l Kelam Azad'ı anma seminerlerinin ikincisine davet edilir. Azad'ın Pakistan yerine Hindistan'ı tutmasını, Hindistan'da eğitim bakanlığı yapışını anlatır. Burada anlattıkları arasında en ilginç Azad'ın Gandhi ve Nehru'nun Hindistan'ı laik bir devlet haline getirme düşüncesini desteklemiş olması. Azad böyle bir devlet içinde Müslüman azınlığın, Hindu vatandaşlarla aynı hakları paylaşacağı düşüncesindedir. Laikliği azınlık olarak yaşamının bir güvencesi olarak algılamıştır.(Toynbee;2005a:349)Aradan geçen yıllar içindeki uygulamalara bakınca Müslümanların dünya çapında bir azınlık olduklarını söylemek mümkün. Toynbee'nin Arabistanlı Lawrence olarak bilinen Albay T. E. Lawrence ile ilgili en ilginç aktarımı askerlerin sivil ha-

yata alışmalarının oldukça zor olduğunu da kanıtlayan şu satırlar: "Barış yapıldıktan sonra Lawrence gibi her asker bir şekilde tekrar eski hayat tarzına alışmakta güçlük çekmişti. Savaştan sonra barış ortamına geçiş yapmaya çalışan Lawrence keyifsizdi ve yeni hayatına alışmaya zorlanıyordu. Herkesle aynı kaderi paylaşıyordu"(Toynbee;2005a:227)

Her iki kitabında da anılarına ve bellek üzerine kurulu bir metne yaslamıştır Toynbee. Walter Benjamin'in de ifade etmiş olduğu üzere, 'yaşanmış olay sınırlıdır, hiç değilse tek bir yaşantı bölgesiyle sınırlıdır; hatırlanan olaysa sınırsızdır, çünkü kendinden önce ve kendinden sonra olup biten her şey için bir anahattır sadece.'(2001:102) Daha değişik okumalarının yapılabileceği anılarını yazma serüvenine bavul dolusu hatırayla atılmak yerine anılarını sınırlama imkânlarından yararlanmıştır Toynbee.

KAYNAKÇA

DRAAISMA Douwe(2007) *Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*, Çeviri: Gürol Koca, Metis Yayınları, İstanbul

DRAAISMA Douwe (2008) *Yaşlandııkça Hayat Neden Çabuk Geçer: Belleğimiz Geçmişimizi Nasıl Şekillendirir?* Çeviri: Gürol Koca, Metis Yayınları, İstanbul

TOYNBEE Arnold J.(2005a) *Hatıralar: Tanıdıklarım* Tercüme: Deniz Öktem, Klasik Yayınları, İstanbul.

TOYNBEE Arnold J.(2005b) *Hatıralar: Tecrübelerim* Tercüme: Şaban Bıyıklı, Klasik Yayınları, İstanbul.

BENJAMIN, Walter,(2001) *Son Bakışta Aşk*, çev. Nurdan Gürbilek, İstanbul: Metis Yayınları,

FİKİR VE SANAT CEREYANLARI

YENİ TÜRKÇE ŞİİRDE İSLÂM OLGUSU - II

METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU

Yahya Kemal hakkında Sezai Karakoç'un meşhur bir benzetmesi vardır: *Bozgunda bir fetih düşü*, der. Osmanlının çöküşü hemen bütün şark Müslüman âlemi için siyasi, içtimai ve iktisadi manada sahiden bir bozgun hususiyeti taşımaktadır. Ne var ki asırlardan beridir İslâm Milletinin –Mehmet Akif'in diliyle söylersek- *ağuşuna* ilim, fikir ve sanat namına işe yarar doğru dürüst bir eser ve imza koyamayan aynı şark, tam da bu bozgun esnasında, adeta bir ilim, fikir ve sanat cereyanları hücumuna sahne olmuş, kucak açmıştır. Osmanlı kültür hayatı yeknesak, statik, değişmesi güç bir hayattı. Büyüklük(!) tarafından hesabı yapılmış, kimi zaman da dayatılmış bir hayattı. Tek tip bir mahiyet arz etmekteydi. Farklı cereyanlara pek açık değildi. Osmanlı'da, fikir ve sanat hareketleri diyebileceğimiz, birbirinden farklı cereyanlara şahit olunmaz. O, kendi içerisinde tezatsız, insicamlı ama tek tip bir kültürel atmosferdir. Kendine mahsus bir Müslümanlık idrakini fikir ve sanat hayatına dayansitarak cemiyetler için uzun

sayılabilecek bir ömür sürmüştür. Bütün bu iddiaların esasen dönemsel olduğu, tarım toplumlarının tabii karakteri sayılabileceği söylenebilir. Nitekim Osmanlı ile muasır öteki toplumların da aynı tarihlerde benzer karakterler göstermiş olması, muhtemeldir ki feodal yapıların müşterek hususiyetidir.

Osmanlı devleti, yıkılmaya yüz tutması sebebiyle mi içerisinden onca ilim, fikir ve sanat adamını çıkartmıştır yoksa söz konusu bu münevverlerin çoğalmasa mı devleti yıkmıştır; bu



bir bahistir lakin bizim meşguliyet sahamızın dışındadır. İnkârı çok zor gözüken bir husus varsa o da, bozgun döneminde ortaya çıkan ilim, fikir ve sanat ehlinin sayısı, neredeyse bütün Osmanlı tarihinde yetişenlere denk düşmektedir. Elbette bu yığılmaya paralel bir biçimde ilim, fikir ve sanat cereyanları da artmıştır. Sözünü ettiğimiz gelişmeleri yeryüzündeki siyasi hâkimiyeti eline geçiren Batı dünyasının tesiriyle izaha kalkışmak bana göre kolaycılıktır. Zira Batı dediğimiz dünyanın, Osmanlı'ya benzeyen münevverleşme atılımının tarihi de (yukarıda kısmen değinmiştik) çok eski sayılmaz. Bence burada İlahî sosyolojik bir sünnetle karşı karşıyayız. Donuk, durgun, tek tip içtimai yapılar üreticiliğini ve yaratıcılığını yitiriyor. Oysa karmaşık ve kavgalı vasatlar üretici ve yaratıcı ruhu açığa çıkartıyor. Osmanlı coğrafyasındaki bu yeni ve taze ilim, fikir ve sanat cereyanları sanki böyle bir veçhete sahipmiş gibi görünüyor bize.

Enteresan bir başka husus daha vardır. Mesela Osmanlı'nın aslı insan unsurunu elbet-

te Türkler oluşturmaktaydı. Lakin gelin görün ki Türk ismi Osmanlı'da Müslüman kimliğin çok gerisinde kalmıştır. Çoğu kere hatırlanmamıştır bile. Ve yine dikkat çekmek isterim ki Osmanlı'da hiç kimse *Osmanlıcılık* diye bir cereyandan söz açamaz. Yoktur böyle bir teşekkül veya iddia. *Osmanlıcılık* da tıpkı adını az sonra anacağımız öteki cereyanlar gibi bozgun döneminin fikir cereyanları ile beraber doğmuştur. Adeta onların dördüz kardeşlerinden birisidir.

Belli başlı ilim, fikir ve sanat cereyanları şöyle sıralanabilir: *Türkçülük*, *Garpçılık*, *İslâmcılık* ve *Osmanlıcılık*. Osmanlı'nın çöküşü ve nihayet yıkılışı ile beraber, okur-yazarlık ve basın-yayın hayatında çok ciddi bir hareketlenme müşahade olunmuştur. Bu coğrafyada neredeyse ilk defa bunca farklı fikir ve sanat anlayışları ortaya çıkmıştır. Ve yine ilk defa memleket münevverleri siyaset hayatı hakkında yabana atılması mümkün olmayan fikri ve fiili müdahalelerde bulunmaktadır. Memleketin idare şekli hususunda yığınla fikir ortaya sürülmekte, münakaşası yapılmaktadır.

Biz, işte tam da bu vasatta baş gösteren, birilerinin adına *İslâmcılık* dediği cereyanın Türkçe şiirdeki izini takip edeceğiz. Esasen, bu cereyana mensup bulunan münevverlerin, hiçbir zaman benimsemediği bir isimlendirmedir *İslâmcılık*. Moda bir deyimdir. Zira devrin bütün cereyanları böylesine bir *cilik-culuk* takısı ile yaftalanmıştır. Mesela cereyanın meşhur müelliflerinden Baban-

zade Ahmed Naim, bu isimlendirmeden rahatsızlığını muhtelif mecmualar ve eserlerinde tenkide tabi tutmuştur. *İslâmcılık* bizi şu sebeple alakadar etmektedir, ki bugünlerde aynı yaftalama maalesef bizim de boyunlarımızı sıkmaktadır.

Yeni Türkçe Şiirde İslâm Olgusu başlığı altındaki bir mesele üzerinde düşünür ve hakkında kıymet hükmü vermeye kalkışırken, *Türkçüler*, *Garpçılar* ve *Osmanlıcılar* arasında zikredilmeyen, kendisini elinde olarak



veya olmayarak *İslâmcılar* arasında bulan öncülerimizden başlamalıydık. Hemen hatırlanacağı gibi bu isimlerin başında Mehmed Akif gelir. Biz de bu yazı serisine inşallah Akif'le başlayacağız. Ancak Akif hakkındaki mütalaaları bir sonraki sayıya bırakarak umumi manada birkaç söz daha söylemeliyiz.

Bin yıldan bu yana Müslümanlık iddiası taşıyan ve tarih sahnesine köklü devletler armağan etmiş bulunan bir cemiyyette, bin yıl sonra *İslâmcılık* yaftalı bir cereyanın doğması bir hayli manidardır. Üzerinde uzun boylu düşünmeyi gerek-

tirmektedir. Acaba başlangıcından bahse konu tarihlere kadar, İslâm'ın, büyük mikyasta bir avam dini mahiyetinde kıymetlendirilmiş bulunmasının bir rolü var mıdır? İlk defa mı İslâm, memleket münevverleri tarafından bir dava, bir hayat yolu kıymetinde benimsemiştir? Yahut bu benimseme ilk defa mı hür bir şekilde ifade-i merama dönüşmektedir? Öyle ya, halk tipi dediğimiz benimsemelerde siyasi, içtimai, iktisadi hatta ahlaki mahiyet noksanlığı vardır. Halkın benimsemesi, daha ziyade mevzuu kendilerine dikte ettiren, ezberleten bir hoca veya şeyhe ilimsiz ve tenkitsiz bir şekilde bağlanmak/itaat etmek manasına gelmekteydi. Hâlbuki yeni zamanlarda insanlar artık hür iradeleriyle ve ferdi bir idrak ve şuur çerçevesinde bir iddia ve benimsemenin sahibi oluyorlardı. Üstelik bu sefer karşılarında kendileriyle çatışan ve yine kendi milletlerine mensup farklı fikir ve inanç sahipleri vardı. Birtakım yan fikirlerde ayniyet, benzerlik görölse de insanların ana fikri artık başka başkaydı. Kimisi Osmanlı'yı yeniden diriltmek, canlandırmak peşindeydi. Kimisi modaya uyarak Türklerin başı çekmesini ve Türklük idealinin geleceğe istikamet vermesini arzulamaktaydı. Kimisi ise kadim şark zihniyetinin çöktüğünü göstererek, kurtuluşun garp âlemine dâhil olmakla gerçekleşeceği görüşündeydi. *İslâm Terakkiye Manidir* fehvası çerçevesinde, ahalinin bu dini terk ederek Hristiyan olmasını isteyenler bile vardı. Bunların devlet kademelerinde en üst noktaları işgal ettiklerini hatırl-

larsak, ortalığın nasıl bulandığını görmek bakımından bize iyi bir fikir verebilir.

Böylesine karmaşık ortamlara keşmekeş ortamı da diyebiliriz, fikirler mozaïği de. Bu durumda İslâm'ı kendisine din, hayat yolu, kurtuluş reçetesi olarak seçmenin kıymet ve ehemmiyeti ortadadır. Şu da ortadadır ki artık cemiyet tek tipleşmeye baş kaldırmaktadır. Statükoyu münakaşa etmektedir. Dogmalar hesaba çekilmektedir. Siyasi ve içtimai manada bir şuur ve idrak açılması başlamıştır. Basın yayın hayatının bu gelişmede inkâr götürmez ehemmiyette rolü vardır. Ve zaten mevcut ilim, fikir ve sanat cereyanlarının müdafileri yazar, düşünür ve sanatkârlardır. Müthiş ve ciddi bir içtimai değişim/ dönüşüm yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşümün nabzını hangi nazariye iyi ve isabetli tutarsa o, siyasi ve içtimai hayatta hâkimiyet kuracaktır.

Nitekim *Garpçılar* ve onların kısmi ortakları *Türkçüler*, *Osmanlıcılar* ile *İslâmcılar* karşısında galip gelmişlerdir. *İslâmcılar* kimi zaman aldatılmış, oyuna getirilmişlerdir. *Osmanlıcılar* ise meşrutiyet nihayet cumhuriyet rejimlerinin ardından tarihe gömülmüşlerdir. Hâkim güçler dış dünyadan da ciddi destekler alarak memleket üzerinde ağırlıklarını koymuşlardır. Ancak bütün gayretlerine, baskılara hatta faili meçhul cinayetlere rağmen bir türlü tamamen söndüremedikleri tek cereyan, onların diliyle söylersek *İslâmcılık*'tır. Bütün resmi mevzileri ellerine geçiren yeni kuvvetler, muhalif saydıkları bu cereyanla bir türlü tam manasıyla baş

“ Bu çalışmanın maksadı ve gayesi nedir, denilirse, deriz ki, asrımızda artık merhamet ve selamet nefesi, dört bir cihetten işitilmeye başlanmış bulunan büyük İslâm inkılâbına katılmak, çapımızca bir katkıda bulunmaktır. ”

edememişlerdir. Bu cereyan git-tikçe kuvvetlenmiş, öyle ki sadece yerli kuvvetin değil onların işbirlikçisi yabancıların da korkulu rüyası haline gelmiştir. Bugün dünya muhafazakârlaşıyor mu, yeniden dindarlaşıyor mu, sualini sorarken, esasen *İslâmlaşıyor mu* demek istemektedirler.

Türkçe şiirin kadim geçmişinde elbette İslâm mühim olgulardan birisidir. Lakin bu batıla savaşıyan bir İslâm olmaktan ziyade, salt gönülleri ferahlatan, manevi bir motivasyon sağlayan, Allah ile kul arasında kalan ferdî mahiyette bir İslâm telakkisidir. Hâlbuki yeni İslâm telakkisi artık siyasi, içtimai, iktisadi, ahlaki boyutlarıyla kavranmış, en doğrusu kitabi bir İslâm anlayışıdır. Fikir ve inanç hürriyetleri genişledikçe, memleket sathında birbiriyle yarışan, kimi zaman savaşıyan cereyanlar arasında artık İslâm taraftarları da hesaba katılmak zorundaydı. Şairler, sanatkârlar İslâm'ı, kendilerine iki cihan saadeti sağlayacak bir dava olarak benimsemişlerdi. Eserlerinde artık İslâm folklorik bir motif değil, temel kalkış noktasıydı. Alet olmaksızın çıkmış asli ve külli bir gayeye dönüşmüştü.

Türkçe şiirin geleneğinde İslâm elbette vardı. Ama o ya ferdi bir dindarlığın adeta orta oyunu şeklinde kendini gösteri-

yor yahut eserin üzerinde bir kenar süsü, küçük bir motif gibi karşımıza çıkıyordu. Münâcat ve Naatlar başlığı altında toparlanan eserlerin büyük bölümü kadim alışkanlıktan mütevellit, mübalağa sıgasının hudutlarını taşıracak mikyastaydı. Hem divan hem de halk şiirinde İslâm, daha önce de değindiğimiz gibi mistik unsurları ağır basan bir idrakin dile getirilişi ve sergilenişinden ibaretti. Esâ-tir, menkıbe ve masal ağırlıklı din idraki şiire de büyük ölçüde yansımıştı.

Anladığımız kadarıyla bütün İslâm âleminin iki asırdan bu yana yeniden uyanış, diriliş ve silkinışıyle beraber, Türkçe düşünen, okuyan ve yazan bizim dünyamızda da çok ciddi bir inkılâbın ayak sesleri işitilmektedir. Bu inkılâbın sanat adamları arasındaki şairler kimlerdir? Ne-yi nasıl söylemişlerdir? Ne ölçüde muvaffak olmuşlardır? Temel kaynakları olan İlahî Vahye yakınlaşma ve uzaklaşma noktaları nelerdir? Bu suallerin cevabını arayacağız. Ancak cevap ararken niyet okuma, suizan etme gibi tehlikelerden korunabilmek maksadıyla, bizzat eserden hareket etmek lazımdır. Elbet yine de maksadı aşması muhtemel ifadelerle dair ciddi bir teyakkuza ihtiyaç vardır.

İRAN EDEBİYATI ÜZERİNE

MEHMET KANAR'LA KONUŞMA

ASIM ÖZ

İran'da şiir ve edebiyat gele-
neğinin I.Ö. VI.-V. yüzyıllara ka-
dar uzandığını günümüze ula-
şan belgeler kanıtlar. Hatta bu
gelenek daha da eski tarihlere
taşınarak, Zerdüşt dininin kut-
sal kitabı olan Avesta'nın İran
edebiyatının en eski örneklerin-
den biri olduğu ileri sürülür.
Böylesine köklü bir edebiyatın
dili olan Farsça, XII. yüzyıldan
başlayarak Anadolu'dan Hindis-
tan'a kadar birçok halkın ortak
kültür dili olmuştur. İran edebi-
yatının Firdevsi'si, Ömer Hay-
yam'ı, Sadi'si, Hafız'ı yabancı
olmadığımız adlardır. Türk-
çe'den Farsça'ya, Farsça'dan
Türkçe'ye giren yüzlerce sözcük
her iki kültürün arasındaki ya-
kınlığın en önemli kanıtlarını
oluşturur. İran'a Batı'dan daha
çok yakın olan Türkiye'de ne
yazık ki çağdaş İran Edebiyatı
diğer ülke özellikle Batı ve Latin
Amerika edebiyatlarına naza-
ran daha az tanınmaktadır.
*Çağdaş İran Edebiyatının Doğu-
şu ve Gelişimi* (İletişim Yayınla-
rı) adlı eserinde İran'daki top-
lumsal ve kültürel alanlardaki
yenileşme hareketlerine koşut
bir biçimde filizlenen modern
İran edebiyatını, bu dönemin
en özgün adları üzerinden ele



alan Mehmet Kanar'la İran ede-
biyatının dününü, bugününü ve
Türkçe'deki seyrini konuştuk.

**Öncelikle şunu sormak isti-
yorum: Üniversite eğitimi için
Fars Dili ve Edebiyatı bölümünü
seçme ve bu alanda akademik
çalışma yapma düşüncesi sizde
nasıl oluştu?**

Bendeniz, kalp damar cerra-
hı olmak için yanıp tutuşan biri
olarak Vefa Lisesi'nin Fen Bölü-
mü'nü bitirdim. Ne yazık ki Üni-
versite Giriş Sınavı'nda istenen
başarıyı gösteremedim. Tercih-
lerim arasında Edebiyat Fakül-
tesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölü-
mü, Arap ve Fars Dilleri ve Ede-
biyatları Bölümü gibi seçenek-

ler vardı. Üstelik öğretmen ol-
ma garantisi cebimizdeydi. İkinci
sınıfta, birinci disiplin olarak
Fars Dili ve Edebiyatını, ikinci
disiplin olarak Arap Dili ve Ede-
biyatı'nı, üçüncü ve dördüncü
disiplinler olarak da Eski Türk
Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiya-
tı'nı tercih ettim. Bu dört sertifi-
ka ile sınıf birincisi olarak mez-
un oldum. Tam öğretmenliği
düşündüğüm sırada asistanımız
üniversiteden ayrılınca, hocala-
rım beni gözüne kestirmiş ol-
malı ki doktora yapmamı ve
asistan kalmamı teklif ettiler.
Rahmetli hocam Prof. Dr. Tah-
sin Yazıcı, "Evladım herkes kla-
sik eser üzerinde çalışıyor. Sen
de nasıl olsa ileride çalışırsın.
Modern edebiyat üstünde çalı-
şan yok. Hem sen hem ben öğ-
renirim" dedi. Öğrenme yolcu-
luğum o gün bugündür hız kes-
meden devam etti. Fenci oldu-
ğum için dile karşı içimde büyük
bir istek olduğunu fark ettim.
Hele Farsça gibi son derece şirin
bir dilin beni bu yolculuğa çek-
me cazibesini belirtmeliyim.

**Şiir'in bir İranlı'nın hayatın-
da tuttuğu etkinin oldukça yo-
ğun olduğu bilinir kuşkusuz; bu
edebiyat dili olan Farsça'nın**

müzikal yapısından da kaynaklanır. Şunu sormak istiyorum: İran edebiyatının nazım üzerine bina edilmiş olmasını nasıl açıklamak gerekir?

Yalnız İran edebiyatı değil, Türk edebiyatı da şiir üzerine kurulmuştur. İran'da, Turan'da yapılan kazılardan çıkan tabletlerde şairane nesir bir başka deyişle şiir dili kullanılmıştır. Tarihi ve felsefi metinleri bir yana bırakırsak, Doğu'nun öyküleri, romanları, destanları hep şiir tarzında yazılmıştır. Genceli Nizâmî dünya edebiyatında en güzel manzum aşk romanlarının örneklerini verirken, Şehname en işlek aruz vezni ile, şiir diliyle yazılmış, bu benzersiz destan etki gücünü kat kat arttırmıştır. Mesleği, etnik kökeni ne olursa olsun, bir İranlı için şiir hayatın vazgeçilemeyecek esaslarından biridir. İran'da herhangi bir konuda yapılan sempozyum, seminer, kongre şiirle başlar, araya şiir serpiştirilir, şiirle bitirilir. Genlerinde şiir dolaşan İranlı, Mevlana'nın koskoca Mesnevî'sini de bilir, Hafız'ın Divanını da yutmuştur, bazen bir bazen birkaç defa okumakla veya duy-makla sayfalar dolusu şiiri ezberleyiverir. Bu onlara mahsus bir şeydir. Sadî, Hafız, Mevlana, Hayyam, Câmî, Nizami, Enverî, Selmân, Kemâleddin gibi Farsça dilli büyük usta şairlerle baş edecek Bâkî, Nef'î, Şeyhülislâm Yahya, Hayâlî, Fuzûlî, Zâtî, Nedîm gibi Türkçe dilli şairlerimiz var ama acaba kaçımız bunların bir gazelini tam olarak ezberden okuyabilir? İranlı mistik insandır, kendi iç dünyasına kapanır, kitabını okur, orada yaşar. Türk dış

“ İran edebiyatında geleneksel şiir ile modern şiir çatışması XX. yüzyılın ilk çeyreğinde çok hararetli bir biçimde yaşanmıştır; bugün bu çatışmanın bittiğini söylemek mümkün değildir. ”

dünya ile çok ilgilenir, iletişimini kahvelerde, kafelerde kurar.

Hafız'ın sözcüklerin seçim ve dizimine çok özen gösteren ustalığı İran şiirinin semboller şiiri oluşunu kanıtlayan örneklerden biri. İran şiirinin bu yönüyle Fransız şiirini etkilediği söylenebilir mi?

Hafız Fransız ve Alman şiiri olmak üzere dünyanın birçok edebiyatına damgasını vurmuştur. Şu hususu da belirtmekte yarar var: Şirazlı Hafız, sembollere çok başvurmakla birlikte, birçok gazelinde açıkça anlaşılabilecek tasvirler yapar. Kimi şiirleri hem dünya aşkı hem ilahî aşk ile yorumlanabilir. Hafız bu şiirleri bilerek, belki de biraz kelle korkusundan yazmıştır, diye düşünüyorum. Ama bazı şiirlerinin ilahi aşk ile, tasavvufla uzaktan, yakından ilgisi olmaz.

Banu Nusret Tecrubekar'dan çevirdiğiniz "İran Edebiyatında Şiir" kitabı, İran Edebiyatı'nın çeşitli hanedanlar devrinde, edebî neviler, üslup, dil, mazmun ve muhteva bakımından birtakım değişikliklere maruz kalışı üzerinde duruyor. XII. yüzyılda (XVIII.-XIX. miladî) hüküm süren Kaçar hanedanı döneminde edebiyatta meydana gelen değişikliklerle ilgili

olarak Hamid Dabaşhi iktidarın edebiyat üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu düşünür. Siz bu yargıya katılır mısınız? İktidar ve edebiyat ilişkileri daha sonraki Pehleviler döneminde ve 1979 İslam Devrimi sonrasında nasıl gelişir?

İran edebiyatının iktidardan asıl etkilendiği dönem Safevîler dönemidir. Safevî şahlarının sadece maktel edebiyatına ağırlık ya da prim vermeleri, şairleri buna yönlendirmeleri yüzünden klasik İran şiiri durgunluk içine girmiş, Türk Divan şiiri XIV. ve XV. yüzyıllarda sistemleşmiş, XVI. ve XVII. yüzyıllarda en parlak dönemlerini yaşamıştır. İran şiirindeki bu durgunluk Sebki hindî akımını doğurmuş, bir yandan da bâzgeşt (geriye dönüş) dönemiyle eskiler kuru kuruya taklit edilmiştir. Klasik İran şiiri hâlâ taklit yoluyla varlığını sürdürürken, özellikle Ferruhzâd gibi bir şairle pepyeni bir yüz kazanmıştır.

Modern İran edebiyatı hangi tarihten başlar? Bu edebiyatın oluşumunda toplumsal ve siyasal koşulların etkisi denildiğinde neler söylenebilir? İran edebiyatında da gelenek modernlik çatışması yaşanmış mıdır?

Modern İran edebiyatının temelleri Kaçarlar döneminde

“ Eskiden Türklerin öyle veya böyle bir eğitim sistemi vardı. El sine-i selâse (Türkçe, Farsça, Arapça) okurlardı, öğrenirlerdi, konuşurlardı, yazarlardı; komşuda ne pişiyor, herkesin haberi olurdu. Şimdi Batı'ya dönmekten belimiz tutuldu, geri dönüp bakamıyoruz bir türlü! ”

atılır. Bu dönemde Batıya açılma faaliyetleri hızlanır, üniversite kurulur, matbaa getirilir, gazete, dergi çıkar. Meşrutiyet rejimine geçilmesi dilekleri dilde sadeleşmeye gidilmesine yol açar. Bu geçiş dönemi çok sancılı ve yaşanması gereken bir dönemdir; yaşanmış ve Modern İran edebiyatının temelleri atılmıştır.

İran edebiyatında geleneksel şiir ile modern şiir çatışması XX. yüzyılın ilk çeyreğinde çok hararetli bir biçimde yaşanmıştır; bugün bu çatışmanın bittiğini söylemek mümkün değildir.

Modern İran edebiyatının yapılanmasında eski şiir geleneğinin etkisinden söz edilebilir mi? Niçin?

Türk edebiyatı nasıl eski şiir ve nesir geleneğinin altyapısından beslenip doğduysa, İran edebiyatında da aynı yol izlenmiştir. Modern İran şiirinin babası Nîmâ Yûşic eski şiiri iyi bilen, eski tarzda söyleyen bir şair iken, modern İran şiirinin yazarlarını koyarak Yeni İran şiirinin babası ünvanını almıştır.

Peki modern İran şiirinin önemli isimleri kimlerdir?

Modern İran şiiri denilince, son elli yılın en büyük şairi Fu-

rûg-i Ferruhzâd'ın isminin zikredilmesi gerekir. Ferîdun Tevelleli, Sohrâb-i Sipihri, Mehdî Ehevân-i Sâlis gibi onlarca, hatta yüzlerce ismi saymak mümkündür. Size tahminî bir rakam verebilirim. Öğrendiğime göre, 1970'li yıllarda İran'da iyi şair denilebileceklerin sayısı yetmiş bin kadardı. Ben bunlardan birkaçını tanıdım.

Geçtiğimiz yıl İkinci Meşrutiyet'in yüzüncü yılıydı. Meşrutiyet döneminde İstanbul'da bulunan İranlı aydınlar var. İstanbul'da kalan ve bazı İranlı aydınlarla Surûş gazetesini çıkaran Hacı Mirza Dovletâbâdî'nin dönemin Türk edebiyatından etkilendiğini belirtiyorsunuz. Yine Meşrutiyet döneminde İran şairlerinin Türk şiirinden etkilendiğine bir örnek olarak Rezaizade Mahmut Ekrem'den etkilenen Dihhoda'nın "Hatırla ölümü hatırla" dizesini olduğu gibi Farsçaya aktarması animsanabilir burada. Bu etki nasıl bir etkidir?

Yeni arayışlar içinde olan İran edebiyatı, Batıya açılırken nasıl köprü konumunda olan Türkiye'yi yakından takip ettiyse, şiir arayışında da Türk şiiri bu kez tam tersine İran'ı etkiledi. Hatta İranlılar Farsça-Fran-

sızca, Farsça birçok gazete, dergi ve kitabı İstanbul'da çıkarıp el altından İran'a gönderdiler. İranlılar ta o zamandan bu yana İstanbul Türkçesini iyi öğrense-lerdi, bu etki kendini daha çok hissettirirdi.

Siz İran edebiyatını, özellikle de şiiri öyküyü, romanı yakından izliyorsunuz. Farsça'dan Türkçe'ye epey çeviri yaptınız. Çeviri girişimi nasıl başladı?

Modern Farsça ve Modern Fars edebiyatı derslerini vermeye başladığım yardımcı doçentlik zamanlarımda başladı. Çeviri işinin ne menem zorlu bir iş olduğunu iş başa düşünce anladım. Farsçayı iyi bilmek yetmiyormuş, Türkçeyi de iyi bilmek, Türkçe'nin söz ustalarının eserlerini dikkatle okuyup nasıl cümleler kullandıklarını takip etmek gerekiyormuş, bunları öğrendim. Çevirinin çay gibi demlenmeye bırakılması gerektiğini, bir müddet sonra tekrar okunması gerektiğini öğrendim. Ha deyince çevirmen olunmadığını, binlerce sayfa çeviri yaparak olgunlaşmanın hasıl olacağını öğrendim. Şimdi geriye dönüp baktığımda doğru çevirilerim yanında hem doğru hem başarılı çeviriler yaptığımı görüyorum, ama kendimden eminim, aynı eserleri tekrar çevirecek olsam, çok daha güzel çeviri yapacak güce eriştim.

Sadık Hidayet'in, "Hayyam'ın Terâneleri" kitabının çevirisini Farsça aslından yaptınız. Bu çevirinizle ilgili olarak, daha önce aynı yazardan çevirmiş olduğunuz incelemeler, öyküler ve roman kadar, başarılı olma-

diğiniz, hemen hemen tüm rubailerde zorlayıcı bir dil kullandığınız ifade edilmişti Metin Fındıkçı tarafından. Kitabın, "Hayyam'ın Rubaileri-Hayyam'ın Dörtlükleri" gibi adlandırmalar yerine "Hayyam'ın Terâneleri" adıyla yayımlanmasının Hayyam'ın şiirine, rubailerine yakışmayan soğuk ve yanlış bir kullanım olduğunu yazmıştı Cumhuriyet Kitap'ta Fındıkçı. Bu eleştirileri nasıl karşılıdınız?

Metin Fındıkçı Farsça'ya hakkıyla hâkim olsa, böyle eleştiride bulunmazdı. Sadık Hidayet'in yazarlık hayatının çiraklık, kalfalık ve ustalık dönemleri vardır. *Vejetaryenliğin Yararları* [Fevâyid-i giyâhârî] adlı eseri Farsça'dan çevirirken neler çektiğimi anlaması için, eserin Farsça metnini okumasını öneririm. Ama aynı yazarın *Hacı Aga* adlı bir romanı vardır. Dilde ustalığın doruğuna çıkmış bir Hidayet ve tercüme sanatını öğrenmiş bir Kanar buluşunca ortaya harika bir çeviri çıktı. Terâne meselesine gelince, o eleştiriyi Hilmi Yavuz'dan aktarmış olmasın? Söz konusu eserin başında neden "terâne" kelimesini kullandığımı açıklamıştım. Tekrar okumasında fayda var. *Hayyam'ın Terâneleri* adlı çevirim, Türkiye'de ilk kez düzenlenen Farsça'dan Türkçe'ye Çeviri yarışmasında birincilik ödülünü almıştır.

Özellikle "Kör Baykuş" adlı romanıyla İran edebiyatında yeni bir dönem başlatan Sadık Hidayet'in eserlerinde İran toplumunda yaşanan sorunlar, sıkıntılar nasıl ele alınır?

İran toplumunun, yönetimin alaylı eleştirisi ve yönetime gizli başkaldırı ile dolu bir eserdir. Hidayet bu eser üzerinde çok kafa yormuş, karmaşık bir eser ortaya çıkarmıştır. Üzerinde yeterli çalışma yapılmadan tam olarak anlaşılamaz, diye düşünüyorum.

Necatigil'in "Kör Baykuş"la ve Sadık Hidayet'le tanışması bu eserin Batı'da büyük yankılar uyandırmış olmasından kaynaklanır. Necatigil'in "Kör Baykuş" çevirisini başarılı buluyor musunuz?

Son derecede başarılı bir çeviri. Farsça metin ile çeviri metni alıp sayfalarca karşılaştırdım, cümle cümle. Aşk olsun! Enfes! Söz ustasının çevirisi böyle olur. Emekli olmasam, Üniversite'de Necatigil çevirisi üzerine bir ders ihdas ederdim. Ama, boş bir vaktime denk getirirsem, Necatigil ile yarışmayı düşünmüyor değilim hani... Bana çeviri sanatını öğretenlerle yarışmaya hazırım.

Behçet Necatigil Mektuplar'ında, "Latin Amerika'lardan bile romanlar çevrildi de, Balkan komşularımızı romanların aynasında enine boyuna öğrendik de, Doğu'ya uzak kaldık, Hâlâ bir Mısır, bir Irak, bir Kuveyt romanı var mı Türkçe'de? Çağdaş bir İran romanı (Samed Behrengi'nin çocuk kitapları değil) yok Türkçe'de" diyor. Ben de aklıma takılan benzer soruları sorayım: Türkiye, coğrafi konumu gereği, bölgeyle iç içe bulunmasına rağmen çağdaş İran edebiyatına, şiirine ne-



den bu kadar uzak? Neden bir-birlerinin edebiyatına bu kadar yabancı, edebiyatçıları neden birbirlerini bilmiyor ve tanımıyor?

Eskiden Türklerin öyle veya böyle bir eğitim sistemi vardı. El sine-i selâse (Türkçe, Farsça, Arapça) okurlardı, öğrenirlerdi, konuşurlardı, yazarlardı; komşuda ne pişiyor, herkesin haberi olurdu. Şimdi Batı'ya dönmekten belimiz tutuldu, geri dönüp bakamıyoruz bir türlü!

İran edebiyatı Türk okurlarının yakından izlediği ve etkilendiği güçlü bir edebiyattır denilebilir mi?

Son yıllarda bir kıpırdanma var, desem yalan olmaz.

İki köklü ve komşu edebiyatın çağdaş yazar, şair ve eleştirmenlerinin buluşabilmesi için neler yapılmalıdır?

Önce bir taraf Farsça, öteki taraf İstanbul Türkçesi (Azeri Türkçesi yetmez] öğrenmeli.

TÜRKÇE'DE ÇAĞDAŞ İRAN EDEBİYATI

SORUŞTURMA

Derya Örs, Cihan Aktaş, Hicabi Kırlangıç, Sadık Yalsızuçanlar

ABD'nin şer eksenine dâhil ettiği, nükleer silah geliştirme suçlamasıyla savaş tehditleri savurduğu İran, ABD yanlısı Şah rejiminin yıkıldığı 1979'dan beri ilk kez dünyanın gündemini böylesine işgal ediyor. 1979'dan bu yana tam otuz yıl geçmiş. Pek İran hakkında ne biliyoruz? Kültürel hayatı hakkında dünyaya yansıyan sineması dışında pek bir şey bildiğimizi söyleyemeyiz. Bernard Lewis gibi Şarkiyatçıların ve onların Azer Nefisi ya da Kenneth Pollack gibi takipçilerinin çarpıtmaları, Fukuyama ve Huntington gibi yeni-muhafazakâr araştırmacıların saptırmaları dışında İran'ın kültürel hayatına dikkatlerimizi yönelttiğimizde nasıl bir tablo ile karşılaşırız? Şu bir gerçek ki, ABD'nin karalama çabasına, savaş çıkırtkanlığına, ülkemizdeki medyayı da saran propaganda-sına karşı komşumuz İran'ı bugün artık gerçekten tanımak zorundayız. Bu çerçevede İran, yalnızca bize yakınlığı açısından değil, şiir, roman, sinema ve di-

ğer sanatlarda dünyaya kazandırdığı önemli sanatçılar ve eserler açısından da ilgiyi hak ediyor. Türkçeden pek çok çağdaş edebiyat eserinin Farsçaya çevrilmesine karşın Türkçe'de Farsçadan Sofi Huri'nin çevirisi ve Helen Hinckley'in giriş yazısıyla, çevrilen ilk roman olan Necme Necefi'nin, *Kalk Borusu* (Bir Köyün Uyanışı)'nın Amerikan Bord Neşriyat Dairesi'nce 1960 yılında yayınlanmasından bu yana İran edebiyatı birkaç antoloji ve bir elin parmaklarına ulaşamayacak kadar az eserle sınırlı. Bu çerçevede;

-İran'daki toplumsal ve kültürel alanlardaki yenileşme hareketlerine koşut bir biçimde filizlenen çağdaş İran edebiyatından hangi yazarları okudunuz? Bugün çağdaş İran edebiyatı denildiğinde hangi isimler akla geliyor?

-İran'ın Türkiye'ye coğrafi olarak oldukça yakın buna karşın edebiyatının başka ülke

edebiyatlarına göre oldukça uzak ve yabancı olmasını nasıl açıklarsınız?

Doç.Dr. Derya Örs

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Son derece güçlü bir klasik edebiyat birikimine sahip olduğu dünyaca bilinen İran'da, daha çok kısa öykü ve romanla başlayan çağdaş İran edebiyatının geçmişi yaklaşık yüz yıllık bir serüvene sahiptir. Ayrıca İran şiirinin de dünya edebiyatları arasında önemli bir yere sahip olduğu herkesin malumdur. Ne var ki İran Meşrutiyet hareketinin biraz öncesinde doğan ve gelişen çağdaş İran edebiyatı, 19. yüzyıldan itibaren hızla değişime uğrayan İran toplumunda yaşanan siyasal olaylarla birlikte günümüze dek pek çok değişime uğramıştır.

Kaçarlar, Meşrutiyet, Rıza Şah, Muhammed Rıza Şah ve İslam Cumhuriyeti dönemlerinin

her birinde, o zamana özgü siyasal ve kültürel yapının yarattığı farklı edebî türler ve akımlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla Türk edebiyatı gibi çağdaş İran edebiyatı da tek renkli ve tekdüze bir yapıya sahip olmadığından çok çeşitli kesimlere hitap etmektedir. Çağdaş İran yazarları ve şairleri, bu alanda öne çıkmış birkaç önemli isim dışında dünyada ve Türkiye’de fazlaca tanınmamaktadır.

Türkiye ayağında bu durumun en önemli nedenlerinden birisi, global kültürün piyasalara ticari bir meta olarak sürdürdüğü tek kullanımlık kitapların egemen olduğu Türk yayın dünyasında, Farsça’dan çevrilen edebî eserlerin, İran’a özgü yöresel renklere sahip olması ve bunların da sıradan okuyucunun ilgisini çekmemesi nedeniyle kendisine yer bulamamasıdır.

Bizler mesleğimiz gereği, Farsça şiir ve nesir alanında yazılmış eserlerin önemli bir bölümünü –iyi kötü diye ayırmadan okumuş olsak da, henüz Sadık-i Hidayet, Sadık-ı Çubek, Samed-i Behrengi, Ahmed-i Şamlu, Sohrab-i Sipihri ve Furug-i Feruhzad gibi birkaç isim dışında Türk yayın dünyasında boy göstermiş İranlı yazar ve şair bulunmamaktadır.

Bununla birlikte Muhammed Ali-yi Cemal-zade, Bozorg-i Alevi, Muhammed-i Hicazi, Ali Muhammed-i Efgani, Said-i Nefisi, Gulamhuseyn-i Saidi, Celal-i Al-i Ahmed, Ibrahim-i Gulistan, Simin-i Danişver, Cemal-i Mir Sadiki, Huşeng-i Golşiri, Mustafa Mestur gibi çağdaş öy-

“

Doç. Dr. Derya Örs:

“Türkiye ayağında bu durumun en önemli nedenlerinden birisi, global kültürün piyasalara ticari bir meta olarak sürdürdüğü tek kullanımlık kitapların egemen olduğu Türk yayın dünyasında, Farsça’dan çevrilen edebî eserlerin, İran’a özgü yöresel renklere sahip olması ve bunların da sıradan okuyucunun ilgisini çekmemesi nedeniyle kendisine yer bulamamasıdır.” ”



kü ve roman yazarları, Türk edebiyatı çevrelerinde tanınmak için sıralarını beklemektedirler.

Kuşkusuz bu soruya bir iki cümleyle tek ve mutlak bir cevap vermek mümkün değildir. Çünkü Türkiye, son birkaç yılda sadece İran’a değil, derin dinî, siyasî, tarihî, kültürel ve medenî bağları olan Arap dünyasına, Balkanlara, Kafkaslara ve Orta Asya Türk dünyasına da yabancılaşmış ve uzaklaşmıştır. Üstelik bu yabancılaşma ve uzaklaşma tek taraflı olmayıp yukarıda adı geçen milletler de bir şekilde Türkiye’ye karşı daima mesafeli durmuşlardır.

Bununla birlikte, sorunuza sadece İran örneğinden hareketle cevap vermek gerekirse özet olarak şunlar söylenebilir:

Türk ve İran milletlerinin klasik dönemlerde yüzyıllar boyu süren edebî ve kültürel alışverişi, 19. yüzyıldan başlayarak her iki ülkeye çeşitli yollarla dayatılan etnik milliyetçilik, Batılı-

laşma hareketleri ve yeni siyasal akımlar sebebiyle, şekil bakımından görünüşte ortak ve benzeri bir mecrada ilerlemeye başlamışsa da, zaman içinde, her iki ülke edebiyatında işlenen konular ve içerik bakımından derin ayrılıklar ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Türk devletinin laik ve demokratik bir cumhuriyet rejimine geçmesi, buna karşılık İran’ın 1979’a kadar şahlık sistemiyle yönetilmesi, ardından da İslam devriminin gerçekleşmesi, her iki ülkenin sadece siyasal çehresini değil, edebî çehresini de birbirinden tamamen farklı hale getirmiş ve bu ülkelerin birbirlerine karşı daima mesafeli, tedirgin ve güvensiz bir yaklaşımda bulunmalarına neden olmuştur. Bu nedenle, iki ülke edebiyatı arasındaki ilişkilerde de, söz konusu durumun edebiyat ve sanat çevreleri üzerindeki olumsuz etkisini göz ardı etmek mümkün değildir.

Son seksen yılı çok çeşitli siyasal ve ekonomik arayışlar içerisinde geçiren Türkiye ve İran, Batılı ülkelerle yaşadıkları sorunlar ve kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan problemler yüzünden birbirlerine karşı daima bir denge siyaseti izlemiş olduklarından, birbirlerinin basın yayın dünyasına karşı da her zaman ihtiyatlı davranmışlardır.

Sözelimi klasik Farsça eserler devlet kurumları eliyle Türkçe'ye kazandırıldığı halde, çağdaş Farsça eserler konusunda aynı cesaret sergilenememiş, bu alandaki boşluğu özel yayınevleri doldurmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte Türkiye'de 1936 yılından beri çeşitli Üniversitelerde çok sayıda Fars Dili ve Edebiyatı Bölümleri bulunduğu ve buralardan yetişen Fars dili ve edebiyat uzmanları, Farsça'dan Türkçe'ye çok sayıda klasik ve modern eser aktararak bu alana katkıda bulunduğu halde, İran, özellikle şah rejimi zamanında Üniversitelerinde Türkçe'ye ve Türkçe eserlere geçit vermemiştir.

İslam devrimi sonrasında İran'da yaşayan Türklerin kendi ana dillerinde eser verme imkânı geçmişe nispetle daha iyi hale geldiğinden, bugün gerek Türkiye Türkçesinden çeviri, gerek Azeri Türkçesiyle telif yoluyla daha fazla sayıda Türkçe eser İran'da boy gösterebilmektedir. İki ülke arasındaki karşılıklı güven ve özgürlük ortamı geliştikçe, edebiyatlar arasındaki ilişki de daha sağlıklı bir mecraaya oturacaktır.

İslam devrimi öncesinde Na-

zım Hikmet ve Aziz Nesin gibi birkaç sosyalist Türk yazar ve şairinin eserleri İran'da tanınmış, buna karşılık İran edebiyatından Türkçeye aktarılan eserler, romantik bir öykü ve roman yazarı olan Sadık-ı Hidayet ile sosyalist şair Ahmed-i Şamlu'nun birkaç şiir kitabıyla sınırlı kalmıştır.

Ancak 1990'lardan başlayarak, iki ülke arasındaki ekonomik ve siyasal ilişkilerin giderek düzelmesi ve 2000'lerden itibaren rayına oturmasıyla birlikte, edebî ve kültürel alışverişin de artarak geliştiği ve karşılıklı olarak çeşitli edebî eserlerin her iki dile aktarıldığı görülmektedir. 1980-2000 yılları arasında Farsçadan Türkçeye aktarılan eserlerin önemli bölümünü dinî ve siyasî eserler teşkil ederken, 2000'den itibaren ibre edebî eserlere yönelmiş ve bu sahada ortaya konan çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Aynı şekilde bu dönemde İran'da da çok sayıda Türk yazar ve şairinin eserleri Farsçaya aktarılmış, hatta ünlü romancı Orhan Pamuk Uluslar arası Tahran Kitap Fuarı'na katılarak bu alanda bir ilki gerçekleştirmiştir.

Gelinen son aşamada, Türk ve İran edebiyatları arasında uzunca bir süredir varolan psikolojik tedirginliğin gittikçe azaldığı, her iki ülke basın yayın dünyasının artık birbirine ilgi gösterdiği, birbirini daha fazla tanımak ve anlamak istediği rahatlıkla söylenebilir. Baskıcı devlet politikalarının gölgesi her iki ülke edebiyatının ve edebiyatçı-

larının üzerinden kalktıkça bu alışverişin daha etkin, kalıcı ve kaliteli bir hale geleceği muhakkaktır.

İRAN EDEBİYATINDA BENİ ÇAĞIRAN İSİMLER

Cihan Aktaş

Yazar

1- Uzun yıllar boyunca çağdaş İran edebiyatından tanıdığım isimler bir hayli sınırlıydı: Sadık Hidayet, Samed Behrangî, Celal el-Ahmet, Furuğ ve Simin Danîşver. Farsça öğrenmeye başlarken ise iki şairin kitabı beni çağırdı ve bu dili öğrenmemde yardımcı oldu: Söhrab Sepehri ve Furuğ Ferruhzad.

Hafız ve Sadi'nin eserlerine elbette aşınayım, fakat bu klasik şairler beni yıllarca çağırmadı. Okumadım değil, elbette okudum bu şairleri, ama bir görevi yerine getiriyormuş gibi sürdürülen bir okumaydı bu. Şimdilerde farklı bir bakışla Hafız ve Sadi okuyabileceğimi duyuyorum.

Yeni İran edebiyatını geniş bir açıdan değerlendirebilecek bir durumda görmüyorum kendimi. Hikayede nasıl bir yerdeler, neler yazılıyor, gibi bir yaklaşımla okuduğum yazarlar var. Romanda önce çağdaş İran romanının en önemli ismi olarak gösterilen Mahmut Devlabadi'yi okumaya çalıştım. Gazale Alizade'yi ilginç, Nadir İbrahimi'yi kendime yakın buldum. İran romancılarından ziyade hikayecilerini daha rahat okuyabildiğimi söyleyebilirim. Bozorg

Alevi'nin, Cemalzade'nin, Sadık Çübek'in, Huşenk Gülşiyri'nin hikayelerini anlamak, öğrenmek için okudum.

"Kadın yazarlar nasıl hikaye yazıyorlar?", sorusuna cevap aradım bir dönem. 90'lı yıllarda Türkiye'de olduğu gibi İran'da da bir kadın hikayeciler dalgası hakim oldu edebiyat ortamına.

80'lerden bu yana eser veren hikaye ve roman yazarları arasında bana yakın gelen iki hikaye yazarı, Münire Revanipur ve Şiva Erastui oldu. Revanipur'un deli-dolu yazışı, buluşları, Erastui'nin ise postmodern gizemi metalaştırmadan kullanma becerisi ilgimi çekti.

Okumalarımın, eleştiri yazılarından aklımda kalan ve Türkçe'ye çevrilmelerinin yarına inandığım birkaç ismi saymak istiyorum: Abbas Marufi, Fariba Vafi, Goli Taraghi, Ibrahim Gulistan, Ali Eşref Dervişan, Ali Muhammed Afgani...

Şiirde önemli bulduğum bir isim, Tahire Saffarzade oldu.

Geçtiğimiz aylarda vefat eden Saffarzade (1936-2008), eserlerinin niteliği konusunda ülkesinde her görüşten kültür adamının görüş birliği içinde bulunduğu bir akademisyen ve şair. Klasik kültürden yararlanmakla birlikte, modern şiir yazan bir şair olarak tanınıyor ülkesinde. Şiir yazmaya başladıkdan çok kısa bir süre sonra ismi Nima ve Furuğ gibi, Ehvansales gibi önemli şairleriyle birlikte telaffuz edilir oldu. İran şiirindeki kadın şair olgusunu değiştirmiş, yeni kuşak kadın şairlere özgürce şiirlerini kurabilecekleri



“

Cihan Aktaş:

Son yıllarda gündeme gelen TEDA projesiyle bu sıkıntı aşılmaya çalışılıyor. Mustafa Kutlu, Rasim Özdenören, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Necip Fazıl Farsça'ya çevrildiler, çevriliyorlar.

”

ri bir atmosfer hazırlamış bir şair, Saffarzade.

2- Bana kalırsa İran'da da Türk edebiyatı, birkaç marka isim bir yana, yeteri kadar tanınmıyor. Hatta, Türkiye'de İranlı yazarlara dönük, dar bir çevreyle sınırlansa da daha canlı bir ilgi olduğunu söyleyebilirim. Antolojiler basılıyor ya da tek tek yazarların eserleri ve bu kitaplar ilgili okuyucuya ulaşabiliyor.

İran edebiyatının Türkçe'ye kazandırılması konusunda Türkiye'de sol camia oldum olası

bir dayanışma duygusu içindedir. Son yıllarda İran'a Batı tarafından ambargo konulması ve bu ülkeye ABD tehditlerinin yoğunlaşması üzerine Türkiye'de İran bağlamında daha kapsamlı bir dayanışma duygusu oluştu ve bu duygu İran'ı yeniden tanımaya dönük etkinliklere kapı açtı. Geçtiğimiz yıllarda İstanbul ve Ankara'da, "Komşu Aç Kapıyı" başlığıyla gerçekleştirilmiş edebiyat etkinliği, yakın bir örnek.

Türkiye'de Furuğ oldum olası muteber bir şair, aynı ilgi Sadık Hidayet'e dönük olarak da mevcut. İran'da ise Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Orhan Pamuk ve giderek de Elif Şafak gibi uluslararası kültür piyasasının dolayısıyla okuyucuya ulaşması garantilenen yazarların dışında, tek tek isimler kolaylıkla okuyucuya ulaşma şansına sahip değil. İranlı okuyucunun ilgisi kendi klasik edebiyatı yanı sıra öncelikle Batı'ya dönük gibi geliyor bana. Kuşkusuz bu ilgiyi yönlendirenler edebiyat eleştirmenleridir. İran'da edebiyat eleştirisinin uluslararası piyasasının listelerine bağımlılığı, İranlı okuyucuya hitap edebilecek yazarların eserlerinin Farsça'ya çevrilmesinde önemli bir engel olmaya devam ediyor kanımca. Son yıllarda gündeme gelen TEDA projesiyle bu sıkıntı aşılmaya çalışılıyor. Mustafa Kutlu, Rasim Özdenören, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Necip Fazıl Farsça'ya çevrildiler, çevriliyorlar.

TRT'nin Farsça yayın yapan kanalının edebiyat programla-



“ Doç. Dr. Hicabi Kırlangıç: Biz de İran da edebiyatta yüzünü batıya çevirdi. İran batıya dönerken ilk zamanlar bizim omzumuzdan batıya bakıyordu. Daha açık söyleyecek olursam, çağdaş İran edebiyatı batıya yönelirken, kendinden daha önce batıya yönelmiş Türk edebiyatından bir süre yararlanmış, etkilenmiştir.” ”

rının, Türkiye-İran arasındaki kültürel alışverişe olumlu ve yapıcı katkıda bulunacağı umulur.

Doç. Dr. Hicabi Kırlangıç

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

- Çağdaş İran edebiyatından birçok yazar okudum. Bunların önemli bir bölümünü işim gereği (Fars dili ve edebiyatı araştırmacısı olarak) okudum. İran edebiyatının çoğu ürününü kendi dilinden okuma imkânım oldu dolayısıyla. Okuduğum yazarlar ve şairler arasında ilk ak-

lima gelen şu isimleri sayabiliyim:

Nesir: Cemalzâde, Muhammed Hicâzî, Sadık Hidayet, Sadık Çubek, Bozorg Alevî, Celâl Âl-i Ahmed, İbrahim Gulistan, Gulî Terakkî, Sîmin Dânişver, Zoya Pirzâd, Muhsin Mahmelbâf, Mustafa Mestur.

Şiir: Nima Yuşic, Ahmed Şamlu, Furûğ Ferruhzâd, Nâdir Nâdirpur, Nusret Rahmanî, Sohrab Sipihrî, Mehdî Ehavani Sâlis, Şefî Kedkenî, Kayser Eminpur.

- Başka ülke edebiyatları derken hangi ülkeler kast ediliyor, benim açımdan çok belirgin değil. Komşularımıza bakıyorum, hiçbiri pek yakın ve ta-

nıdık gelmiyor bana. Genel anlamda batı edebiyatını kast ediyorsanız (ki sanırım öyle), günümüzde bu, bütün ülke edebiyatları için geçerli neredeyse.

İran konusuna dönecek olursak: Biz, kültür bakımından yüzyıllar boyunca birçok komşumuzla olduğu gibi İran ile de aslında komşu değildik, özdeş-tik, iç içeydik. Yüzyıllarca aynı gönül dilini konuştuk. Sonra bir zaman geldi komşu olduk, pek çoğumuzla olduğumuz gibi. Farklı dillerle konuşup yazsak da aynı duygularla konuşup yazdığımız ne çok kardeşlerimiz vardı bizim. Şimdi onlar bizim komşularımız. Biz de İran da edebiyatta yüzünü batıya çevirdi. İran batıya dönerken ilk zamanlar bizim omzumuzdan batıya bakıyordu. Daha açık söyleyecek olursam, çağdaş İran edebiyatı batıya yönelirken, kendinden daha önce batıya yönelmiş Türk edebiyatından bir süre yararlanmış, etkilenmiştir.

Aslında komşuların birbirinden uzak düşmelerinin önemli nedenlerinden biri olarak batının her alanda yayılmacı tavrını ve nihayetinde küreselleşmeyi hedef tahtasına koyabiliriz. Ama başka önemli nedenler de var tabii. Bu önemli nedenlerin en önemlisi, bence, pek çok alanda kendimizi yenilemekte geç kalmamız ve tekrara tutsak olmamızdır.

Yine de iyimser olmamızı sağlayacak gelişmeler yok değil. Edebiyatta birbirimize daha yaklaştırmaya çalıştığımızı gözlemliyorum son zamanlarda.

Sadık YALSIZUÇANLAR

Yazar

İran'dan ilk okuduklarım arasında başta geleni, seksenli yılların başlarında Ali Şeriatî idi. Ankara'da, üniversite yıllarımda İran Kültür'den aldığım üç Şeriatî kitabını dönüp dönüp okuduğumu hatırlıyorum. Özellikle *Marksizm ve Diğer Batı Düşünceleri*'ni.

Hüseyin Nasr'ın kitapları çevrilene kadar elimin altında Sadık Hidayet'in Necatigil çevirisi *Kör Baykuş* bulunuyordu. Sadık Hidayet, bizim nihilizm taklidi yapan yazarlarından farklı bir sestir. Onun İran modernleşmesinin kalbindeki krizi bireysel planda en çarpıcı biçimde yansıtan bir yazar olduğu, sıkı bir yazar olduğunu *Kör Baykuş* tek başına gösterir. Ne ki Hidayet'in çok sonraları peşpeşe yayımlanan kitapları sağlıklı biçimde yorumlanarak okunmamıştır. O, biraz Tanpınar, biraz Oğuz Atay, biraz Peyami Safa, biraz Yusuf Atılgan'dır....*Aylak Köpek, Kunde Kor, Alacakaranlık, Üç Damla Kan, Hacı Ağa ve Diri Gömülen*, dönüp ikinci kez okuyabildiğim kitaplar arasında. Modern İran şiirinden ilk okuduğum, tekrar tekrar okuduğum, aynı iklimden hissettiğim bir şair olarak Şehriyar'ı ve tabii ki Heyder Baba'yı anmam gerekir. Heyder Baba, modern bir şair olarak Şehriyar'ın geleneksel olanla temas kurduğu, onu bütün renkleri ve sesleriyle derlediği bir şiir. Fereydün-i Muşîrî'den, bir araştırma görevlisi arkadaşımın yaptığı çevirileri düzeltti vesilesiyle okuduğumda bizim komşumuz ve kadim mede-



“ Sadık Yalsızuçanlar: Modern İran şiirinden ilk okuduğum, tekrar tekrar okuduğum, aynı iklimden hissettiğim bir şair olarak Şehriyar'ı ve tabii ki Heyder Baba'yı anmam gerekir. Heyder Baba, modern bir şair olarak Şehriyar'ın geleneksel olanla temas kurduğu, onu bütün renkleri ve sesleriyle derlediği bir şiir. ”

niyet toprağı olarak İran'a ne denli yabancı olduğumuzu tekrar görmüş, üzülmüştüm. Muşîrî'nin *Ah Yağmur*'undan yapılan bu birkaç şiir bana, gelenekle modernlik arasında duran, geleneksel damarlara bağlı ama yeni bir ses, bir nefes arayan Necip Fazıl'ı, kısmen Sezai Karakoç'u çağırıştırmıştı. Bir işin geleceğinin olması gerektiği düşüncesi onunla birlikte yeniden zihnimde belirginleşmişti. Sadık Çübek, Celal Al-i Ahmed, Muhammed Hicazi, Mahmud İtimadzade, Kirmani, Nasır Müezzî, Feridun Tunkabuni, Mahmud Keyanüş, Baba Mukaddem, Resül Pervizi, Mesud Kimyager, Nasır Takvayi gibi yazar-

ların eserlerini okumamakla birlikte çeşitli yorum, değini ve makalelerden biliyorum onları. Bize, modern İran öyküsünü derli toplu tanıtanlardan bir başka yazarı, Haşim Hüsrevşahi'yi anmam gerekecek. Bizim İran edebiyatını ve düşünce dünyasını yeterince bildiğimiz söylenemez. Bunu, İran'a ilişkin Batı'dan yayılan kötuleyici propagandaya ve önyargılara bağlıyorum. Bu ideolojik körlük yeterince zehirleyicidir. Oysa İran, yeryüzünde en yakın ve benzeş olduğumuz iklimlerdendir. Geleneksel damarlarımız yakındır, gönül ülkemiz birbirine aşınadır.

SİNDİRİLEN EDEBİYAT VE NEHİR AYDIN GÖKDUMAN

ALİ DEĞİRMENCİ

"Müslüman kesimin; Denizler'in idamını, 12 Eylül darbesini eleştirip kınayan neden bir tek sanatçısı yok?" diye sormaktaydı bir yazısında *Yücel Kayıran*.

Biz de "başka kesimlerin", Müslümanların dertleriyle, sorunlarıyla, çektikleri sıkıntılarla ne kadar ilgilendiklerini sorarak yola çıkabiliriz belki bu konuda. Bunun doğru olmadığını gösterecek kanıtların peşine düşerek konuşmak da mümkündür zira, Türkiye'de böyle bir geleneğin oluşmasının önüne geçen kişi ve tutumları ifşa etmek de. Retrospektif bir tutumun kalkanını siper edinerek ve toplumu sosyal kompartımanlara bölerek konuşmanın yanlışlığı bir yana, gelinen noktada hiçbir "kesim"in karnesi insan içine çıkacak gibi değildir.

Seksenli yıllara kadar, bu ülkede sanat ve edebiyat alanında hatırı sayılır bir iktidar oluşturan sol eğilim içinde yer alanların önemli bir bölümünün süreç içerisinde nasıl da dönük, sinik, inkârcı ve içeriden bariyerler oluşturucu bir konuma evrildiği gözlemlenebilir bir gerçekliktir aynı zamanda. Bu eğilim, diğer kesimleri de etkilemiştir kuşkusuz. Sakat, ahlâkîlikten ve kişilikten uzak, yoz bir sanat algısının bugün neredeyse genelgeçer bir hüviyet kazanmasında bu tür kırılma, savrulma ve çözülmelerin etkili olduğunu söylemeye bile gerek yok sanırım.

Zulmü ve zorbalığı görmezden gelen, sömürü odaklarını güçlendiren, açıkça darbe çağrıları yapan, küresel ifsatla bitişip bütünleşen çok sayıda aydınımız, sanatçımız var artık. Edebiyatın / sanatın çö-

zölmeye ve yozlaşmaya karşı direnç geliştiren, en azından onlara eklemelenmeyen kanalları ise hem küçümsenip hayatın taşrasına itilmekte hem de çeşitli bahanelerle tıkanmakta günümüzde. Her düzlemde böyle bu. Yücel Kayıran'ın sorması gereken doğru soru şu belki de: "Müslüman kesimin, postmodern darbe olarak nitelendirilen sindirme, kuşatma, kapanma sürecini ve o süreçle birlikte gündemden hiç düşmeyen baskıları, insanlık dışı



uygulamaları, tecrit ve karalama çabalarını eleştiren, bu ekseninde sahici bir itiraz ve tanıklık da geliştirebilen bir edebiyatı var mı? 28 Şubat süreci başka bir ülkede mi yaşandı? Muhtıralar, tehditler, hakaretler edebiyat-sanat dergilerini hiç incitmiyor mu? Çetelerin, darbeci örgütlenmelerin, kıyımların hiç mi edebî bir niteliği, yönü yok? "

28 Şubat sürecinde hiçbir şey olmamıştır adeta, edebiyat ve sanat dergilerine bakarsak. Bir elin parmak sayısını geçmeyen ürünleri ya da birkaç kişinin bireysel çabasını dışarıda tutarsak açıkça "sükut suretinde" bir görüntü çıkar karşımıza.

Öyle bir körlük, miskinlik, vurdumduymazlık ya da korkaklıkla çevrilidir söz konusu yayın organları. Bu nasıl bir şeydir? Bir adamı, bir ağaca sarkıtılmış bir urganla herkesin gözü önünde asıyorlar ve siz de bir ressam olarak tuvalinizin başına geçip cesede uzun uzun bakıyor; fakat ağacın meyvelerini ve çiçeklerini çizmeye çalışıyorsunuz. Başka türlü davrananları da ideolojik olmakla, slogancılıkla hatta provokatörlükle suçluyorsunuz. Bir şeyler yapmaya çalışanların çabalarını dudak bükerek ya da suçlayarak karşılıyor; fakat kendiniz de kuzuların sessizliğini çoğaltıp yaygınlaştırtmanın ötesine geçmiyorsunuz.

Sanat eseri, kendisini anlamlı ve görünür kılan form ve estetik bütünlüğün yanı sıra, içsel bir anlam dizgesi eşliğinde açılan ideolojik bir bütünlüğü de gereksinir kuşkusuz. Bu bağlamda sanatın, bir dünya görüşünden büsbütün yalıtılmasını, ideoloji yoksunu ya da karşıtı bir etkinlik olmasını beklemek en azından safdilliktir. Bir dünya görüşünden, ontolojik bir gerekçeden, ideolojik bir yer tutuştan ayrılmış gibi görünen tutum ve çabalar da aslında kurulu düzenin ekmeğine yağ sürecektir, egemen ideolojiye eklemenecektir.

Hayat, nihayetinde bir bütündür. Edebiyat da bir bakıma hayatı, dünyayı algılayanın yaşantısal izlenimlerini aktarır. Bunu gerçekleştirirken, elbette yaşam koşullarımızın bilimsel ve kavramsal bir analizini yapmaz. Althusser'in dediği gibi; edebiyat yaşantıyı edilgin bir biçimde yansıtmaz; yansıttığı yaşantıyla

bu yaşantının kaynaklandığı ideolojinin arasındaki mesafeyi açık tutar. Bu mesafe biçimle ve edebî tavırla korunur. Ideoloji kişiyi bir ilkeler, "kurallar" bütünü içinde görürken, edebiyat sonuçta bir "kurmaca" yumağı içinde biçimlenir.

İşte o süreçte; kuş diliyle konuşarak, kem küm ederek bir itiraz geliştirdiğini sanan ya da başını büsbütün kuma gömenlerin, kaleme aldığı bir iki değiniyle büyük bir cephe açtığı kabul edilenlerin arasında, hem tutumu hem de izlekleri ve yazdıklarının içeriği açısından benim ilgiyle takip ettiğim bir yazardı *Nehir Aydın Gökduman*.

Sabırla yazdı. Damıtarak, özümseyerek yazdı. Sadece izleyerek değil, içinde dönenerak, düşünerek, dövünerek yazdı.

Kendini yazdı, kendisi gibi olanları yazdı, kendisine ve kendisi gibi olanlara nasıl bakıldığını düşünerek yazdı.

Başına gelenleri, yaşadıklarını, tanık olduklarını yazdı. Özlemlerini, beklentilerini, iç kanamalarını, direncini, ayakta kalma mücadelesini, horlanmalarını, baskıları, itilip kakılmaları, haykırıışları, var olma mücadelesini paylaştı bizimle.

Başını dik tutmaya çalıştığı hemen fark ediliyordu. Yarasını bize gösteriyor; fakat kimseye yaranmaya çalışmıyordu. Sümsüklüğün, pes etmenin, kalemine / yüreğine / zihnine peruk takmanın semtinde eğleşmedi hiç.

Başkalarını dinleyerek, çevresindekilerle konuşup dertleşerek, ağlayıp direnerek yazdı aynı zamanda. Kimi zaman itiraz ederek, bağırarak, öfkelenip kızarak; kimi zaman da içine gömülüp ağlayarak, hıçkırıklarını bastırarak yazdı.

Kimi zaman sokaklardan, okullardan, meydanlardan, kampuslardan, çarşı pazardan, akraba mekânlarından, komşuluk ettiği hanımların evlerinden, kitabevlerinden, yurtlardan kâğıtlara taşarak tanıklık etti kalemiyle. Kimi zaman da kitaplardan, zihin ve yürek evreninden, iç dünyasından hayata, sokağa açılarak durdu karşımızda. "Bizim öykümüz"ün çeşitli durakları, evreleri, kişileri,

olumlu ve olumsuz aktörleri, atmosferi, acıları ve sevinçleri, zaafı ve başarıları yansıdı öykülerine. Sadece edebî nitelikli bir ürün olarak görülüyordu yazdıkları. Bir cephe oluşturuyordu Nehir Aydın. Zulmün sözlüğünü okşamaktan vazgeçmeye çağırıyordu. Bir dalgakıran işlevi de üstleniyordu anlattıkları. Kötülüğün, teslimiyetin, boşvermişliğin kapılarını zorluyor; münkerin süngülerini köreltiyordu.

Hak ettiği değeri yazın alanında yeterince görmese de o öykülerin birçok ilde, birçok evde ilgiyle okunduğunu biliyorum ben. Bir yazar için, bu, çok güzel ve anlamlı bir şey olsa gerek. Bütün bunları söylerken şu belirlemeyi yapmakta da yarar var sanırım: Öykülerinde edebiyatın kendine özgü kalitelerini boşlayan bir yazar değildi Nehir Aydın Gökduman. Öyle uluorta slogan atmıyordu. Yaralarımızı kanıtlayarak salt bizi etkilemeye çalışmıyordu. Evet, bir duruş ve kimlik sahibiydi kesinlikle. Durduğu, konuştuğu, anlattığı ve ulaşmak istediği yeri biliyordu. Bilinçliydi. Fakat arı duru bir dili, canlı ve etkileyici bir anlatımı, etkileyici bir buluş gücü, ayrıntıları fark eden bir gözlem yeteneği, bir kompozisyon bilinci ve çitayı düşürmeyen bir sanatçı tavrı da vardı aynı zamanda. Hem biçim hem de içerik bakımından yetkin metinlerdi yazdıkları. Bütün öyküleri aynı değerde değildi belki; fakat hepsinde ciddi bir sanatsal emek ve edebî zenginlik de vardı.

Yazmaya devam ediyor hâlâ, eski sıklıkta olmasa da. Bu arada biri *Öyküye Ağıt*, diğeri *Eylülle Gelen* olmak üzere iki öykü kitabı çıkardı yazar.

Ekin Yayınları'ndan 2002'de çıkan *Öyküye Ağıt* adlı yapıtında 20 öykü yer alıyor. Sıcak, canlı, dirençli metinler bunlar. Daha içeriden, daha duygusal bir anlatım öne çıkıyor bu kitaptaki öykülerde. Kimilerinde teknik kusurlar bulunsada 28 Şubat sürecinde ve akabinde yaşananlara, daha çok bir bayan duyarlılığıyla yaklaştığını görüyoruz. Başörtüsü nedeniyle hemşirelik mesle-

ğini bırakmak zorunda kalan biri kendisi de zira. O dönemin öykü üzerinden çok farklı karelerini, yansımalarını, düşüş ve kalkışlarını, araniş ve çırpınıışlarını, direniş ve onur bahşeden tanıklıklarını okumak mümkün *Öyküye Ağıt*'ta.

Eylülle Gelen, Pınar Yayınları tarafından 2005'te yayımlanan ikinci öykü kitabı Nehir Aydın Gökduman'ın. Kitapta 11 öykü var. Daha uzun öyküler bunlar. Daha ustalıklı, daha yetkin bir anlatım öne çıkıyor bu kitapta. İç dünyaya daha çok uzanıyor yazar bu öykülerde. Hüzün ve dinginlik daha bir baskın. Öykü evreninin biraz daha genişlediğini, farklı uzamlara yöneldiğini görüyoruz aynı zamanda.

Yozlaşma ve Baskı Ortamında Sanat adlı kitabı hazırlarken, kapsamlı bir yazı yazmak istediğim halde içime sinen bir inceleme yapamadım Nehir Aydın Gökduman'ın öyküleri hakkında. Bir kitap tanıtımıyla geçiştirmek de istemedim doğrusu. Yazarlık serüvenini görmek, izlemek istedim biraz da. Sadece bir "sürecin yazarı" değildi çünkü. Güçlü bir kalemi vardı. Çok sayıda romana ve çocuk kitabına imza atmıştı aynı zamanda. Bunları da yeniden okumak ve tartmak gerekiyordu. Duyarlılığını, birikimini güçlendirerek; bilgisini ve tecrübesini sağlamlaştırarak yazmaya devam ediyor bir taraftan da. Kısmet olursa, oylumlu bir yazı ile döneceğimiz, değineceğimiz bir yazar Nehir Aydın.

Şimdilik bir teşekkür borcu bu.

28 Şubat sürecinin 12. yıldönümünde mütevacı bir okur selamı.

O zorlu günlerde susmadığı için. Sinmediği, kuzuların sessizliğine eşlik etmediği için. Tanıklığı için. İçimizi ısıtan, yüreğimizi irkiltten, bizi ayakta tutan, bize gönenç aşılayan öyküleri için.

Değinen Kitaplar:

Nehir Aydın GÖKDUMAN, *Öyküye Ağıt*, Ekin Yayınları, İstanbul 2002.

Nehir Aydın GÖKDUMAN, *Eylülle Gelen*, Pınar Yayınları, İstanbul 2005.

Ali DEĞİRMENÇİ, *Yozlaşma ve Baskı Ortamında Sanat*, Ekin Yayınları, İstanbul 2008.

ONARILMIŞ YAS BİTİĞİ: YAŞAM ÇİNGİSİNDAN HİCİVLİ İRONİ

ASIM ÖZ

Şiirin tanımsız olduğu söylenir ya da tam bir tanımının yapılamayacağı. Bunun neden; olarak da şiirin bir sanat olduğu gösterilir. Çünkü sanatın bireysellik gibi önemli bir özelliği vardır. Her ne kadar şiirin tanımsız olduğu söylene de birçok kişi şiir anlayışını çeşitli platformlarda dillendirmiştir.

Şiirin her şeyden önce bir çiziktirme olmaması gerektiğini; dikkatli bir bilinç, bir istif olması gerektiğini ortaya koyuyor. Çoğu şairin kulağına küpe olması gereken bir duyarlılıkla poetik yargısını çekincesizce açıklıyor. Konuya, şiir üzerine yargılarını, görüşlerini öteden beri izlediğim Ali Emre'nin yazılarından birini anarak başlamak uygun olsa gerek. "Sözün Yalınlatlığı ile Bilginin İrgatlığı Arasında Geleceğin Şiirine Yol Açmak" başlıklı yazısında (Hecce/118, Ekim 2006) Ali Emre, şiirin bilgi ve hakikatle ilişkisinin şairin bilge ve uyarıcı rolünde arandığını gösterir. Ona göre şair "kendiliğindenciliği, yenilginin kanıksanmasını aşacak yeni bir başlangıca talip olmalı; yaşadığı çağın hareketsizliğine, uyuşukluğuna karşı sesini ateşe vermelidir. Ateşi yeniden çalmalıdır belki. Bunu insanlığı ayartmaya, kıskırtmaya kalkış-

maktan öte; düşünceyi kendi içindeki şeytanlardan kurtararak, gelişmelere ve nesnelere içerden değme merakını yitirmeyerek ve gözüpek bir yaklaşımla gerçekleştirebilecektir". Emre'nin şiirini, düzyazıda söylediklerinin yani hakikate odaklı yaklaşım tarzının farklı bir açılımı olarak görebiliriz. Emre'de temel mesele hakikate varmak, hakikati tecessüm ettirmektir. Ali Emre şair-şiir-hakikat ilişkisini net bir çizgiye oturtmakta, böylece Necip Fazıl ve Sezai Karakoç'un oluşturduğu poetik tavra bağlı kalan bir tutum izlemektedir. Söz konusu poetikayla, denebilir ki şaire öncü bir sorumluluk yüklenmektedir: "Sezai Karakoç'un ifadesiyle diriltici bir "kıyamet aşısı"na ihtiyaç duyulmaktadır. Şairin bilmesi ve görev edinmesi gereken şey budur belki de: Şiirin saçağı altında, pervasızca uç gösteren yıldırımı göğüsleyerek doğacak güneşi ya da gökkuşağını ilk hisseden olmak, bu eksenide açılacak bir pencere bulmak ve eskiyip pörsüyen bilincin / bilinçaltının cerahatini akıtmak." Emre bunu yaparken, "kendi gerçekliğinden bütün insanların öz serüvenini tahrik edecek güçte yaşam çingileri çekip çıkarmakta, bir yandan da kavra-

ma gücünün sınırlarından insanlara bazı işaretler" getirmektedir.

Şiirin saçağı altında bilinci hakikate ayarlı bir şair olarak Ali Emre, "şairin salt düşler dünyasında yaşamasını ya da eğlendirici olmasını istemiyor, toplumun ruhsal ve düşünsel hayatının bir temsilcisi, en çetin sorulara cevap arayan bir konuşmacı, insanlığın ortak acılarına ve beklentilerine değinen hikmetli bir bilge olmasını da istiyor." İşte şiirle insan arasındaki mesafenin açılmasını böylesi bir eksikliğe bağlayan Emre'nin felsefi arka planı. Derdi kadar içinde taşıdığı yaşam çingisi ile yüzünü insana çeviren şiirlerinden oluşan *Onarılmış Yas Bitiği* hem şairin poetik anlayışını hem de ironik hicvini ortaya koyan bir eser olarak okunabilir. Abdulkadir Budak'ın "*Kitap ince olmalı şiirler gibi.*" deyişini doğrularcasına ince bir kitap olmuş *Onarılmış Yas Bitiği*. Daha ilk dizelelerinde anlam örgüsünün altında bir burukluğu duyumsatır. Şiirinin genelinde direngen bir tavrın yer tuttuğu gözlenen şairin özgeçmişini incelediğimizde, onun yaşantısı ve kişiliğiyle yazdıklarının örtüşmesine tanık oluruz. *Onarılmış Yas Bitiği*'nde yüksek sesle söylenmiş toplum-

cu şiirler vardır. Emre, *Kıyamet Mevsimleri* ile başlayan; zaman zaman bireysel, toplumcu ama her zaman insansal olan şiir ırmağı kaynağını hiç kurutmaz, suyunu daha da çoğaltarak, yatağını genişleterek akar. Kim ne derse desin yer yer ritmik, kıvrak, ahenkli yer yer uzun dizele-re yaslanan kitapta beni en çok etkileyen şiir *Sessizliği Kuzuların* şiiri oldu:

"Büyüdükçe darağacına çeker kıymık. Yekinipl durur avucunun içinde golyatın badem dalına asılı bebekler!! Ayartır görmemişleri şehir ve sinsice avlanırlı su kabına alışı, mürekkep kâğıdalı yasaklarsa hep tetikte bekler!

Şehre varıp feryad u figan koparsak ne! Aratmaz olmuştur iblisi, sümsüklü ulufeciler, dost görünen köçekler!! Bu yağmur ki sonsuz iyiliğidir bize göğün! gezdirmesin artık kimse onu. Dilil dışarda ölsün akrepler, engerekler!"(s.34) Birtakım metaforlar, ironiler, kişileştirmeler yoğun ve doğal bir akışla şiire girer. İnsan, doğa, nesne iç içedir. Söz dolaştırılmaz, birkaç sözcük ya da dizeyle biçimlenir hemen. Yalınlığı ve ardından barındırdığı yaşamsal gerçekliği, hiç de gizleyip saklama gereği duymadan şairin öfkesini net verişiyse, kitabı elime aldığımdan beri yukarıda dile getirdiği poetik yargısını doğrulayan bir şiir olması nedeniyle aklımın köşelerinde bir yerlerde dönenip duruyor. Ortak yararıza parmak basıyor bu şiir ve ne yalan söyleyeyim ki acıtıyor. "Zaten bir şiiri sevdiren, genelde, o şiirin biçimi ve sağlamlığından başka, şiirde anlatılan, andırılan, hissettirilen olguların hayatımızda ortak noktalarla çakışmasından ileri gelir. Aynı acıyı biz de duymuşuzdur; şairin zor-

“ Onarılmış Yas Bitiği, Ali Emre'nin şiir serüvenindeki üçüncü aşama. Daha önce *Kıyamet Mevsimleri* ve *Milyon Sesli Mızıka* kitaplarını yayımlayan şairin bu kitabının arka planındaki coğrafyanın Orta Doğu olduğu bu kitapta yer alan kimi şiirlerde belirleyici olan tavır, bu bilincin bir direnişle hatta militanca denebilecek dizelerle açığa çıkarılışıdır.

lu macerasında kat ettiği yollar-dan belki biz de geçmişizdir." (Akar;2007:179) Bu şiirde kendi özüne yabancılaşmışlık vurgulanır: Protest, başkaldırı şiiri yazarken bile insansal olan, şairlere yakışan o ince duyarlılığı şiirine yedirmeden edemez. *Devrik Diktatör* şiiri böyledir örneğin. Ortama başkaldırması kimi zaman yaygaralı, kimi zaman daha derinden ve düşündürücü,

Northrop Frye *Kış Mitosu: Ironi ve Hiciv* (2009) başlıklı yazısında: "Ironi hem içeriğin eksiksiz gerçekçiliğiyle, hem de yazar açısından tutumun bastırılmasıyla tutarlılık içindedir. Hiciv birazcık fantezi, okurun grotesk olarak algıladığı bir içerik ve hiç değilse, üstü kapalı bir ahlaksal ölçüt gerektirir" diyordu. Bunu şunun için alıntılama gereği duydum: Zıt duyguların şiirlerini yazıyor Ali Emre. Yumuşacık bir edayı, öfkeyle kabaran bir ifadenin izlediğine tanık oluyorsunuz onun şiirlerini okurken. Elleri yumuk yumuk Leylâ'nın, tankların önüne yattığını görür gibi oluyorsunuz. Diri bir şarkıyı söyleyen Leylâ, murdar kalabalıklardan sıyrılıyor.

"Yaz nerede bitecek bunu çok düşündüm/Çok düşündüm evini, güzelliğini koruyan me- leği, sevinçle canına kıyan as- kerlerini onun"

Bu zıtlık, yer yer duygusal taşkınlıkların ötesinde fikrî bir çatışmayı da imliyor. Bu çatışma tedirgin bir halet-i ruhiyeyi göstermiyor, kararlarını çoktan vermiş olsa da vazgeçilmiş olana-ki iyiliği de özlüyor. Kendisine yabancı olanın en eski bir tanıdık çıkma ihtimalini gözetiyor Ali Emre. İnsanlıkla yapılmış evrensel bir antlaşmayı anırtıyor.

"Rahlede ağlayarak Nietzsche okumuş, öyle çıkmıştı soka-ğa" (s.31)

Onarılmış Yas Bitiği, Ali Emre'nin şiir serüvenindeki üçüncü aşama. Daha önce *Kıyamet Mevsimleri* ve *Milyon Sesli Mızıka* kitaplarını yayımlayan şairin bu kitabının arka planındaki coğrafyanın Orta Doğu olduğu bu kitapta yer alan kimi şiirlerde belirleyici olan tavır, bu bilincin bir direnişle hatta militanca denebilecek dizelerle açığa çıkarılışıdır. ?Acısı dile gelmiyorsa coğrafyanın, sevinci anlatmıyorsa neyleyeyim o mısraları, vazoda gül gibi olsalar da? demek istemektedir şair. Kendine has kodlarıyla, özgün bir yapıt *Onarılmış Yas Bitiği*. Kendinden önceki kitaplarla kan bağı-nı korurken, daha sonra yazılacak kitaplara da el verir gibidir. Özlü, yoğun, süzgeçlerden geçmiş, arınmış şiir kitabının başında önceki iki şiir kitabını yadsı-

nin dediğini görüyoruz Ali Emre'nin. Öncekileri inkar etmeyen tavrıyla Necatigil'in "*Öncelemlerle varız,varırız*" yargısını alttan alta kabullenir şair. Tarih de bu şiirdeki yerini bu tavra paralel bir eleştirelilikle alır. Bu eleştireliliğin haklı bir öfkeyle beslendiğini, öfkenin muktedir olanı sorgulamaya dönük "fille ebabil, ceninle ölüm arasında" bir savunma alanı olduğunu söylemek mümkündür. Orta Doğu'nun direngen, toplumcu, acılı haritasını bu şiirlerden çıkarmak olası. En belirgin şeklini hicivle kazanan bu dil, yer yer bir vazgeçiş ve modern yaşamın getirdiği bir umarsızlığa da kapı aralar. Şairin gerçekliğin betimlenmesinde şiirine dahil ettiği ahlsal yargılar, yapıtın havasıyla uyum içindedir. İroniyle hiciv arasındaki başlıca ayırım, hicvin savaşkan ironi olduğu anımsandığında bu şiirin evreninde naif bir umuda yer olmadığını söylemek mümkünse de, acıtıcı yaşamsal gerçeğin ironize edilerek hafifletilmeye çalışıldığı söylenebilir. Eser boyunca alttan alta akan duygusal bütünlük şiiri okunur kılmakta:

"Yani insanda akıl mı kalır, maç başlamış hayat pahalı/ Gemiler bile yorulurken, yıldızlar usulca eskirken/ El kadar çocuk muydu yoksa zebellah bir polis/ Tam beş kurşun dediler, üstelik gelinlik bakarken"(s.31)

İronik hicvin önemini vurgulayan şairin eserinde ironik öğenin ağırlık taşımasında ortaya çıkıyor, onun şiirini açıklamanın ek yorumları gerektirdiği. Epik bir duyarlığa yatkın olan bu şiirde kare kare anlatılacak ölçüde güçlü bir ironik değer vardır. İroni, duyarlılığın ve eleştireliliğin gerçekleşmesi olarak da görünürken şair okura dönerek "zihnimdeki dünyayı sizin göz-

lerinizin önüne serdim" diyor. Ali Emre yüksek sesle okunabilen bir şiir yazıyor. Lirik, özgün bir şiir. Yaşadığı coğrafyanın hüznü dokusu şiirine sinmiş. İnce duyarlılıkların şairi o. O'nun için insana dair her çığlık şiirdir biraz ya da beşinci mevsimin adıdır şiir. Yorgundur. Toplumsal olayların ona yüklediği sorumluluk ona acı verir. Ali Emre şiirinin, "İnsan her yerde doğar fakat vatan gerek ölme-ye" diyebilen bir epik bilinçle "benim gecelerim Leylâ cesedinden geçilmez" diyen kara bir lirizm arasında şekillendiğini söyleyebiliriz. Anlama yaslanan bir şiir yazsa da şiirsel söylem- den uzaklaşmaz. Söz/ sesi tar- tarak, sayarak akışkan kullanı- mı lirik bir şiire götürür onu.

Ali Emre şiirinin en çarpıcı özelliklerinden birisi Türkçe'yi bilgece kullanması, dilin tüm olanaklarından çok fazla yararlanmasıdır. *Kuyu(m)cu Murat* şiirinin adındaki "m" anlamı pekiştirdiği kadar bugünün yabancılaşmış insanların hükümleri nasıl kuyumcu işçiliğiyle nasıl kuyuya attıklarını da anlatır bir bakıma. Taksitlerden kamburlaşanların imkansız bir işe girişmeleri, "faize karşı çıkan ayetler okuması", matrak kuyumcunun cevşenlere sığınan oynaşı, abdestsiz marş bile dinlemeyen dünün küçüklerinin metropol yalnızlıklarının yabancılaşmalarını eleştiren dizeleri Akif'ten Mengüşoğlu'na uzanan yabancılaşmış bilinç hallerinin didik didik edilmesidir.

Günlük yaşama tanıklık etmekle onun yaşanmışlık haline gelmesini aynı anda gerçekleştiren, teknik biçimlemeyle oluşturulmayan adeta biçimleriyle birlikte doğmuş olan şiirlerde var: *Sömestr, Sevgililer Günü* bu noktada ilk akla gelenler.

Modernizmin ve geleceğin doğru kodlarını kuşanmış bir şair duruşu, sezişi, bir insan sıcaklığıyla sözünü pişiren, yaşamın ham gerçekliğini usulünce alıp şiirleyen, bir zaman yazarı Ali Emre. Ortaya koyduğu görüşlerle hem doğrusal yolda açıklanabilir durumdadır onun şiiri, hem de o görüşlerin açıklamaya yetmediği yönsemelere sahiptir. Şiiriyle ve şiir algısını ifade edişiyile, şiir hakkındaki sarih görüşleriyle Ali Emre yolculuğunu sürdürüyor. Ali Emre'nin titizliğini, özenini, inceliğini, doğrusu ölçülü kişiliğini görür gibi olduğum bir çalışma olmuş. Kapağı, kâğıdı, diğer biçimsel özellikleriyle de şık! Adından içeriğine, söyleminden biçimine, imgeleminden sunduğu olanaklara, dilindeki ağılu baldan süzülürcesine... bir kitap *Onarılmış Yas Bitiği*. Kendine güvenli olmanın ve bu güveni hak edecek yeterlikte bulunmanın doğal ve ne güzel sonuçları oluyor!

Hece Yayınları ise özellik-
le günümüz şairlerinin eserleri-
ni yayımlayarak Türkçe şiire
önemli katkılarda bulunuyor.
Şiir yayıncılığının çölleştiği, şiir-
in okursuz kaldığı bu ortamda
bu tür yayınevlerinin özverisini
desteklemek gerektiğini düşü-
nüyorum.

EMRE, Ali(2008) *Onarılmış Yas Bitiği*, Hece Yayınları, Ankara.

FRYE, Northrop(2009) *Kış Mitosu: Ironi ve Hiciv*, Çevirenler: Yurdanur Salman - Deniz Hakyemez, Kitaplık sayı:123.

AKAR, Mustafa(2007) "Milyon Sesli Mızıka" *Dergâh Yazıları Gûldestesi*, Hazırlayan: İbrahim Tenekeci, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ÇİZGİZAR:

30. SANAT YILINDA HASAN AYCIN VE ÇİZGİ SERGİSİ HAKKINDA BİRKAÇ NOT

NURŞEN ALDI

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen "Çizgi-zar", yani çizgi bahçesi adını taşıyan Hasan Aycin'ın çizgi sergisinin açılışı 13 Ocak 2009 Salı günü saat 19.00'da Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda yapıldı. Sergi 31 Ocak 2009 tarihinde sona erdi.

İsmet Özel'in Hasan Aycin'ın 1989'da yayımlanan *Bocurgat* albümünün ön sözünde yazdığı gibi onun çizgileri alışılmış biçimiyle birer karikatür değil, **"çizgi yardımıyla çizginin dışına taşma"** çabası. Çünkü, **"Hasan Aycin'ın kalkış noktası çizgi ve çizginin imkanlarını yoklamak değil, çizginin arkasında kalmış kişi veya kişilikle bağlantıyı aramaktır."** Ne yazık ki gerek sergi ilanlarında gerekse basında yer alan bütün haberlerde cehalet örneği olarak hemen herkes karikatür demeyi yeğledi.

Aycin 1978'de *Yeni Devir* gazetesinde yayımlanan ilk çiziminden itibaren rapidosuyla yaşamı siyah-beyaz çizgilerle yorumlamaya devam ediyor. Sanatçının 30 yıldır emek verdiği çizgi bahçesinden derlenen 164

eserden oluşan serginin açılışında Hasan Aycin'ın dostları ve sevenleri onu yalnız bırakmadılar. Hasan Aycin da Çizgi Bahçesi'ne çağırırken, Filistin'i kuşanmış, sevenlerine de Filistin'i kuşanıp gelin diyordu. Örneği olmayan kendine has üslubuyla özgün bir çizgi dünyası kuran Hasan Aycin'ı Naci Ali üzerinden de okumak olanaklı. Naci Ali sadece Filistin'i çizdi. Aycin; hem Filistin'i (kabarık bir albüm oluşturacak kadar), hem de Afganistan'ı, Bosna'yı, Kosova'yı, Irak'ı, Afrika'yı, Asya'yı, Amerika'yı, İstanbul'u, Türkiye'yi; Müslüman'ı, İslâm coğrafyasını, insanlığı, dünyayı ve ukbayı çizdi. Allah'ın her Firavun'a gönderdiği Musa'yı çizdi. Huzuru örgü gibi ören, umuda güvercinler uçuran, insanlık dahil her türlü yoksunluğa gözyaşı döken anneleri, üniversite kapıları önünde okuma hakkı için mücadele eden başörtülü melekleri, çağdaşlarıyla birlikte; Asiye, Meryem ve Fatımaları çizdi. Kendine doğru yürüyenleri, kendinden kaçanları, ukbaya yol bulanları, ölümü ve hayatı çizdi. Bazen kamusal bir vicdan olur, bazen de gözümüzün önünde olanı başka bir dilde

söylediği için şaşırtıcı bir gerçekliğin sözcülüğünü üstlenir Hasan Aycin. Akif'i, Necip Fazıl'ı, Sezai Karakoç'u birçok ke-re çizdi. Akif İnan'ı, Cahit Zıfıoğlu'nu, Erdem Bayazıt'ı, Nedim Çeker'i, Nusret Özcan'ı çizdi. Çocukları da unutmadı; pek çok çocuk dergisinde çizgileri yayımlandı. *Birdirbir* dergisinde çocuklara bir çizgi dünyasının kapılarını açmaya çalışmakta.

Kaç Tane Hasan Aycin Var?

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen "Çizgi-zar" adını taşıyan serginin belki en önemli yanı, uzun zamandır görüşemeyen pek çok kişiyi de bir araya getirmeyi başarmış olmasıdır denilebilir. Sergiye katılanların, sergiden çok uzun zamandır görüşemedikleri arkadaşları ve tanıdıkları ile hasret gidermeye çalışmaları gözden kaçmadı. Koyu sohbetler sergi açılışından sonra da devam etti. Sergi fotoğraf ve çizgilerden oluşan Hasan Aycin'ın serüvenini anlatan slayt gösterisi ile açıldı. Fotoğrafların oldukça az olduğu gösterimin ardından Mustafa Aycin, kardeşinin çizgi dün-



yasını anlatan bir konuşma yaptı. Oysa böyle bir etkinlikte Aycın ailesi dışından kişilerin konuşma yapmaları daha anlamlı olurdu kanımca. Ardından Ömer Lekesiz, "Mustafa bana söyleyecek söz bırakmadı" diyerek başladığı konuşmasında Aycın çizgisinin köşe taşlarını yerli yerine oturttu. **Çizgi Sanatında Dili ve Mesaj** başlıklı çalışması ile Hasan Aycın'ın çizgi dünyasına yazıya yaslanarak yolculuk yapan Lekesiz Hasan Aycın'ın hayatının ve sanatının vahdete işaret ettiğini ve "hayatının sanatı, sanatının da hayatı" olduğunu söyledi. Sanatçıyla ilgili anılarına da yer veren Lekesiz, Aycın'ın bir yerden geçerken, o yeri geçmiş ile birlikte soluyarak yaşayan, çokça tefekkür eden mizacına değindi. Aycın'ın

zaman içinde zaman, mekân içinde başka âlemlere geçebilen ve bunları yine aynı zamanda, mekânda birleştirebilen yanına atıfta bulunan Ömer Lekesiz'in ardından sinema eleştirmeni İhsan Kabil, teknik, görsellik ve sinemacı bakışla yaptığı değerlendirmelerde çizgi sinema ve animasyon için Aycın çizgisinin zenginliğine dikkat çekip animatörlere çağrıda bulundu. Bu konuşmalar yapılırken en önemli eksikliklerden biri konuşmacıların konuşmalarını yaparken değindikleri çizgilerin slayt olarak sunulmamış olmasıydı. Örneğin Bilim ve Sanat Vakfı Sanat Araştırmaları Merkezi'nin Aralık ayında **Bir Garip Yolcu: Hasan Aycın** panelinde İhsan Kabil seçmiş olduğu yirmi beş çizgiyi hem çizgi film senar-

yosu bağlamında, hem de çizgilerin ifade ettikleri anlamlar bağlamında değerlendirmişti. Tabii çizgi sinema ve canlandırma sineması bağlamında konuşmaların yapıldığı bir ortamda onun çocuklara dönük yüzünü irdeleyen bir konuşmanın olmayışı da önemli bir eksiklikti. Bu çerçevede Mustafa Ruhi Şirin, Mevlana İdris Mavikuş ya da Alpaslan Durmuş özellikle *Birdir-bir* dergisi üzerinden açıcı konuşmalar yapabilirlerdi. Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'ın yoğun işlerinden dolayı sergiye katılamayışı da düşündürücü! Kıyaslamak için söyleyemiyorum sadece bir animatörün çizgiyi örneği hatırlatmak istiyorum: Kültür Bakanı Ayşe Böhürler'in kitabının tanıtım toplantısına katılabiliyordu. Hasan Aycın gibi ön-

cü bir sanatçının sanatı için önemli bir dönüm noktasında işi kültür olan bir yetkilinin kutlama mesajı ile katılması üzerinde düşünülmelidir.

Dünya görsel bir kitaptır onun için. Bakar, okur, dinler, notlar alır, biriktirdiklerinden kuşku duyar, dünyayı inceden inceye analiz eder. Sadece izlediklerini değil, gördüklerinin dünyaya yayılmış tüm damarlarını ve akrobalarını bulur, birbirine teyeller. Çalışmalarındaki zengin anlatım dilinin kaynağı budur. Varolan düz bilgi, diğer bilgilerin içerisinden süzülür, daha sonra kendi başına büyük bir imge oluşturur. Sanat ve ona ait olduğu düşünülen her türlü görselliği hayat ve gündelik olanla ilişkilendirir, hayal gücünün sonsuz derinliklerine daldırarak yeni ve kendine has bir bakış kazandırır. Dünya tekrar tekrar okunmaya açık bir kitaptır; yılmaz, yorulmaz, kendisini görünüş ve anlam dünyasına adar, biriktirdiği her şeyi bir nakkaş gibi yüzeylere istif eder. "Kimim, nerden geldim, neden buradayım, neler oluyor, nereye gidiyorum" sorularına yanıt arayan Hasan Aycın için çizgi, içinde dillenen görsel hali. Hiçbir ekole bağlı olmayan, kendi yolunu kendi çizen Aycın'ın çizgi bahçesi ağaçlar, kuşlar dağlar gökyüzü ile donanıyor. Nesne ve canlılarla konuşmanın yollarını bulmuştur Aycın. Ve merkezinde dazlak başlı, nokta gözlü ufak tefek bir adam var. Çevresinde olup bitenleri gözleyen, bakıp hayret eden, seven, hüznlenen bu ufak tefek insan, sorumlu, yükümlü, kaygılı herkesi temsil ediyor. Zaten Aycın da kendisini tarif eder-

ken, "Ben ne karikatür için çıktım yola, ne de çizgi için. Sayıp dökmeye gelmez nice insanlık meselesi dururken ve hepsi de insan olma hasebiyle pek tabi beni ilgilendirirken, karikatürün ya da çizginin meselelerini üstlenemezdim. Kendi özgül meselelerimden kalkarak insanlığın meselelerine bir yol bulmaya çalıştım" diyor.

Önemli Bir Eksiklik

Aycın'ın ilk çizgisinin yayımlanmasının üzerinden otuz yıl geçmiş; yürümeye başladığım yıl yayımlanmış. Elbette nice yıllar sonra öğrenecektim, onunla birlikte çizginin toplumsal yaşamda nasıl etkiler yaratacağını. Aycın çizgi sanatımızın işaret fişeğidir. Ondan sonra, aynı duyarlılığı taşıyan, onunla aynı dünya görüşünü imleyen birkaç sanatçı dışında sanatçımızın yetiştirmeyişi üzerinde de durulmalıdır.

Sergiye bakıyorum, düzenlenen başka sergiler bize bazı ipuçları verebilir belki, diye düşünüyorum: Serginin kitabı bile yok. Denebilir ki, ülkenin en özgün çizgi ustasının sanat yaşamının otuzuncu yılında düzenlenen sergi kitapsız olur mu? Büyükşehir'in faaliyetlerini yurttaşların gözüne sokarcasına duyurduğu dergilerin maliyetini çok mu aşardı bir sergi kitabının hazırlanması? Sergilerde sergi kitapçığının yeri sanırım apayrıdır. Geçici olan bir etkinlik kalıcıya dönüştürülmüştür sergi kitapçığı ile. Sergi eşliğinde kalıcı bir başvuru kaynağı olarak kitaplıklarda yerini alacağı kuşku götürmeyen yazılarla çizgilerle bezeli özellikle Aycın'ın çizgi sanatı konusunda araştırma yapacak olanları ya-

kından ilgilendirecek bir kitap-çığın olmayışı, serginin en önemli eksikliğiymiş bence.

İnsanın tikel sorunlarından insanlığın tümel sorunlarına gönderen çizgiler, ayrıca yaşanan anı aşip yaşamın tüm alanlarını kapsayan bir çevrene açılır Aycın çizgileri. Çizgi sanatımızın ustası çizgi sanatı noktasında suskunluk derecesinde alçakgönüllü olmayı bir süreliğine erteleyerek kendi çizgi diliyle barışık, onunla yaşayan bir çizgi dünyasını açımlayan bir yazılı eserde bırakabilmelidir.

Hem görsel, hem de yazınsal bir dile sahip olan Hasan Aycın'ın sanatı üzerine söylenecek şüphesiz çok şey var

Hasan Aycın

1955'te Balıkesir'in Aslıhan-tepecik köyünde doğdu. İlköğrenimini köyünde, ortaöğrenimini Balıkesir İmam-Hatip Okulu'nda, yükseköğrenimini Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde tamamladı. Çalışmalarını İstanbul'da kendi grafik atölyesinde sürdürüyor. İlk çizgisi 3 Şubat 1978 tarihli Yeni Devir gazetesinde yayımlandı. Yeni Devir, Zaman, Yeni Şafak, Maveria, Aylık Dergi, Gül Çocuk, Mavi Kuş, İslâm, Kadın ve Aile, Inquiry, Kardelen, Yedi İklim, Kayıtlar, Kitap Postası, Hece, Mostar ve Birdirbir'de çizgileriyle yer aldı.

Kitaplarından Bazıları: Boccargat (albüm), Gece Yürüyüşü (albüm), Asâ (albüm), Kulbar (albüm), Gözgülü (albüm), Ahzan (albüm), Alpembecik Gülpembecik (masal), Esrarnâme (roman), Sâhipkırân (roman), Güneşin Altında (söyleşiler), Müşahadat (anı yazıları).

NIÇİN/NEDİR ÇOCUK ROMANI?

Murat Belge, Marksist felsefeye temellendirdiği eleştirel bakışını, göstergebilim, yapısalcılık gibi yaklaşımlarla zenginleştiren; tarihsel, sosyolojik zeminde siyasetle de doğrudan ya da dolaylı bağlar kuran bir eleştirmen olarak bilinir.

Murat Belge daha evvel *Birikim*, *Parşömen*, *Milliyet Kitap* ve *Taraf* kültür ekinde küçük bir kısmıyla ele aldığı Türk Millî Romanı dizisini kitaplaştırdı. Millî kimliğin, Büyük Ulusal Anlatı'nın ve Türklerin Kökeni'nin romanlarda nasıl kurgulandığının anlatıldığı kitap, ülkenin bugününe dair de ciddi ufuklar açıyor. Murat Belge'nin uzun süredir üzerinde çalıştığı kitabı *Genesis Büyük Ulusal Anlatılar ve Türklerin Kökeni*'nde önde gelen yazarların nasıl bir Türklük miti yarattığını anlatıyor. Hem ele aldığı konu itibarıyla hem de ele alıştaki 'çoğul disiplinli yaklaşım'la tam bir Murat Belge kitabı olan "Genesis"te, tarih ve edebiyat birlikte hareket ediyor.

Tarihçi Eric Hobsbawm'ın tabiriyle söylersek, ulus devletler, kökenlerinin mitolojisini "yeniden inşa" ederler. Türk romanında ayrı bir tür (janr) olarak beliren kuruluş romanlarının çerçevesini çizen Belge, bu tarz romanlara "Genesis" adını verir. Çünkü incelenen romanlarda yazarlar bir öz arayışını temellendirirken bir "başlangıç noktası" bulurlar. İşte tam bu noktada da romanların rotaları değişmektedir; farklı ideolojik tercihle-

rin en belirleyici noktası da Belge'nin "genesis" dediği başlangıç anlarıdır.

Ulusun yeniden inşasını edebiyatın içerisinden okuyan söz konusu kitap, adeta bir zihniyet çözümlemesine dönüşür. Edebiyatın nasıl araçsallaştırıldığını çok açık biçimlerde ortaya koyan Belge kitabında, çocuk romanı olarak yazılmasa da milliyetçi bir retorikle kurulan kimi eserlerin çocuklar için edebiyat kapsamında değerlendirilebileceğine işaret eder. Çocuklar için



edebiyatta "milliyetçi söylem" in özel bir tınısı vardır: her zaman bağırıtılı ve abartılıdır; efsanevi ve yalındır. Çok zaman, okuyanı ikna etmekten ziyade kendini inandırma çabasında olduğu izlenimini verir. "Kahramanlık" edebiyatını bağıra bağıra okumak, okullarda, bütün

eğitim sisteminde, kural olarak belletilir. Onun için, "Ey kahraman Türkoğlu, sen..." gibi kelimelerle başlayan bir "manzume"nin kendine göre bir ahengi vardır ki bunu her Türk bilir. Ses uzaktan gelse ve kelimeler anlaşılmassa da, birinin bu makamdan bir şeyler okuduğunu, sesinin tonundan anlarız. Dünyanın pek çok ülkesinde milliyetçilik ideolojisi intelligentsia içinden doğmuş ve gene çok zaman edebiyat kanalıyla topluma şırında edilmiş veya edilmek istenmiştir. Ulus-devlet projesinin ciddileşmesi, bu ideolojinin iktidar sahibi olmasıyla çocuklar için edebiyatta da bu ideolojinin ciddi olarak yansımaları görmek mümkün olur. Buna herhalde "güdümlü milliyetçi pedagoji" diyebiliriz.

Murat Belge, Türk kimliğinin tarihi romanlar aracılığıyla, 'büyük ulusal anlatı' çerçevesinde nasıl işlendiğini araştırırken milliyetçiliğin keşfi ve inşası çalışmalarında, edebiyatın üstlendiği görevi ve 'milliyetçiliğin ortaklaşa bilincidiş'ını nasıl şekillendirdiğini gösterirken Nihal Atsız'ın ilk kez 1946'da yayımlanan *Bozkurtların Ölümü* adlı romanına da değinir. Bu romanın iyi kötü kitap okuma alışkanlığına sahip olan şanslı tabakalardaki çocuklar tarafından okunduğunu, üstelik sevilerek okunduğunu ifade eder. Kuşkusuz Nihal Atsız'ın birçok yönü vardır. Yetmiş yıllık ömründe durmadan milliyetçilik doğ-

**Geçmişiniz Itinayla
Temizlenir**
Cemil Koçak
İletişim

Geçmişten Notlar
Zübeyir Yetik
Beyan Yayınları

**M. Reşit Rıza'da Hilafet
Düşüncesi / Osmanlı
Tecrübesi**
Osman Özkul / Nida
Yayınları

Işık Doğudan Yükselir
Cemil Meriç
İletişim Yayınları

İslamcılığın Türkiye Seyri
Elisabeth Özdalga
İletişim Yayınları

rultusunda yazdı ve mücadele etti. Atsız'ın önemli taraflarından biri romancılığıdır. *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor* ve *Deli Kurt* tarihî romanları aynı zamanda çocuk edebiyatının önemli eserlerinden kabul edilir. Göktürk ve Osmanlı tarihlerini çok iyi bilen Atsız, ilk iki romanda Göktürkler çağını, üçüncüsünde Osmanlı fetret devrini canlandırmıştır. Diğer yandan yüzlerce insan *Bozkurtların Ölümü*'nün etkisiyle çocuğuna Kürşad / Kürşat adını koymuştur. Bu eserden önce Türk kişi adları arasında Kürşad yoktu. Nihal Atsız'ın bu romanı bir çocuk kitabı olarak tasarlayıp yazmasa da kitabın çocuk romanı olarak kabul edilmesini Murat Belge şu açıklamayı yapar: "Sanırım oldukça kolay bir açıklaması var: bu basit yapı, ne için tasarlanmış olursa olsun, en iyi "çocuk romanı"na uyuyor. Her şeyin son derece basit, siyahtan ve beyazdan ibaret olduğu bir dünya bu, çizilen. Ne çapraşık nedensellikler görüyoruz, ne de çapraşık kişilikler. Sunulan olaylar olsun, aralarındaki nedensel sonuç ilişkileri olsun, en "azgelişmiş" zihin tarafından kolayca kavranır özelliğe."

Çocuk edebiyatında görece soyut "iyilik/kötülük" ile görece somut "iyiler/kötüler" ayrımının bulunması, bunların söz konusu romanda olduğu gibi göz çıkarırcasına ortaya konması, bence iyi bir şey değildir, ama böyle bir edebiyatın, böyle olmaya kıyasla, daha kolay popülerleşeceğine kesin gözüyle bakabiliriz. Burada "iyilik" herhangi bir gerçek ahlâk kategorisine de gerek kalmadan, "bize özgü olan" diye sunuluyor. Bu da insanda "en temel" veya "en ilkel" diyebileceğimiz koşullanmalara dolaysızca hitap ediyor. Zaten kendiliğinden bu mesajı almak için hazırlanmış çocuk zihni de bu rahatlık içinde dünyanın bu şekilde çizilmiş resmini kolayca kabul ediyor. "Bu Çinliler bu kadar kötü olmak zorunda mı?" yolunda sorular sormak, tabii biraz bireyden bireye değişse de, orta okul çağla-

rında insanların bir ihtiyacı haline gelebilir - belki Türkiye'de daha sonralara da sarkabilir, ama sarkmış-sa, zaten hiç gündeme gelmeyebilir. Bence Nihal Atsız'ın bu romanı ilkokul çağı için ideal. Ondan sonraki yaşlarda bunu bu doğrallıkla yutmak güçleşir.(...) Romanda cinsellik de asgarî düzeye indirgenmiş ki bu çocuk edebiyatında böyle olmak durumundadır, insanlar güzel ama aseksüel olmalıdır." (s:209-210) Nihal Atsız'ın popülerliğinin daha çok çocuklar üzerinde tesirli olduğundan hareket eden Belge, Atsız'ın amacının tam aksine, eserlerinin, ırkçı-milliyetçi ve militarist dünya görüşünü vermekte başarısız olduğunu, çünkü düz karakterlere yaslandığını hatta tam aksi neticeler doğurduğunu iddia ediyor.

Hangi kitabın gerçek çocuk kitabı olduğunu çocuk romanının ne olduğunu anlamaya çalışmak önemli olmakla birlikte çocuklar için edebiyatın çiçeklenme zamanlarında hangi kitabın tam olarak çocuk romanı olduğunu hiçbir zaman, hiçbir yerde, hiçbir eleştirmen kesinlikle bilemez. Çünkü çocuk gerçekliği ve bu gerçekliği kavrayacak olan eleştirel bilinç sürekli olarak değişmektedir. Öte yandan seksenli yıllara değin çocuklar için edebiyatta milliyetçi sorunsalın gerçekten dışına çıkabilen oldukça az sayıda yazar olduğunu da belirtmek gerekli. Tabii, o milliyetçi sorunsalın içinde kalmanın çeşitli biçimleri de olabilir, hepsi aynı şey değildir. Mesela Cahit Uçuk başka türdür, Abdullah Kozanoğlu başka tür. Başka ülkelerde bunlar yok mudur? Olmaz olur mu?

Kitabın milliyetçi dünya görüşünü düz karakterlerle aktarmasına karşın kitabı okuyan bunca kişinin hepsinin de böyle bir dünya görüşünü içselleştirdiğini söylemenin mümkün olmadığını da belirten Murat Belge çocukların önünde açık duran beyaz sayfalara konmuş olan küçük siyah lekeleri okurken her zaman etkilenmediklerini de ifade etmiş oluyor.



Onarılmış Yas Betiği
Ali Emre
Hece Yayınları



Tarih-Lenk
Y. Hakan Erdem
Doğan Kitap



Ötekiler
Haluk Şahin
Say Yayınları



İslam'da Kadının Hukuku
Resit Rıza
Nida Yayınları



Kara Kutu
Amos Oz
Doğan Kitap



Kürt Sorunu
Altan Tan
Timaş Yayınları



Yoldaşım 40 Yıl
Hukî Akıncı
Say Yayınları



Bu Ne Biçim Cumartesi
Suat Köker
Sepya Kitap



Nefsin Terbiyesi
Muhasibi
Hayy Kitap

GAZZE

Direnene Şehir, Yaşayan Şehit

Ali Değirmenci

Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine; “Düşmanlarınız size karşı ordu topladı. Artık onlardan korkun!” dediklerinde bu onların sadece imanını artırır. Ve onlar şöyle derler: “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!”

Gazze... Bebeklerini içimize diz. Yanı başımıza bırak gülerek ölen çocuklarını. Ki onlar; derme çatma evlerde ya da mezarlarında dönerken, üstünü açıyorlar üzerine ölü toprağı serpilmiş dünyanın. Suçluyuz hepimiz. Mahzun, kırgın, çaresiz!

Gazze... Büyüklüğün, direncin irkiliyor içimizi. Etrafı hendeklerle, tanklarla, savaş gemileriyle kuşatılmış şehir. Elektriğı, suyu kesilmişken, hastaneleri yaralılarla dolmuşken, ölüm tarlasına dönmüşken sokakları hiç yakınmayan şehir. Ateşin ortasında namaza duran müminlerin şehri. Öyle vakur, öyle heybetli, öyle temiz!

Gazze... Ey açlıktan ölüren bile kimseye el açmayan, yalvarmayan, el etek öpmeyen güzel insanların çöl içinde kök salan ormanı. Ey iman izdihamının beşiğı. Ey tüm mesaisi intifada olmuş yaşayan şehitler diyarı. Ey namlusuna kunut duası dolduran, ey karnına taş bağlayan belde. Kan ve gözyaşı içinde, binlerce başak veren filiz!

Gazze... Şafak, senin bereketli kanından alıyor kızılığını. Cellatlar bitkin düşüyor, sana, senin güzelliğine kıymaktan. Umudu ve inancı artıyor dünyanın. Ve her gün senin için çarpıyor kalbimiz!

Gazze... Dil çıldırıyor. Boğazımızda düşümleniyor her bir lokma. Savaş, zulüm ve yıkım eşiğimizde duruyor. Kapımızı kırıyor. Kalbimizi kanatıyor. Kanımıza dokunuyor. Öyleyken, senin bu büyüklüğün, bu yiğitliğin, bu heybetin nedir? “Bütün Müslümanlara selam!” diyerek ayrılıyorsun aramızdan. Gururla. Gülümseyerek. “Evimiz satılık değil!” diye haykırıyor çocukların. Şeksiz, şüphesiz!

Gazze... Arkanda deniz gibi bir düşman, önünde düşman gibi bir deniz. Çağdaş Ebrehelerle el sıkışan firavun artıkları duvar örmüşler önüne. Ve bütün kapılar yüzüne kapatılmış. Satılmış liderlerle dolu çevreniz. Satılmış, korkak, onursuz, yüreksiz, şerefsiz!

Gazze... Vuruldukça yücelen, iman bayrağını yeryüzünün gönderinden asla indirmeyen şehir! Ölüren bile dünyayı diriltten şehir! Biz utanıp ağladıkça, gözlerimizin içine bakarak helallik dileyen, sırtımızı merhametle sıvazlayan, evimizde ekinler yeşerten şehir! Mağrur ve sessiz!

Gazze... “Allah azze” diyerek ölümü öldüren şehir!

Rahman’a canını satmış binlerce kadın, erkek ve çocukla cennete yürüyen; elleriyle yüzünü kapatan insanlığı şehit şehit selamlayan şehir! Kedersiz, kefensiz!